

కృతి సమర్పణము

అంబ

శా|| ప్రాకన్నేరని నాటసుండియుననున్ బాలించుచో
మాతగా |

శ్రీకాంతామృదువాద రాదృతయశః శ్రీగురు
చోజన్మ ధా
త్రీ కంజాతవిశాలనేత్రగ; ధగాశీతార్థమున బెం
చుచో |

నాకున్దోచెడు లోకమాతృ పరత త్వమ్మాత్మ
భావించెదన్ ||

మ|| మురిపెంపు నిరి పెంపునించి యనయమ్మన్
బ్రోచుచో దండ్రెయై |

సరిపాదప్రసరన్నవామృతముని చ్చల్గూర్చుచో
నొడ్రెయై

పరతత్వాత్మకభోగభాగ్యముల సభావించుచో
ధాతయై

యరయమును జగమ్ములన్ వెలయు న ద్య
స్మాభావించెదన్ ||

ఉ|| శ్రీరఘురామచంద్రుని యశేషకృపానామహా
తిరగ ని

స్తారిత ధీనిశేషమునశాస్త్రములంగళలంబొకింత వే
కూరిననెప్పు పెంపుననగుంతిదేకహితమ్ముగోరి మ
య్యా! రచియించి మత్కుతుల నర్పణజేసెద
చుచున్నామి |

నాట్యోత్పలము లోని

దావీద శా ధ్యయములు.

మొదలు వరకు

I	నెలపాడుపు	పుటలు	1	14
II	ఆటమొలకలు ... .. ,		15	20
III	ఆటవిగల విప్పటందములు ... ,		21	44
IV	తెల్లతెలుపుల తీగయల్లికలు... ,		45	60
V	ఆటకైతల పూలసరము... .. ,		61	134
VI	ఆటకొలను ... .. ,		135	152
VII	ఆట రిక్కల ... .. ,		153	166
VIII	ఆట నోటల కమ్మతెమ్మెరలు ,		167	202
IX	ఆట కడుపులు ... .. ,		203	221
X	ఆట నెలపులు ... .. ,		222	228
XI	ఆట తెరపులు ... .. ,		229	244
XII	తుది చూపు ... .. ,		245	253

ప్రస్తావన.

“నాట్యాంబుజము” వెనువెంట నాంధ్రుల నవీన కళావిలాసముల దెలిపెడి, “కావ్యాంబుజము” ముద్రింప నెంచితిమి. కాని మావిద్యానిలయ కుసుమాంజలిలోని మొదటి మొగ్గమీద ననుదించిన విమర్శకంబుల బికింపఁగావ్యాంబుజ ప్రచురణకు బూర్వము మరికొన్ని గ్రంథముల నాంధ్ర పాఠకలోకమున కందించవలసిన యవసరమగుపడినది. నాట్యాంబుజ కావ్యాంబుజములు నా స్వకీయ సంస్కారసమష్టిని దెలుపు స్వతంత్రచనలై యున్నవి. ఈసంస్కార తెలుఁ లేర్పడినదో తెలుగుచదువరు తెరిగినగాని పైగ్రంథములం దగుపడెడి విమర్శక రీతులు ఫలింపనేరవు. మరియు కావ్య నాటక రచనలు దశేషముగ గృహీతలుపు తెలుగువారల కీ విషయములం దవ్యభాషలలో జరుగు ప్రయత్నము లెరుక పరచుల యగత్యముగ దోచినది. అందుచేత విదేశయాపక మధ్యాదలను పిస్తరించుకొరకు “నాట్యాత్మలము” అను ప్రకృతగ్రంథమును రచించితిమి. కావ్యప్రవచ వృత్తాంత మును దెలుపుకొరకు “కావ్యసంతానము” అను గ్రంథ మదిర కాలమున వెలిబుచ్చ నున్నాము. మరియు, కావ్యనాటక విమర్శపద్ధతులను సిద్ధాంతములను వెల్లడించుటకు “విమర్శక సారిజాతము”, “రూపకరసాలము”, అను రెండు ప్రస్తుతముల నూపించి రచించి ప్రస్తుత ముచ్చొత్తించు చున్నాము. ఈ

మూడు పుస్తకములు వెలువడిన తరువాత, ప్రాచీనాంధ్రీ మహాకవులు, నవీనాంధ్రీకవులు, తెలుగు పత్రికలకావ్యసేవ, అంధ్రుల గ్రామ్యసారస్వతము అను నాలుగు ప్రధానశీర్షికలలో నా కావ్యాభిసందనము కావ్యాంబుజరూపమున నేను అంధ్రుల విజ్ఞాన విస్తరణకేర్పరచదలచిన, విమర్శక సాధశిఖర ముగ, బ్రకటింపదలచినాను.

కవులు, విమర్శకులు, కాస్త్రపరిశోధకులు స్వకీయ శ్రవతిభావిలాసమునకే మెప్పించగలుగుదురుగాని యితరుల రచనలారావరచుకొని యుద్గ్రంథముల రచింపనేరరు. నాకు నేనే ప్రమాణము. నాయుద్రియములు చూడగలిగిన విషయములే నాచింతము. నామాననమున కవబాధమగు భావములెవరివై నను నాపట్ల నుపయోగించు భావజగత్తు. నేననుభవించినచే రసము. నాయంతరాత్మ తెలుసుకొనగలిగినచే భగవత్స్వరూపము. అందుచేత నే నెన్నిపుస్తకముల జదివినను యెందరి గురుపాదముల గొలచినను కుల కళిమాగతమగు నిందియవికాస మేకగకు నాకేర్పడినదో జననాంతరవాససాధలితముగ నెట్టి మానసాధ్యాత్మిక వికాసము వాయం దగుపడునో అందుకుతిగిన విజ్ఞానమే, సంస్కారమే, భావములే కగుణాప్రవృత్తులే ననుకేరగలవు. నావలన వెలువడగలవు. ఈ జన్మములో నేను విద్యాభ్యాసమున కుపయోగించిన చుప్పడి సంపత్సరముల భూరికాలావకాశములో నిక్కముగ రెండు సంపత్సరముల కాలమే విజ్ఞాన సంపాదన కుపయోగపడి యుండును. ఇంతటి యల్పకృషి నావిజ్ఞానమహత్వమునకు గాఢము కానేరదు. “బహూని మే శ్రీతానిజన్మాని”

వందలకొలది జననాంతరములలో నేననుభవించిన రసభావవరం
వరలు నాసంకమండనేకతరములలో బరిణమించి నన్ను
జేసిన యింద్రియవికాసము నావిజ్ఞానమున కాధారమగునేకాని
యిహమందు సంపాదించిన రెండుసంవత్సరముల విజ్ఞానము,
నామానసతత్వ మేర్పరచజాలదు. మరియు నిప్పటికృషికి
గూడ ప్రాక్తన సంస్కారమే యాధారమగుచు, నది తెరచిన
దారులనే యది యవకాశమిచ్చెడి ప్రమాణముననే ప్రకృతి
నవలోకించిగాని గ్రంథముల పఠించిగాని విజ్ఞానసంపాదన
మొనర్చ గలుగుచున్నాను. అందుచే రసానుభవమునకు,
లోకానుభవమునకు, భావప్రదీపనమునకు నాకు నేనే ప్రమా
ణము. నారచనలకు సంబంధించినంతవరకు, నేనే సృష్టిలోని
వరమాధికారిని, సర్వద్రష్టను, కూటస్థామును. నా రచనలు
నామానసతత్వమును నాస్వకీయానుభవములను, వెలిబుచ్చు
నంతవరకే రుచింపగలవు; యుపయోగింపగలవు; అంద
గింపగలవు; దాద్రొక్కెడి ప్రతిభాప్రభావమున రాజిల్లగలవు.
కాని నాప్రకటనలు యెంతవరకు లోకానుభవముతో నేకభ
వించునో అంతవరకే యాదరింపబడును.

దేశకాల విపర్యాసముల నెందక తరతరముల లో
కానుభవముతో జాలవర కేకీభింపించుచు, నల్ప ధీయులగు
జనసామాన్యమునకు భావప్రకాశ మొనగూర్చెడి రచనలు
కావ్యరూపక విమర్శనాదులందు, లోకప్రఖ్యాతి పడసి చిరంజీ
వులై యున్నవి. ఇట్టి రచనలొనర్చిన కవులు, పండితులు,
వరిశోధకులు, విమర్శకులు మానసీయులై యున్నారు.
తుదకు నాసంస్కారమే నాకు పరమ ప్రమాణమైనను నాస్వ

కీయ భావములే, నాయందపేక్షింపదగిన, పరమైశ్వర్యమైనను జగమున చిరంజీవులై నిలచిన మేటిసౌత్తముల యంతస్సారమును దేటవరచి నానితో నాయనుభవ మెంతవర కేకీభవించునో యేపట్ల స్వంత్రియనో దెలిపినగాని విమర్శక ప్రపంచమున గృతార్థుడను గావేరను. మరియు నాంధ్రకపులకు కావ్యప్రపంచమున లభ్యమగు స్థానమున, రూపక లోకమున నాంధ్రీరాటకోద్యమ మనుభవించెడి పదవిని, విమర్శక జగత్తునందు నాయనుభవము లాక్రమించెడి నైచ్యోన్నతులను, విశదపరచినపుడే నారచనలు ఫలసిద్ధి నొందగలవు. ఇట్టి యుద్దేశ్యముతో నాయా విషయములందు విశ్వావలోకన మొనర్చు నాట్యోత్పలము, కావ్యసంతానము, విమర్శక పారిజాతము, రూపకరసాలము ముండుగ ప్రకటింప నిశ్చయించినాను. నా కవిమిత్రులనేకులు కావ్యాంబుజమున కెదురుచూచుచున్నారు. వారీ జాగు మన్నించెదరుగాక! వారి కావ్యప్రాయత్నములకు నేనొసర్పదలచిన విమర్శక సహాయమును సార్థకపరచుటకే యింతటి పునాదులేర్పరచుచున్నాను.

తెలుగుభాష భారతీయుల విజ్ఞాన సర్వస్వమెగుంగుటకు సంస్కృత పాలీభాషలమీదను, పాశ్చాత్యాద్యన్యదేశకవాఙ్మయవిభూతు లెగుంగుటకు నాంగ్లభాషమీదను, ఆధారపడవలసియున్నది. అసగా ఆంగ్లగీర్వాణ పాలీభాషలనే, విజ్ఞానసర్వస్వమును పునాదించుట కాధారముగ విశ్వసించెదను. నేను గీర్వాణాంగ్లముల నవలంబించి, నాసౌత్తముల గూర్చుచున్నాను. ఈదినములలో గ్రమ్మర హైందవజాతీయతనే ప్రచీనభారతీయ కథాస్వరూపములనే నిలువబెట్టి

దమను కూపస్థమందూ కాభిప్రాయము లుండకూడదు. మన స్వరాజ్యాపేక్ష యెట్టిదైనను, విజ్ఞాన నిర్మాతలను జగదు పకారకులగునీశ్వరాంశములుగ దలచి వారొసంగిన విజ్ఞానప్రసాదము, మానవప్రపంచ మెల్ల గుపయోగింప నుద్దేశింపబడినదిగ భావించి తెలుగువారలు ప్రపంచములోని సమస్తదేశముల ప్రకృతిశాస్త్రములను, కావ్యాదికళారహస్యములను గుర్తించి వానివెనుగున తమరచనల సభివృద్ధి జేసుకొనవలెనని నాతలంపు. నాట్యోత్పలము ప్రపంచములోని రూపకవృత్తాంతముల దెలియపరచును.

పురాణం సూరిశాస్త్రీ.

వి

విషయ సూచిక .

I నెలపాడుపు.

గ్రంథోద్దేశ్యము — పాశ్చాత్య సారస్వతపతనమువలన
ప్రయోజనము — పరిణామక్రమమెట్టిది? — పరచింత,
సమదృష్టి, చిత్తశుద్ధి గల మానసవికాసమే జంతుపరిణామ
లక్షణము — కళాస్వరూపముల సౌందర్యవికాసముకూడ నిటు
లనే గలుగుచున్నది: — జంతుపరిణామము, కాలము నను
సరింప, కళావికాసము రచయితలమేధావ్రభావ మాశ్రీ
యించి యుండును — సర్వకాలావస్థలలో నన్ని రకముల
జంతు రూపములు, కళాస్వరూపములు అపునరమగును —
కవిపూజ — లక్షణాను శాసనముల నిష్ప్రయోజనము —
(పుటలు 1—14)

II ఆట మొలకలు.

నాట్యోత్పత్తి — దేవతారాధనము — వసంతాది
ఋతుత్సవములు — నూత్రిధారుడు — మేళగొండ్రు, నటులు —
అచార్యపరికరంబుల యుత్పత్తి . నాట్యశాల విభజన —
నాటకలక్షణముల యేర్పాటు. (పుటలు 15—20)

III ఆటవిరుల విస్తృతములు.

ఇందు పాశ్చాత్యరూపక విశేషముల ప్రస్తుత స్వరూ
పములు వివరింపబడినవి. ట్రాజెడీ యొక్క వ్యుత్పత్తి,
యత్పత్తి: — ట్రాజెడీలయిత్యుత్పత్తి. — ఇందలి తత్వము —
కామోద్దయొక్క వ్యుత్పత్తిచరిత్రము — మహిమాప్రదర్శక

రూపకముల నెడి మిస్టరీలు, మిరకిలులు, మొరాలిటీలు— ఆపిరాయను గేయరూపకము - మెలోడ్రామా - మూకాభినయము - మాన్యుల-మారియోనెట్టులు అను బొమ్మలాటలు - ఫార్సుప్రహసనము - సోలెట్టు నృత్యరూపకము- (పుటలు 21—44)

IV తెల్లతెలుపులు తీగయల్లికలు.

ఇందు పాశ్చాత్య నాగరిక చరిత్రము, ముఖ్యముగ సారస్వతవికాసమునకు సంబంధించినది సంగ్రహముగ దెలుపబడినవి. పాశ్చాత్య చరిత్రములు- ఆర్యకులముల పశ్చిమ సంచారము- యవన పురముల లౌకిక కళావైభవములు- రోమక సామ్రాజ్యము- 6-16 శతాబ్దములు విద్యాగిహీనములు- అరబ్బుల విద్యాప్రచారము- రిసేసెన్సు అను ప్రాచీన విద్యోద్ధారక మహోద్యమము. నవ్య యుగారంభము- ఇటలీ, స్పెయిను, బెల్జియము దేశముల వర్తక వ్యాపార విజృంభణము- స్పెయిను నామ్రాజ్యము. ఎలిజబెత్తు మహారాణి పరిపాలనలో నాంగ్ల సామ్రాజ్యోదయము- ఫ్రెంచి సామ్రాజ్య వికాసము- 18వ శతాబ్దపు నవ్యభాషోదయము- 19లో సర్వదేశములు స్వతంత్రులై సాహితీ వికాస మనుభవించుట. (పుటలు 45-60)

V ఆటకైతల పూలనరము.

ఇందు పాశ్చాత్య రూపకకవుల జీవితములు— వారి ప్రఖ్యాతరూపకములు, వారి నాట్యకళా సేవము ముచ్చటించబడినవి. B.C. 6వ శతాబ్దము మొదలు నేటివరకును బ్రభు విల్లిన

రూపకావిర్భావ తరంగములను 18 ప్రకరణములుగ విభజించి విస్తరించినాము. (పుటలు 61-134)

1. యవన రూపకము— తీన్ వీజ— ఇర్కిలను— సోహోక్లీజ— యురిపిడిజ— ఆరిస్తాఫనీను— యవనులనాట్య కలాభిలాష— శిక్షాకృమములు— పరీక్షలు.

2. రోమక రూపకములు— ఇటలీలోని ఆటిల్లా హాసనము— ప్లాటను మహాకవి— టెరెన్సు— సేనీకా—

3. మధ్యకాలమునందు విలసిల్లిన క్రైస్తవమత ప్రచారక నాటకములు— పంచారీ సమాజములు— ఆపెగాలు—

4. నవీన నాట్యకవితారంభము— సోఫానిస్టా—ని కాలను యుడల్ - క్రెప్టఫర్ మార్లో -

5. ఎలిజ బత్తునాటి ఆంగ్లరూపక విలసనము— డెక్కరు— బెన్ జాన్సను - వెబ్బరు - మెస్సెంజరు - బోమాన్ ప్లేచ్చరు జంటకవులు.

6. ఆంగ్ల రూపకముల సంపూర్ణ విశాసము— విలియము షేక్స్పియరు— జీవితము— రచనలు— కామెడీలు— చరిత్రనాటకములు— ట్రాజెడీలు— షేక్స్పియరు నూతన విశాసన వీని సంసార విమర్శము— పాశ్చాత్య ట్రాజెడీలని జతత్వము

7. స్పెషియల్ దేశపు రూపకావిర్భావము— డచ్— కార్లేరాన్.

8. ఫ్రెంచి నాటక విప్లవభణ— ప్యార్ కార్మెన్టీ— మార్కోరు— రానీసు.

9. కాలనంధి — డ్రైడెసు — కాన్ గ్రీపు — గోల్డు స్మిత్తు — మూఫీ — హ్యూమ్.

10. 18 వ శతాబ్దపు దూపకర చనము — హోలాల్ బర్గు — మరీవో — బొమార్క్యసు — గాల్డోసీ — మోల్ ఫేరీ — పెరిడను — వాల్టేరు — డిడరాటు.

11. జర్మనీలోని భావరూపక మహాదళము — లెస్సింగు మహాకవి — షిల్లరు — గెటీ — వీలాండు — గ్రీల్ ప్రాజరు — 19 వ శతాబ్దపు సారస్వతరీతులు — ప్రాచ్య విజ్ఞానసంపాదనము.

12. 19 వ శతాబ్దము — విక్టర్ హ్యూగో — డూమా తండ్రికొడుకులు — మూసెట్టు — ఆగేరు — కోఫీ — గాగాల్ — క్రాసింస్కీ — ఫేటాగు — ఆస్ట్రోవిస్కీ — ఆచాగకే.

13. ఆధునిక నాటకకవిత్వము — ఇబ్సెను — రాబర్టుసను — హెనరీ ఆర్డరుజోన్సు — మాటర్ లిఁకు — హట్ మన్ — బర్నా ర్డుషా — జోర్నసన్ — తామన్ హార్డీ — జేమ్సు బారీ — సింగా ఈట్సు — పర్యాలో చనము.

VI ఆటకొలను.

ఇందు నాట్యనిలయమగు థియేటరు అభినయ మర్యాదలు తెలుపబడినవి — థియేటరు — యవనరంగములు — మధ్య కాలముల రంగము — ప్రసిద్ధ నాట్యాలయములు అభినయము యొక్క యుత్పత్తి వికాసములు — షేక్స్పియరు కాలము — బర్బేజి — గారిక్కు — వివిధనటుల యభినయ దర్శములు —

నటలక్షణములు - శిక్షాక్రమము - ప్రస్తుతపద్ధతులు - స్వాభావిక సాంకేతిక అభినయ వైఖరులు - నటస్వాతంత్ర్యము.
(పుటలు 185-182)

VII ఆటరిగ్గలు.

మహానటులు - బర్బజీ - బెట్టరుటను - గార్లెక్కు - ఫాసిటు - ఇర్వింగు త్రాడ్డి కొడుకులు - బెర్నహార్టు - రాబర్టుసను - సిడ్డన్సు - టాల్మా-కీసు - మాక్రేడీ - ఫెల్పుస్ - హెర్బర్టుటీ - రామేలు - ఫోర్స్టెన్ గాబర్టుసను - యెల్లెనుటెర్రీ - జార్జి అలెక్జాండరు - సజీవ నటశేఖరులు. (పుటలు 183-186)

VIII ఆటతోటల కమ్మ తెమ్మరలు.

ఇందు మచ్చునకు కొన్ని రూపకవిమర్శనము లుచూపారెంపబడినవి. మారిసు మాటర్ లింకు రచించిన నవ్యనాటకములను వ్యాసమునకు అనువాదము - ఇబ్సెను మహాకవిని గూర్చి ఆధుజోన్సుచేసిన ప్రశంస - ఆర్థరుజోన్సుగారి నవ్యనాటకధర్మములను యవ్యసమునకు అనువాదము. (పుటలు 167-202)

IX ఆట కుదురులు.

ఇందు యూరపులోని నాట్యశాలా పరిపాలనపద్ధతుల మున్నగు లొకకనంజర్చములు బ్రశంసెంపబడినవి - నాట్యశాల పోషణము - వ్యాపార నాట్యశాలలు - రాజ్య నాట్యాలయములు - ధర్మశాలలు - చందాకంపెనీలు - ప్రజానాట్యమందిరములు - నాట్యశిల్ప నృత్తిశిక్షణములు - రిప్పబ్లికేషన్లు -

నటుల సంపాదించు రీతులు - దీర్ఘ ప్రయోగపద్ధతి - టెక్నెట్ల
ధరలు - నాట్యశాలల న్యాయపద్ధతులు - పుచిత నాట్యాల
యము - ప్రయోగక్రమము. (పుటలు 203-221)

X ఆటనెలపులు.

నాట్యమందిరములు - సభాంగణము - రంగస్థలము -
రంగవరికరములు - నవీన నాట్య యంత్రములు - వెలుగు
సాబగులు. (పుటలు 222-228)

XI ఆటతెరపులు.

బక్కాలోని నాట్యపద్ధతులు - చీనా దేశము - జపాను
రూపకప్రదర్శనము - డాక్టరుకజిన్సు - ప్రాచీన ప్రాచ్యదేశ
ములు - నాట్యోత్పత్తి - బాబూ శ్యామసుందరదాసుగారి
సాహిత్యలోచనము - భారతీయ నాట్యకళయొక్కయుత్పత్తి
- ప్రాచీనత - నాట్యశాలలు - యవన సంబంధములు - పాంచా
లిక లనబడు కీలుబొమ్మలు - గీర్వాణనాటకకవులు - వారిప్ర
ఖ్యాతరూపకములు - మహమ్మదీయ కాలములోని భాగవతా
దులు - ప్రస్తుత నాట్యవికాసము - హిందీనాటకములు - ఇతర
భాషలు. (పుటలు 229-244)

XII తుదిచూపు.

ఆంధ్రులు, పాశ్చాత్యరూపకములు - ఆంగ్లికరింపదగిన
రూపకరాజములు - హాస్యరీతి - నాట్యకళను సూరించు ప్రసిద్ధ
గ్రంథములు - తుదిపలుకు. (పుటలు 245-253)

నాటకకళ యేవిధమున సుత్యన్నమై యెట్లు వికసించి నది? దేశభేదమున, కాలపరిణామమున, నీది యెట్టిమార్పుల జెందియున్నది? నానాదేశముల జాతీయస్వభావములు, చారిత్రానుభవములు రూపకరూపముల నెవ్విధి శాసించినవి? కాలక్రమములో రూపక కవులసమందు ప్రమవికాశ మగు పడుచున్నదా? దేశకాలపరిస్థితులతో సంబంధములేని కవి ప్రతిభయే, కళాస్వరూపమును నిర్ణయింప స్వతంత్రింపెనా? నాట్యాదికళల భూతచరిత్ర పరిశోధనమువలన, ప్రస్తుతపైఖిదు లగుర్తించుటవలన, భావిపరిణామ మూహించి సత్వరసత్ఫల ప్రాప్తికి దారి త్రొక్కగలమా? ఇదివరకు ఉండిన నాటకరూపములను, నటాచారములను విమర్శించి భావికళామర్మాదలను శాసింపగలమా?

మున్నగు సంప్రశ్నముల లోతు బాతు లరయ జూచెదము.

భరతవర్షమున బలుతెఱంగుల వాసిక్కెకిన శాస్త్రాదుల చరిత్రలులేవు. కాలక్రమములో నెవరివెనుక నెవ్వరరుదెంచి, యంతకు పూర్వముండిన భావముల నేగతి మార్చినదియు తెలిసికొను ఆధారములు తక్కువ. కృత్తికర్తల దేశకాల శిక్షాదివిశేషము లగువడవు. అందుచేత గ్రంథమందలి విషయమునుబట్టి, విషయ సంకీర్ణతను గమనించి వీని కృమి వికాస మారయవలసి యుండును. పృథిశాస్త్రము అనాదిగ వేదములనుండి ప్రణవబీజములనుండి యుత్పన్నమై, శివునిచే పార్వతికి లోకహితార్థమై యుపదేశించబడి, మహద్దులచే దేశమందు బ్రనర్తింపబడినట్లు ఈ నాడు వ్రాయువారలుకూడ చెప్పి కొందురు. నిజమే! దివ్యస్ఫురణ లందికొనియే, నదృష్టసంస్థారోపదేశముల ప్రోత్సాహముననే గ్రంథవిరచన మేర్పడుచున్నది. కాని ఇట్టి స్ఫురణోపదేశముల నందికొని యిది వరకు వ్రాసిన మానవుల గ్రంథాధారమునను, వారి పృథిభా నేశ్వత్వమునను దేశమందేర్పడిన కళాసంప్రదాయము లనుసరించియు, నవ్యభావోదయ మేర్పడుచున్నది. ఈ భావపరివర్తనములను, కాలక్రమములో గుర్తించుటయే చరిత్రార్థమగును. అట్టి చరిత్రలు హైందవనాట్యకళనుగూర్చి నిర్ణీతి కాల సూచనలతో లభింపవు. కనుక, కళాస్వరూపములందును, ప్రయోజనానుకూలమగు రూపపరిణామ మందును, విషయ సంకీర్ణతయందును, కళాస్వరూపముల కృమివికాస మారయవలసి వచ్చును.

ఇంతవరకు జీవ శాస్త్రజ్ఞులు, ప్రాచీన జీవరాసుల పరిణామక్రమ మూహించుటలో, భూస్థాపితమైన ప్రాక్తనజీవ

శల్యములను, యీనాడగుపడు జీవరాసులను పరీక్షించి, వాని
యంగవికాసమును, ప్రయోజనానుకూలమగు అవయవస్ఫూర్తిని గమనించి, తక్కువ సంకీర్ణమగు జీవమెక్కువ సంకీర్ణ
మగుదానిగ బరిణమించెనని యూహించుచున్నారు. విశ్వ
మందలి చూపైశ్వర్యము, ధర్మసామ్యము, గుర్తించి యనంత
గుణరూప విలాసములతో వ్యక్తమగు భూతప్రపంచమంతయు
నొక్క మూలతత్వపు పలుమొగము లనియు, ఆమూలతత్వ
ము తానే యనియు నెరుంగు మానసవికాసమే; — దేహ
వాంఛాప్రేరితములగు స్వార్థ సంపాదకోపాయముల నిరసించి
జగమందలి జీవరాసుల సన్నిటిని సమదృష్టితో సానుభూతితో
నరసి జీవప్రపంచపు స్వాతంత్ర్య సుఖజీవనమునకును, వ్యక్తి
శక్తుల ప్రత్యేక ప్రతిభా వికాసమునకునూ వలయు నైతిక
సాంఘిక ధర్మములను కల్పించి ప్రవర్తింపజేయు మానస వికా
సమే; — ప్రపంచ పరిణామమందలి మహాన్నత సోపాన
మని యూహించుచున్నారు. అనగా విశ్వమందలి సగ్గస్థితి
లయహేతువగు తత్వము, ఆద్యంతమును, దేశ కాలములను
యెరుంగని నిత్యసదృచ్ఛువు యొకటి కలదనియు అది ఆత్మయని
యు అదే “నే” ననియు, గుర్తించుట మానసపరిణామముగ
నూహింపబడినది. మరియు జీవరాసుల సుఖజీవనమునకు
వలయు నుపాయము లవలంబించుచు నర్వసమత్వ మూహించు
మానసము మహాన్నతమని దలుపబడినది. ఇవిరెండును
మానవ మానసమునకు ప్రత్యేక లక్షణమని యూహించిరి.
ఈయూహ, యితర జంతుజాలముల భావములను సాంఘిక
మర్యాదలను మనము గుర్తింపలేక, మన మానవజాతియొక్క

భావములనే గుర్తింప గలుగుటవలన సహంకార స్వాభిమాన ప్రేరితమగు, వస్తుప్రాశస్త్య నిర్ణయమున నేర్పడినది. పురుగులకు, కుక్కలకు నాయాజాతి ప్రత్యేక జీవజాతులకు, సన్యోగ్యాభిప్రాయముల దెలుపుకొను సంభాషణక్రమము లెట్టివిగలవో మనమెరుంగము. వాని నైతిక సాంఘికధర్మముల నెఱంగము. వాని యాధ్యాత్మిక పరచింత లెరుంగము. కాని యెట్టి జంతువునందైనను, మానసకోశము, మిగిలిన యవయవములు తొల్లిటి బీజాంకురమునూడి నికసిండుగ వున, నీ మానసము, శరదంతర్గతమగు దివ్యచైతన్యము, బీజమందే నివసించియుండి తత్పరిణామమగు సమస్త జీవకాసులందును, స్వకీయ సంపూర్ణ ప్రభావమున నున్నదనియే నమ్మవచ్చును.

ఈయాహ సంకీర్తించినయెడల జీవజాలములలో నెద్ది పరిణామసంస్వరూపమును చూపగలదో చెప్పజాలము. అణుజీవులనుండి మానవునివరకును గల యంతకోటిజీవజాతులలో నెద్దానిమితమున సదియో సంపూర్ణప్రయోజనోచితజీవాచికాసము గలిగి పరచైతన్యవిజ్ఞానము నైతికసాంఘికనీమములను పాటించుచున్నదనియు నొప్పికొనక తీరదు. ఏలనన సునమెరుగనిసంగతి లేనిది చెప్ప శాస్త్రము లొప్పువు. అందుచేత జీవాచికాయమగు అణుజీవములే పరిణతజీవస్వరూపములో? లేక మనమెరిగినంతలో సంపూర్ణావయవచికాస మేర్పడిన మానవజీవామే జీవపరిణామమో? మనముస్పష్టి పరిణామని తలచెడిపరచైతన్యవిజ్ఞానమే మానసపరిణామో? లేక నెద్దియు నెఱుంగని జీవాచికామూఢసిద్ధాంతంబునమే మానసపు మహోన్నతస్థితియో జీవాచికాచలదీర్ఘ స్వార్థసంకల్పములే (instincts) మహో

న్నతజీవధర్మములో? లేక సర్వసమత్వఃకంగీకరించుచు సర్వవ్యక్తుల స్వతంత్ర సుఖజీవన మాదేశించు నైతికసాంఘికనూత్రములే పరధర్మములో? కళాపరిపాక్షణము భావప్రాచుర్యము, రసానుభవము, కరుణాదినానుకంపములు మానవుని ప్రత్యేక కలక్షణములో లేక జీవితార్థపు సరమావధియో డెలుప నేరను సవర్ధులుకాదు. కాని మానవుడు ప్రపంచరహస్యముల గుర్తించి విశ్వశక్తుల శాసించి జీవజాలముల వశవరచుకొని విశ్వసేతయై ఒగదధినాడుడై వెలయుకలన నాతని సామ్రాజ్యహేతువగు మానసము జీవతరంగిణియొక్క పరిణతగర్భవచికముగ నెంచియున్నాడు. అతని నైతిక సాంఘిక ఆధ్యాత్మికకళాజీవనము జీవక్రియములో పరమోత్తమవికాసమొందినదిగ నూహించబడినది. ఇట్టి మానస పరిణామ మొనవిన మానవుని యవయువవిన్యాసమే జీవనత్వముల బరిణతరూపముగ నెంచబడి బీజప్రదమగు చూజీవములనుండి మినోరగవిహంగమృగరూపరూర్ణములలో మానవ దేహవిన్యాసమేర్పడిన తెరవులు జీవశాస్త్రజ్ఞులుచే తెలసికొనబడినవి. బీజాంతర్గతమగు మానసము కాలక్రియమున నవ్యవాంఛల క్రొత్త సంకల్పములనుదయింపజేసికొనును. ఈకోర్కెలు మూతలపులు కొంతవరకు దేశకాలసాస్థితులవలన నేర్పడు సవ్యసందర్భములలో ఆదేహము జీవించుకొరకును రూపవికాసమును కలిగించుచున్నది. పరిస్థితులకు అనుకూలమగు రూపవికాసమొందిన జీవములే జీవించగలవు. అదివరకుండిన పరిస్థితులుమారి క్రొత్తవి యేర్పడినపుడు తదనుకూలమగు, రూపమును, జీవనపద్ధతులను ఆందికొననేరనిజంతువులు నశించుచుండెను. కాని జంతుజాలము గోభూగో

శచారిత్రముందు వివిధకాలములం దేర్పడిన నవ్యపరిస్థితుల కనుకూలముగు రూపభేదము నొందవలెననెడి సంకల్ప మేర్పడి తరతరంబుల నిరంతరప్రేరణవలన జంతురూపములను, క్రమ ఘ్నుగ వికసించజేసినవి. ఇది రూపపరిణామమునకును అవయవ వికాసమునకును, కారణభూతమైన భౌతిక హేతువు. ఇదికాక మానసమునకు విశ్వతత్వమెరుంగువేడుక, తన్నుచా తెలుసుకొను సంకల్పము తొల్లిటినుండియు, కలదు. ఈపరతత్వవిశ్వవిజ్ఞానసాధకమగు ఇంద్రియవికాసమును పొందుకొరికయు, జంతుపరిణామమందు, ప్రేకరమై పనిజేయుచున్నది. ఎప్పటికప్పుడు నవ్యసంకల్పము లుదయించి నిరంతరవివర్ధవైశాల్యముగల భావములేర్పడి వాని కనుకూలముగు, దైహికమార్పు లేర్పడుచున్నవి. ఇవివిధముగ నవస్థానుకూలముగు రూపప్రాప్తియు, భావనుకూలముగు యింద్రియ వికాసమును జంతు పరిణామములో కాలక్రమమున నేర్పడి యింకను జరుగుచున్నవి. భావము తుదదీస్వార్థ సంకల్పములనుండి, విశ్వావలంబకమగు ప్రణయముగను జగత్కళాణాభిలాషగను మారుచు, దాని కనువగు మానసవికాస మేర్పడుచున్నది. ఇదియే జీవితపు పరమావధిగ నెంచుదురు గాన, మానవశరీరము యిట్టి భావవికాసమున కనుకూలముగు యింద్రియ విన్యాసమొదలినది. గాన, నదియే యిప్పటివరకును, యేర్పడిన జంతుపరిణామమని నిశ్చయింపవచ్చును. కాని మానవజాతులందుంకూల కాలక్రమమున నవ్యపరిస్థితులకును, క్రొత్తతలపులకును, నిరంతరము విశ్వవ్యాప్తికై యత్నించు మానసప్రబోధములకును అనుకూలముగు రూపావయవ పరిణామ మేర్పడుచున్నది. పరిస్థి

తులమార్పును తిరస్కరించు కృత్రికూపాయముల మానవుడు కల్పించుకొనినందున యీతని రూపునం దిక యెక్కుడు మార్పు ఆకారణముచేత కలుగకపోవచ్చును. కాని మానస సంకల్పములు క్రమవృద్ధినొందుటచే వాని యాశ్రయమగు మెదడు నందును, తత్ప్రభావమున నేర్పడు రూపమందును వికాసముండ వచ్చును. ఎక్కువ జ్ఞానము కలిగి కరుణాంతరంగులై దయా సీతి సమత్వములతో మెలంగెడి మహామేధావులగు యోగి వత్సముల సామాన్యసాముద్రిక లక్షణములే వారి నడతలు జీవితకథలు ఆదర్శములు సంకల్పములు మున్నగు మానసలక్షణములే మానవపరిణామమును నిదర్శించు ఉత్తమరూపములని యెంచదగును. ప్రకృతికెల్ల మానసమే పెద్ద. మానసమునకు పరచింత, సమదృష్టి, పరమధర్మములు. మానవ్యాపారము లగు నీ సంకల్పముల వికాసమునుసరించియే రూపపరిణామ మేర్పడినది. గావున, మానసవికాస మెక్కువగనున్న మానవుని రూపమే రూపపరిణామముగ నంగీకరింపబడును. అంచులోకూడ, ఎవ్వని గుణమందు పరచింత సమదృష్టు లెక్కువ వికాస మొందినవో వాని రూపమే రూపసౌందర్య పరిణామముగ నంగీకరింపవచ్చును. ఇందువలన రూప సౌందర్యము మనోవికాసమును బట్టియు, గుణసమృద్ధిని బట్టియు నిర్ణయింపబడుచున్నది. అదికాక వస్తువునందే కొన్ని రేఖాలక్షణములుండి, యనిర్వచనీయ భావసూచలనచే, మన మానసవృత్తులను పరచింతకును సమవర్తనమునకును మరల్ప వచ్చును. అట్టి వస్తువులు రూపసౌందర్యము గలవిగ నెంచ దగును. ఎట్లులైనను, మానసలక్షణములై ప్రత్యక్షముగ పరచింతా

సమదృష్టుల నెలకొల్పు సత్వముగాని, శారీరకలక్షణములచేత
 నీభావముల స్ఫురింపజేయు సత్త్వముగాని జంతుపరిణామ మహా-
 న్న తాదర్శముగ నెంచబడుచున్నది. కాని యీ గుణముల
 వికాశ బాహుళ్యమున వస్తుప్రాశస్త్య మేర్పడుచున్నది. ఆతా-
 కిక సౌందర్య మొప్పుగువలన వెన్నెల రామచిలుక, యా గాంధీ-
 ర్య విరాజితమగు శశ్వరాజము, చక్కని బొచ్చు కుక్క,
 రూపసౌందర్య లక్షణములచే నొక కురూపిమానవుని కన్న
 నెక్కువ వస్తుప్రాశస్త్యమును మోపియుండ వచ్చును. కాని
 వీని చూడసరిక వికాసము ఆ కురూపి నరునకు చాలదు. గావున,
 వీని జీవితమును కారాడినంత పట్టుదలతో విలువతో వానిని
 లెక్కింపకున్నాము. అందుచేత మానసవ్యాపార వైశాల్యము,
 పరచింత సమమృత్యులూ, పరమావధిగ నెంచి వాని ప్రచార
 మున కనుకూలమగు అవయవవికాసము యీ భావముల దోష
 జేయు రూపలక్షణము, జంతుపరిణామముగు పరిణతావస్థలుగ
 నెంచబడినవి. ఈ వికాసక్రమమున జీవశాస్త్రజ్ఞులు జంతు
 పరిణామ మూహించియున్నారు. యుగముల నిరంతర సం-
 కల్పమున వ్యాపారవైశాల్యమున తదనుకూలమగు రూపము
 లేర్పడినవని నిశ్చయించియున్నారు. కాని యంతకాలములో
 మానవుడు ఉత్పన్నమాయెగదా! యని యితర జంతువుల
 రూపము లంతరించలేదు. సృష్టిలోని నా నా విధములగు
 మానసావయవవికాస స్వరూపముల దెలుపు జంతువులు యీ
 నాడుకూడ వ్యాసపేక్షిపియరు, గీటీ గాంధీలతో సమకాలికజీవ
 సము నల్పుచు నిలచియున్నవి.

జంతువికాసమందు యే సూక్ష్మముల బరికించితిమో అవియన్నియు కళావికాసమన గూడ నగుపడుచున్నవి. అన్ని కాలములలో అన్ని దేశములలో నానావిధములగు కళాస్వరూపములు చిత్రశిల్పకావ్యనాటకములందు గోచరించుచు నొచ్చిచియన్నవి. దేశకాలపరిస్థితు లనుసరించి ప్రపంచమంతటను నొకొక్కకాలమున కొక్కొకరీతితి కళాదర్శములు యేర్పడుచుండును. కళాస్వరూపములందు కాలభేదమున జనించు రుచిభేదములే యెక్కువ రూపనిర్ణాయికప్రాధాన్య మొప్పుచుండును. ఇదికాక ఆయాదేశములందు కాలక్రమమున నేర్పడు సాంఘికరాజకీయమతనైతికావస్థల ననుసరించి ప్రత్యేకపరిస్థితులేర్పడుచుండును. ఇందున ఆజాతియొక్క చిరాభ్యస్తమగు ఆచారవ్యవహారముల ననుసరించు జాతీయసత్వ మొకటికూడ చేరును. దేశము, కాలము, జాతీయత మున్నగు హేతువులచే యెప్పుటికప్పుడు కొంత పరిస్థితులు నవ్యాదర్శములు వింతగుచులు కలుగుచుండును. ఈరుచిభేదము ననుసరించి కళాస్వరూపములు మారుచుండును. కళానిర్మాణమందు యేర్పడి కృతార్థసంతోషము కళావలోకనమున జనియించు రసానుభవము యేకాలమున కారీతిగ నొక్కటిగనే యుండును. పరిస్థితుల భేదము ననుసరించి కళాస్వరూపములందు గలిగెడి మార్పులను దెలుపు లక్షణము మారుచున్నదే కాని కళలయొక్క వస్తుహేతుఫలములు మారుటలేదు. కాని జంతుపరిణామమందు యేవిధముగ సుస్వరూపవికాసము యేర్పడినదో అటులనే కళలందుకూడ కళాస్వరూపములు స్థూలాభివర్ణనముతో మొదలిడి పరచింతయు సమదృష్టిని గలిగింపు

భావములను వానిసూచించు రూపములను వికసింపజేసుకొనుచున్నవి. కాలక్రమమున నాట్యాధికశల భావ్యరూపములందును, నిజసత్వమందును, ప్రాగ్మార్థికమగు క్రమవికాసముండుననుమాట నిజమేకాని యీవికాసము జనసామాన్యప్రమానసమందును, రుచులందును వ్యక్తమగు సంతాన కళాస్రవ్యలగు మేధావులందు గోచరించదు. కాలక్రమమునమానవజాతి మొత్తమునకు కళల వస్తు హేతుఫలంబుల గూర్చినదభిప్రాయములు వికసితచిత్తవృత్తులు అలవడుచున్నవి కాలప్రభావము మానవజాతి సమిష్టిలో చూడనగును. కాని కళావిధాతలలో చూపులు కాలపరిస్థితుల సతిక్రమించి స్వతంత్రించి సంచారప్రభావమున దేశకాలపరిస్థితుల ప్రేరణచే సమర్థింపదగని క్రొత్తదారుల తొక్కుచుండును. మానస ప్రతిష్ఠాపనలందు అన్నిటియందు యీవిషయమగువడును. మనమీనాడు వాల్మీకికన్న వ్యాసునికన్న కాలిదాసపేకుసియర్లకన్న శ్రీరామ, శ్రీకృష్ణ, బుద్ధ క్రీస్తులకన్న యెక్కువశాంతిపరిదము సుఖావహము కళావిస్తరణావకాశము నైతికసదాచారము విశ్వానుభూతియు గల నాగరిక కాలములో యెక్కువ సంపదలలో మిక్కిలి సౌకర్యములతో ననామయ సమృద్ధిసంభజీవనము సలుపుచున్నాము. కాని బ్రహ్మసూత్రములను భగవద్గీతలను మించు పాత్రముల వ్రాయజాలకున్నాము. రామాయణ, శాకుంతలాది కావ్య సందర్భముల నూహింపజాలకున్నాము. మయసభాశిల్పిచాతుర్యమును సమీపింపజాలకున్నాము. అందుచే కళావిధాతల శీల్పసిద్ధి నాటకరచయితల కావ్యకలనాచాతుర్యము వారి

ప్రతిభావిశేషము నంటి దేశకాలావస్థల పరిక్రమించి వికసించి
రూపకప్రసవంబుల నీనునే గాని కాలక్రమమునంటి నడువదు
అదికాక జంతుపరిణామసుస్వరూపముగు మానవజాతితో సమ
కాలికముగ ననంత నీచసత్వములుండుపగిది గాంధీప్రణయ
తేజోవిలసితంబగు నిప్పుడమి యడవుల క్కూరవనేధములు గిరు
గురీతి మహామేధావు లుండుకాలములోనే వారి దేశములలోనే
నీచకళారచయితలు కూడ నుండవచ్చును. అందుచేత కాల
క్రమమున కళాస్వరూపముల రూపసౌందర్యమునను కల్పన
సౌకర్యమునను భావగాంభీర్యమునను, కావ్యప్రయోజనమం
దును వికసించెనని చెప్పజాలము. కళాపరిణామమును నిర్ణ
యించుటలో కృత్రికత్వయొక్క ప్రతిభావిశేష మొక్కటియే
విచారణీయ మగుచున్నదికాని దేశము, కాలము, పరిస్థితులు
మున్నగు విషయములు నిష్ప్రయోజనము లగుచున్నవి.

కళ మానసవ్యాపారమునకు సంబంధించిన రూపకల్ప
నము. మానసవ్యాపారముల పరమావధి, పరచింతయు సమ
దృష్టియునని చెప్పియున్నాము. వీనికి సాధనము ప్రథమసోపా
నము, చిత్తశుద్ధి. కావున యేకశాస్వరూపమందు యివియెక్కు
వగ వెలుగొందునో దేని ననుభవించుటవలన పరితత్వానుభూతి
వలన నేర్పడు నిశ్చలానందము, కరుణానుకంపము, “సర్వ
మున్ అతనిదివ్యకళామయ” మను విశ్వాలోకన సామర్థ్యము
తదంగములగు చిత్తశుద్ధి, నైతికజీవనము యేర్పడునో అదియే
కళాపరిణామమని చెప్పవలసి వచ్చును. అనగా కళయొక్క
ప్రాశస్త్యము మానసాదర్శమగు చిత్తశుద్ధికి గలుగు ప్రయో
జనమువలన గలుగుచున్నది. అనగా కళాస్వరూపములందు.

పరధర్మసూచక సామర్థ్యమే సౌందర్య హేతువగును. గాని రూపవైఖరియందు రసోదయమేర్పరచు సౌందర్య మెద్దియు లేదు. కళకుపయోగించెడి వస్తువులన్నియు యిట్టి పరధర్మ సూచకశక్తి గలవియే. కాని వీనిలో కొన్ని ప్రాకటముగ నిందియ సంతోషమునకు జతపడుచు వీని పొంగుపాటున మానసవ్యాపారముల నడ్డగింపజేయును. కళలందుపయోగింపబడు రూపములన్నియు సౌందర్యరాసులే, రసాలవాలములే! అన్నియు పరధర్మ సూచకములే, కాని కొన్ని యింద్రియముల నెక్కుడు సంతోషపరచి మరికొన్ని చిత్తశుద్ధి కెక్కువ తోడ్పడును. కళా ప్రాశస్త్యమును నిర్ణయించుటలో మానస వ్యాపారముల కవి యొనగూర్చెడి ప్రయోజనము వానిరూపముల పరధర్మ సూచక శక్తియు గమనింపవలసియున్నవి. అందుచేత చాత్రకృమమున, కళలు క్రమవికాస మొందెనామను ప్రశ్న సమచితము కానేరదు. కాని నానా దేశములందు వివిధకాలములలో భిన్నపరిస్థితులందు కళాస్వరూపము లెట్టి వికాసమొందెనో తెలియుట రసానుభవమునకు తోడ్పడకున్నను, భావికళా స్వరూపమును నిర్ణయించుట కుపయోగింపబడున్నను ప్రత్యేక పరిశోధనాంశముగ తృప్తికరమై యుండును. ఇంతకూ జీవశాస్త్ర సూత్రములు, మానవ చరిత్ర, సిద్ధాంతములు కళావికాస పద్ధతుల నూహించుటకు తోడ్పడవు. కళాప్రయోజనము నెరింగి తదనుకూలమగు వ్యరూప మున్నదా లేదా అనియే విచారించదగును.

కళాప్రయోజన మెల్లప్పుడు యొక్కటియే. కళాకల్పన మందు పాల్గొను వస్తుహేతుఫలంబు లొక్కటియే. కాని

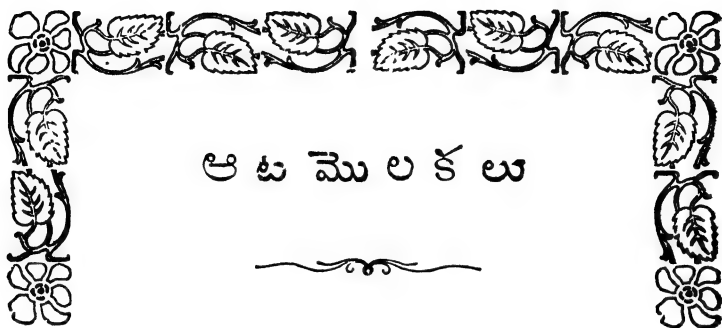
వీనియందని ప్రయోజనమును తదనుకూలముగా రూపమును పట్టి వివిధవైఖరుల కళాస్వరూపము లేర్పడుచున్నవి. వీని నాట్యవిలాసములు గుర్తించెదము. కళాప్రయోజనము ద్వేషించి రచియింపబడిన నాటకము లేరూపువైనను మన్నింపదగియుండును.

హైందవలక్షణగ్రంథములలో కొన్నివిధములగు రూపకములు బేర్కొనబడి యున్నవి. వీనిలో నెద్దిముందేర్పడెనో యెద్ది యావల గల్గింపబడెనో చారిత్రకమమున తెలిసికొను సాధన లేకపోవుటయే కాక అట్లు తెలుసుకొనిన ప్రయోజనము కూడ కానుపించదు. గీర్వాణనాటకకవుల చరిత్ర మీయగలముకాని, రూపకపరిణామసోపానముల ద్రోక్కిచూపనేరము. పాశ్చాత్య దేశములలో తొల్లిటినుండియు సమకాలికనర్మిత రచియింపు పద్ధతులుండినందున నాదేశముల నాట్యకళాచరిత్రమును ముందుగ వివరించెదను. ప్రస్తుతము మనకళావికాసమునకు పాశ్చాత్య ఆదర్శము లొకప్రక్కను గీర్వాణసంప్రదాయము లొకప్రక్కను ప్రేరకములై యున్నవి. నాట్యకళకు సంబంధించిన నాటక కవిత్వము అభినయము రంగసరచనము మాస్సుగు విషయములలో నానాదేశముల మహామహులు త్రొక్కిన మార్గములను చూపి వీరిపోలికన మనయాంధ్రులు చేయుచున్న ప్రయత్నములను అభినందించుటయే నాయుద్దేశ్యము.

నాట్యప్రపంచమును సింహావలోకనమున నాంధ్రుల కెరుకపరచుటయే నాయుద్దేశ్యము భావిప్రయత్నముల ఈసించు లక్షణమేర్పరచు యుద్దేశ్యము నాకులేదు. కళాస్వరూపమునకు నవ్యకళారచనయే విమగ్న మగునుగాని లక్షణభండ

నము కళోత్పత్తి మార్గముల జూపనేరదు. పరచింతతో కగు
 కానముద్రితై దివ్యస్వరణ లందికొనుచు జన్మపరంపరలలో
 ప్రోగువడిన నిజసంస్కార దీప్తిచే నిహలోకానుభవముల రస
 వ్యాఖ్యాన మొనర్చుచు కావ్యసాధనముచే ముముక్షులగు
 వారి దీవ్యప్రతిభా ప్రభావమును జూచి యచ్చరువొంది హరి
 సూచనలందికొని మన చిత్తవృత్తుల సంస్కరించుకొని యానం
 దింప నుచిత మగునేగాని ప్రకృతియందును కళాప్రపంచముం
 దును గోచరించెడి రసానుభవసంతుష్టిలో మైమరచి స్థిరధీ
 రులమై గేల్కొడ్చి నిశ్శబ్దభక్తి ప్రణామముల నాచరింప
 దగునే గాని లక్షణమాసదండముల కైకొని కళోపాసకుల
 రసయోగసాగరమును గొలువ యత్నింపవచ్చునా? అభిసంద
 నమే ఆత్మసమర్పణమే కవిబ్రహ్మకుచ్చితమగు సన్మానము కాని
 లచ్చనపుపిచ్చికూతల పదినేర్చి కళాప్రపంచమును శాసింప
 పమకట్టెడి బుద్ధిలేమినింపవచ్చునే? వ్యక్తిప్రభావము
 కళాస్వాతంత్ర్యము ఇవియే పూజ్యంశములు.

తొల్లి యనాగరకజాతులలో గ్రామదేవతల గొలచు సందర్భములందు, ఆయాగుంపులలోని, జనులు తమ దేవతల కూర్చి, వీర స్వభావములను ప్రకటించుకీర్తిగ బాడుచు చిందులిడు వాడుకలుండెను. మునుముగలు మానవులు దైవమునొక కూర్చిప్రభావపూరితునిగ నూహించి పిడుగులు తుపానులు, నిప్పు, నీటి భయములు జాడ్యములు మున్నగు నిపత్తుల గలిగింపు ఘోరమూర్తిగ నెంచుచుండిరి. ఇట్టిదేవతల నుపాసించు పద్ధతులలో ప్రజలు తమ భావాను గుణ్యమగు నభినయ మొనర్చుచుండిరి. యనదేశములో గ్రామదేవతల జాతరలందు గొల్లనటులు వేసెడిగంతులు కొంతవరకు తొల్లిటి నాట్యరూపమును చూపించుచున్నవి. దేవతారాధనకాలములందేగాక, వైదుల బోర వెడలునపుడును, వివాహములు ఆపరకర్మములు మున్నగుసందర్భములందును, ప్రాచీనమానవజాతులు సందర్శించి తమగు స్మృత గీతములో, బలుభంగుల చిందులిడుచు గెంతుచు

దుముకుచు నాడుచుంగిరి. ఇందున మొదట ఎవరి యిష్టము వచ్చినట్లు వారు చిందిడుచు ఆవల మొక్కనాయకుని నేతృత్వమున వరుసలుదీరి పూర్వాహ్లాకమమున నాడనేర్చిరి. ఇట్టినేర్పు తెరువునం తాలలయాశ్రమములు ఎర్పవినవి. కథానాయకు డొకడుండి ముక్కలందించుచు కార్యభారమును నహించుటయ, మిగిలిన మేలగాండ్రు నాయకునిపలుకలలో గొన్నిటిను చూరించుచు సృతావర్తముల సలుపుటయు నేర్పడినది. తరువాత కాలక్రమమున మనఃశ్శుభల ప్రతికభాషములు స్వాధుత్వ మొంది దేవతలుకూర్చికార్య ప్రేరకులుకారనియు, జీవాసుల సుఖస్థితి నభిశేషించు ప్రణయస్వ పులయు గుర్తించినవెనుక నా ప్రణయ సద్గుణవాదాని నభిలించు గీతికలు, సృత్యములు, ఆదికాభినయములు నీయు భజన సమాజములు ఏర్పడిను. వీనిలోకూడ నొకడు ప్రధానుడై సూత్రధారియై మిగిలినవారిని నడిపించి యాడించు వాడుక సిద్ధపడెను. వీరును మునుమొదలు తామారాధించు దేవతల గుణాభివర్ణనము కథారూపముగ గావించుచుండిరి. ప్రధాననటుడు కథ సెప్పుటయు మిగిలిన హంగు చరణముల ననువచించుటయు జరుగుచుండెను. కొన్ని సందర్భములలో ననువారి పరాకుకొరకు “అప్పుడేమన్నాడయ్యా సాసారాయాడు!” అనురీతి ప్రధాననటుడే సంబోధకి వాక్యముల హెచ్చరించుటయు, కథావేశమున ప్రధాననటుడు తావర్ణించు దేవాతాచేష్టల తనయందారోపించుకొని వానివలె రసభావోద్రేక మనుభవించుచు వానిచేష్టల సభినయించు వాడుక లేర్పడెను. కుశలపులు రామాయణ మహాకావ్యమును ముస్వరముతో రామాధ్వర సభాంగణమున నుచ్చరించినపుడే

నాటకకళ ప్రారంభమైనది. హూమరుమహర్షి రచించిన యవన పురాణములను దేవతా మందిరంబులకడ పదిమంతు నుగాత్రు లుచ్చరించినపుడే పాశ్చాత్య నాటకబీజము లేర్పడి నవి. కాని యిందులో మేళగాండలో నొకడు ప్రధానుడై తానభివర్ణించు పాత్రస్వభావమును అంగీకాహార్య రీతులలో ప్రకటింప మొదలిడిన సుముఖార్తమే నిజమైన నాట్యకళా బీజ మేర్పరచెనని చెప్పవచ్చును. ఇందువలన నాట్యకళకు సంబంధించిన వాచకము పద్యము, గీతము, నృత్యము, వివిధ దేశములలో, దేవతారాధన పారవశ్యమున సహజముగ జనియించి, యచ్చటచ్చటి నాగరిక పరిణామ మనునరించి, వికసించి, వలు తెరంగుల రూపక రూపముల దాల్చెనని చెప్పవచ్చును. దేవతారాధనమందు, దేవోత్సములందు, చాలవరకు ప్రాచీననాటకము లాడబడుచుండెను. అందులకే అవి జనించినవి. పూర్వము సమస్త దేశములలో లౌకిక విహారార్థము భూభుజ శ్రీమంతుల తృప్తికొరకు శిల్పచిత్రములు పద్యకావ్యములు నాటకాది లలితకళలు విస్తరించు వాడుక లేదు. దేవతానిలయమే తదుత్పవములే నర్వకళలకును నిలయమై ప్రేరకమై, దేవతారాధనమే ఫలితమై యొప్పుచుండెను. పాశ్చాత్య నాటక మాతృక లేర్పరచిన యవనసీమలందును భారతభూములందును వసంతోత్సవ సందర్భములందు తాగి మైమరిచి కోడెగాండ్రోతో వనితలు వనవిహారము సలుపు చైత్రవినోదములుగ కొన్ని నాటకము లుదయించినవి. మరికొన్ని వీరపూజా వకాశములందును సాధుకూర దేవతారాధనములందును జనియించినవి. ఎట్లులైనను నాటకములు దేవతాపూజకు సం

బంధించి తొల్లిటి మోటు చిందులనుండి, పురాణ పాఠకుల నుండి, వీరకథకులనుండి, భజన మేళములనుండి, పచ్చని కాటి జొంపములలో నామనివిడిపూత లుల్లము సందడింప కామినీ దృగ్మాలికల దొడపుదీర్చి విచ్చలవిడి చిందులిడు గొల్లగంతుల నుండియు, రూపకరీతు లేర్పడెననుమాట నిజము.

తొల్లిటి యనాగరికజాతులు ప్రకృతిలోని క్యూరభీకర మహాశక్తుల కచ్చెరువైంది వాని పూజించుటయేగాక జంతు జాలమును, భీకరజీవరాసులను, వననదీశిలాసాగర రూపములను, ఆరాధించు స్వభావములవడినవారైరి. వారి దేవతారాధనమందు తాము భావించిన భీకరజంతు రూపముల యాకృతిని పొంద నిచ్చుగించు చుండిరి. అనాగరిక జాతులలో దేవుడుకన్న దివ్యప్రణయ మూర్తులుకన్న దయ్యపుకరుకు రూపులే ప్రజలగారవ మంచుకొనుచుండెను. ఆనాటి వైద్యులు, వేత్తలు, ప్రధానముగ, భూతస్వరూములదాల్చి ప్రియగ పక్షిపన్నగాది వికృతభీకర వేషములలో తమయుద్యోగమును జరుపుచు మంత్రచిక్కిత లొనర్చు చుండిరి. వీరే ఆనాటి పురోహితులు, ప్రజానేతలు, మహర్షులు, ప్రభువులు, వీరు ధరియించిన జంతుస్వరూప నిర్ణాయకములగు, తొడవులు, పచ్చడములు, ముఖములు తరువాతి నాటక భూమికలకు మాతృకలై దనరుచున్నవి. ఆవల నిట్టిరూపులు ప్రహసనములందు మాత్రమే ధరింపబడుచుండెను. ఇప్పుడు ఆంజనేయులు, జాంబవంతుడు, దశావతారములు, మున్నగు పాత్రల జూపుకొరకు మాత్రమే నలులు జంతురూపముల ధరియించుచున్నారు. కాని తొలుదొల్ల సృష్టమేళములోని

హంగు గాండ్రొదరు జంతుపిళ్ళచదేసతారూపముల గూర్చి
తమకుండు యభిప్రాయముల దెలుపు వికృతభూమికల దాల్చు
చుండిరి.

మానవుడు తొల్లి చెట్లపై కోతివలె చిన్న నివాసమేర్ప
రచుకొని స్త్రీ, పురుషులు ఎవరినిలయములో వార లే యొంటిరిగ
నివశించుచుండిరి. ఆవల స్త్రీ పురుషులు ఒక్కచోట నివ
సించి బిడ్డలసాకుకొనెడి యాచార మేర్పడినది. శాకినీనివాసము
ల వీడి కొండబలములలో సకుటుంబముగ నివసించుచుండిరి.
ఆనాడు విచ్చలవిడియై పట్టపగ్గములులేక దిరువుచుండిన క్షూ
రవన్యముల సాధించుటకును, శత్రుమానవుల దాడినాపుకొను
టకును యీకుటుంబములు కొన్నికలసి గుంపులుగాజేరి మా
నవసంఘ మనుదాని నేర్పరచినవి. ఈసంఘము పశువులసాధు
వరచి భూములనాక్రమించి యడవులదృంచి కుటీరములనిర్మించి,
నదీకాసారతీరములందు గ్రామనివాసము లేర్పరచుకొనెను.
ఇట్టిగ్రామములకు నడుమ నొకచోటలో మట్టిదిబ్బను వేర్చి
దానిపై నొక ఛాయాతరువు మొలపించి యచ్చట తమదేవత
ను నిలపి తమనిత్యవ్యవహారములను తాకికసమావేశములను
దేవతారాధనమునను, బలిదానములను సంఘముగగూడిజరుపు
చుండిరి. కాలక్రమమున నీబోధితరుస్థానమున నొక మంటపము
వెలసెను. ఈమంటపమే క్రమముగ నశేషిల్పచాతుర్యమొ
ప్పారు ప్రాచీనదేవతామందిరము లాయెను. ప్రజలు యీతా
వున గుఱిగూడుకతన నీమంటపమును దేవళమును చుట్టియుం
డు విశాలప్రదేశమందు వివణికుటీరము లేర్పడెను. ఇన్విధము
గ మంటపము, దానియెదుట విశాలమైన బహుజన సమావేశ

మున కుచితమైన బయలు, దానినెనుక వివణి సోపానములు ప్రతిగ్రామముందును ఏర్పడెను. మంటపము కొంచె మెత్తుగను, ఇయలు పల్లముగను సోపానములు క్రమోన్నత్య మొందుచును ప్రాచీననాటక సభామార్తృకల గూర్పుచుండెను. యవనులు, రోమకులు, తరువాతి శిల్పిచాతుర్యముతో లచ్చప్రేచ్ఛకులు కూర్చుండిచూచు వికలావకాశముతో నిర్మించిన మహానాట్య రంగములు నిజసత్వమున ప్రాచీన గ్రామకూటముల వంపిణి వనుసరించినవి వికసించినవి. పదిమంది మెచ్చిన పాట, ఆదరించిన ఆట, సంతసించిన కైతలు, యచ్చెరువందిన తొడవులు, శుభించిన సభారంగములు, గొప్పవిగ డలచబడి, తరువాతివారి కాదర్శప్రాయము లగుచుండెను. ఇట్టివాని సామాన్య లక్షణములు కొందరచే గూర్పబడెను. వుండిన మంచిననుసరించు వినయ మొకవంకను, క్రొత్తదారులత్రొక్కు స్వాతంత్ర్య సంఘాత మొకవంకను మానవమానసమును నంచలించుచు ఆచారము ఆదర్శము అను రెండు మానసవ్యాపారముల నేర్పరచినవి. వీనిచే నాట్యలక్షణము లేర్పడినవి.

ఇవిధమున నాట్యోత్పత్తి, నూత్రధారుడు, మేళగాండ్రు, భూమికలు, నాట్యరంగము, నృత్యగీతవాచకాభినయ సహితమగు నాటకములు, లక్షణములు, తొలుదొల్త నేవిధమున జనియించినదియు చెప్పియున్నాము. ప్రైవకరణమున నీనాడు పాశ్చాత్య దేశములలో నిలచియున్న రూపక విశేషముల దెలియపరచెదను.

ఆటవిరుల విప్రు టందములు

ట్రాజెడీ—మహానాటకము.

ఆంధ్రవిమర్శకులు కొందరు ట్రాజెడీ యను పదమునకు కష్టాంతరముగ బరిణమించెడి విషాదనాటకము లనునామ మిడియున్నారు. కాని సాశ్వాత్యనాటక లక్షణముల ఇరికించి చూచినయెడల దీనికి మహానాటక మనునామ ముచితముగ దోచుచున్నది. యవనులు యాయర్థముననే దీని నుద్దేశించి యుందురు.

ట్రాజెడీ యను పదమునకు పుష్ప త్రి అర్థము మేక పాట. ఫలసన్యసనారామముల యధిదేవతయై యుత్సాహ విభ్రాసరీతులలో గొలవబడుచుండిన బేకను లేక డయోనినకు అను దేవత నారాధించు సమయమున పాడబడిన భావగీతముల కీపేరు తొల్లిట జెందియుండెను. దీనికి పేరు ఏలరావలయునో? తెలియక సాశ్వాత్యలాక్షణికు లచ్చెరు వొందుచున్నారు. మేకలు చెట్లనుద్యంచి తినును. పూర్వకాలమున మేకల

మంద లసంఖ్యాకముగ నటవీనికుంజములనుండి పంటచేలపై
దాడివచ్చి సస్యఫలమెల్ల పీల్చిపోవుచుండెను. ఈమేకలదాడి
కోర్వజాలక తమ భూముల విడచి దేశాంతరములకేగిన జాతుల
యందంతములున్నవి. ఈ కారణమున సస్యాధినాథుని యా
రాధించు సమయములలో సస్యవిరోధియగు మేకను బలియి
చ్చుచు పడుగురుగూడి సృత్యగీతములతో నుచ్చరించిన వాచ
కము మేకపాట యనబరగెనని కొందరూహించు చున్నారు.
కొందరి మతములో యీపాటపాడెడి నటమండలి మేకచర్మ
ముల బొచ్చు తొడవులదాల్చి యభినయించిననియు వీరొసం
గిన సృత్యగీతికా వినోదమునకు మేకలు పా రి తో పి కము గ
నొసంగబడెననియు నందుచేత నీవినోదమునకు మేకపాట యను
పేరు కలిగినదనియు దేలుచున్నది.

కాని, ట్రాజెడీకే మేకపాట యనుటకుబదులు గోపగీత
మును పేరొసంగుట నాయభిమతము. ప్రాచీనాద్యుల్లెల్లరు
గోపాలవృత్తి నవలంబించి (నదీకాసారతీరములందు) దుర్గమా
రణ్యముల సరికిపంటభూముల గల్పించి తొల్లిట నేకాంతవన
తాసముల నేర్పరచుకొని నిశాసమయములందు మంటలం
తించి చుట్టునుగుమిగూడి పదిమందిగ వీరచరితలను, దేవతల
తేతలను శృంగారవిలాస గీతములను పాడుచుండిరి. గామ
దేవతల జాతరలందు యిప్పటికిని పశుకాపరులు తామూ
శించు దేవతయొక్క చరిత్రను ప్రభావమును చేష్టలను దెల్పు
గీతసృత్యములతో చిందులిడుచుందురు. ఈగొల్ల చిందులే
నాటకముల తొల్లిటి విత్తనములని నమ్మదగును. పైవిమర్శకు
తెంచిన వ్యుత్పత్తియే వాస్తవమైనయెడల ట్రాజెడీయందు

వసంతోత్సవ సంతోహానుకూలముగ విలాసగీతములే, వీని పరిణామముగ లలితశృంగార కథాంశములే తరువాత నాటకములందు ముఖ్యాంశములుగ నేర్పడియుండును. కాని పరిణత ట్రాజెడీ నాటకములందు దేవతాచరిత్రములు ముఖ్యముగ దేవతల నీచకూరమర్యాదలు, వీరుల గాధలు మిక్కుటముగ జేరియుండుటచే ట్రాజెడీ నేను నిర్వచించిన గోపగీతములు గొల్లచిందులునుండి పరిణమించెనని యూహించు తెక్కువ యర్థవాహకముగ నగుపడుచున్నది.

పాశ్చాత్యలక్షణ విధాతయగు యారిస్టాటులు ట్రాజెడీ నిట్లు నిర్వచించియున్నాడు. ఇందు అర్థగాంభీర్య మొప్పుచు సంపూర్ణమై తగు విశాలము గలిగి కక్షణాభయానక రసముల నుద్దీపించుచు ప్రేక్షకుల మనోవృత్తులను దుశ్చింతనుండి సన్నాత్తములకు మరలింపగల యుదారచరిత్ర మితివృత్తమై యుండవలెను. మానవ మానసమునకు సహజమై సాహస్యమై సర్వజనానుభవమున జేరియుండు వృత్తులగూర్చి ట్రాజెడీ యందలి కథాంశము భావప్రకాశ ముదయింప జేయవలెను. తరువాత కథాపరిణామమును చమత్కారముగ రసవంతముగ రచించి ప్రేక్షకుల భావోద్రేకమును చల్లవరచి యిందు మూలముగ వారి మనోవృత్తుల సంస్కరించుటకు మహానాటక రచయితలు యత్నింపవలయును. అనగా ట్రాజెడీల యువయోగము మనస్సంస్కారమేగాని చిత్తశుద్ధి గలిగించుటయే గాని మానవజీవితము నొక దుఃఖసాగరముగ జూపుటకాదు.

ఇది యవన మహాకవుల నాటకాదర్శము. ఇటీవలి ట్రాజెకు కవులు విషాదకరముగ నవస్థల జిత్రించి భావవీచికా

ప్రళంబనాట్యమును జెలరేపి నిరాకానిర్వేద మహాంబుధి యందు శ్రేష్ఠకులచిత్త మల్లాడునట్లు విపరీత విషాదసందర్భ మాల గల్పించి ట్రాజెడీ యనుపదమునకు కచ్చాంతనాటకమను మహాపవాద మేర్పరచిరి.

కాని యిది యవనమహానాటకముల లక్షణము కాదు. అవి పాపపుణ్యములవలనగలుగు సుఖదుఃఖానుభవముల నిరూపించుచు మానవ జీవితస్థితులు పురుషప్రయత్నము మీదికన్న విధివిధానముపై నెక్కువ నాధారపడి యుండునని చూపినను, జగమందు దయాధర్మశీలుడై సర్వసమత్వముననేలు జగధీశు డుండు ననుభక్తివిశ్వాసము లంకురింప జేయుచుండెను. విధి గతులు వక్రవై పరీత్యముల దురవగాహమగు వింతతెరవుల గ దలించుచున్నను, విధికూడ జగద్ధర్మములగు సత్వసమత్వముల ననుసరించి జరించుననియు మానవుని సుఖదుఃఖములు కర్మ నిర్మితములై గలుగుననియు విశదీకరించుచుండెను.

కర్మనిబద్ధులై జననాంతర సంస్కార సంజనితముగు నై జములొప్పుచు, సాంఘిక మర్యాదలందు జిక్కికొని, నరుని జీవితము కొన్నిచాటరాని యాటంకములం దిమిడి యుండును. మనోవృత్తులు ఆశలు అభిమానములు సంకల్పములు నరుని మానసారామములందు పలుప్పన్నయట యొగ్గలిడి వింతచారుల నడిపించుచుండును. వీనికిని పైజెప్పిన నిమిత్తములకును కొన్ని సమయములలో పెద్దపోరాట మేర్పడవచ్చును. ఇందుచే గలుగు నారాటమే మహానాటకముల ప్రధానాంశమై యున్నది. ఉత్తరకాను చరిత్రలో రాముడు రాచమర్యాదలకు కట్టుపడి లోకారాధన జీవనప్రీతి మవలంబింప వలసివచ్చెను. చిరకా

లము అరణ్యవాసము దిడుముల గుడిచి యిలుజేరి సీతతో సుఖంపవలెననెడి కోర్కె లొకవొక్క నూరుచుండెను. పరిమి పవిత్రీయగు సీతను తన స్నేహ దయా సౌఖ్యదర్శములను లోకారాధనముకొరకు బుగ్గిలో గలువవలసిన తరుణ మరుదెంచుటచే జనించిన భావనంతో భము యవనట్రాజెడి లక్షణమున కుదాహరణ మగుచున్నది. “ స్నేహందయాచ సౌఖ్యంచ యదివా జానకీమపి ఆరాధనాయ లోకానాం ముంచతో నాస్తి మేవ్యధా!” మహానాటకములం దుదయించు వృత్తివైకల్యము మానవసత్వమందు అసామాన్యముగ నుండవలెను. కాని అసంభవముగ నుండరాదు. రాముని సీతా బహిష్కరణ నిశ్చయము చక్రవర్తులం దసామాన్యమేగాని ధర్మనిరతులగు ధీమంతులం దసంభవముకాదు. ట్రాజెడీవలన నేర్పడు విషాదము మితిలేనిదై దుర్బహమై మరియే సుఫల ప్రాప్తిచేతను తీరని నష్టమై యుండవలెను. వియోగోమృగ్ధాత్యైః సఖిలురిపు ఘాతావధిరభూత్ కథంతూష్ణీం సహ్యానిరవధి రిదానీంతు విరహాః || స్వార్థత్యాగము స్వసంకల్ప నిర్మూలనము, స్వాభిప్రాయ వినాశనము యెద్దేని మహాధర్మముల సంపాదనముకై సద్ధర్మ సంరక్షణముకై జరుగవలెను. హరిశ్చంద్రుడు సత్యపరిపాలన కొరకు తనరాజ్యమెల్ల కాశికున కర్పించి తన జీవితాంశమును మహానాటక వృత్తాంతముగ జేసికొనియున్నాడు.

అంతియేగాని. “అత్తవారిచ్చిన అంటు నూమిడితోట, లంజ కోరగ వ్రాసి యివ్వలేదె?” అను నట్టి దుర్బటదుర్మయాత్మకమగు స్వార్థత్యాగము ట్రాజెడీకి వలయు గాధాగాంభీర్య ముదయింపజేయదు. స్వేచ్ఛాసంకల్పములు బలవంత

మై యుండవలెను. వాని సమర్పణము మహాత్యాగమును మూలంపవలెను. అదర్శము గొప్పదైయుండవలెను. వ్యక్తి వృత్తులకును, వానికి విరోధముగ నాచరించెడి సందర్భములకును అనివార్యవిరోధ సంఘటన మేర్పడవలెను. ఇట్టి సందర్భములో ప్రేక్షకులకు, బాహ్యశక్తుల బలమహిమలం దాదరణ గౌరవభావము లంఘించి వ్యక్తిసంకల్పమును మ్రుంగివైచువరశక్తు లీవిశ్వమన గలవను భక్తివిప్రమనిశ్చేద మేర్పడును. మరియు, వీని నిరాఘాట ప్రభావమున జిక్కి సన్నగిలిన నాయకునిపై కరుణాప్రవృత్తు లేర్పడును. ఇట్టి కథాపోషణముండినపుడే ట్రాజెడీ నిజసత్యమున రాజులగలదు.

“ఆదిక శ్రీసతిగొప్పపై—నిత్యమర్యాదం జెందు కరంబు క్రిందగుట మీదై నాకరంబుంట మేల్గదే రాజ్యము గీజ్యము సతతమే కాయంబు నాపాయమే?” అను నట్టి విశాలాదర్శములతో ట్రాజెడీయండలి స్వాధ్యత్యాగ మేర్పడవలెను.

ఇదుమలజిక్కి భగ్నశుద్ధై తల్లడిల్లెడి జీవుని, వైరాగ్య మవలంబించి, విధి ప్రతాపమునకు ప్రణమిల్లి సంతసింపుమని భోధించుటయేనా? మహానాటకము లొసంగెడి యుపదేశము? ఇట్లు చేయుటవలన మానవునినిర్వీర్యాసమర్థుని గావించి, విధి విధానముల కర్షంతప్రాభవమేర్పరచి, పురుషప్రయత్నమును, నిరుత్సాహపరచెడి, దుర్గీతి సిద్ధింపదా? అను శంక తలయెత్తకుండునా? కాని క్రియాక్రమములో ట్రాజెడీవలన నిట్టి దురూపదేశములు సంఘటించవు. ప్రేమ, కరుణ, సానుభూతి, దయాగౌరవసద్భావములు, మానవజాతియొక్క సామాన్య

కష్ట నిష్ఠురములగూర్చిన విశాలపర్యాలోచనము, జీవిత ధర్మముల స్వభావానుభవము, చక్కగ నేర్పడి, ప్రేక్షకుల మానస మందొక నవ్యవిజ్ఞానతేజమును వెలిగింపజేయును. పరచింత, విరాగము, భక్తిప్రేరణయపూర్వకమగు నాత్మసమర్పణబుద్ధి, యున్నతజీవితాదర్శముల గుర్తించి తత్సంపాదక సాధనకర్మము లవలంబించెడి యుత్సాహము, మన జీవితముల సంస్కరించి యుత్తమ సత్పథంబుల నడపించు చిత్తశుద్ధియు, మహానాటక సందర్శనంబున సిద్ధింపగలవు. ఇట్టి సదాదర్శముల మొలకై త్రజేసి, “సంసారం సాగరం దుఃఖ”మని చిత్తించి చూపియు, భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యముల దివ్యభావోదయంబును గలుగింపగలవియే నిజమైన ట్రాజెడీలు. అంతియేకాని, వీర భీభత్సభయానకతరంగముల నిక్కిరి బిక్కిరిగ దుమికించి, ప్రేక్షకమానసమందు అపస్మారనిర్వేద మహాదోళన మేర్పరచి పంపెడి యీనాటి విషాదాంత నాటకములు నిజమగు ట్రాజెడీలుకావు. కోలాచలము శ్రీవాసరావుగారి రామరాజ్యవినాశనము, ఊరబ్బరుస్తుమలకధ, బొబ్బిలిచరిత్రము ట్రాజెడీలనుపించుకొనవు. బొబ్బిలి చిత్రీకరణయినది. వెలమలచురుకు మెచ్చినాము. కాని మనకెట్టి నీతియుగలుగలేదు.

చిత్తసంస్కారము ట్రాజెడీయొక్క ప్రధానోపయోగము. మానవకోటి కంతకును దేశకాలావస్థాది నియమము లొల్లక, సర్వదా సుఖదాయకములై యుపకరించెడి యాచారమర్యాదలే, ధర్మములను జెల్లును. మానవజాతియొక్క చిరంతన లోకానుభవమునుండి, స్వజనామోదమున నీధర్మము తూహింపబడినవి. ఈ సామాన్యధర్మ పరిజ్ఞానము ప్రతిమా

శత్రునియందును భావస్థిరమై పాదుకొనియుండును. ఇది కాదం దుమేని; మానవులు తమకు మేలెద్దియో? కీడ్చెద్దియో? తెలిసి కొనలేదనియే చెప్పవలసిన వ్యాఖ్యలమేర్పడును. నాగరిక నం స్కారమొందిన ప్రజాసంఘములు, మానవమానసమునకు ని రాళా దౌర్బల్య మేర్పరచు కళారీతుల నామోదించి యవలం బింపజాలవు. యిట్టి కళావైఖరులు ఆత్మవినాశనమునకు హేతు భూతము లగును. మానస సంకల్పములు దేహస్వభావమున జేసి యీబాధల ననుభవించి భంగపడుననియు, నాత్మప్రబోధ చంద్రికలీ మానసతమిశ్రమును బేధించు చల్లనివెలుగు లీవగల వనియు, నాటక కథాంశములు నిదర్శించినచో, ప్రేక్షకులకు తగినంత చిత్తసంస్కార మేర్పడుననియే నమ్మవచ్చును.

కామెడీ

ఈ శబ్దము ప్రస్తుతమందు కళ్యాణాంతనాటకమును హాస్యసంగీత శృంగార ప్రధానమైన ప్రకరణములు ప్రహసన ములు మున్నగు లలితరూపకముల నూచించుచున్నది.

దీని వ్యుత్పత్తి అర్థము విలాసగీతము దాక్షిణ్యములు పండి ద్రాక్షాసము పిండబడు పల్లెటిపండుగ దినములందు జరిగెడి మూలేగింపుల కార్యక్రమమునందీ కామెడీ జనించినది. తొల్లిటి యవనకామెడీ B. C. 575 లో రచియింపబడెను. మోటవేళాకోళములు నిందాగర్భితమగు పరిహాసము దీని ముఖ్యలక్షణముగ నుండెను.

పెరిక్లిసు కాలములో పిరోధినాయకుల బరిహసించి నిందించుటకు కామెడీ లుపయోగింపబడెను. వ్రాచిన పహా

సంబంధములందు వ్యక్తులను మిక్కిలి వెక్కిరించుటయు వారి వ్యక్తిలోపములను దూషించుటయు దుర్భరవికాస మొంది యుండెను. ఆరిస్టాఫెసీసుప్రాచీన ప్రహసనరచయితలలో చివరవాడై హాస్యరూపక విరచనమందు యీనాటికిని నిస్తుల్యమగు ప్రతిభానమ్మిదిని చూపియున్నాడు. కాని B. C. 404 లో వ్యక్తుల వెక్కిరింపగూడదను రాజనిబంధన మేర్పడినందున యారిస్టాఫెసీసువ్యక్తుల బరిహసించుటమాని హాస్యప్రసంగములలో ధర్మములను ఆచారములను సాఘిక సమస్యలను విమర్శింపదొడగెను. ఈ విధముగ మానవమనోవ్యాపారములందు దేశకాల మతాభిమానములచే గలిగెడి లోపములను సంస్కరించు నుద్దేశ్యము కామెడీల ప్రధానతత్వ మాయెను. ఇట్టి విమర్శక హాస్యప్రకరణములు యవనరూపక చారిత్రమందు మాధ్యమిక ప్రహసనంబు లని పేర్వడినది. ముఖ్యపించెలు వేదాంతుల నిరాధార తత్వోపదేశముల బరిహసించునట్లును కందెరీగలు యవనయువకుల ప్రణయకలహముల కలిగి కుట్టినట్లును యవనమహానాటకముల జీర్ణాలాపములను కప్పలుబెక బెకలాడి వెక్కిరించునట్లును తత్వోపదేశ మొనర్చు పులుగుల వింతకథలును యారిస్టాఫెసీసు రచించిన ప్రహసనములలో వన్నెకెక్కినవి. ఈ పద్ధతి ననేను లవలంబించిరి. రోమకకవి తేఖరులగు ప్లాటను, టెరెన్సు, యవనుల ప్రాచీన మాధ్యమిక ప్రహసనంబుల ననుసరించియు యిటలీ జానపదంబుల స్థానికవిసోదముగ నుదయించిన ఆర్టిలా ప్రహసన మనుసరించియు నమూల్యహాస్యరూపకముల రచించిరి.

సంఘాచారములను లేతగ బరిహసించు హాస్యరూపక

ములు B. C. 300 ల ప్రాంతముల మినాడకు యనుయవన కవిచే నారంభించబడినవి. ఇందుకొంత ఆటకోలితనము కొంత నదుపదేశములొసంగడి దేశికగాంభీర్యము మిశ్రితమైయుండును. ట్రాజెడీలందు విధిప్రభావముచే నాయకుని సంకల్పములు పురుషప్రయత్నములు భగ్నమగునట్లు నవ్యప్రహసనమందు కాకతాలీయముగ సంభవించెడి లౌకిక ప్రమాదములచే కథానాయకుల కోర్కెలడ్డముగ తిరుగుచుండును కన్యాశుల్కములో గిరీశమునకు సౌజన్యరావుగారి ఎదుట జరిగిన ఆశాభంగము, నవీనకామెడీల కథాపరిణామమునకుదాహరణము. ఇందు మధురవాణి కాకతాలీయముగ నరుదెంచిన లౌకికభంగపాటు కథావసానమునకు కారణమైనది. మాజీవితావస్థలందు, కార్యకారణ సామంశస్యమొప్పుని వెట్టికలపులను తేలికగ బరిహసించు తలంపు వీనియందు గలుగవచ్చును. మినాడకు రచించిన ప్రహసనములలో కొన్నిటి జీర్ణఖండములు మాత్రమే మనకు లభించినవి. ప్లాటను అచకరణములలో వీని రచనరీతు లగుపడును. ప్లాటను అవలంబించిన పాత్రీరామములు యితీ౯౪౪ములు యవనమాతృకల ననుసరించినను పాత్రస్వభావ విన్యాసమంతయు కథాసందర్భములన్నియు వీనికి సమకాలికమగు రోమకసంఘ స్థితినుండియే గ్రహింపబడినవి. కాని రోమకహాసకులు తమ రచనలకు పలుకు మెరపుల పనివడిగలిగింపలేదు. అందుచే లాటినుభాషలో హాస్యపదజాలమంతగ నభివృద్ధి జెందలేదు.

17, 18, వ శతాబ్దములలో ప్రాచీన మహాకవి మార్క్యరు, అంగ్లకవి శాంగ్రీపు హాస్యనాటకములకు నవ్యసంస్కార

మొనంగి కథాకల్పనమందును పలుకుసాబగులందును యారీస్తా
 ఘనీసునాటి యున్నతకళాసిద్ధి గ్రమ్మరనేర్పరిచిరి. జీవితములోని
 హాస్యసందర్భముల గుర్తించుటయేగాక నిష్కల్మషమగు ఆ
 సూయారహితమగు ద్వేషాభిమాన విహీనమగు నిరపాయ
 హాస్యవినోదమును గల్పించుటయేగాక వెక్కిరింపబడిన జీవితా
 వస్థలయందు ఉదారమగు నాదాసీన్యము పరిహాసాస్పదు
 లగు పాత్రలందు కరుణానుకంపము,
 సాంఘిక సమస్యలను జీవితావస్థలను సుస్కరణోద్దేశ్యముల
 తో బరికించు సమదృష్టిని వీరిహాస్యరూపకము లేర్పరచినవి.
 సాత్విక పరిహాసము నవ్వుచు దయానుకంపములతో చిత్రింప
 గల ప్రహసనవైఖరులు మాల్యేగు మతిప్రభావమున
 నుదయించినవి.

❀ మిరకిలు నాటకములు ❀

(మహిమాప్రదర్శక రూపములు)

యూరపులోని మతాచార్యులు జనసామాన్యమున
 క్రైస్తవమతము వ్యాపింపజేయుటకు యాదించిన నాటకము
 లలో మిస్టరీలు, మిరకిలులు ముఖ్యము. వీనియందు క్రైస్త
 వమతోద్ధారకులగు మహాత్ముల మహిమలు జీవచరిత్రములు
 ప్రదర్శింపబడెను. వీని రచన పారసీక నాటకమగు హస్సాను
 హుస్సేనును పోలియుండును.

మిస్టరీలకు అర్చకరూపకములను నామమెంతయు నుచి
 తమగుచున్నది. ఇందు బైబులుకథలు చూపబడుచుండెను.

జగదాదినండి క్రీస్తుమరణమావరకు జరిగిన చరిత్రము, తగువేషములతో ముందు క్రైస్తవాలయములందును తరువాత గ్రామములందును ఆడబడెను. నీతిబోధకములగు మొరాలిటీ నాటకములు కూడా యిటులనే మతసంబంధమున నుద్భవించి జనబాహుళ్యమునకు నాట్యకళయందభిరుచి యేర్పరచి నవ్య నాటక వికాసమునకు దోడ్పడినవి.

Miracle Plays—

మహిమారూపకములు

Mysteries—

అర్చకరూపకములు

Moralities—

నీతి రూపకములు

ఈ రకపు మతవ్యాపకనాటకములు 1100—1500 వరకు యూరపులోని నానాజేశములందు ఆడబడుచుండెను. వీనిమీదగుచి తప్పిన ఎదురుబాటులో నవ్యనాటక స్వరూపము లేర్పడినవి. వీనిలో తొల్లి మతాచార్యులే నభినయించుచుండిరి. తరువాత జనసమూహము వీరినవలంబించి యాడుచు తమకిచ్చ వచ్చిన నీచశృంగారహాస్యసందర్భముల జేర్చుటచే మతాచార్యులిందున బాల్గొనకూడదను శాసనమేర్పడినది.

ఇండియన్ మిరేక్ల ప్లేస్

గానప్రధానమైన నాటకము.

ఇందలి సంభాషణ పద్యమయముగ నుండి జంత్రగాత్రములతో పాడబడును. భావగీతములు, నృత్యము, ముఖ్యాంగములుగ నుండును. 1532 వ సంవత్సరములో ప్లారెన్సు నగరమున బార్టీ యనువాడు ప్రాచీనయవన నాటకములలో

వచింపబడుచుండిన కేయోపన్యాసముల గ్రమ్మర నాట్య రంగమున జేర్చయత్నించెను. అప్పటికి వాడుకలో నుండిన గాన సంభాషణరీతు లితనికి రుచింపలేదు. కాని 1637 లో వేసేసునగరమున నాపెరా ప్రదర్శనాలయము నిర్మించువరకు బాధీ మాంటివెర్లలచే పెంచబడు ఆపెరా జనబాహుళ్యమున కందలేను. తరువాత కావల్లి, స్కారబట్టి, లుల్లి, మొదలగు, యిటాలియా గాయకులు జంత్రసాధనములెక్కువ బ్రవేశజెట్టి మట్లను, కీర్తనలను, రుచికరముగనల్లి నాట్యవనలను రమ్యముగగూర్చి ఆపెరాగేయ రూపకములకు ప్రజామోదమును గలిగించిరి. లుల్లి ప్రెంచిరాజ్య సానమున కరగి యచ్చటి జాతీయస్వభావానుకూలముగ ప్రెంచిభాష నై జసాందర్యముట్టి పడునట్లు చక్కని ఆపెరాలను రచించి యాడించెను. వీనియందలి వాచకగీతములు నిరుపమానముగ నుండెను.

జర్మనీలో కీజరు యింగ్లాండులో పర్మలు అనేక ఆపిరా నాటకములను రచియించిరి. ఇంతలో హెండెలు అను జర్మనుగాయకుడు లండను పట్టణములో తన ఆపిరాలను ప్రదర్శించెను. తరువాత క్రీమముగ ఆపిరాలగీతములు గానపద్ధతులు రంగసౌందర్యము పరిణతసుస్వరూపముల చాల్చుచు నితివృత్తిములు కొంత నీతి బాహ్యతననుభవించెను. ఆపిరాల నీమములు, లక్షణములు, అనవ్యాకరముగ బరిణమించు చుండెను. ఈలోపమును వారించుటకు గ్లూకు అను ఆస్ట్రీయా దేశీయుడు 1762 లో యూరిడిసు ఆపిరాను ప్రదర్శించెను. దీనిలో అదివరకుండిన లక్షణములన్నియు బోర్లదోయబడినవి. అంతకు ముందు సంగీతము ప్రధానమై భావాభినయము

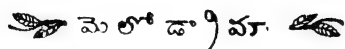
నాట్యలక్షణములు ఆపిరాయంను సన్నగిలినవి. ఈతడు అభి
సయము భావప్రకటనము ప్రధానముగ నొనర్చి సంగీత
మును రసపుష్టిగలిగింపవలసినపట్ల నుపయోగించెను. ఈతని
స్వతంత్రరచనము కొంత ప్రజాద్వేష మనుభవించినను యూర
పులోని నాట్యకళాభిమాను లందరు వీనిపద్ధతు లవలంబించిరి.
ఇటలీలో వర్ద్ది మున్నగువారు గ్లక్కు చూపినదారిలో పెక్కు
ఆపిరాలను రచించిరి. కాని ఇటలీభాష గానోచితమైయున్నను
పైనిబంధనలవలన యిటలీయాఆపిరాల సంగీతము, పూర్ణావ
కాశ మొందకుండెను.

ఆవల జర్మనీలో రిచ్చర్డువాగ్నరు అను మహాగాయ
కుడు గ్లక్కు నియమముల గారవించుచు సంగీతము కవిత్వము
చిత్రశిల్పములు సమానముగ నుపయోగపడెడి నవ్యనాటక
ములు రచియింప సమకట్టెను. తన యాదర్శముల తెలుపు
లక్షణ గ్రంథములకూడ రచియించెను. ఈతని గేయరూప
కములు లోకఖ్యాతినొందినవి. రిచ్చర్డువాగ్నరు మున్నగువారు
మరికొన్ని వన్నెలతికించిరి.

ఒటీవల రవ్వను గాయకులు ఆపిరాల యెక్కువగ
ప్రబోత్సహించుచున్నారు. భావము శబ్దసౌందర్యము అభిన
యాన కూలముగు నాట్యావస్థలు సవ్యరుచల కనుకూలముగ
వికసింపజేయ యత్నించుచున్నారు.

కామికఆపిరా అను రూపకవిశేషమందు కథాంశము
కళ్యాణాంతముగ పరిణమించుచు, సలభావణ వాచకములో
జనుగుంచును. గిల్బర్టు సల్లివను మున్నగువారి ఆపిరాలు
యిందున జేరినవి.

శృంగారాది రసముల బచ్చిగ వర్ణించుపట్టులు విశేషముగగల ఫ్రెంచి ఆపిరావాడె విల్లి యను పేరుతో పిలువబడుచున్నది.

గేయరూపకము.

ఇది ఆపిరానుండి ఫ్రెంచిదేశమున దొలుదొల్ల నేర్పరచబడినది. ఆపిరాలో కథావృత్తాంతముంతయు, పాటలతో మట్లతో గూడిన గీతవాచకసంభాషణరూపమున జరుపబడును. (Aria) ఏరియా యనబడు మట్లలో లయాప్రస్థరణము ప్రధానాంశముగ నుండును. రెసిటేటువు అనబడు గీతవాచకములో రాగమే ప్రధానము గాని లయాపృథుల కట్టుబాటులు లేవు. ఆపిరా, మొదటినుండి తుదివరకు యిట్టి గానక్రమములతో నడచు గేయరూపకమై యున్నది. మెగోడ్రాచూ యందు మామూలు నాటకములందలి వాచకమునకుతోడుకొన్ని పాటలు మట్లు జంత్రీసంగీతము చేర్చబడి నాటకమునకునూ, ఆపిరాకునూ, నకునుదారిని నడచుచున్నది. ఇందు నలన రూపకప్రదర్శనము జనబాహుళ్యమునకు యెక్కువ వినోదానందముల గూర్చుచు కొన్ని సందర్భములలో రసపోషణకు భావప్రకాశము చేక్కగ నేర్పరచుచున్నది. ధర్మచరంకృష్ణచూచాన్యులుగారి గద్వపద్వగీతాత్మకములగు నాటకములు మెగోడ్రాచూ తరగతిలో చేర్పదగును. ఈనాటి యాంధ్రరంగమున ప్రజారంజకములై బరగు నాటకములన్నియు నిట్టిస్వభావముగలవియే కాని మనప్రదర్శనములందు జాత్రోపకరణములు గాత్రోపమును పూరించు అను కరణవాద్యము

అంగ నువయోగపడుచు తక్కువనేర్పరులచే వాయించబడుచున్నది. ఆపిరా మెలోడ్రామాలయందు జంశోపకరణముల లలితప్రచారములు నిశ్శబ్దముగు ప్రశాంతరసావస్థలను నశరసంబుల నాట్యమాడెడి భావసంక్లిష్ట రమణీయనందర్భము అను మానవగ్రాతవాచకముల కలవిగాని రీతులలో నుత్పత్తి చేయుచు ప్రత్యేకభావసంజనప్రభావ మొప్పియుండును. మననాటకములలో వాద్యములు గ్రాతమును మరగుపరచి వాచకార్థసూచనల కడ్డుతగులుచు శ్రవణకఠోరముగు గడబిడ శందరగోళమును పుట్టించుచుండును. పాశ్చాత్యమెలోడ్రామాలలోని జంత్రీవాద్యము లేతలపులనీను సుకుమారభావప్రహసనమును గల్పించును. ఇట్టిభావసాగరతరంగములలో నటజనములు అమకూలముగు సాత్వికఆంగికాభినయ మొనర్చుచు భావానుకూలముగు లేతరంగుల మెదుపుడివ్వెల కనునీయ చందిరికాలలితకామలలో రమ్యముగ నాడుచుండురు.

1728 లో యింగ్లాండునందు గే యనువాడు రచించిన Beggars opera యీ రకపు నాటకములలో మొదటిది. తరువాత 1775 లో ఫ్రెంచిదేశమున రూసో రచించిన, పిగ్మాలియను, ప్రసిద్ధిపొందినది. ఆపిరాకు కొంతవాచకము చేర్చినందున కేవలరాగతాళపూరితమగు గేయరూపకములందుకన్న మెలోడ్రామాలలో రసవత్కథానందర్భముల విస్తరించెడియవకాశములేర్పడినవి. రసోద్దీపనము, భావప్రకోపనము ముఖ్యంకములై సంగీత మించుక సన్నగిలెను. నవీనమెలోడ్రామాలయందు మహానాటకముల గభీరభావసంక్లిష్టములు గృహస్థసాంసారికమర్యాదల దెలుపు ప్రకరణముల లేతరసములు సాం

ఘోరప్రహారములందలి హాస్యస్ఫురణములు, అన్నియు
చేవదీరి చిక్కగగూర్చబడిన రసవత్ప్రముండియుండును. తా
తాపాత్రములు నీతిసత్తములై యుండురు. కథాంశముందు
నీతివిజయ మేర్పడవలెను. కాని, రసోదయము పటుత్వముగ
నేర్పరచుటకు విభావానుభావములు పెల్లుబ్బి, యతినయోక్తిగ
వికృతపరిమితులతో విస్తరింపబడియుండును. అందుచేత
సవ్యనాటకములందు అగుపడు సరససాత్వికకథానూచన లింకు
గానుపించవు. ఇందలి పాత్రలు ప్రాచీననీతిరూపకములందు
వలె, లక్షణవిబద్ధనిర్ణీతస్వరూపముగ తత్వసంకేతములుగ
నగుపడును. బాలనాయకుడొకడు, ముగ్ధనాయికయొకతె,
క్రొవెక్కియూరినతండ్రి, టక్కరియొకడు, గ్రామ్యహాసకు
డొకడు మున్నగు సామాన్యపాత్రలు, మెగోడ్రామాల లక్ష
ణమునుసరించి యగుపడుచుండురు. పూర్వపు నీతిరూపకము
లందిట్టి పాత్రల రొమ్ముపై తామభినయించెడి వేషనామము
పెద్దయచ్చరమలతో లిఖింపబడియుండెను. ఈ నాడిట్టి
వికృతపాత్రప్రకటనములేనందున పాత్రల భూమికానిర్ణయము
వారభినయించెడి కథాంశములకు తగినరంగవిరచనము ప్రధా
నమైయున్నవి ప్రతిమెలోడ్రామాలయందు యేదోయొక ఆ
శ్చర్యకరమగు రంగ ముండవలెను. మెలోడ్రామాలు రచించు
కవులు మానవస్వభావమును విచిత్రముగు రసవజ్జీవితావస్థలను
గుర్తెరిగి మిక్కిలినేర్పుతో రచించుచువలెను. ఇందుకువలయు
గానపద్ధతులను రంగములను యేర్పరచువాడుకూడ మిక్కిలి
సమర్థులై యుండవలెను.

నాట్యోత్సవము.

❧ పాంటామైము ❧

మూకాభినయము.

వాచక ముచ్చరించకుండ, అవయవములను గదలించుచు, ముఖమందు స్వగతపరగతాభిప్రాయములను, ప్రవృత్తించు, ఆంగికాభినయము మూకాభినయమనబడుచున్నది. యవనరోమకపట్టణములలోని నాట్యసభ లత్యంతవిశాలమై సహస్రసానేకపరిషదాశ్రితములై యుండి పలుకులు వినరానికతన, వాచికాభినయము మాని, మూకాభినయ పద్ధతి లవలంబింపవలసి వచ్చెను. ఆకాలములో పాత్రధారులు ముఖావగుంతనముల (masks) ధరించినందున ముఖముద్రలందు భావప్రకటన మొనర్చు అవకాశము లంతగ లేకుండెను. బెరడు, తోలు గుడ్డ, రేకులు మున్నగు వివిధవస్తువులతో చేయబడిన కృత్రిమముఖములు (masks) నటుల శిరోభాగ మావరించియుండెను.

17, 18వ శతాబ్దములలో ఫ్రెంచి రాజధానులందు ప్రబలింపబడిన యొకవిధమగు పౌరాణికనాటకము, పాంటామైములని పిలుచుచుండిరి. ఇంగ్లాండులో నిట్టి యభినయ విశేషములు క్రీస్తును, ఈష్టరు పండువలాదిగాగల మహాత్మ్యవస్తువులములందు మాత్రమే ప్రయోగింపబడుచున్నవి.

ఇట్లు దేశమందాడబడుచుండిన ఆటిలా ప్రహసనము అందు పాంటూలును అను హాస్యపాత్రమొకటి విధిగా వచ్చుచుండును. ఈపాత్ర వెనీసునగరపు ముసలిపోకిరీల స్వభావమును వెక్కిరించు హాస్యవసంగముగ నుండెను.

కొన్ని ప్రహసనములందీతడు వయసుచెల్లిన యవివాహితుడగును. మరికొన్నిటిలో, పడుచు పెండ్లము, అల్లరిచేతలకు గుండు వృద్ధుడుగను, చిట్రింపబడుచుండెను. వీనిదుశ్చలతనయ కొలంబీనని పిలువబడెను. హార్లెకీనను పాత్ర సామాన్యముగ నీతని నవుకరైయుండెను. బక్కచిక్కి పంటి కంటుకొనిన లాగూను, అంగీని ధరించి, హార్లెకీను క్లాను హాస్యవసంగములకు గురియై, యీతడు ప్రవృత్తిలాట పాలగుచుండెను.

హార్లెకీను మొట్టమొదటనొక తిండిపోతునవుకరుగ నుండి తరువాత సేవకవృత్తి వదలి సైనికవర్గమున జేరి యావలదొమ్మతి మొగ్గలను నేర్చి హాస్యప్రసంగములం దారిలేని నృత్యశిక్షకుడై ఉపన్యాసకుడై నిత్యసంతోషచిద్విలాసములతోనన్నిటతానయై మెలంగెడు పలు తెరపులపోకిరిపాత్రము. ఈతడు సంపన్నభూస్వాముల భూమికలో రాజసభల బ్రవేశించి యచ్చటిదాసీ వనితలకు కన్నుగీటుచుండును. పాంటలూను కూతురగు కొలంబీను యీతని భార్యగనో యుంపుడుకత్తెగనో హాషకోచంబేలీగనో వర్తించుచుండెను. ఈతడు పలువన్నియల ముక్కలతికించి కుట్టిన దుస్తులు ధరించి నీచశృంగారమును పరిహాసమునూ ధైర్యములేని శౌర్యమును, వెకిలి తెలివిని, లోసులేని సర్వసమగ్రాంతిభావదీప్తిని చూపు నాట్యాధికారియై యుండెను. ఆంగ్లమూలభిషయ రూపకములందు హార్లెకీను, కొలంబీనుతో పల్లీలు గొట్టుచు, నీచశృంగార నృత్యగీతముల సలుపుచు, పాంటలూనును పరిహసించెడి యల్లరిపడుచుగ నభినయించుచుండెను.

మూకరూపకములలో తెలివితక్కువ పల్లెటిమొద్దొకడు కాదస్తపుచలచిత్తుడు క్లాను అనువేషములో నియతముగ వచ్చుచుండెను. ఇట్టివేషమును నర్కసుకంపెనీల హాస్యగాంధ్రలో మకమందరము చూచియున్నాము. 19వ శతాబ్దారంభమున లండను పట్టణపు డూరీలేను నాట్యశాలలో నభినయింతుచుండిన జోసెఫుగిమాల్డి యనునట్లుడు క్లానుపాత్రధారణ మందు నిరుపమ ప్రజ్ఞను చాటియున్నాడు.

కొలంబీనుపాత్ర తొల్లిటి ఆర్టిలాప్రహసనమునుండి నైకొనబడినది. ప్లాటసు యీపాత్రమును పోకీరీ దానీలుగ మార్చెను. మరివో రించిన పెంచిహాస్య రూపకములలో కొలంబీను పాంటలూనుయొక్క కూతురుగ చిత్రంపబడియెను క్లాను యీపెను కోరుచుండును గాని వలునడత లెరింగిన హాల్ల కేనుపై యీమెకభిమానము. అతనిని మెప్పించి వాని దుశ్చేష్టలవలన గుండెపగిలి చచ్చిన దురదృష్టవశాతల దుఃఖవృత్తాంతముల దెలిపి యాతని నయముగమనసుతిప్పి పరిణయించును. కొలంబీను పార్సీనాటకములలో నగుపడు చెంబేలి దుష్టహాస్య వనితను బోలియుండెనని చెప్పవచ్చును.

మాస్కులు.

ఇంగ్లాండులో సంఘసంస్కర్తలు నాట్యకళయందు అసూయగలిగి వర్తించినపుడును అంతకుపూర్వమును మాస్కులనబడెడి సాంకేతికనాటకములను బ్రదర్శించుచుండిరి. ఇందు కవికల్పనకు రంగశిల్పకులకు తగినంత అవకాశ మమరెను. భావగీతములసాబగు లిందున వాసికెక్కినవి. నృత్యగీతము

లకు కూడ తగినన్ని యవకాశము లేర్పడెను. మిల్టను జాను నను మున్నగు కవులు చక్కని మాన్యులను రచించిరి.

బొమ్మలాల (బొమ్మలాలలు)

ఇవి “పెల్లాడేబొమ్మ! పెల్లాడేబీబీనాంచారి!” అను పాటలతో నాడింపబడు కీలుబొమ్మల బోలియుండెడి కట్టవ్రేలిమలతో ఆడింపబడిన నాటకములు. ఇట్టివి పూర్వకాలమున పాటలీపుల్రేమందు చీనాదేశమందును వాడుకలో నుండినవట. ఈజుప్టు యవన, రోమక పారసీకాది ప్రాచీనరాజ్యములందీ కీలుబొమ్మల ఆటలు సామాన్య వినోదాంశములుగ నుండెను. మధ్యమతతాబ్దములలోయిటలీ యందును తరువాత ఫ్రాన్సునందును యివి వాసికెక్కినవి. బొమ్మల కీళ్లకు సూత్రములు కట్టి వానినాడించుచు కథ జనుపుచుందురు. ఇందులో ప్రతి ఆవయవము కన్నులు ముఖమందలి కండలు చక్కగ కదులుచు సంపూర్ణమగు భావప్రకటన మేర్పడు యంత్రీనదుపాయములున్నవి. వీనివెనుక మనుష్యులు నిర్ణీతవాచికము చదువుచుందురు. తోలుబొమ్మలుకూడ నివ్వధమగు బొమ్మలాల నాటకములకు సంబంధించినవే. జావాదీప్రమందు జపానులో ఇవి మిక్కిలి యందముగ నద్భుతమగు జీవకళతో ఆడబడుచున్నది. టర్కీలో రంజాను పండుగలందు కీలుబొమ్మలు ఆడింపబడును. యూరపులోనివి యిప్పటికినీ మాన్యమగు నాట్యవిశేషములుగ నాదరింపబడుచున్నవి. గ్రీసీ, లానేజి, మాటరులింకు మొదలగుమహాకవులు యీనాటకములకు కథల వ్రాసియున్నారు. మొజారు,

హైడను మొదలగు మహాగాయకులు వీనికి గీతములవ్రాసి యున్నారు.

☞ ఛార్మ — ప్రహసనము ☞

ఛార్మ శబ్దమునకు చెత్త అని అర్థము. విక్కిలి వెక్కిరింపుతో ఆతిశయోక్తగ మనుష్యుల లోపములను చిత్రించుచు, మిగుల పరిహసింపదగిన, అవస్థల కల్పించుచు తదనుకూలమగు భాష నుపయోగించుచు కామిడీలకన్న చిన్నదిగా నుండు హాస్యరూపకము ప్రహసన మనబడుచున్నది. ప్రాచీన క్రైస్తవమత ప్రచారికరూపములలో మధ్య మధ్య అగువడుచుండిన, ప్రాకృతపాత్ర సంభాషణము నుండిన వినప్రహసనము లేర్పడినవి. అర్ధగాంభీర్యమొప్పెడి నాటకములలో విలసిల్లు హాస్య ప్రసంగములు ప్రహసనబీజముల గల్పించుచున్నవి. పగటి భాగవతుల జాతీయములు మొదటినుండి తుదివరకు ప్రహసన రూపమును ప్రాకృతగామి వైఖరులలో కల్పించి యున్నవి. వీరేశలింగముగారి ప్రహసనములు సుఖమగు గ్రాంథికశైలిలో ప్రాయబడినను, అందుమనుష్యుల శారీరక స్వభావ లోపములకన్న నైతికదోషము లెక్కువ నవ్వలొటకు గురిచేయబడినను, అవియు ప్రహసనములే యనదగును. ప్రహలాదలో ఛండామాగ్గుల పట్టు, హరిశ్చంద్రలో నక్షత్రకుని తిండి యేడుపు చింతామణిలో సుబ్బిశెట్టి మోటువలపులు మృచ్ఛికటికలో శకూని వింత నడకలు యివియన్నియు ప్రహసన విశేషములే. కాని హైందవ నాటకములందు హాస్యరంగములు ప్రత్యేకముగ వివరింపబడి యుండ లేదు. కథార్థముతో కలసి విదూషకాది పాత్రుల సంభాషణమందు

గోచరించుచుండును. ఫార్సీ నాటకములలో ప్రధాన కథాంకముల నడుమప్రత్యేకమగు హాస్యరంగము లేర్పడియుండును. ప్రత్యేక హాసములందు నాటకాంతర్లమగు హాస్యప్రసంగములందుకన్న నెక్కువ విచ్చలవిడి వెక్కిరింపులు బడితెగిన పలుకుతెరవులు పొప్పిదమగుచున్నవి.

పాశ్చాత్యదేశములో 18 వ శతాబ్దమున కామ్యములు పూట వ్రాసిన ప్రహసనములు మొదటివి 19 వ శతాబ్దములో పూలు మాడినను, మార్చిన, బర్మాండుమున్నగుహాసకుల రచనలు వాసికెక్కినవి.

బాలెట్టు నృత్యరూపకము

వాచికమువయోగించుకుండ తమ నోటితోగాత్రీసంగీతముపాడకుండ, నేపథ్యమందువాయిచబడుజంత్రాదిసంగీతమునకనుకూలముగ నృత్యాభినయమొనర్చెడిపాత్రలతోగూడిన రూపకము బాలెట్టు అనబడుచున్నది. 14, 15 శతాబ్దములలో, ఇటలీ, రాష్ట్రసభలందిది మిక్కిలిపసందుచేయబడెను. 1489 బోట్టా అనువాడు మిలీనుపట్టణములో నొక రమ్యమగు బాలెట్టును రచించి ప్రదర్శించెను. ఇందు దేవతాపాత్రలు పందివేటలో పాల్గొని యావల నొక విందారగించి తుదకు పాత్రివల్య వ్యభిచార ధర్మములగూర్చి పోట్లాడుకొనిన కథావృత్తాంతము వర్ణింపబడినది.

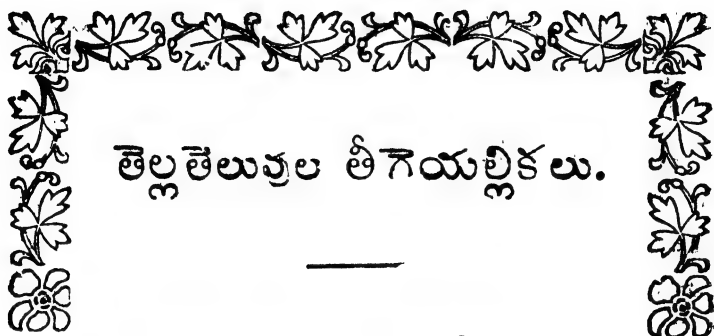
బాలెట్టుమత విషయికకథలందుకూడనుపయోగింపబడినది. డావిడ్ పీమున్నగు చిత్రలేఖకులు వీనికి తగురంగముల జిత్రించుచుండిరి. 1581 లో బాల్లజారుని యను యిటలీదేశస్తుడు కామిల్ డి లారేనియను జగత్ప్రసిద్ధ నృత్యరూపకమును.

రచించి యద్భుతముగు రంగ వైచిత్రముతో ప్రదర్శించెను. తరువాత యూరపులోని రాజ్యస్థానములందెల్ల బాలెట్టురూప కము గారవింపబడినది. పరాసు నచివ శేఖరుడగు రిషిలో ధీని నాదించి సీతిబోధకముగ నుండునట్లునర్చెను. అంతవర కు దీనియందు నృత్యమే ప్రధానాంశముగ నుండెను. ఆవల కా రైల్లీ, మాల్వేరు, లల్లీ కమాగ్లోమున్నగురచయితలుపాల్లోని చక్కని భావవాహకముగు బాలెట్టులను సృజించిరి.

దీనిపైన నావెర్రి, లెస్సింగు మున్నగు విమర్శకులు వ్రాయదొడగిరి. యూరపులోని మహాగాయకులు, కవులు, చిత్రకారులు, నృత్యవిద్యాప్రవీణులు సుప్రసిద్ధులగువారనేకులు, బాలెట్టురూపకముల సత్యంతమనో హాసముగనొనర్చిరి. ప్రస్తుతము రష్యాలోని జింస్కీ కార్యవీన మున్నగువారలు పర్షియా జపాను మున్నగు ప్రాచ్యదేశీయగాధలను గైకొని మనోహరముగ మెరుగారు రంగసామగ్రితో ప్రదర్శించు చున్నారు. ఈపద్ధతిలో మిమిక్కు, లేక మూకానుకరణ మను నాటకవిశేషము కూడకాదు.

తెల్లతెలుపుల తీగెయల్లికలు.

యూరపురాజ్యముల చరిత్రాంకములు.

యూరపులో నొక్కొక కాలమందు యొక్కొక దేశము సామ్రాజ్యవిభూతినొంది, కావ్యశిల్పాది సత్కళల, నాదరించి కొండొక కాలములో వాసితప్పినను, ఆ భూఖండమందలి కళాచరిత్రము, చెట్టువలె, నొక్క మూలమునుండి మొలచి పరస్పరసంబంధ మొప్పుగు శాఖోపశాఖలుగ వర్ణింపబడినది. మానసియమగు సాహితీవికాస ముదయించినది మొదలు సమకాలిత చారిత్రమను, అప్పటివజల నిత్యజీవిత పద్ధతులను వర్ణించు, యితీహాసములుకూడ నేర్పడినవి. అందుచేత కళా పరిణామ సోపానములు జక్కగ బరిశీలింపు అవకాశములు, పాశ్చాత్య చరిత్రమున దొరుకుచున్నవి. మానవ మానసము అన్నితావుల నొకేవిధముగ బర్ణింపించును గాన, సునిశ్చయ మగు పాశ్చాత్య చరిత్రార్థముల బరికించి వానివెలుగున చరిత్రలు లభింపని ప్రాచ్యదేశముల కళాపరిణామ మూహించు తార్కికసాధనము లేర్పరచుకొనవచ్చును.

అర్కులు తొలుదొల్త ఆశ్యాఖండపు పశ్చిమోత్తర భూములందు నివసించి, పశుగ్రాస మన్వేషించుచు, మొత్తం బులై పలుమారు పశ్చిమమున కరిగి యూరపులోని వివిధ ప్రాంతములందు నివాస మేర్పరచుకొనిరి. ప్రవాససంచలన తరంగములు B.C.3300 ప్రాంతముల నారంభించినది. ఇండులో జర్మను, ఫెంచి, ఆంగ్లేయ జాతులకు మూలపురుషులగు కెల్టజాతీయులు మునుమొదలు వెడలి, బాల్టికు సముద్ర ప్రాంతముల నావాస మేర్పరచుకొనిరి. తరువాత ట్యూటోనిక్ జాతివారు, యూరపులోని మధ్యభాగముల నాక్రమించిరి. పిమ్మట రష్యాప్రజల పెద్దలగు స్లవోనిక్కు జాతివారు, కాస్పియను సముద్రమున కుత్తరముగ వలసవిడిసిరి అటుపిమ్మట నుధ్యధరాసముద్రపు రమణీయభూములలో నివసించిన యవన రోమకజాతు లగుడెంచిరి. ఈజాతులన్నియు ఆర్యకుటుంబ మునకుజెంది, ఆశ్యానుండి వేర్వేరు కాలములలో పశ్చిమాభిముఖులై జనినవారలే. ఆకాలమున ఆర్యుల నాగరికప్రభావము ఆశ్యాఖండమందుం క్రమవృద్ధి నొందుచుండెను. సజాతి యెవ్వడు వెడలిరో అప్పటివరకు, పరిణమించిన ఆర్యనాగరిక నాంప్రదాయములను, విజ్ఞానమును వారలు గొనిపోవుచుండిరి. ఆవల తమ వలసభూములజేరి యచ్చటి శీతోష్ణస్థితిని, వృత్తివ్యాపారములను, దేశపరిస్థితులను, అనుసరించిన ప్రత్యేకనాగరిక వికాసమును పొందుచు, అచ్చటచ్చటి స్థితిగతులకునుకూలమగు శారీరరూప విపర్యయముచు కూడ సనుభవించుచు, కాలపరిణామములో కొల్లిటి యాచ్యులకెంతయో భిన్నముగ దోచునట్లు మారుచుండిరి. ఆర్యనాగరిక నిలయము

ఆశియాఖండ మయినందున, వీరి విజ్ఞానము కాలక్రమమున
సభివృద్ధి నొందినందున, వీరిలోనుండి శుట్టతుదకు చీలివెళ్ళిన
యవనరోసుకజాతులు అంతకుముందు వెళ్ళిన కెట్టస్లెవోనిక్
జాతులకన్న యెక్కువ పరిశుభ్రమైందిన ఆర్యసంప్రదాయముల
పై కొనియుండిరి. వీరు నివసించిన భూమధ్యసాగర ప్రాంత
ములు, అప్పటికి మహాన్నతవైభవ మనుభవించుచు, సకల
కళాపరిజ్ఞానమున విపరీతసిద్ధి నొందిన యీజిప్టు పారిశీక దేశము
లకు అత్యంతసామీప్యమున నుండెను. అదిగాక వీరునివ
సించిన భూభాగము దిక్కిలి యందమై సుఖప్రదమై, రూప
వికాసమునకును, మానస పరిపాకమునకు అనుకూలముగ
నుండెను. యూరపులోని నాగరికతరింగిణి, కళాపిత పిమ్మా
లముని యవనభూములయం దొకరించినవి.

B.C. 600 ల సంవత్సరములకు యీజిప్టు, అస్సిరియా,
మున్నగు సామ్రాజ్యముల ప్రాభవ మంతరించి, పారిశీకుల
రాజ్యోన్నతి వెలుగసాగెను. వీరి కళానైపుణ్య మెంచదగినను
పరిపాలనరీతులు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమునకు విరోధముగ నుం
డెను. వీరు B.C. 490 లో యవనపత్తనముల జయింపనమ
గట్టిరి. యవనములు గ్రీసు దేశములోని యాథెన్సు, స్పార్టా
కాఁకింతు మున్నగు పట్టణములందు స్వస్వతంత్రముగ స్థానిక
పరిపాలన మేర్పరచుకొని చక్కని బ్రాహ్మచర్యమును సలు
పుచు, సుఖదీనన మొనర్చుచుండిరి. కొన్ని యవనపట్టణములు
ఆశియాఖండము నంతయుండెను. వీటిలో తిల్పాచికళలు
మనుచుండు వికసించినవి. యవనహస్తీకీయగు హెరామసు
మహాకవి B.C. 1000 ప్రాంతముల సీనగరములకును స్పార్టా

వగరమునకునూ, జరిగిన కాంతాపహరణసాహిత్యము సమ
 రారాధమును వర్ణించి సాశ్చాత్యుల యాదికావ్య మేర్పర
 చెను. పారశీకులు B.C. 490 లో గ్రీసుదేశపు యవనపట్టణ
 ముల జయింప దాడివెడలినపుడు ఆపట్టణము తక్కువై స్వాతంత్ర్య
 సంరక్షణార్థము పారశీకుల నదుర్కొని యోడించిరి.
 అప్పటినుండి సుమారు 200 సంవత్సరములు యవనదేశము
 నాగరిక నిలయమై నిరుపమానముగ శిల్పిచాతుర్యమును
 వెల్లడించి, మహాకవుల కాకరమై తత్వజ్ఞుల పుట్టినిల్లయి స్వతంత్ర
 భావోద్దీపితమగు మహాపద్యానముల గద్యఘోషకు
 యులికిపడుచు, సాశ్చాత్య సాగరికతకు సకలవిషయములందు
 మాతృకల గూర్చుచు, జెన్నొందుండెను. యవనపత్తములు
 స్వాతంత్ర్య మనుభవించిన కాలములో B.C. 432 మొదలు
 400 వరకు పెక్కినులను మహామహుని శాంతిపాలనములో
 యవనుల సారస్వత మహోదయము యేర్పడెను. భువన
 ప్రసిద్ధులైన యాస్కిలసు సోపొక్లిజ మహాకవులు, ఆరిస్టాటులు
 ప్లేటో భట్టారకులు, సాక్రటీసు తత్వజ్ఞుడు ఫిడియసు మున్నగు
 శిల్పకులు యీతని పోష్యవర్గమున జేరి భూలోకమందెచ్చ
 టనూ యెన్నడును గానరాని కళావైభవము సాహితీసామ్రా
 జ్యము నేర్పరచి నవసాగరిక బీజముల బాచుగొల్పిరి.

యవనులు పారశీకులజయించి నిండుారుజాతీయభావము
 లతో నుప్పొగుకాలమున వారి కళావిజృంభణమేర్పడెను.
 ఆవల యవనపత్తనములు పరిస్పరవిరోధమున, B.C. 350
 ప్రాంతముల, మాసిడనురాజగు ఫిలిప్పున కాధీనమై యావల
 వతని కుమారుడగు అలెగ్జాండరుసార్వజాముని చేపరిపాలింప

బడినవి. అల్లెజాండరు పాచ్యదిగ్విజయమూహించి పాటలీ
పుత్రమువరకువచ్చి పాచ్యవిజ్ఞానసాధనముల నశేషముగ
యవనసీమలకు గొనిపోయెను. B.C. 160 లో యవనదేశము
రోమకుల యాధీనమున చేరినది. రోమకుల రాజ్యసంపా
దకప్రభావమునకు లోబడినను తమవిజేతలను నాగరికసారస్వత
వైభవముచే మెప్పించుచుండిరి. రోమకుల సరస్వతీవనమంతయు
యవనులకళాశత్రుభోధనమువలన నేర్పడినది.

ఇటలీదేశమును B. C. 700ల ప్రాంతముల నొకచిన్న
పట్టణముగనుండిన రోమునగరము క్రమముగ నిటలీదేశమం
తయు నాక్రమించుకొని B. C. 218 లో అప్పటికిని నిరుపమ
వణిగైవభవమున నలరారు కార్తైజపత్తనపు మహాసేనాని హాని
బాలుని తూడించి స్వేయిను మున్నగు దేశముల నాక్రమించు
కొని విజయసంతోషమున దెప్పరిల్లుచుండెను. రోమకులు
శిల్పాదిలలిత కళలందు మూకభావమువహించినను, దేశాభి
మానము, శీలశౌర్యాదులు, స్వార్థత్వాగము, దయాసత్యాది
స్థూణములు రాజ్యసూర్యహాణ సామర్థ్యము చమూనేత్యము
ప్రార్థనైర్యములు మున్నగుగుణసమృద్ధిచే క్రమముగ నీజిప్తు
మున్నగు భూమధ్యసాగర ప్రాంతముల నెల్ల జయించి యవ
నులవలన శిల్పాదిలలితకళలభ్యసించి యుత్తరమున నింగ్లాండు
వరకునూగని యూరపునంతను స్వాధీనపరచు కొనిరి. వీరు
జయించిన భూభాగములకు సానికపరిపాలనాధికార మొసం
గించు వారి మతస్వాతంత్ర్యమును గారవించుచు రోమకవిజ్ఞాన
మును అప్పటికే అనాగరకమైయున్న యూరపునందు నెలకొల్పి
చక్కని కట్టుదిట్టములతో ప్రభుత్వమొనరించుచుండిరి. రోమ

కుల సామ్రాజ్య పరిణామము సీజరుచక్రవర్తి కాలములోనూ అతనిమేనల్లుడగు అగస్తసుకాలములో నేర్పడినది. అప్పుడే రోమకుల మహాకవులుకూడ నివసించుచుండిరి. రోమకపరి పాలనమందుజేరిన యూదుదేశములో నేనుకీస్రుజనియించి నవ్యమత సూత్రముల వ్యాపింపజేసెను. ఇవికాలక్రమమున రోమకచక్రవర్తులచే సంగీకరింపబడినవి. వీరిమతాచార్యులు తమప్రభుత్వములోచేరిన భూభాగమందు క్రైస్తవమతాలయముల నేర్పరచి రోమకపట్టణమందు ప్రధానమత మేర్పరచిరి. ఇంతలో రోమకులు విత్తభారమున విషయలంపట్టులై తొల్లిటి సద్గుణంబుల ఊరచి మహాపాపముల నొడిగట్టుచు కాలయావనమొనర్చుచుండిరి. వీరిరాజ్యమతి విస్తీర్ణమగుటచే, రోము నందొకరాజధానిని కాన్ స్టాంటినోపులలో మరొకరాజధానిని, యేర్పరచుకొనిరి. అచ్చటకూడ యవనరోమకవిద్యలు విజ్ఞాన సాధనములు బెంపొందుచుఁజెను. రోముపట్టణములోని రోమకులు విషయములై నిర్వీర్యులై యుండుతఱి A. D. 490 లో సుత్తరపుమోటుజాతులు దాడివచ్చి రోముపట్టణమును గడలించి కొల్లపెట్టి రోమకుల సామ్రాజ్యమంతరింపజేసిరి. ఇట్లు పశ్చిమరోమకుల తాకికప్రభుత్వ మంతరించినను మతాధిపత్యమింకను రోమునగరమందు సుస్థాపితమై వెలుగొంది యుండును. ఉత్తరదేశముల అనాగరికజాతులు కాలక్రమమున క్రైస్తవమత మవలంబించినకొలది రోమకమతాధిపుల ప్రాభవమొక్కవగుచుండును. ఈరీతిగ 16 వ శతాబ్దమువరకు రోమకమతాధిపులు యూరపులోని తాకికమతసాఘిక జీవనము శాసించుచు నొకవిధముగ యూరపులోని రాజులందరిపై

యధికారిగ నుండెను. కాని రోముకలదివిజ్ఞానమున కాలవాలి
ముగనుండు మహాస్థితపి పోయినది.

A. D. 600 లతో లాటినుభాషయందు స్వతంత్రముగ
వ్రాసెడి పెద్దతెలుపులు గలిగినవి.

A. D. 6 వ శతాబ్దము మొదలు క్రైస్తవ మతసం
స్కార మేర్పడిన 16 వ శతాబ్దమువరకు యూరపులో నొక
విధమగు మూఢతమిస్రము వ్యాపించి యుండెను. రోము పడి
పోయినతరువాత యూరపులోని యనాగరికజాతులు క్రైస్తవముగ
క్రైస్తవ మతమవలంబించుచు స్పెయిను ఫ్రాన్సు ఆఫ్రికా
ఇంగ్లాండు దేశములందు సుస్థిరనామాజ్యవీరముల నేర్పరచు
యత్నించుచుండెను. ఒక విధమగు నధికారపరంపర చక్రవ
ర్తిమొదలు రహితువరకును యేర్పడి తొక్కిలిషయములందు
భక్తిపూర్వకమగు సేవాచారములు యేర్పడినవి. మతవిష
యములందుకూడ విటులనే సర్వాధికారము రోమకమటాధి
పురియందొమిడి ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును బంధించినై చెరు. యూ
రపంతయు సల్లకల్లోలముగ నుండిన ఆకాలములో తమ తొక్కి
లికాధికారమును ప్రజలపై బలపత్తరముగ శాసించుకొరకు
యూరపులోని చక్రవర్తులు మతాచార్యుల పరనాధికార
మును అంగీకరించి వారివలకుబడి నుపయోగించుకొను చూడిరి.
ఈ సందర్భము స్వతంత్రభావవికాసమున కెంతయు నాటంపుముగ
బహిష్కరించినది? విద్వేలన్నియు మతాచార్యుల యాశీసమున
నుండి జనసామాన్య మజ్ఞానతమిస్రమున జన్మించెడిది.

ఇంతలో అరేబియా దేశమున మహమ్మదీయ ప్రభా
వము లుదయించి మూఢుల జయించియైనా, శిక్షించియైనా,

నవ్యమతావలంబకుల గావించి రక్షింపవలయుననెడి యాదేశ మందుకొని మహమ్మదీయ వీరకేసరులు, మతవ్యాపకముద్దేశించి నలుదెసల దిగ్విజయ మారంభించిరి. వీరు యేసు క్రీస్తు జన్మించిన పాలెస్టేను పట్టణమును వశపరచుకొన యత్నిం చుచుండిరి. భూమధ్య సాగరసామీప్యమున నున్న ఆసియా అఫ్రికా ఖండభాగముల నాక్రమించి స్పెయిను దేశమును జయించి యచ్చట తమ ప్రభావమును నిలువబెట్టిరి. వీరి దాడివలన క్రైస్తవమతంబునకు మహిమప్రదమ మేర్పడెను. అరబ్బుల సంపర్కమున ప్రాచ్యదేశముల విజ్ఞాన మొకింత, స్పెయినుమార్గమున యూరపులో బ్రవేశించినది. పాలెస్టేనును, ప్రాచ్యరోమక రాజధానియగు కానిస్టాంటు నోపిలును, వశపరచుకొని క్రైస్తవ మతమును, తుదమట్టింప దుముకు చుండిన తురుష్కు చమూతరింగముల నడ్డగించుటకు యూరపు లోని రాజుందరు తమ యనుచరుల గూర్చుకొని ప్రాచ్య దేశములందు, మతసంరక్షక సమరారంభముల నుద్యమించిరి. ఇందుకేర్పడిన రాకపోకలచే ప్రజల ప్రపంచజ్ఞాన మొకింత పెరుగుచుండెను. ఇంతలో యూరపునం దచ్చటచ్చట ప్రతి భావిరాజులుగూ చక్రవర్తులు కొన్ని విద్యాలయముల నెల కొల్పించుండిరి. వెనీసుమున్నగు పత్తనములందు నొకావ్యాపారమేర్పడి విదేశములకరిగి వింతల జూచివచ్చెడి విజ్ఞాన వివర్ధక మార్గము లేర్పడినవి. యూరపులో మత లాఠికివిషయము లందు సంపూర్ణ శాసకప్రభావ మొప్పియుండి ప్రజాప్రభువుల శక్తిసమర్థత భూగోళములచే నైశ్వర్యవంతమై వెలుగుచుండి

న, మతాచార్యులు మానవనైజనుగు దుర్విషయ దుర్వాస్య సంఘముల జక్కుకొని నీతిభాష్యులై క్రైస్తవాదర్శములపై వహించి నీచాచారముల చేలుచుండిరి. ఇట్టి మతాచార్యుల పట్ల యూరపులోని వశీజలకును ప్రభువులకును యేవగించు గలుగుచుండెను. ఇట్టిస్థితిలో కాంప్టాంగునోవులు తురుష్కులపాలబడి యచ్చటి క్రైస్తవ సంస్థాపనలు విద్యాలయములు మొదలగునవి. అచ్చటి మహోపాధ్యాయులు తమచేత జక్కిన యవనరోమక గ్రంథజాలమును గైకొని యనువగించు దేశములకు దరలివచ్చి యచ్చటచ్చట విద్యాలయములేర్పరచి, నీక్కుమగు తొంటిచదువుల విరజిమ్ముచుండిరి. మీ ప్రభావమునను, వర్తికన్యాపారములవలన ధనవంతులై లలిత కళాపోషకవృత్తి మవలంబించిన ధనాధ్యుల ప్రాపకమునను, యూరపులో ప్రాచీనవిద్యల సుద్ధరింపు మహోద్యమ మేర్పడినది. దీనిని రెనేసాన్సు అందును. అంతకుపూర్వము యూరపులోని సమస్తదేశములందు ఆయాజాతుల వీరకథలను చెలుపుచు పల్నాటి వీరచరితము బొబ్బిలిపాట మున్నగు సాత స్వతరూపములను బోలెడి జాతీయవీరసారస్వతము ఆయా జాతుల వాడుకభాషలో రచియింపబడుచుండెను. రెనేసాన్సు మొదలు మరల యవనరోమక మహాకవుల కావ్యలక్షణములు నవ్వంత్రీ తత్వాన్వేషణము అనునరించి లక్షణనిబద్ధమగు కావ్యములను గ్రంథములను లాటినుభాషలోను, దేశభాషలందును రచియింప మొదలిడిరి. రెనేసెన్సు ప్రభావమున నంకురించిన నవ్యకళావికాస మిట్టిదేశమున హెబ్బె, పెట్రార్కు, బొక్కాసియో మహాకవుల కొత్త పోకడల

జను, డావిడ్, రాఫీల్, మైకెలుఆంజిలో మున్నగు శిల్పకుల
యూరప్ చిత్రవిరచనములందును పరిణామ సుస్వరూపముల
దాల్చి యూరపులోని నవీనకళాదర్శముల నేర్పరచినది.
యవన వ్యాఖ్యానములయందు నిజ సత్వమున భాసిల్లు
కైస్తవవాదర్శములు భావస్వాతంత్ర్యము, జర్మన్ విద్యా
లయములయందు క్రొత్త రుచు లందుకొనుచుండెను. ఇటలీ
యూరపునకు కళాదర్శముల నందించుచుండ జర్మనీ, భావ
స్వాతంత్ర్యమున కాటవట్టై రోమకమతాచార్యులచే బ్రవర్తింప
బడు కైస్తవాచారముల దెగటార్చి యేసుక్రిస్తువచించిన
నిర్మలసద్బోధనక్రియముల నెలకొల్పు పరిస్థితు లేర్పరచుచుం
డెను.

ఇంతలో రోమకమతాధిపులు ఆఫ్రికాయా జర్మను దేశ
ముల బాలించు రాజులతో వైరసంబంధమున నలిగి ఛారల
బహిష్కరించి యిడుముల గుడుపుచుండిరి. తమమతనైతిక
జీవనము నీచగతుల భంగపడిపజాగౌరవముగోల్పడుచుండెను.

యెటలైనను తమలోకికమతాధికారముల నిలుపుకొనెడి
వట్టుదల రోమకమతాచార్యులను బీడించుచుండెను.

స్పెను పోర్చుగల్ దేశీయులు వెనీసుపట్టణము నొకా
వ్యాపారమున ప్రాచ్యదేశములతో వ్యవహరించి యనుభ
వించుచుండిన శ్రవ్యలాభమును పంచుకొన యత్నించుచుం
డెను. వెనీసువర్తకులు భూమధ్యనాగరమును దాటి నేలబాట
లో ఆరేబియా పారసీకదేశముల నధిగమించి పారసీకరేవు
లలో పడవలెక్కి గోవా, కల్లికోట, ప్రోబంధరు కనాచీ

మున్నగు రేపులకు సరుకులగొని తెచ్చుచుండిరి. వారు హైందవ రాజ్యస్థానముల మహాహింసలవిభూతి నరసి వింతలగు భాగ్యగాధలను యూరపులో వ్యాపింపజేసిరి. ప్రాచ్యవ్యాపారమున లాభమొందెడి యాశ లెల్లరకును పులకరించినవి. నేలబాట తురుష్కుల యాధీనమున దుర్గమమై యుండుకతవ హిందూదేశమునకు సాగరమార్గ మన్వేషించు అవసరమేర్పడెను. ఈ ప్రయత్నములో స్పెయినునావికులు దారి తప్పి యమెరికా భూముల జేరి యచ్చట విపులై శ్వర్య పూరితమగు వలస రాజ్యముల సంగాదించుకొనిరి. ఆవల వీరలే హిందూ దేశమునకు సాగరమార్గమును కూడ తెలిసికొనిరి. ఇవిధమున సరికొనక పన్నులై జెలువైచుచుండిన స్పెయినుదేశీయులు యూరపునెల్ల జయించి స్వాధీనపరచుకొను మహోద్యమ మారంభించిరి. వీరిరాజగు ఫిలిప్ వార సత్వమున ప్రెంచి దేశమునకుకూడ రాజుగ నేర్పడెను. రోమకమతాచార్యులు వీని లొకకబల మపేక్షించిరి. మతాచార్యుల ప్రభావసహాయము ఫిలిప్ ఆశించెను. వీరిరువురి నిరంకుశాధికార పత్తి పాపనారంభములు యూరపులోని శాంతిజీవనమునకును భావస్వాతంత్ర్యమునకును విరోధముగ నాచరించెను.

జర్మనీకుత్తర భాగమున కొన్ని వత్తనములు నాకా వ్యాపారమున ధనమార్జించి రిన్నె సెస్సు విద్యావ్యాపనముజే విశుద్ధక్రైస్తవదర్శనములను గుర్తెరిగి భావస్వాతంత్ర్య మపేక్షించుచుండినవి. ఈవత్తనములు రోమకులకలదలకు కారమువలె నుండెను. ఫిలిప్ వీనిని జయింప నుద్దేశించు చుండెను. ఇంతలో లూథరుజర్మనీయందు 1520లో రోమకాచారములకు

భిన్నముగ కైస్తవమత సంస్కరణోద్యమము ఆరంభించెను.

ఇంగ్లాండు చిర కాలమునుండి ఫ్రెంచిరాజులతో బోరాడి మున్నీటి నడుమనుండెడి ద్వీపముగుటచే తన స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనగలిగెను. కాని ఫ్రెంచివారితోను వారు చేపట్టిన రోముకమతముతోను సంబంధము విడిపించుకొన వలెననిడి కోరిక ఆంగ్లేయులకు పెల్లుబ్బుచుండెను. అష్టమ హెన్రీ రాజ్యకాలములో 1545 లో ఊల్స్టియను పురోహితమంత్రీ నత్తముని యాదేశమున ఇంగ్లాండు రోముకమతమును బహిష్కరించి లూథరు శోర్పరచిన సంస్కరణపద్ధతు లవలంబించెను. హెన్రీ తరువాత కొంతకాలమునకు పలికబెత్తు ఆంగ్లేయుల రాణియై నేర్పొప్పు బాలించుచుండెను. ఈమెకాలములో ఇంగ్లాండు దేశపు నావికులు భూప్రదక్షిణ మొనర్చుచు నాంగ్లసామ్రాజ్య విస్తరణ సహదర్శములతో మాతృదేశమందసారముగు క్రీస్తుతో స్వాధ్యత్వగ సహదర్శములతో మెలగుచుండిరి.

స్పెయినురాజగు ఫిలిప్పుకాలమున వారి దేశమందు పెక్కు మహాకవు లుద్భవించి చిత్రీకాగులు వింత తెఱపుల జిత్రించి వాని యాస్థానమును కళాపీఠముగ నొనర్చిరి. ఫిలిపు జర్మను ఇంగ్లాండు దేశముల మదమడంప సమకట్టి దాడివెడలెను. వీనిదుండగము ఆంగ్లనావికుల శౌర్యోత్సాహమున నడుగంటి నది. అంతటితో స్పెయినురాజ్యపు మహోన్నతి యస్తమించి ఇంగ్లాండు ఫ్రెంచిదేశముల వైభవప్రకాశ మేర్పడెను.

యెలిజబెత్తుకాలములో ఇంగ్లాండునందు విపరీతముగు సారస్వతాభివృద్ధిబడుచుండెను. తరువాత ఇంగ్లాండులో

స్వకీయమగు సారస్వతవిద్యాసమున కవశములు కొంతతగ్గినవి. ఇప్పట్లున ప్రాంసు దేశము పదునాల్గవలూయూ ప్రభుత్వములో దిగంతాకాంత రాజ్యవైధవ మొప్పుచు, చాట్వాదినత్కల యావాసమై, బహుగుచుండెను. ప్రేంచికవులు వేదాతులు చిగ్రకారలు, విమర్శకులు యూరవునకు కళాదర్శముల గూర్చుచుండిరి. 14 వలూయూ అనేక దండయాత్రల గావించి రోమకమతాచార్యుల ప్రాపక మనుభవించుచు విచ్చలవిడిగ ధనస్యము చేయుచుండెను. వీనియాచారమే తరువాతి పరానుచక్రినర్తు లనుసరించిరి. కాని యూరవులో జర్మనీ యందు ప్రేడరిక్కు, స్వీడనులో 12 వ చార్లెసు మున్నగు రాజులు దయించి ప్రతిఘటించుటచే పరానుస్థైర్యములు జయ మొంద జాలకుండెను. ఇ టివద్ద దులాబాఖర్చు హత్రము మితిమీరుచుండెను. ప్రాంసు దేశములోని ప్రజలు రాజ సౌఖ్యమును వలయు నుంకము లర్పించుకొన జాలకుండిరి. జర్మనీ, యింగ్లండు, ఫ్రాన్సు, యిటలీ మున్నగు దేశములలో శాస్త్రజ్ఞులు ప్రకృతి శాస్త్రరహస్యము లారసి రాజకీయమత సాంఘిక సిద్ధాంతములను లోతుగ బరిశీలించి సంఘమర్యాదల బోల్లదోయు కొత్తసిద్ధాంతముల గావింపుచుండిరి. మతాచార్యుల ప్రవర్తనయు దుస్సహముగ నుండెను. టెట్టిపరి స్థితులలో ప్రేంచిదేశమున పెద్దతిరుగుబాటు జరిగి రాజును తొలగించి 1787 లో ప్రజాస్వామ్యమేర్పరచిరి.

ఇంగ్లాండులో రెండవ చార్లెసుసింహాసన మెక్కినతరువాత కొంతకాలము పరానువాగదీక లక్షణము లనుసరించి సారస్వత మభివృద్ధి నొందుచుండెను. మరియు యవనరోమక

మహాకవుల కావ్యాదర్శములు లక్షణనిబంధనములు ఆసీరాజ్య వరిపాల నాంతమువరకు ఇట్లాండులో రేగుచుండెను. తరువాత ఆంగ్లేయుల విదేశరాజ్య సుపాదన ప్రాయత్నములు విస్తరించుచు అప్పటికి విపులై శ్వర్య విరాజితులగు ఫ్రెంచివారితో సమర సంఘటన మేర్పడెను. ఆంగ్లేయుల రాజ్యతంత్రము విజయప్రసూనముల దాల్చుటయు పరాసుప్రాధవ మంతరించుటయు భూమండలమున జరుగుచుండెను. మూడవ జాజ్జి పాలించు ఇట్లాండునందు మహామేధావులగు వీరులు కవులు వ్యవహారములు గుమిగూడి యుండిరి. వీరు పరాసు దేశమందు దయించుచుండిన భావప్రభాతము నందికొనియు కావ్యశాస్త్రాదులందు భావస్వాతంత్ర్యమెక్కువగ నుపయోగించియు స్వదేశాభివృద్ధికి పాటుబడుచుండిరి. మూడవ జాజ్జికాలములో యింగ్లాండునందు సంపూర్ణముగ సారస్వతవికాస మేర్పడినది అమెరికా వలసరాజ్యము స్వాతంత్ర్యమూనినను ఆంగ్లేయులవిదేశ రాజ్యభారము క్రమముగ విస్తరించుచుండెను.

ఫ్రాన్సులో ప్రజానాయకుడై జగదేశవీరుడై యటుంత ప్రతిభాసమర్థుడై, లోకములోని తెలివంతయు లోకములోని బలమంతయు తనయందే అవతరించినట్లు వెలుగొందిన నెపోలియన్ చక్రవర్తి కొంతకాలము, పరాసుసామ్రాజ్య మతిశయించజేసెను. కాని కాలప్రవృత్తులు సకలదేశములందు స్వాతంత్ర్యవాంఛలంకురింపజేయుచుండెను. నెపోలియన్ సల్కాప్రభావమున చారిత్రపథంబున దేజరిల్లి యందరికలస్సు 1814 లో, వాటర్లూరణభూమియందు జగ్మను, ఆంగ్ల సైన్యములచే నోడింపబడెను.

నెపోలియన్ పతనాంతరము యూరపులో నవ్యస్వాతంత్ర్యవిలసనము లేర్పడి ప్రతిపాతికని ప్రత్యేకరాష్ట్రముండెడి కట్టుదిట్టములుగావింపబడెను. 19 వ శతాబ్దమందు యూరపులోని విసిధజాతులవారు తమజాతీయసత్వముల వికసింపజేసుకొనుచు, వర్తకవ్యాపారాదులందు మిక్కిలి భాగ్యవంతులై ప్రకృతిశాస్త్రములను, కళలను, వైద్యములను పలు తెరుగుల విస్తరించుకొనియున్నారు. అంతకుముందు యొక్కొక్కకాలములో నొక్కొక దేశమందు విజయపరిస్థితుల కనుకూలముగ చక్రవర్తులపోషణప్రాప్తములచే లోతక శిక్షణభివృద్ధిజెందుచుండెను. కళావనిత లీలాభినయ మొనర్పించుడగ నాగెను. ఈశతాబ్దపు మొదటిసగములో కావ్యకల్పన మెక్కువజరుగుచుండెను. రెండవసగములో ప్రకృతిశాస్త్రములు తత్వపరిశోధనలు వాసికెక్కినవి. యూరపు నమస్తనాగరికనందర్శములందు అపూర్వముగు నభివృద్ధిపొందుచుండెను. ప్రాచీననాగరికనిలయములగు శిథిలముల బరీక్షించి ప్రాచ్యదేశముల చరిత్రలు, కళలు, భాషలు శోధించి ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసభ్యతలకుండు సంబంధములు విచారింపబడినవి.

20 వ శతాబ్దములో జర్మనీయుద్ధ మారంభమైనది. దాని పర్యవసానముగ పాశ్చాత్యదేశముల సుఖశాంతి జీవనము తొట్టువడినది. లోకమాన్యులగు కవి ఘోరపులు కానరాదు. అయినను నాట్యాదిసమస్తకళలు నవ్యవైఖరుల దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచునేయున్నవి. పాశ్చాత్యులు కావ్యచిత్రాదిసత్కళలందు ప్రాచ్యాదర్శముల నెక్కుడు బ్రవేశపెట్టుచున్నారు.

పైవివరణమువలన యూరపులోని సారస్వతవికాసము B.C. 500-200 యవనసీమలందును, B.C. 200. A.D. 200 లోమక, పరిపాలనమందును, 14, 15, 16 శతాబ్దములలో యిటలీయందును, 16, 17 శతాబ్దములలో స్పెయినునందును, 17, 18 లలో పొంన్సు దేశమందును 16, 17, 18 లలో ఇంగ్లాండునందును ప్రత్యేక వికాసమొందినటుల గాన్పించును. ఆయాదేశముల లౌకికవిజయ మాధారపరచుకొని సామాజ్యవైభవ మనుభవించు వేళలందు, ప్రజలనూనస ముప్పొగు సందర్భములందు ఆయాదేశముల ప్రత్యేకకళా వికాసమేర్పడినది. ప్రాచీనవిద్యా సంప్రదాయము లడుగంటిన వేయి సంవత్సరములలో ఆజాతుల వీరచరిత్ర కావ్యగీతములు అంకురించినవి. మరల విద్యాభివృద్ధితో ప్రాచీన లక్షణనిబంధన లేర్పడుచు వచ్చినవి.

ప్రాచీన కావ్యములందగుపడు లక్షణమగ్నాదల సంగీకరించుటయు, ప్రతిభావంతులగు మహాపురుషులుదయించి నిబంధనల దృంచి స్వతంత్రించుటయు, గమ్యరసవ్యలక్షణము లేర్పడుటయు, —కాకి నాంధ్రీక జీవనమునందెకాక, సారస్వతవికాసమందున కూడ గాననగు చక్రనేమిక్రిమంబయియున్నది. స్వాతంత్ర్యము, నిబంధనము, ఈరెండు విరోధత్వములే మానవచరిత్ర వికాసమునకు విశాలకారణములై యున్నవి.

ఆటకైతల పూలసరము

I

యవనరూపకము.

పాశ్చాత్యరూపక కవిత్వము, యవన దేశములలో వసంతోత్సవములందు జరుగుచుండే నృత్యగీతాదులనుండి యుండుచెనని, చెప్పియున్నాము. హూమరుమహాకవి రచించిన యిదియెడ, అడెనీ, అను ఆది కావ్యములలోని సంభాషణ వైఖరులు అభినయోచిత కథాకల్పనము, కొంత నరకు నాటకరచనమునకు పునాదులేర్పరచినవి. హూమరు B.C. 1000 సంవత్సరముల నివసించుచుండెను. యవననాటకముల మొదటి మొలకల మొలిపించిన మూలపురుషుడు.

తీ న్ పీ జు .

B.C. 6 వ శతాబ్దములో యిక్కేరియా యను, గ్రామమున, జనియించెను. ఆయూరిలో ఫలసస్యవనారాముల యధిష్ఠాన దేవతయగు బేకనుని యాలయముండెను. తీన్ పీజు దీనియొక్క వముల నడిపించుచు, పాటగాండ్రకు విశ్రాంతి నొసంగుకొరకు పాట వరుసలసడుమ నొక ముఖవేష్టన మమర్చిన హాస్యప్రసం

గమ్యరైడి నటుని ప్రవేశ పెట్టవలెను. ఈనటుడు నృత్యమేళమునకు పాటలందించుచు, వారిని సంబోధించివలయుచు కథాంశము నడుపుచుండెను. నాందీప్రస్తావనము, కథాభాగమున సంభాషణము రచించి తీన్ వీజు వీరకథాగీతమునకు రూపకరూపమొసంగెను. నటుని దేవతామంటప మంటియున్న యెత్తగుబల్లమీద ఆడజేసెను మరియు నటవర్గములోని, స్త్రీపురుషులకు గుడ్డతోచేయబడిన వింతమొగముల నమర్చి నాట్యభూమికల తొల్లిటి హాస్యరూపకములనుకల్పించెను. ఈతని రూపకప్రదర్శనములు జనామోదమొందినందున ప్రత్యవసమయములందేగాక జనవినోదముకొరకు విడివేళలకూడ వీనిని ప్రదర్శించుటకు బండ్లమీదనొక నాట్యనమాజమును వెంటగొనియవనవట్టణములకరుగుచు, తనరూపకముల ప్రదర్శించుచుండెను.

ఇస్కి-లను. (B.C. 525-456.) **జై**

యవనసహానాటకముల యాదిపురుషుడు. యీతడు 70 ధీగధల రూపకరూపమున రచించెను. వీనిలో నేడుమాత్రమే యిప్పుడు లభ్యమగుచున్నవి. ఇందు పారశీకులు; ప్రామతీయను బంధింపబడుట, ఆగమేనను గూర్చిన రూపకత్రయము, ఆరెస్టియన్ వంశమును గాధించుచుండిన శాపమును తెలిపెడి రూపకత్రయము ప్రసిద్ధమైయున్నవి. ఇందు ఆగమేనను రూపకత్రయము విషాదనాటక ప్రపంచములో నిస్తుల కళావైభవ మొప్పురు మేటికథయై యున్నది. ఇస్కి-లను యవనపౌరుషము, స్వాతంత్ర్యభావములు మిన్ను ముట్టెడి విషయసంతోష సంపద్యలో రచించుచుండెను. ఈతను యిద్దరునటులను బ్రవేశపెట్టి వాచకసంభాషణము

ప్రధానాంశముగ నెంచి సృత్యగీతముల భారమును తొల
గించెను.

ప్రామితియను బంధనమును రూపకవృత్తాంతమిది:—
ప్రామితియను దేవతా గణములలోని పురుషుడు. భూలోకమున
నివసించు మానవులకు సుఖజీవనోపాయముల గల్పించు దయా
పరివృత్తితో దేవలోకమునుండి యగ్ని హోత్రమును దొం
గిలితెచ్చి మనుష్యులకు కళాపరిశ్రమల గరపెను. నా కాధిపుం
డగు జాయసు (బృహస్పతి) యిందులకలిగి ప్రామితియనును
వట్టి తెప్పించి కాకససుపర్వతముల శిలాశిఖరతలమున నెండ
వానల నిండుతాకిడి దాకునట్లు యీతని బంధింపజేసెను.
ఇందుకు నియమింపబడిన హేపీస్థను అను యోధుడి క్రూర
కృత్యమున కిచ్చడక మాననంక్షోభ మొందుచుండును.
నీనిమిత్తిప్పటకు జాయసు బలోత్సాహములనెడి యిద్దఱు
వనితల బంపించెను. వీరిప్రబోధమహిమచే హేపీస్థసుజాయసు
ఆదేశమునకు లోబడి ప్రామితియనును, బంధించి బాధ
పెట్టెను.

ఆగమెనను రూపకైతలములోని స్తరింపబడినకథాంశ
మిది:— టాజీను యుద్ధసందర్భమున ట్రాయిపట్టణమున
కేగి, యాగమెనను ఇంటికితిరిగి వచ్చినపుడు దుశ్శీలయగు
నాతని భార్య వానిజంపివైచెను. ఇందుకు ప్రతీకారముగ
నాగమెనను తనూజుడామెను, (అతనితల్లిని) ఆమె
నుంచుకొనిన వానిని బరిమార్చెను. అంతట యమశక్తులీ
మాశృఘాతకుని వెంటదగిలి శిక్షింప నువ్వోగించిరి. ఈతను

పశ్చాత్తపుడై తిరిగితిగి యాతెన్సనగరమందలి దివ్యస్థానమున పాపవిమోచనమొందెను.

భువనశాసకుడగు పరమేశ్వరుడు కరుణాసముద్రుడనియు, చుట్టలశీఘ్రించి శిష్టజనంబుల గాను నమవర్తియనియు ధర్మస్వరూపుడనియు, మతములు ఘోషిల్లుచుండ లోకము లో నెందరో దుష్కాస్తులు సకిలసంపదల వడసి సుఖించుటయు, సదాచారశీలరగు మహానీయలెందరో, వంతిలజక్కిచింతిల్లుటయు సామాన్యముగ జరుగుచుండెడి విషయమే భగవంతుని దయాధర్మసత్వమును యిట్టి విపరీతములతో సమన్వయము పరచునెంచి యీస్కిలను జంతువులనుభవించు సుఖదుఃఖములు వాని వ్రాత్రవకర్మ విశేషమున భిన్నీతుల నడచుచుండుననియు, మానవులేగాక దేవతలకూడ కర్మబంధులై సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచుండురనియు, ప్రారబ్ధ సంస్కార ఫలిత మిహమందు యెట్టియైన పరిణామమున ధర్మసత్త్వవనమే సదాచారవిజయమే లోకమందగు పడుచున్నదనియు నూహించి తన రూపకరాజమున దీతశ్వమును వెల్లడించెను. పూర్వుల పాపపుణ్యములు మానవవంశములలో నెలచి వాని పతనాభ్యుదయములకు హేతువగుచుండునను భావముకూడ వీని నాటకములలో విస్తరింపబడినది. యిస్కిలను కల్పించిన రూపకపాత్రములు. ధీరోధారవీర్యభావ మొప్పెడి మహాపురుషులే. వీనికావ్యకల్పనము చిత్రసౌందర్యమునను, భావపాటవమునను అర్ధగాంభీర్యమునను, పొంగిపోవు చుండును.

శ్రీనా పో స్ట్రి జ 495-4 5 B.C. శ్రీ

యవననాటకపు లో మేటియగు నీతడు దీనిని వ్రాసెనని గ.

మున జనియించి చక్కగజదివి, నాటకరచనమున కిరువదిమార్లు బహిరంగసన్మానములందికొని యీస్కిలను తరువాత మేటికవియై వెలుగుచుండెను. ఈతను, పెరిస్లేస్సుభూపాలుని సాంగత్యసంపాదనమున ముదమొంది సుఖించుచు నూటముప్పదినాటకముల రచించెను. వీనిలో ఏడుమాత్రమే నిలచియున్నవి. ఈతడు నాట్యరంగమున నలుగురుపాత్రముల బ్రవేశపెట్టెను. నృత్యమేళమును సంస్కరించి నాటకరంగాలంకారములను దుస్తులను నవ్యరీతుల గల్పించి నాటకప్రదర్శనముల సంతయు మనోహరంబుగ నొనర్చెను.

స ఘోష్టిజా రూపసాందర్యమునకు బేరొందిన యవనులలో నతిరూపుడని చెప్పవచ్చును. గాత్రమాధురి రూపసౌందర్యముతో దులదూగుచుండెను. 15వ యేట పారశీకుల నోడించిన యవనజాతీయమహోత్సవసంధర్భమున విజయగీతముల బాడుటకీ సుకుమారసౌందర్యరాసి నియమింపబడెను అప్పటినుండి యీతను నాట్యప్రదర్శన మందుత్సాహపడై నాటకకవియై లోకఖ్యాతరూపకరత్నంబుల గల్పించి చిరంజీవి యాయెను. వీనికాలములో యవనమానసముల బురకరించుచుండిన యుదారభావము శ్రీతని రూపకములందు వెలుగొంది యున్నవి. అల్లికపొందికకు సర్వాంగసహకారమునకు భావవికాసమందును పదప్రయోగమందును, ప్రకటితమగునిగ్రహమునకును ఈతని రూపకల్పన మద్వితీయకళాసౌందర్య మొలికించుచున్నది. నాటకములలో దేవతాన్యవహారముల జాలవరకు తగ్గించెను. మనుష్యుని యహంకారమునను మనోవృత్తులచేతను, మానవుల యీస్థితార్థములు ఆదర్శములు భిన్నమై

నాటకకథలందు చూపదగిన జీవితావస్థలు వొడమునని యూహించి నాటక కథావిన్యాస మంతయు పేక్కుపీయకుమహాకవి వలె మనుష్యుల గుణములనునరించి పరిణమించునట్లు చిత్రించియున్నాడు. ఇందుచేత యీతనినాటకములు లోకానుభవమునకు సమీపముగనుండి సుబోధకముగను నీతిదాయకముగను మనోరంజకముగను వున్నవి. ఇస్కిలసు యవనుల మూఢవిశ్వాసములను మరువజాలకుండెను. యూపిడిసు ప్రత్యక్షానుభవమునే విశ్వసించి తన నాటకములలో దైవప్రభావమున కెట్టి గౌరవ మేర్పరచియుండలేదు. సాఫోక్లీజు ఏరికపురి మధ్యమార్గమును అవలంబించి మానవసంకల్పముల శాసించు యీశ్వరసంకల్పములుగలవనియు, మానవప్రయత్నములు ప్రకృతిలోని సనాతనశక్తిముల కొంగి ఫలించుననియు, సద్వర్తనము, ఆత్మనిగ్రహము, మనోనిశ్చయము, జయకారణములగుననియు తన నాటకకథలందు నిరూపించియున్నాడు.

ఈతని నాటకములలో అజాన్సు, యూడిపసు, యాంటిగోను, ప్రోథానమైయున్నవి. అందు యూడిపసు యవనమహానాటకములో నెల్ల రసభావసమగ్రిసౌందర్యమునకును, కల్పనచాతుర్యమునకు వాసికెక్కరది. ఈనాటకము యిప్పటికిని ప్రదర్శనానుకూలముగ నున్నది. ఇది యూడిపసు, టెరానననియు, యూడిపసుకలోనియప్పనియు, రెండుభాగములుగ నున్నది.

తీపునగరము నేలుచుండిన లయసు అను రాజునకు యూడిపసుఅను పుత్రుడుదయించెను. ఒక జోశ్యుడు నచ్చి

యీతనిచేత నారాజు మరణించునని చెప్పినందున లయను స్వప్రాణసంరక్షణార్థము కొమరునిజంపనంది కాలుచేతులకత్తితో బాడిచినిర్జనగతంబున జావవిడచెను. అపర్యతపరిసరంబులపశువులేగాను గోల్లలాముద్దుబిడ్డనిజూచి గొనిపోయి కారిస్తురాజ్యపాలకుడగు చాలిబస్సునకు అర్పించిరి. ఈరాజుఅనవత్తుడగుట నీబాలుని స్వకీయదత్తపుత్రునిగ భావించి సాకుచుండెను. ఇచ్చటకూడ సుకజోశ్యుడగుడెంచి యీబాలుడు పితృఘాతకుడగునని చెప్పిపోయెను. విధివశంబున గొంతకాలమునకు యీడిపను తన కన్న తండ్రి లయనును ఆకస్మికముగ మార్కొనుట తటస్థించెను. తనతండ్రియను సంగతి యీతడెఱుగడు. వీరికయ్యమున లయను వరాజయమొంది నిహతుడాయెను.

ఈకాలమున నొకదుష్టదేవత తీబ్బునగరమునకు వచ్చి తానడిగిన దుష్కర సమ్యసల విప్పి జెప్పజాలని పాదులనెల్లబాధించి వీడించుచుండెను. తీబేయలెంతయు వెరగంది తమదేశమును దుష్టపిశాచపీడనమునుండి తప్పించి రక్షించు వీరపురషునకు రాజ్యాధికార మొనంగుటయేకాక అయను రాజ్యమహిషిని ఇచ్చి పరిణయించెనమనికూడ నలుదెసల చాటించిరి. ఈడిపను యీవృత్తాంతమును విని తీపుపురమున కేగి వాడుపిశాచమును వాగ్వాదమున నోడింప నిచ్చుగించి నిలచెను. “మూడునాల్గు రెండుపాదాలుగల జంతువేడి? పానామయెక్కువైనకొలది బలహీనమగుచుండు యీజంతువ పేరేమి?” యని దుష్టపిశాచ మీడిపనును అడిగెను.

“అది మనుష్యుడ” ని యీడిపసు ప్రత్యుత్తర మొనంగ నీతని బుద్ధివై శద్యమున కచ్చరువంది యుడికిలి పిశాచ మాత్ర హత్య గావించుకొనెను. తీపునగరము, నీవిధముగ రక్షించి ప్రజాగౌరవము పొంది సింహాసమెక్కి తనపుట్టుక తెర వెరుంగని తోవమున లాయసువత్నియు తనతల్లియు నగు రాజ్యమహిషిని జేవట్టి ఆమెతో సంసారసుఖ మనుభవించి, పెక్కుబిడ్డల గనెను. ఇట్టిసమయములో తీపురాజ్యమున సాంక్రామిక శ్వాసులోడమి జనులందరు మడయుచుండిరి. ఈకష్టమెందుకు కలిగెనో విచారింప లాయసును చంపిన వాపియెవరో తెలుసుకొన వరకు దేశమందు శాంతి కలుగనేరదని యొక విజ్ఞుడాదేశించెను. ఈడిపసు పిచారింపగ కాలక్రమమున త నేలయసును చంపిన పితృఘాతకుడని తెలుసుకొనెను. ఈఘోర వృత్తాంతమెరింగి రాజ్యమహిషి ప్రాణాంత మొందించుకొనెను. ఈడిపసు తానజ్ఞానముగ నొడిగట్టుకొనిన ఘోరపాపములకు జింతిల్లుచు పితృఘాతక, మాతృసంగమన మహాపాపములకు శ్రాయశ్చిత్తముగ కనుదోయి నులిమికొని గుడ్డియై, జింతిల్లుచుండెను. ఈడిపసు కలనియసు ఆటలో ఈడిపసు యాతె సునగర సమీప ద్యాసమందు తన ముద్దు కూతురు యాంటీగాన్ నుపచరించుచుండ మరణ విధుతికొంది తన దైహిక మానసకష్టములనుంగి గడలేనిన వృత్తాంతము నివేదింపబడియున్నది. ఈ నాటకమందలి పాటలు మిక్కిలి మనోహరముగను భావపూరితముగను వున్నవి. ఈడిపసు టిరానసులో యీవీరుని విజయము రాజ్యాభిషేకము పత్నిసమాలంబనము మున్నగు సంపత్సం

తోష సుఖజీవనములో తానునర్చిన యజ్ఞానకృతమును తెలిసి
కొనడి నుహావిపాద నందర్భము విస్తరింపబడి యున్నది.
నవీనకవులలో కార్మల్లీ, డ్రైడను, వాల్టేరు, యీగాథ నువ
యోగించి కొన్ని నాటకముల రచించియున్నారు.

యూరిపిడీజ్ 480-405 B.C.

యవనమహానాటకరచయితలలో (ట్రాజికురూచో
ములు) చివరవాడు ఈతను సలామిన్సునగరమున జనియించి,
అనయోగరసువద్ద శాస్త్రాధ్యయన మొనర్చి సాక్రటీసు మున్నగు
తత్వజ్ఞుల చెలిమివడసి, 75 ట్రాజెడీలను రచించెను. అందు
18 మిగిలియున్నవి. వీనిలో నైతికసమస్యల చర్చించు నుద్దేశ
శ్యమగుపడుచున్నది. అందుచేత ఆకాలపు రసజ్ఞలీతనికృతు
లందు, అస్పష్టత, పుష్టిహీనత ఎల్లరెరింగిన మిట్టజేదాంతముల
నిరంతర వీరసోదాహరణము మున్నగు దోషముల నెంచుచుం
డిరి. నాథాకల్పనయందును, రసభావ పోషణములందును,
ఇస్కీలను, సాఫోక్లిజల కావ్యసిద్ధి వీనికేర్పడలేదు. కాని
యీతని నూపకగీతములు మిక్కిలి మనోహరములై జవ
సామాన్యమున బ్రాకి యాదరింపబడుచుండెను. ఈతనినాట
కములలో లెస్సెస్ట్రీసు, మీడియా, ఆండ్రోమిక మున్నగువి
బేరొందియున్నవి.

ఆరిష్టాఫనీసు 448-380 B.C.

కామికురూపకములను రచించుటలో జగమున
నవ్వితీయ చాతుర్యమొందిన హవనమహాకవి. భావకవి
త్వమందు ప్రపంచములోని పెద్దపేరులలో నొకడు. భర్తృహరి
వలె మిక్కిలి గౌరవించదగిన సర్వజనామోదకరమగు నీతి

బోధక, పద్యావళుల రచించుచుండెను. యవనుల ప్రాచీన ప్రహసన రూపకములను ఈతని కల్పనలుదాహరించుచున్నవి. పారశీక సమరమునాటి ప్రాచీన యవనాచారములీతని యాదర్శములై యుండెను. ప్రజాస్వామ్యమర్యాదలీతనికి రుచింపలేడు. మతనైతిక విశ్వాసములను తార్కికవాదములతో ఖండించు విమర్శకపద్ధతులీతనికి విపరీతముగ దోచుచుండెను. యోధులు, మబ్బలు, కందిరీగలు మున్నగు మొదటిరచనలయందు సమకాలిక పూరుషులనించించు వ్యక్తివిమర్శక హాస్యప్రసంగములు వితిమిరియన్నవి. సాక్రటీసును ప్రత్యేక విరోధభావములతో బరిహసించుచుండెను. తరువాతి పురుగులు, కప్పలు మున్నగు ప్రహసనములందు, వ్యక్తిపరిహాసము తగ్గి గర్భములను, ఆచారములను, విమర్శించుపద్ధతు లేర్పరచెను. నృత్యమేళము, ధరియించిన యుడపులబట్టి యీతని కామెడీల పేరులేర్పడినవి.

కథాకల్పన మందితడు చతురుడుకాదు. ఆకాలపు సాంఘికజీవనాంశములు వ్యక్తిసందర్భములు మనకు తెలియపుగాన వీనినెబ్బల చురుకుపోటుల గ్రహింపజాలము. కానిహాస్య రసోద్దీపనమందును, నవ్వులొలికెడి కథపట్లుగల్పించుటందును వీనిప్రజ్ఞావిశేషమెంతయు, భాసిల్లుచున్నది. వీని ప్రహసనములలో వ్లాటసు, విందులు మున్నగు తొమ్మిది నిలచి యున్నవి.

మూసిడోసు రాజులు యవన సామ్రాజ్య భారమును వహించినకాలములో మినాండరు అను హాసకుడు నవ్యప్రహ

సనీతులను వికసింపజేసెను. కాని యీతనికల్పసలంతరించి రోమకకవుల యనుకరణములందు వీనిస్వరూప మగుపడుచున్నది.

యవనుల నాట్యకళాభివృద్ధి, ఆజాతీయందు భక్తి జ్ఞానములు, దేశారాధనవృత్తులు స్వాతంత్ర్య విజయాదర్శములు మిక్కుటముగ వెలుగుచుండి, భావవికాస మద్భుత నవ్యకాంతుల దేజరిల్లుచుండిన కాలములో నేర్పడినది. ఇస్కీలను నాటకములలో మతాభిమాన గాంభీర్యభావములు పొంగుచున్నవి. సాఫోక్లీజు రూపకములందుదార మానవసౌహృద్ద్రము తడియారుచున్నది. యూరిపిడీజు విశాలానుకంప ముదయింపజేసి మహానాటకముల కుచితమగు కరుణారసము నిధి ప్రభావము భావసంక్షోభము మున్నగు ట్రాజిడీలక్షణముల విస్తరించెను. వీరిమార్గచువలంబించి రచించిన సెనీకాయను రోమకకవి నవీనపాశ్చాత్య భావరూపకముల బాదుగొలిపిన మార్గదర్శియైయున్నాడు. యవనులరంగాలంకార నైపుణ్యము యిప్పటికిని యాశ్చర్యదాయకమై యున్నది. వినవీధినుండి దేవతావిమానములు భూమిపై వ్రాలునట్లును, దేవభూతగణంబుల దివ్యచుహిమలు రూపవిపర్యయములు గోచరించునట్లును ప్రకృతిలోని రమణీయవననదీ శైలరంగములు కన్నులగట్టి నట్లు నాట్యరంగమున బ్రదర్శింపబడు వింతలన్నియు, యవనులు జూపనెరింగిరి. నటులు ఆనాటి మహాసభలలో ప్రేక్షకులందరు వినునట్లు నోటితో స్వరవర్ధిని యంత్రములదాల్చి పలుకుచుండిరి. యవననాటకముల కథాసంస్థములు కాలప్రదేశనీమముల బాటించి యల్లబడెను. సభాస్థలము పెద్దదగు

టచే వాచిక ముపన్యాసధోరణి నుచ్చరింపబడుచుండెను. అం
దుచేత నటులు స్వగతిములను అన్యోక్తులను తమ మానస
సంక్షి భ తరంగములను వెల్లడించు సూచనలను చేయకుండిరి.
ఈనాటి నాట్య సమాజాంగణములు ౭ న్నవగుటచే నటుడు తన
మానసమం దుడయించు పిల్లశలవు సమాజమునకు శృంగీకా
కు భేదమమరిన వాచికముతో దెలుపగలిగి యున్నాడు. య
వన పరిషత్తులందొట్టి వాచిక మనాచరణీయముగ నుండెను. క
థాసందర్భములు యవనదేశీయు లెల్లరెరింగిన పురాణేతిహాస
వృత్తాంతము లగుటచే వాచికసహాయమున సామాజికులు కథా
క్రమమునవలీలగ దెలుసుకొనుచుండిరి.

యవన వత్తసములలోని గృహమేధులందరు నాటక
ప్రదర్శనమున కుచితముగ పోవుచుండిరి. నాటక కవులు,
నటులు, శిల్పకులు, రాజ్యాధిభులనుండి పోషింపబడుచుండిరి.
రూపక పాశ్చత్యమును బహిరంగమగు పోటీ పరీక్షలలో నిర్ణ
యించుచుండిరి. ఇందులకు జన బాహుళ్య మెన్నకొనిన
రసిక పరీక్షాధికారులు కళావిమర్శకులు సభాధ్యక్షులై మంచి
చెడ్డల నిర్ణయించుచుండిరి. హునిత సత్కవుల నేకరీతుల
గారింపబడిరి. కథాసందర్భ మతికి యుండిన రూపకతీయ
మును కవులు పరీక్షార్థ మప్పించుచుండిరి నాటక పరీక్షా
సమయములందు ప్రజలత్యంతోత్సాహ సంచలితులై దేవ
తోత్సవములందగుపడెడి, వినమ్ర గౌరవాదరణములను, కుస్తీ
పట్టులందగుపడెడి యుత్సాహమును ప్రకటించుచుండిరి. య
వన రాజ్యములలోని ప్రజలందరు కావ్యశిల్పముల మంచిచెడ్డ
లెరుంగు కళాసంస్కార మొప్పుచుండిరి. ఈకాలములో భా

గృహంతులు పనిలేని విటయువజనంబులు వివాహాసనల చవి చూడని నాటకపుజనులు విహారవిళాగింతు లపేక్షించి నాటక సభల కేగుచు, ప్రదర్శన కాలమందుకూడ తమ వలపుతలపు లనే, నిత్య వ్యవహారములనే ముచ్చటించుకొనుచు నాటకకళా రహస్యముల గుర్తించు, శ్రద్ధాభక్తు లేర్పడని, యుదాసీన సమాజమును గూర్చుచున్నారు. యవనసమాజములు రూప కాభినయ సందర్భములను మిక్కిలి యాదరణతో, అభిమాన ముతో గగ్గుర్పాటుతో గారవించి, నాటకకళా రహస్యముల దెలుసుకొనుచుండిరి. యననులిట్టి యతాకేక, కళాభిమీను లగుటచేతనే వీరి అలితకళాప్రసూనము లత్యంత రామణీయక ములై నిగుపమచాతురీ విరాజితములై నిస్తుల సౌందర్యమున శోభిల్లుచున్నవి.

యవనరూపకకవులు పరీక్షాగ్రము రూపకత్రయ మర్పించుచుండిరి. పరీక్షలు దేవతోత్సవ సమయములందు జరుగుచుండెను. హిందూదేశమున కూడ పోచీననాటక ప్రదర్శన ముత్సవ సమయములందె జలిగెనను నిదర్శనము లున్నవి. మరియు కాళిదాస మహాకవి మూడు నాటకముల రచించి యున్నాడు. అందురెండు భారతసంభవమునకు సంబంధించి యున్నవి. భవభూతి రచించిన రూపకత్రయములో రెండు శ్రీరాముని తాకిక సమరవిజయమును ఆధ్యాత్మిక విజయమును దెలుపుచున్నవి. శ్రీహర్షుడు రత్నావళి నాగానందము ప్రేయ దర్శిక రచించియున్నాడు. వీరు మూడేసి నాటకములను ప్రాయుట నాయికానాయకుల స్వభావములను ప్రణయ పరిణామ లక్షణములను వేర్పరచి విస్తరించి చూపుటకా? లేక

యవన సీమలందువలె మనదేశములోకూడ నాటకపరీక్షలు జరిగినవా? కాని భాసుడు కాళిదాసునకు పూర్వముండి అనేక నాటకములు వ్రాసినాడు. తరువాత సూద్రీకుడు, విశాఖ దత్తుడు, విష్ణుగుప్తుడు, మురారి, జయదేవుడు, బిక్రంకట వ్రాసినారు. కాళిదాసు యవనాచార మనుసరించి రూపక శ్రయము రచించెనని నమ్మవచ్చును.

II

ఇ. రోమకరూపకములు. ప్రతి

చాలవరకు యవననాటకముల అనుకరణములై, కాని, నవీనపాశ్చాత్యరూపక వికాసమునకు రోమకకల్పనలు వున్నాడు లై నవి. యవనసీమలు రోమకుల యాధీనమునజేరి, B.C. 168 తమ సాహితీకల్పనలచే విజేతల మెప్పించులోపల నిటలీదేశము లోని కంపానియా మండలమందు పల్లెటినటులొక విధమగు ప్రహసనము లాడుచుండిరి. ఆటిలూకామెడీ అసబడు ఈప్రా కృత ప్రహసనంబులు ఇటలీదేశమందు స్వతంత్రముగ నేర్పడిన రూపకవిశేషములు B.C. 210 లో కంపానియామండలము రోమకరాజ్యమున సంక్రమించెను. తదాది, ఆటిల్లా ప్రహస నములు రోమునగరమందు బ్రదర్శింపబడుచుండెను. ఆకాల ములో, రోమకుల జయధ్వజములు విదేశరణభూమి నలంక రించుచుండెను. ఇట్టి నామ్రాజ్య వైభవానభవకాలమందు రోమకకవులు సారస్వతారంభముల మొదలిడిరి. వీరు ఆటిలూ

ప్రహసనములను బెంచి, లోకవిఖ్యాతముగు హాస్యరూపకముల గల్పించిరి. అట్టి హాస్యనాటకముల కథాకల్పనము, పాత్ర పోషణము, మిక్కిలి చమత్కారముగ రసవంతముగ నుండి యూరపులోని నలుదెసల జనామోదమొంది గారవిఁపబడు చుండెను. వీనిలో విదూషకునిబోలు తిండిభొట్టాకడు, కొర్ర వ్వారు వికారస్వరూపి యొకడు, తెలివితక్కువ పల్లెటిమొద్దు యొకడు, పలువన్నియల బొం నేర్చిన పోకిరియవకుడొకడు సామాన్యపాత్రలుగ నరుదెంచుచుండిరి.

ఆంధ్రోనికను అచు రోమకకవి యవనరీతులలో నాట కములను, ప్రహసనములను, లాటిన్ భాషయందు రచించెను. మరికొందరుకవులు యవనరూపకములను తమ భాషలోనికి సంతరించుచుండిరి. కాని రోమకరూపకకవులలో మిగుల ప్రసిద్ధి నొందిన

ఇ. ప్లాటసు (254-184 B.C.)

ప్లాటసు యవనరూపకముల సమకరించి వ్రాసియు, తనకాలములో రోమకసంఘమందుండిని యాచారమర్యాదలను పాత్రములను కథాంశముగ గైకొని నేర్పొప్ప రచించుచుండెను. వీనిరూపకములందుహాస్యరసముప్పొంగిపొరలుచుండును. కథాకల్పన మిక్కిలిచమత్కారముగ నుండిను. ప్రహసన రచయితలలోఆరసిపెనుపేరు, గణించియున్నాడు. ఈతనునిక్కముగ సగప్తను చక్రవర్తి కాలములో వెలువడిన రోమకజాతీయ సారస్వతరీతులను మొదలిడలేదు. దీని పునాదులు యిన్ని యస్సు అను కవిపుంగవుడు, ప్లాటసు తరువాత కొంతకాలమున కేర్పరచెను. కాని యవనమాతృకల ననుసరించిన

వాడయ్యను, స్లాటను నిజప్రతిభా ప్రభావమున, తరువాతి హాస్యరూపక రచనమునకు మార్గదర్శియై మూలపురుషుడై వెలుగొందియున్నాడు. ఈతని కావ్యతీర్పు (బంధితులు) అను రూపకము నాటకప్రపంచములోని మహోత్తమనాటకమని కొందరభిప్రాయ పడుచున్నారు. వాగుడు సిహాయి, కవల బిడ్డలు, ఆలేరియా, దయ్యము, బేడకాను, మున్నగు రచన లిప్పటికిని సుప్రసిద్ధములై నిలచియున్నవి. జాన్సను, షేక్సు పియరు, మార్లెరు, ద్రయిడను మున్నగు నాటకకవులీతని కథాసందర్భములను. పాత్రస్వభావములను సేకరించి తమ కల్పనలందు కొంచెము మార్పుతో జేర్చియున్నారు ఈతని నాటకములందు మానవస్వభావ పరిజ్ఞాన మెక్కుడు గోచ రించును. సంభాషణము, కారముగ, దీందించుచు అంద ముగ నుండును.

ఇ. (అ.రెచ్చ 185-159 B.C.) : ఇ.

ఈతను యవననాటకముల సంతరించుచు రూపకరచన మారంభించెను. వీనిశైలియు భావములు రచనా నైపుణ్యము పాత్రపోషణము, స్లాటనురచనలను వించి యుండును, కాని హాస్యరసమందాతఃకి జంకిపోవును. నాటకచరిత్రలో నీతని ప్రభావము ఎంచదగియున్నది.

ఈతనిపాత్రలు ప్రత్యేకవ్యక్తుల వెక్కిరింపులుకాక లోకసామాన్యమందగుపడు హాస్యసందర్భముల దెలుపు జాతి మూర్తులై యున్నవి. (Types) ఇతని మానసము కరుణాను కంపమున సాధుసద్భావములతో లలితమర్యాదల నంటి జగ. త్కళ్యాణ మపేక్షించెడి, సత్వరసముతో, జరించుచుండును

యవనకవి మినాండరుని పోకడల గొన్నిటి స్వీకరించినను స్వకీయకల్పనశక్తియే వీని ప్రహసనముల రంజింపజేయుచున్నది. ఇతని నాటకములలో యాండ్రియా, హెస్పరా, కొజ్జా అశ్వుభూతకుడు సోదరులు మన్నగునవి, లభ్యమగుచున్నవి.

ప్రతి (సెనీకా (4 B. C.—65 A.D.) ప్రతి

స్వయినుదేశీయుడు. లాటినుభాషనభ్యసించి పెక్కు గ్రంథముల రచించిన మతిమంతుడు. ఈతను యూరిపిడీను తొక్కిన దానిలో కొన్ని లాటినునాటకములను రచించి తరువాతిరచనల కెంతయూ నువయోగమొనర్చెను. తరువాతి పెద్దకవులనేకులీతని పాత్రముల నాశ్రయించిమేలొందిరి.

క్రైస్తవశకారంభమున రోముసామ్రాజ్యము ప్రజాస్వామికప్రభుత్వమునుండి తొలగి క్రమముగ సర్వాధికారులగు చక్రవర్తుల యేకీకరణ నొదిగియుండెను. ధనికులు భూస్వాములు విషయలోలురై డాంబికజీవన మభిలషించుచుండిరి. జనసామాన్యము చపలచిత్తులై విషయవ్యాసంగమున దూరి సోలుచు విహారవినోదార్థము నాట్యసభల కేగుచుండిరి. నాట్యసభలపరిమితియు పెల్లుబి్చి వాచికాభినయము నిరుపయోగమగుచుండెను. అందుచే రోమకచక్రవర్తులకాలమందు మూకాభినయవైఖరులు, ఆంగికసంచలనమున భావప్రకటన మొనర్చెడిరీతులు వికసించి, రూపకరచనమందలి వాచకము, అడుగంటుచుండెను.

III

శ్లోమధ్యకాలము.

సెనీకా గతించినదాది పదియవ శతాబ్దమువరకు యూరపులో స్ఫురియింపదగిన నాటకరచన మేర్పడలేదు. 10వ శతాబ్దమున శాగ్జనీదేశమందు ప్రాశస్తిక యను వివాగిని రోమకరీతు లనుకరించి తనదేశభాషలో కొన్నిరూపకముల రచించెను. వీనిమందు మతాభిమాన మెక్కువ నిండి యున్నను, చక్కని రసావస్థలు, యుదారభావములు, సాంపగు కవిత్వము, చేరి యందగించుచున్నవి. రోమకైస్తవుల మతాచారములు నాట్యకళ కనుకూలింపనందున నాటకరచన మడుగంటి జిక్కిపోయినది. తొల్లిటి రోమక మతాచార్యులు సన్యాసులై, యింద్రియనిగ్రహమే పరసాధనముగ నెంచి నాట్యాది లలితకళలందు, ఉదాసీనముగ వర్తించిరి. కాని యూరపునందు, నవీనరాజ్యము లేర్పడి ప్రజలు కైస్తవమత మవలంబించి శాంతిసుఖముల వడసి, జీవించుకాల మేతెంచినపుడు, యూరపులో కైస్తవాలయములు మొత్తంబులై వెలసి ప్రభు సన్యాసమున ప్రజా సమర్పణంబున విధవోపేతులై దనరాకుచుండెను. మతాచార్యుల యాధీనమున మితలేని ధనగానులు మూల్గుచుండెను. దీనిని లలిత కళాపోషణ కుపయోగింప మొదలిడిరి. మతస్యాపకముకొరకు జనసామాన్యమునకు కైస్తవ జీవితాంశములందు పుతానా మొదవించుటకొరకు మతాచార్యులు గూఢ ప్రదర్శనము లారంభించిరి. వీనినిచూచి జనసామాన్యము నాటకములాడ నారంభించెను. మరియు కొన్ని ప్రహసనములకూడ నాడు.

చుండిరి. వీరి కల్పనలందు, పాత్రపోషణము లోపభూయిష్టమై సంధి నియమములు నిరాకరింపబడి యుండెను. మతాచార్యుల ప్రాపకమున నేర్పడిన మొరాలటీ, మిస్సరీ, మిరకిలు, రూపకములందు, జగన్నాథుని వేషము, క్రీస్తువేషము, సైతాను, బైబులకథల స్త్రీ పురుష పాత్రములు విధిగా వచ్చుచుండెను. ఈనాటకములు ఛందిదేశమాన తలయెత్తి క్రమముగ యూరపంతట నల్లికొనినవి. కొంతకాలమునకు వీనిలో హాస్యాదితాకిక ప్రసంగములు మిక్కుటమై మతబోధ, తగ్గువడెను. దేశమందు సంచరించుచు, ప్రదర్శించెడి జనవిసోదలు పయిల్ మానలు మున్నగు యాచక నివహంబులీ యాటల నాడదొడగిరి. ఇంతలో యిటలీదేశపుఆటిల్లా హాస్యరూపకములు యూరపునందు వ్యాపించి ప్రజారంజకములై వీని లక్ష్యమున ననేక హాస్యనాటకములు, రచింపబడెను. ఈ ప్రహసనములలోని పాత్రలు కథాసందర్భ మవలోకించి అప్పడప్పుడు తామే యల్లుకొనిన వాచకముల నుడుపుచుండిరి. అనగా నటునకు సందర్శించితమగు వాచకము తనకు కాగల్పించుకొని వచించెడి స్వాతంత్ర్యముండెను. అధవా నిర్ణీతవాచకమును, కొంతవర్ణించి, దానిని నటుడిచ్చుచొప్పున మార్చుకొను అవకాశముండెను. వీరు పోషించిన యవసరోమక రూపములందలి కొన్నిపట్లను తమ వాచకములో జేర్చుకొనుచుండిరి. 16 వ శతాబ్దమునకు యిట్టి సంచారసమాజములు యూరపులోని రాజనిధిలందు, తమ తెలివి తేటలజూపి యీనాము లందికొనెడి మర్యాదతేర్పడినవి. 1599 లో గెలోసీహాస్యమేళము యిటలీనుండి వరాసుగాజ్య

స్థానమునకు వచ్చి ప్రభునన్నిధిలో తమ యాటమెరుగుల వెల్లడించిరి. వీరి యాదర్శమున శ్రేణిదేశములో స్వతంత్ర నాట్యోద్యమ మేర్పడెను. పేక్కుపియరు మహాకవి ఎన్నిదేండ్ల బాలుడై యుండినపుడు 1572 లో మార్టి నెల్లీ సమాజమును యిటలీహాసకులు ఆంగ్లదేశమునకేగి తమ నటకాలము జూపుకొనిరి. పేక్కుపియరు వీరి ప్రదర్శనముల జూచెనని నిక్కముగ చెప్పజాలము. కాని వీరియాటలలో చేర్పబడిన గాధలుకొన్ని రోమకమహాకవి ప్లాటసు కల్పనలనుండి సంగ్రహింపబడినవి, ఇంగ్లాండులో నుంచి పేక్కుపియరునకు కొన్ని సందర్భముల నందించెను.

IV

సహననాట్యకవితారంభము.

16, 17 శతాబ్దములందు యూరపులో నాట్యకక ప్రజాసమాజముల గైవశమున జిక్కి జనబాహుళ్యమునకు రుచించు క్రొత్తమొగ్గుల దొడగుచుండెను. విద్యాలయములందు ప్రాచీనయవనరోమక నాటకములు విద్యార్థులచే ప్రదర్శింపబడుచుండెను ఇటలీలో సోధాసిస్సా (1502) యవన మహానాటకముల నభినయించుచుండెను. ఈతడు కొంతస్వతంత్రించి వానలో కొన్నిమాగ్గుల గావించి స్థలకాలనియముల నిరాకరింప దొడిగెను. ఇటులనే ఇంగ్లాండు, ఫ్రాంసు, జర్మనీ, దేశములందు విద్యార్థులు ప్రాచీననాటకముల ప్రదర్శించుచు జనసామాన్యము, మతప్రచారక రూపకములనుండి, యిటలీ దేశపు ఆటిల్లా కామిడినుండియు, బరిణమించిన హాస్యరూపకముల ప్రదర్శించుచుండిరి. కొన్ని ప్రాచీననాటకములు దేశ

భావలలో సంతరింపబడెను. 1551 లో ప్లాటను రచించిన రూపకమొకదాని నాధారపరుచుకొని నికోలసు యుడల్ అను ఆంగ్లేయుడు ఆంగ్లభాషలోని తొల్లిటి జాతీయ ప్రహసనము రచించెను.

దీనిపేరు (Ralph Roister Doister) తరువాత 1562 లో నార్టను బల్ హార్డుస్ అను జంటకవులు శైశికామాత్రుకల ననుసరించి గార్బోడక్కు అను తొల్లిటి యాంగ్ల విషాదనాటకమును రచించిరి. ఈరెండు క్రొత్తనాటకములతో నింగ్లాండునందు నవ్యనాటక శకమారంభమైనది. యువనదేశముండు తొల్లిటి మోటనాటకము లెంత త్వరితముగ వికసించి రూపక సుస్వరూపముల బరిణమించెనో అట్టి జాతీయవిజయ సంతోషమే యెలిజబత్తు సాలిసెముగు నాంగ్లదేశమున కేర్పడ, 1562 లో మొలచిన గభీరనాటక కవిత్వము 1588 లోపల సంపూర్ణ కళావికాసమొంది పలుతెరంగుల విప్పుకొనెను.

క్రిష్టఫర్ మార్గ్లో (1564-93 A. D.)

1583 లో ఆంగ్లమహాకవి మార్గ్లోయను నాతడు పై మూరు మహావీరుని విజయచరిత్ర) మితివృత్తముగ గైకొని టాంబురులేను అను మహానాటకము రచించెను. పేర్పు పియరు మహాకవి యవలంబించి, పోషించి, నకల రసభావవాహక నామధ్య మేసార వికసింపజేసిన రూపకకావ్య పద్ధతులన్నియు మార్గ్లోమనీషా కల్పితములై టాంబురులేనునందు మొలకెత్తి యున్నవి. యెలిజబత్తునాటి నాటకములందగు పడు భావస్వాతంత్ర్యము విశాలానుకంపము నవ్యావస్థల జవిజూచి సర్వతోముఖమగు జీవితానుభవముల సంపాదించు వేడు

కయు సీనాటకమున వెలుగొంది యున్నవి. టాంబురులేను పదియంకములగల్గి రెండు భాగములుగ ప్రదర్శింపదగిన నాటకము మార్గోమహాకవి రూపక సంభాషణమున కనువగు పద్య కీతుల గల్పించి యాంగ్లనాటక రచనమునకు మార్గదర్శియై యుండెను. ఈతను ఛాప్లను, మార్బాయూను వర్తకుడు అను మరిరెండు నాటకములగూడ రచించుచున్నాడు. వీరిలోని పద్యఖండము లాంగ్లకావ్య రత్నములలో తేల్పదగిన యంద వందము లొప్పుచున్నవి. మార్గో కల్పించిన పాత్రముల గొన్నిటిని షేక్స్పియరు వైకొనియున్నాడు. కాని, మార్గో రూపకముల కథాకల్పనము అంత పాటకముగ, రసవంతముగ నుండదు. వీరిలో నాయకము లేరు. వీరి నాయకులు సామాన్య పేదస్థులలో ధృష్టి ప్రతిభావిశేషమున మహోన్నత కార్యసిద్ధి నొందిన, యాశ్చర్యమునకు లోబడియున్నాడు. టాంబురు లేను సంకల్ప ప్రభావమున గాంధులనున జాముల నాకలి ముని కొను రహోద్ధానమున చూచించుచున్నాడు. ఛాప్లను మొదల సంపాదనము దనుకొనడై నిద్రాబలుంబున లోకమున వెలుగ దలచెడి మానసముల విజరిగ చేష్టలను చేయుచు నున్నది. ఎట్లునైనను సంకల్పమున, కార్యోత్సాహము, ఆత్మవిశ్వాసము పొసగింపగల లాకివిజయ మీదని నాటకములందు దేజిల్లుచు, చేరవనున్న నిలిజలును మహాశక్తు అగ్నివైభవపు పేలుకొలుపుల గూడుచున్నవి.

V

ఎలిజబెత్తునాటి ఆంగ్లనాటక కాలము.

ఈకాలపు ఆంగ్లనాటక విజయము పేర్కొనెదమను మహాకవి కల్పించిన యముల్యరూపక రాజములచే జగద్విఖ్యాతి

నొందియున్నది. నాని పెక్కుకవులు నాటకముల రచించుచుండిరి. వీరుతోక్కిన దారులు స్వతంత్రించి నడచిన నాగ్గములు వీరి కల్పనలం దగువడు సామాన్య లక్షణములు / పేక్కుపియరు మహాకవి కొకింత సాయమొసర్చి యుండుననుటకు నందియవలెదు ఎలిజబెత్తు కాలములో పలుమాఖంబుల నాంగ్ల సారస్వతము విప్పారుమండెను. అందు, నాటక రచన బ్రత్యేకవికాస మొందియుండెను. ఆకాలములో యూరపునందు అంకరించి యల్లుకొనుమంజీన స్వతంత్రభావ లలికలు ఆంగ్లేయుల విజయనంతోప పోపకాన నొంగదొడిగి పరిణామ సౌందర్యమొప్పెడి చూడ ప్రమానంబుల నీయించెను. పేక్కుపియరు మహాకవికాగ్ని ప్రత్యేకవికాస బ్రసంగించెదము. గాన న చాటి తిక్కుడుకవుల నాన్వేషణ నీయెడ ముండుగ బ్రసంగించెదము.

జ్ఞాన డెక్కరు 117-161-జ్ఞాన

అంగ్లవాంకరని, నానకాలిక సాంఘికాంధ్యంబు నెత్తించుచు పోవుచున్నది. నాని మేటి కెల్లి. నీది వినితము కిష్టము. అంగ్లవాంకరని నాని వినితముగ నుండెననుట భారతదేశభావ జీవితానుభవముల కంకణము మాపి లలిత సౌకర్యముకాద నొక్కటి లలితమనోహర భావస్యముగములను చక్కని భావకవిత్వము పొందుగింప గల్గెను. ఈని పాత్ర) పోషణము నాయకాస్వరూప నిర్ణయము నీరూపముల కెంతయు మోహించుచును ముంచింప, బొమ్మల ముద్దుపిల్లమున్నగు రూపముల నీరము రచించియున్నాడు.

జాన్ జాన్సన్. 1573-1637.

అంగ్లముహా కవులలో నకుంతితపాండితీ విలసితులగు క్రొద్దిమండిలో జాన్సన్ ఒకడు. లండనులో పుట్టిపెరిగి కొంత కాలము నటవృత్తిలో గడిపి 1598 లగాయతు Every man in his humour, Cynthia's Revels మున్నగు పదాసనములను రచించెను. షేక్స్పియరుమహాకవి వీనిలో కొన్ని ప్రాతలగైకొని యభినయించుచుండెను. 1603 లో సెజేనను అను విషాదనాటకమును ముప్పదిమాన్యులను రచించెను. తరువాత Silent woman, Alchemist, Catalian మున్నగు నాటకములరచించి కొంతకాలము యూరపులో సంచరించి యావల నాంగ్లదేశపు యాస్థానకవిమహాభిగ వాసికెక్కి కొంతకాలమునకు పేదయై యిడుమలగుడిచి మృతినొందెను.

రూపకరచనమందు జాన్సన్ భావ కవిత్వమున కెక్కువ యవకాశము లేర్పరచెను. కథాసంవిధానమందు ప్రధానోద్దేశమునకు ఆధికారిక వృత్తమునకు కథాశములు స్పష్టముగ సూటిగ బ్రవర్తించు సంధిలక్షణములను చక్కగపాటించి రచించెను. ఈతనివైలి సుఖవగు తేలికపదములతో గొరిగితిలో నెక్కువ భావమును తెలుపు పదభావ సాంశ్యమున జెన్నోండునుండెను. ఇట్టి భావాప్రియోగవైదుష్య మార్గగరచియి తలతో బేసనతత్వజ్ఞున కొకనికే చెల్లియున్నది.

జాన్ వెబ్బరు. 1580-1625.

ఈకవి మూడువిషాద నాటకములను మూడుహాస్య రూపకములను రచించెను. అందు వజ్జీయా తెల్లదయ్యము ప్రధానగౌరవ యొందుచున్నవి. ఈత సనేక సమకాలిక రూపక

కవులతోజేరి మరికొన్నినాటకముల రచించెను. కరుణా భయానకరసములను దిగులు పట్టులను వెకిలిహాస్యమును పని వడి నేర్పొప్ప జెతించుపోడ. మెలోడ్రామాకు మహానాటక ముల బావగాంభీర్యమును లలితరస వత్కావ్యసౌందర్యమును అతికించి వన్నెవెట్టెను. తన కథాకల్పనము సంధి దోష ములచే నంత మనోహరముగ లేదు. సాత్రస్వభావములలో నిలకడ యగువడదు.

 మెస్సెంజరు. 1583-1640.

ఈకవి 15 నాటకముల రచించెను. వినిలో సమకాలి కసంఘ పృథాంతములు హోగార్తు చిత్రములందువలె తెలు వొప్పజిల్లింపబడినవి. కథా పోషణమందీతమ కడునేర్పరి. ఈతని నాటకములలో A new way to pay old dedts అను నది యుత్తమకావ్యమైయున్నది.

 1584-1616 బోమాన్ ఫ్లేవ్వురు జంటకవులు.

వీరి సాంగత్యము తిరుపతివెంకటకవులవలె సత్కావ్య ఫలదాయకమై లోకఖ్యాతమిత్ర సత్వమున రాజిల్లుచుండెను. బోమాన్ జాస్సుచూపకములకు నాందీనస్థావన రచించుచుండెను. వీరి రూపకములలో అల్లికబిగివి లేకున్నను నాత్రములు కథాసందర్భముగ చక్కని పరిజ్ఞానముతో గల్పింపబడెను. కరుణారసము చక్కగ విప్పించుచు నాత్మీయభావవిలాసములు తడియారు లేతవలుకులతో ముద్దుగ ముచ్చటించబడినవి. ఔచిత్యము లేతహాస్యము వీనియుఖ్య లక్షణములు. ఈజంట కవుల నాటకములలో Philaster, Maids Tragedy, ప్రధాన గౌరవ మొందుచున్నవి. బోమ్మను స్వతంత్రముగ రచించిన

కానిలో Women hater, A king and no king ముఖ్యమైనవి. పైచ్చరు వ్రాసిన సాంతనాటకములలో Captain Cupids revenge ముఖ్యములు. వీరి కల్పనలు పేర్కొనియరు మహాకవిచే విస్తారముగ నుపయోగింపబడినవి.

రోమకకవి సెనేకా భయానకరసము పోషించునందున నాటకములకేర్పడు కథాసౌందర్యమును నిదర్శించి యున్నాడు. బొమన్ జాన్సును మున్నగువారి రూపకములందు సాత్వికస్వభావము విశేషముగ విస్తరింప బడినది. భాషాసౌకర్యమేర్పడినది. లలితరూపకమర్యాదలు చిగురెత్తి చెలువొందుచుండెను. ప్రహసనముల సామాన్యలక్షణ మింతవరకు వస్తుస్వరూపము స్వభావసిద్ధముగ జిత్రించుచు శాస్త్రతగుణంబుల హాస్యజాతీయములు జెప్పు కల్పనరీతియై యుండెను. గభీర భావోద్దీపనము మహానాటకముల లక్షణమైయుండెను. పేర్కొనియరు మహాకవి ఈ రెంటిని సమన్వయించి క్రొత్తదానిని ప్రొక్కి సర్వ జనాదరణీయమగు నాటకముల రచించగలిగెను. వీరి శృంగారగాధలు ఆకాలముందు జనాభీష్ట మొందుచుండెను. పేర్కొనియరు ఆకాలమునకు రుచించిన కథలనే తన నాటకములందుపయోగించి యున్నాడు కాని యీతని ప్రతిభా వైశిష్య మనంతయు స్వభావ పరిజ్ఞాన నుపాసము. కరుణావృత్తి లౌకిక జగద్వ్యాప్త సహృదయమున బాజిల్లుచున్నవి. కథాకల్పన చాతుర్య మపూర్వము. నిరుపనాసము, అద్వితీయము. భాషానతివస్యయై తలపులవెన్నంటి సీరాఘాట సార్వత్రిక సంచార కౌశల్యమున సాంపెనగుచుండెను. ఇట్టి మహాకవి లక్షణంబు లొదవిన పేర్కొనియరు భగవత్తత్వపు

మానవావతారమూర్తి యనజెల్లును. ఇట్టి ప్రజ్ఞాసామర్థ్యమున
ఆకాలపు కథలకే దేశకాల వైపరీత్యము లొదవని శాశ్వత
స్వభావలక్షణము లాపాదించి నిరుపమానములును లోకమా
న్యములుగు బహురసశోభితంబులును సద్ధర్మ నిరూపకంబులును
నాటకకళా పరిణామ రత్నంబులును అగు రూపకరాజముల
గల్పించి మానవ మానసంబున కలవి ముగు పరిణామ కళా
సిద్ధిని పొందియున్నాడు.

ఆంగ్లరూపకముల పరిపూర్ణవికాసము.

విలియము షేక్స్పియరు (1564-1616)

ఇంగ్లాండులోని యానన్ నదీతీరముననున్న స్ట్రాటు
ఫోర్డ్ గ్రామమున కొంచెము పరువుమర్వాదలుగల భూస్వా
ములింట 1564 వ సంవత్సరము ఏప్రిలు 26 తారీఖున నీజగ
దైకరూపకకవి జననమొందెను. ఈతని జనని మేరీఆర్డెను
లను సాధ్యమణికూడ నొకమంచి పల్లెటి సేవ్యకుటుంబము
లోని పిల్లయే. విలియము చిన్ననాట తనయూరిలోని బడి
వంతులువద్ద లాటిను సారస్వతమందు చక్కని శిక్షగొనెను.
14 వ యేట స్కూలువదలి 19 వ యేట ఆనీఈతవీ యను
నామెను తనకిన్ని నెరమిదేండ్ల పెద్దదానిని పెండ్లిజి ఆమె
వలన నలువ్రరుబిడ్డలను గొంచెను. 1586 లో షేక్స్పియరు

స్వగ్రామమునువిడచి, పోరుడిచ్చివద్ద బర్బేజి మహాశయుడు నిర్మించిన నాట్యశాలలో రంగప్రచారుకుగగ బ్రవేశించెను. త్వరలో నీతని యభినయకాశల మెరుకపడినది. బర్బేజి నటముండలిలో చేరి తన జీవితాంతమువరకు నాటని నమ్ముకొనియుండెను. యెలిజబెత్తురాణి ప్రాపక మనుభవించుచుండిన లీప్టరు, డర్బీ, హన్సుడను, ప్రభువులు, యీనాటకసమాజము నాదరించి పోషించుచుండిరి. యెలిజబెత్తు చనిపోయిన తరువాత 1603 లో జేమ్సురాజు పేక్సుపియరు నాటకసమాటమునకు ఆస్థాన సభాగౌరవ మొసంగెను. పేక్సుపియరు తనసమాజములో బర్బేజి వీరవిషాదప్రాము లభినయించుచుండ, కెంపు అను హాస్యగాడు హాస్యరూపకములందు మేటియైవెలుగ నింగ్లాండులోని ప్రభుమందిరముల కరుగుచు నాట్యప్రదర్శన మొనర్చుచుండెను. ఆకాలములో పేక్సుపియరు జాన్సను రచించిన నాటకములందును తానురచించిన హంలెట్టు మున్నగువానియందును, ప్రాత్రధారియై యభినయించుచుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడపి నాట్యవ్యవహారములలో పలుకుబడి సంపాదించి బర్బేజిగూడ లండను పట్టణమున స్లోబునాట్యశాలను గట్టించి యాంగ్లరాజధానిలో నివాస మేర్పరచుకొనెను. మరికొన్ని నాట్యశాలలుగూడ లండనులో వీరు సంపాదించిరి. జీవితాంతమువరకు నటవృత్తి నాశ్రయించియుండినను యందులో ప్రవేశించియుండిన నాల్గు సంవత్సరములకే నాటకరచన మారంభించెను. మొదటి కల్పనయందే యీతని కథాచిత్తగణాసామర్థ్యము పాత్రపోషక నైపుణ్యము గద్యపద్యముల సవలీలగ సకలరసభావవాహ

కంబుగ నుపయోగించు భాషాస్వాతంత్ర్యము, మానసవ్యాపార పరిష్కానము, లోతుతలపులు, పాఠకలోకమునకు బ్రకటితమై, మెప్పువడసెను. 1591-1611 సంవత్సరములమధ్య నిరుపదియేండ్లలో ముప్పదియేడు నాటకముల స్వతంత్రముగ రచించెను. క్లెయ్పరు మున్నగువారి సహాయమున మరికొన్నిటినికూడ రచించెను. ఈతని బుద్ధివైశద్యము, కాలక్రమమున విప్పారి యింపొందినది. కాని తొల్లిటినుండియు మానవజీవితపు హాస్యనిషాద సందర్భములను సమదృష్టితో బారజూచి చిత్రించు నైపుణ్య మాత్మీయ మేధాభూతిచే వెలుగొందుచుండెను.

ఈతని మొదటినాటకములు హాస్యశృంగార రసాలాకృతములై యుండును. వీనిలో నీతని విభావనిశక్తియు లేఖలుపులు ప్రపంచజ్ఞానము మిక్కుటముగ నగుపడును.

600 లలో మూడడు రచించిన మూడుకామెడీలు (As You Like Twelfth Night; Much Ado.) యిప్పట్టిన వీనికళాపరిణామమును తెలుపుచున్నవి.

Love's Labour's Lost 1591 హాస్యశృంగార ప్రహసనము.

Two Gentlemen of Verona 1591 హాస్యశృంగారగాధ.

Comedy of Errors 1592 హాస్యప్రధానము.

Merchant of Venice 1594 కళ్యాణ విషాదసందర్భముల కలయిక.

Midsummer Night's Dream 1594 భావకవిత్వము, కథాగాంభీర్యము, లలితహాస్యముచేరినది.

All is well, that ends well 1596 కరుణారసమూహించు
వలపుకథ.

Taming the Shrew 1596 హాస్యప్రధానము.

Troilus and Cressida 1603 స్త్రీచిత్తపు చాంచల్య
స్వభావము గంభీరతతోపన్యాసములతో చిత్రించినది.

Measure for Measure 1604 స్త్రీపురుష సంబంధము
దలి సాపకార్యము విమన ధ్యమలతోసూచించు కామెడీ.

Winter's Tale (1510) } ఇందుకామెడీ, ట్రాజిడీల ప్రత్యేకలక్ష
Cymbeline 611 } ణములు కథాగారవమొప్పు ట్రాజీకామి
డీగ, విషాదప్రహసనముగ మేళనమొం
దియున్నది.

Tempest 1611 కావ్యసౌందర్యము, తత్వగాంభీర్యము
వెలుగొందు కల్పితకథ.

ఈపట్టీవలన కామెడీ విరచనమందు పెక్కిరియరు
మహాకవి మానసము బాంధ్యస్వభావముగు విపరీతాంశ విభా
వనము, హాస్యసందర్భ పర్వాలోచనము లందు లోలుబొల్తు
గ్రీడించి యివి ప్రధానముగనున్న భావసాధల రచించి క్రమ
ముగ, మానవజీవితపు విషాద గంభీరావస్థలను చింతించు
లోతుచూపుల సాగకొనునట్లు పిశదమగుచున్నది. అనగా
వయసు ముదిరినకొలది పెక్కిరియగు మానవజీవితము కష్ట
భూయిష్టమని యనుభవించి తెలుసుకొని తననూహపముగు
భావముల తన సుఖాంతన లుకములందుకూడ ప్రకటింపెను.

హాస్యశృంగారరస ప్రధానములగు కల్పితకథల కామె
డీరూపకములుగ నొకచెంప రచించుచు, మరియొకప్రకర

నాంగ్లేయ దేశ చరిత్రాంకముల నాట్యరంగమున జూపువేడు కబో కొన్ని చరిత్రరూపకముల రచింపదొడగెను. రాబర్టుగ్రీను, బార్జిష్టీలు, మార్లో ఈకవులు ముగ్గురుచేరి రచించిన ఆదవహెనీచరితమును ప్రదర్శనోపయుక్తముగ సంస్కరించి చరిత్రనాటకరచనయందు మార్గోత్తీసిన దాదులనంటి 1593లో రిచ్చర్డు II అను స్వతంత్ర చిత్రరూపకము రచించెను. తరువాత జానుభూజాని నాల్గవ హెనీ, ఐదవ హెనీ నాటకములలో, పేక్సుపియరు మహాకవి దేశచిత్రమందు వెలుగొందు, మేటిమగల మనోవ్యాపారములను లోకులకందరాని లోతుచూపుల బరికించి, వాని స్వభావహాసణ మతిచిత్రముగ నేర్పరించి యాంగ్లవ్యవహారాల స్వతంత్రాభివ్యక్తిని నిస్తుల దేశాభిమానమును తేటపరచెను.

1592 లో నీతడు రచించిన రోమియో జూలియెట్టుల విషాదప్రణయ కథాపరిణామము ప్రపంచములోని శృంగార విషాదనాటకములన్నిటిలో మేలని చెప్పవచ్చును. ఇందీతని వసుచు తెలివి నిండాకు పట్టినచో వెలుగుచున్నది. కాని 1600 ల నరకు నీతనిమానసము విషాదావస్థల గభీర తతోవ దేశక సామర్థ్యమును గుర్తించి రాజన హనోనృత్తులకు సాత్విక రసస్ఫూర్తి నొసంగెడి జాణతన నుబ్బలేడు. కామెడీలు చరిత్రనాటకములు రచియించు విభావానుభవములలో నీతడు చల్లగ జీవితరహస్యముల రసముచుండెను. మానవజీవితము, దుఃఖభూయిష్టమని గుర్తించి యాస్థితియెందున గలుగుచున్నదో? విమర్శించి చూచెను. భారతమందు చెప్పబడిన కాపురుషగుణంబులలో “కోపమునబ్బును, గర్వము, వాపో

వనియునికియును, దురభిమానము, నిర్వాప్యపారత్వము” అను వానికితోడు అత్యాశ, అతినమ్మకము, మున్నగునవి కూడ మానవుని భంగపాటునకు కారణములగుచున్నవని గుర్తించెను. మన జయాపజయములు, సుఖదుఃఖములు మనచేతనే కలవనియు, (Man is the architect of his own fortune— There is a tide in the affairs of men which taken at proper time leads men to fortune) మున్నగు వాక్యములలో మనుష్యుని విజయసౌఖ్యములు వాని ప్రవర్తనవలన నేర్పడునని తెలిపియున్నాడు. మొత్తము మీద మానవ కోటి సదాచారమార్గముల నరయజాలక పైచెప్పిన లోపములచేతను, అరిషడ్వర్గ ప్రభావమునను కార్యభ్రంశ మొంది దుఃఖసాగమున దేలుచు, పరిశపింతురని విదర్శించుటకు తన మహానాటక నాయక పాత్రములను, కథాపరిణామమును, విషాద పూరితముగ జిత్రించి యున్నాడు. ఆ భంగము కార్యభ్రంశము, దుఃఖప్రాప్తి, విషాదజీవితము, లోకసామాన్యముగాన వీనినిద్దేశించు, ప్రధానపాత్రలను విషాదపూరితుల గావించెను. ఇది లోకముగో పైజెప్పిన తప్పుదారుల పొందజేరక సదాచారులై నీతివర్తనులై యెప్పటికీ య్యెచ్చిపస్తుత మప్పటికి కారీతి” నడచి నయముగ నాత్మ నిగ్రహముతో తనకు లభించిన కొద్దిమేలుకు సంతసించుచు చరించెడి యల్ప సంఖ్యాకులు, సుఖప్రదయగు శాంత సంతృప్తజీవనమున సుఖంతురని చెప్పుటకు తనవిషాదనాటకములలో ప్రధానపాత్ర నేడిపించు లోపములకు వ్యతిరేకముగ, మంచిగుణములుగల పాత్రములను, ప్రవేశపెట్టి వారి యారంభములు కథాపరిణామమున

సుఖప్రదముగ దేలునట్లు ప్రాసంగికముగ రచించియున్నాడు. యెట్టి మహానీయుడైనను బలవంతముగు లోపములు, కొన్ని పట్టి, తప్పుటడుగుల, జారనిచ్చేనేని నాశనమొందుననియు, యెట్టి సామాన్యుడైనను ఆత్మగ్రహము, దూరాలోచన సదాచారము, గలిగెనేని క్రొద్దిలో జయమొంది, తన జీవిత కాలమును, సుఖముగ గడతేర్పగలడనియు షేక్స్పియరు మహాకవి విరచితంబులగు విషాదనాటకములు బోధించుచున్నవి. కింగులియరు నాటకములో కోపము, వుబ్బు హాస్యదృష్టి వలన గలిగెడి భంగపాటు చిత్రంపబడినది. హాంమ్లెట్టులో మనశ్చాచల్యము, నిర్వాహకత్వము, అతిఆలోచన వలన గలిగెడి, విజయద్రంశములు, పెద్ద ఆదర్శములు తొక్కికపరిశీతులలో వెత్తితిలలెత్తినదియు, దేలుచున్నది. అతేలో అనుభవించిన దుఃఖపరిణామము విపరీతముగు ప్రేమలు, నమ్మకములు, సత్యశూన్యముగు నీపుడమిలో ననుభవించెడి పరాధమును చూపుచున్నది. మాక్ బెత్తునందు ఆశాపిశాచము, విశ్వాస శూన్యతలో భాషాంకారములు, మానవున కేరర్పచగల, పరిణామకాశనమును, దెలుపుచున్నవి. జనులు పెద్దఆదర్శముల వేడిమిచే గొన్ని సమయముల నొడిగట్టుకొను మహాపాతకములు, కాలవరిణామమున పాపులొందెడి, శిక్షయు, జూలియన్ సీజరు నాటకములో నిగూహింపబడినది. టిమాన్ ఆఫ్ యాతెన్సునందు “అర్థం నాస్తిగృహంనాస్తి । నాస్తిబంధుసహచరాః—తస్మాత్ జాగ్రత్, జాగ్రత్,” అను దర్శముపదేశింపబడినది. విషయలోలురై యల్పసుఖముల నపేక్షించి, మంచి యవకాశముల జారవిడచి నీచావస్థల జక్కి

మఃఖించు బుద్ధిహీనుల యుదంతిని, కాంతానల్లాపపారవశ్యమున, మైమరచి రోమకసామాజిజ్య సమాలంబన మహావకాశమును జారవిడిచిన యాంటోనీ చరితమందు చిత్రింపబడినది.

VII

స్వైన్ను దేశపు రూపకావిర్భావము.

ఇంతలో స్వైన్నుసామ్రాజ్య మేలుచుండిన చతుర్థవం చమ ఫిలుప్పల శేషవిభవోపేతులై లలితకళ పోషణ మొనర్చుచుండిరి. వీరియాదరణలో పెంపొందిన,

క్రిస్టోలో పే. డ వే గా 1562-1635

మిశ్రచారిత్ర కథాశ్మకమగు సుమారు 1800 కామెడీలను, 400 క్రైస్తవకథారూపములను సృజించి, స్వైన్నుదేశమన నవీననాటక లక్షణము లేర్పరచెను. ఈతని సూచక కావ్యరీతు లభ్యుత్పదలాభివ్య మొప్పుచున్నవి. పద్యపాతులు దృశ్యకావ్యములకెంతయు నొప్పిదముగ నెరిగియున్నవి. కథాసంకల్పములు, నాటక పాత్రులు. స్వభావసృష్టి, యథారూపముగ చిత్రింపబడినది. సంవిధానము గుంథనగ మంచిత్రుద్విముఖతో గూర్చబడియున్నది. మూడు అంకములు గల కామెడీల నీతడు మునుమున లారంభించి రచించెను. ఈతని, యద్యనామాప్య కావ్యకలనానైదు వ్య మెల్లనీయల గారవింపబడినది. ఇతని తన వాతవచ్చిన

క్రిస్టోఫోరాస్ 1600-1681

సూచకమనెడిమిది నాటకములను 72 ఆటోలను రచించెను. ఆటోలనగా క్రైస్తవాలయములందు ప్రదర్శింపబడు

మరివివయిక సూపకములు, ప్రాధాన్యచంద్రోదయము చంటి
సాంకేతిక నాటకములు. వీని నందఱుగ గల్పించు నేర్పులో
కాల్పేరానద్వితీయుడు. కాని కేవలనాటకము దీతడు లోపేకు
తీసిపోవుచుండెను. వీని పాత్రీపోషణవైచిత్ర్యము కొరవడి
నను, పద్యగమకము భావసమృద్ధి లోపేరూపకములను మించి
యుండును. మరియు, ప్రదర్శనోచితమగు కథాసందర్భముల
గల్పించుటయం దీతడు అమేయకాళలమె వొప్పుచుండెను.
ధారాసారశ్రమకూడ ప్రశంసించదగియున్నది. వీని నాటక
ముఖ్య (The fairy lady, The Mock astrologer, Life
is a dream) మున్నగునవి పేరొంది యిప్పటికిని సూపకకళా
సాందర్భ సిదర్శనములై జెన్నానచున్నవి

ఈస్పెయిను సూపకపుల కల్పన లోకేషముమీ నిరాజి
తమునై నసంతమగు జీవితావస్థా నిరూపించుచు సర్ధగాంభీర్య
ముతో సద్భావనలరంగిణీగుచ్ఛలన దీప్తిసద్రద్రసకాంతి మాతృకల
తో జీవిత లుప్తీనక జోహానాని మేటిదంబుల న మిడిసి మెరు
గారుచున్నది. వీరి క్షులు యూరప్ లో నలుదెసల జనరంజక
మునై భాగ్యహంకారచన కెంతయు వొడ్చుకొని. వీరి ప్రబో
ధసంబంధముగొని రచనోత్సాహులై పరాక్రమించిన మొదటి
విఖ్యాతహంకార కవి.

VIII

ఫ్రెంచి నాటక విజ్ఞానము.

స్కాట్ కార్నేల్లి 1666-1684.

అను సకాసుదేశీయుడు, ఇతడు లాకిక్ అను మహా
నాటకమును రచించి ఫ్రెంచి నాటక కవిత్వమునకు మూలపురుషు

జాయెను. ఇతఁ యిట్లాండులోని సూపకసూపములు
కొన్ని మార్పులతో గానాలంకార విలసితముగు నీచప్రహస
నంబులై రెస్తరేషనుకాపు యధోగతిజెంది నడచుచుండెను.
ఎలిజబెత్తు గతించినతరువాత నాంగ్లదేశమున నీతిసంస్కరణో
ద్యమమొకటివెలసి నాట్టాది లలితకళల కెన్నియో నిర్బంధ
ముల గల్పించుచుండెను. ఫ్రెంచిదేశము వరునాల్గవ లూయీ
ప్రభుత్వమున దిగంతవిస్తరిత సామ్రాజ్య సంపత్వైభవంబుల
దులదూగుచుండెను. వీని యాస్థానము సరసికళానిలముమై
నాట్యకుమారి నరిగించివచ్చిన స్మృతరంగమై జెన్నోండుచుం
డెను. లూయీ భూజానివలన నిత్యమర్యాద లందుకొను
చుండిన కార్నేల్లీ మహాకవి యొకేసు లామెంటూరు సిగ్నా
మున్నగు విషాదనాటకములను కొన్ని సోద్యహాపకములను
రచించి రిషీకులో మహామృతి మోజును రాజకీయతంత్ర
ములకు సూపకనిదర్శన మేర్పరచుచుండెను. కార్నేల్లీ
ప్రాచీనసూపకకళాము లవలంబించి ఫ్రెంచిదేశపు తొల్లిటి
మహానాటకముల గల్పించెను. మానవసంకల్పము బాహ్య
పరిస్థితుల మార్కొని మిన్నయై విజయవిభూషితమై నలరారు
పట్టు లీతని యభిమాన ప్రధానాంశములై యుండెను.
కామాదిరాగ ద్వేషముల ద్వంచి నీతివర్ధతులవలంబించి విధి
కృత్యమెంగి నయముగ జీవించు ధీరప్రాతీకని యుల్లముల
యించుచుండిరి. ఈతని నాయకులు ధీరోధారలలిత సద్గుణ
గానులగు కతన నీతని కల్పనమంతయు సుదారధావభూషి
తమై ఆస్మవంతమై సాత్వికగత్యోభితమై మహాకావ్యంబుల
మెలిమెరపులు జలికించుచున్నది. వీనిగవసముదా సరళ్య

లోపము లగుపడుచున్నవి. భావగాంభీర్య మొదవింపునం కల్పమున భాషాప్రయోగ ముపన్యాసఫణితో దృశ్యకావ్య ము లందుప్రయోగింపని డవులుధాటిలతో మిన్నుమన్నుల జెలరేపదుముకు చుండును. కాని ధీమాననము లనుభవించు మనోవేదనము, విరోధిసంకల్పముల భీకరసంఘటనము నిరూపించు నాట్యవస్థల నూహించుటలో, యిట్టి భావసంక్షోభ మున దెప్పరిల్లడి యుదారపాత్రల సంభాషణము మర్చుటలో కార్నేల్లని మించిన గూఢకకవు లీజగంబున గానరారు.

— మా లేరు (1622-1673) —

ఫ్రెంచి దేశమున సవీరార్థమున కామెడి (కళ్యాణాంత నాటకము) ని ర్మించిన మహాకవి. ఇరువదియేండ్ల పాయములో ప్యారిసునగరమందొక నాటకసమాజమును గూర్చి రాజధానిలో వీసియూటలు ప్రజామోడ మొందనికతన పరాసుదేశపు మండలపత్నీనములందు సంచరించుచు హాస్యశృంగా రాభినయములందు మేటివటుడను కీర్తి సంతాదించుకొనెను. గ్యోగిక్కు అభినయించునపుడు యెట్టిభావనూచక ముఖాంగ సంచలన మేర్పడి జీవితావస్థలు కన్నుల గట్టినట్లు అగుపడెనో అట్టియధారూప స్వభావాభి నయకీతులు మాలేరునకు పట్టు వడియెను. నాటకసమాజముల గూర్చి నయముగ సడపించుటలో సితజ్ఞుడైతేరెను. మండలసంచారమందిట్టి విఖ్యాతి గణించి 65-లో ప్యారిసులోని యాన్థాననాట్య భవనాధి పోద్యోగమున నియమింపబడిను. 1659 లో The precious ridicule అను సాంఘిక ప్రహసనము 1662 లో La Ecole des Femmes అను, సుప్రసిద్ధ కామెడి రూపకము రచించెను.

శ్రావణ హాసకకవులలో యారిస్టాఫనేసు యెట్టిసర్వాంగ సౌలభ్యముండెనో అట్టి సర్వోత్తముఖ హాస్యకవి తావ్రయోగ పాండిత్య మీతనికొప్పుచుండెను. వీనిరూపకములలో కథనాభయానకరసము లప్పుడన్ని కప్పతిల్లును గాని హాస్యరసమే ప్రధానముగ వీనిరచనల నావరించియుండుచుండును. La Tartuffe అను నాటకములో నొక క్యూరదుశ్చరితుని చిత్తమందప్పుడప్పుడు మొలకెత్తు సరససద్భావములు హాస్యవైఖరుల జూపబడినవి. Alcestes అను నాటకములో కమనీయ సన్నిహితులగు మానవుల చేష్టలలో సంబంధములు పులకరించెడి హాస్యాస్పదనీచ సంకల్పములు చిత్రపరిచినవి.

మనుష్యుల మనోవృత్తులను సంస్కరించి సదాచార సంపన్నుల గావించు మహావీర్యుని మీతని రచనలందగు గురూనా. మహావనంఘమా శాంతియు శత్రు నికారార్థము సంభవించుటకు గృహవర్గాలను కుటుంబ సాంప్రదాయములు కులధర్మములు పూనినో గావించునని యిన్ని వీని భంగవదల గుర్తయములును పొంపాని నడవలను తనరూపకములో భాదించి పరిహసించుచున్నాను. ధర్మసూత్రము సన్మతపాలనము సాంఘికశాంతి జీవనము సజావితాదర్శములుగా భాదించి చక్కనిలోకదర్శనముపయోగించి టక్కరిదాంబికముగా దొంగభేదములు మూసెరిశ్వాసములు నాస్తికవాదములు అనుపాద్యుడగు పోకిరివక్షతలు లోభాహంకారదుర్బుధగర్వాధికారులు మున్నగు బుద్ధివైపరీత్యములు నెల్లచోత్రకప్యవయవంబలములగు సనవత్సరసనములందు లలితసాగకము పాదతో వెక్కిరించి దునమాడుచుండెను. ఈరసరూప

పాత్రములు, స్వభావజాతీయత లొప్పవనియు భావముల
నింకేతిక రూపకల్పనమనియు కొందరు
విమర్శకులొక్కేపించి యున్నారు. కాని
లోతుగ బడించిచూచినచో, మాత్రేకు గల్పించిన
ప్రధాన పాత్రములన్నియు, మానవజీవితమందగుపడు, వృత్తి
నాంశర్యము, వ్యక్తిసౌందర్యము, జీవసంచలనము, కలిగి
ప్రతిపాత్రీయు, తన మనోవృత్తుల విచిత్రమగు స్వకీయస్వతం
త్రామార్గములలో జరించుచు, నిండాదు, జీవకళితో నాట్య
రంగమున తన బ్రతుకు తెరవుల నొరబోయుచుండును.
సిక్కిన్సు హాస్యకథకునివలె, నొకటి రెండు, హాస్యసూచన
లలో, పాత్రస్వభావముచు, సంపూర్ణముగ చిత్రించు, నేర్ప
బూలేకదిన, కొన్నియన్నిది వీని చిల్లర వేషములు, పెద్ద
పాత్రల నింకవులును కాలిషినదాదిగ నాత్మీయ స్వభావ
వ్యవస్థల నిమింకిము, వ్యవస్థితవ్యమాతో జనుకారు
దుండు. వీని దానీయములు, హామోస్యముగ విశ్వాస
పొత్తులై, ముందితలవుల పోగులై సుద్ధమాంధ్యమాన సిర్మల
నింపాడు హాస్యనిర్వహముల నొచ్చుచుదురు. అనగా
హామోస్య ప్రేమని ప్రావృత్యమాధ్యమున జక్కి నవ్రహ్మపాటుల
నిండును. వీని స్వభావము, సాధుమందు పెద్దవేషుల
దాల్చి పొంగులను, ప్రేమాజనులకన్న నెక్కువ సీతింతులు
గను, పట్టినీయముగన, దయానంకలితియిగను సంజునని
మాత్రేకు నమ్ముదున్నాడు. వీని నాటకములలో సతాకా
వ్యసనకాలావృత్తులగు మేటిమగ లగుపడు సకల దుర్నయ
యందులగు పరమనీమ లగుపడు. అహతవృత్తులను,

వారిలోపలేశములను కొండంత చేసి యసహ్యవికార రూపములజ్జలించి యవమానించు నీచప్రహసనరీతు లీతని యం దగుపడవు. లోకవ్యవహార సంస్కరణ సంకల్పములే, మంచి చెడ్డ లన్నివ్యక్తులందు కలసియుండునను సమర్థప్తియే, మాత్రేరు మహాకవి మానసరంగమున రాజిల్లుచుండెను. వీని నాటకముల కథాకల్పనము, పాత్రపోషణము, శాశ్వతమానవ ప్రవృత్తుల సూచించు, విశ్వవ్యాప్తిగలిగి, చదువరుల దేశ కాలానుభవముల కనుకూలమగు రీతుల నర్థమగు చుండును. మానవజీవితములోని యవస్థావిశేషముల జూపనొనెంచెనాని, పసివడి దిద్ది, మెరుగెట్టి, కావ్యరచనాచాతుర్యమున మెప్పించు యత్నించు అభినయోచితమగు రసభావముల నుపయోగపఱచి, నాట్యరంగమున రక్తిగట్టెడి కథాసందర్భముల నూహించి, జీవసంచలనోద్వేగసౌందర్య మేపార రచించు సామర్థ్య విూతని యొకిలోని సొంత సొమ్మని నుడువగలము. (Mis Anthrope) అను రూపకరాజమందు కథా సందర్భములు సాధువడి, శాహ్యవ్యవహార సంచలనమున కవకాశములు తేకున్నను, భావవికాసమత్సంత మనోహరముగ విస్తృతము చేర్చి, కుల నుదివరకు తెను పీటలకతిగించు రసపాలన మొప్పి యున్నది. వీనిచైలి సామాన్యముగ సర్వావస్థానుకూలముగ నుండునుకాని, పసిగొని దిద్దకతన గొన్నితావుల నిస్సార శృదోష కలుపితబగుచున్నది. అభిమానవిగుర్మకు లీనా తాలోపమునకు జిల్లెలుమాడినాని కాని, భాషాప్రయోగ మెల్ల వేళల సందర్భోచితమగునా, జీవతోభితముగను, భావనాహకైశేద్యమగునా, రూపక కావ్యోపయోగముగ నుండగింపి

నిండానుచుండును. మాత్యేరు రచనలందలి వాక్యగమకము దృశ్యకావ్యముల కెంతదగియున్నదన, దానిని జదువువారలు నిస్సంకల్పముగ నాట్యవైఖరిదాల్చి యభినయ మార్గముల నూని వచింపగలరేగాని, మరియేవిధమున నుచ్ఛరింపజాలరు. అనగా ఈతని పలుకుకూర్పులందు నాట్యతత్వము సహజశ్రాభవ మొందియున్నది.

రాసీను (1639-1700)

చక్కని సంస్కారి. లూయీసభాస్థలి నలంకరించు మేటిసత్కువులతో నొకడు. బోయిలో, లాఫాంటీన, మాత్యేరు మున్నగు ధీనిధులనెయ్యింబందికొనిన వాడు. The bride, Andromache, Iphigene, మున్నగు ట్రాజెడీలను ఒక కామడీని రచించెను. ఈతని చివరిరచనలు భక్తి భరితములై యున్నవి. రాసీనుమహాకవి ప్రాచీన యవనోమక కావ్యా లక్షణాలక్షణముల దిలకించి, దాని యాదేశప్రమాణమున నిర్దుష్టమని మెచ్చదగు రూపకకవిత్వ ముల్లుచుండెను. కావ్య లక్షణము లీతనియందు మూర్తీభవించెను. లక్షణ నిజంధ సముత్త. మనోరీతుల కనుకూలముగ నుండినవేకాని ప్రబంధకములు కాలేదు. శ్రీచగొని, నాటకకవిత్వమున అంక గించెడిపట్ల వరింగి నేర్పునైచెక్కె, చిత్రించి, మెరుగిడి రచనా చాతుర్య మొప్పించుచుండెను. కావ్యసౌందర్యము నందును, రూప కథాకల్పనమందును కార్నేల్లీ మహాకవి రాసీనున కందరాకుండెను. కార్నేల్లీ నడతలలో హెచ్చు తగ్గులు వక్రగమనము గోచరించును. రాసీనురచనలు కాళిదాసు కవిత్వమువలె, శ్రీనాథుని కావ్యపాటవమున నొక్కరీతిగ

నడచుచుండును. రాసీను కథావస్థలను, రససందర్భముల నుత్పత్తిజేయు సాధనములుగ నుపయోగించెనేకాని, వానిని త్రోవైక సాంఘికనైతికాది వ్యవస్థల దెలుపు నుద్దేశముతో వాడలేదు. వస్తువునకు భావసూచక ప్రయోజనమే ఆపాదించెగని స్వేయ కావ్యోచిత సాందర్యమూహించి యుండలేదు. వీని నాటకములందు మాననవ్యాసార వైఖరుల సూక్ష్మవిమర్శనమే మఖ్యాంశముగ నగుపడును. రసభావముల సూక్ష్మవిభజన మొనర్చి సకలవిధములగు విభావానుభావ సంచారీభావములను రసావస్థలను నిరూపించు లక్ష్యములుగ రూపకకథాంశము లేర్పరచినందున, నీతని నాటకము లనంత రూప విశేషముల జెన్నొందుచున్నవి. వీని పద్యోచన మద్వితీయ పదలాలిత్య మొప్పుచున్నది

లూయీచక్రవర్తి నిరంకుశధికార విరాజిత మగు సామ్రాజ్య శాసన మొనర్చుచుండెను. లూయీతరు ఎలిజబెత్తుల కాలములలో రోమకమతాచారములయొడ గలిగిన తిరుగుబాటు, యీకాలమున కొకింత చల్లారి, క్రైస్తవ యూరపులో పోచిన రోమకమతసాంప్రదాయముల ప్రాభవ మెచ్చుచుండెను. ప్రజలకు పోచినవిద్యలంగును, మతమంగును, గౌరవమేర్పడి, మతసాంఘిక రాజ్యీయ పిషయములలో పిన్న పెద్దలనెడి పరిజ్ఞానముదయించెను. ఇట్టి సంఘస్థితిలో గూఢక కల్పన మొనర్చుచుండిన కాల్క్యెస్ట్ రాసీనులు, యవరోమక కావ్యలక్షణముల సరాధ్వికార మంగీకరించి; ప్రాచీన కావ్యాదర్శముల ననుసరించి ప్రాచీనరూపక గాజముల గల్పింపునేర్పరితైరి. వీరిచాత్రలు ధీరోధార లలితగుణాలంకృతములు. వీరి

వృత్తావిన్యాసము లక్షణమర్వాద లనుసరించియున్నది. దేశ
కాల నియమములు వీరరూపకము లందాదరింప బడినవి.
మరణాద్యవస్థల నాట్యరంగమాన బ్రదర్శింపక నేపథ్యమున
జనాంతికమగ జరిగినట్లు విష్కంభ ప్రస్తావనలందు తెలుపుచుం
డిరి. యాయాచక్రవర్తి యాస్తాననసికులు లలితకళల మంచి
చెడ్డలెరింగి కావ్యప్రాశస్త్యమును నిర్ణయించుచుండిరి. అందుచే
లూయికాలపు శ్రేణిచిరూపకములు లలితసంస్కృతమర్వాద
లనుసరించి రూపునందును పోకడలందును పాండిత్యందును
శిల్పమందును నిరుపమానముగ శోభిల్లుచుండెను. ఇట్టి చిత్ర
కవిత్వపద్ధతులు రాసినను, కాశ్మీర్లలో చేతిలో పరిణతరూపముల
దాల్చినవి. వీనితోబోల్చి చూచినయడల పేక్కుపియరు,
మాల్యేరుమహాకవుల రూపకములు వట్టి గొల్లభాగవతములుగ
నగుపడకమానవు. వీరువురు సహజపాండిత్యమేపాదు నిస్స
శూరులు. మాల్యేరు స్వకీయబుద్ధిప్రభావమున, సదివరకు
యూరిపులో జనామోదమొందుచుండిన ఆటిల్లాప్రహసన
ములు ప్లాటను, తెరెన్నమున్నగువారి ప్రహసనీతులు జన
సామాన్యమును రంజింపజేయు నానావిధములగు రూపకరూప
ములు వీరినన్నిటి తనయందు జీర్ణించుకొని నవ్యకాలోచితమగు
హాస్యరూపకములను కాపిడిలను రచించుచు కావ్యస్వతంత్రు
డాయెను. ఈశనిపాత్రలు ధర్మసంకేతములుగాక ప్రత్యేకవ్యక్తి
లక్షణములతో నాట్యరంగమాన తమప్రత్యేకవ్యక్తిజీవనము
సలపునట్లగుపడును. కవిచాతుర్యమున సేవాత్రీలన్నియు నగు
పమజీవకాంతుల దేజరిలుచుండును.

కాలసంధి

చరిత్రాంక ప్రకరణమందు విస్తరించిన రీతి నాంగ్ల దేశముదీకాలమున పగాను కళాదర్శనములు సభాగౌరవ మొంది విజ్ఞులచే నావరింప బడుచుండెను. మాల్యేరు మహాకవి స్వయముగ ఇంగ్లాండునకు బోయి నాట్యరంగముల సంస్కరించి వచ్చెనని చెప్పియున్నాము. వీనిలక్ష్యమున ఇంగ్లాండులో రెప్టగేషనుకామెడీ యనబడు రూపక రీతులేర్ప డెను. ఇందు జీవ చైతన్య మేమియు గోచరించదు. నాట్య రంగము తొల్లిటి మంటపపు పద్ధతిమాని క్రమముగ చిత్ర రూపమును దాల్చుచుండెను.

అనాన్ ప్రైడెను. 1631-1700

అనాటి ప్రజామూల కనుకూలముగ డబ్బు కొరకు 22 నాటకములను రచించిన విద్వత్ కవి ఈతని కావ్య ధోరణి వేదాంత దేశములు భట్టమూర్తి శతక కవులు మున్న గువారిని స్మరింప జేయుచుండెను. అచ్చటచ్చట కొన్ని చక్కని పద్యావళులు పెరయు చున్నను రూపక కల్పన మందీతని కెట్టి చాతుర్యము కలుగకుండెను. మరియు నాకాలపు దైనిక జీవితములో పగానురాజ సభామర్యాదల ననుస రించి సంక్రమించిన దుర్విషయ లాలనము ప్రైడెను రూపక మందు బట్టబయలుగ విరబోసియున్నది. ఎలిజబెత్తు రూపక కవుల పోకడలుకొన్ని ప్రైడెను నందు జూడవగును. కాని ఆ కాలములో యూరపు సందెల్లెడల నల్లికొనిన ప్రాచీన కావ్య లక్షణములే పాఠాస్య మొందియున్నవి. ప్రైడెను నాటకమునకన్న నతని విమర్శనలు ప్రస్తావనలు పాండితీగరి

మను విమర్శక సామర్థ్యమును వెల్లడించుచున్నవి. కొంచె మించు మించుగ నీ పద్యములను అవలంబించి రచించిన ఆంగ్ల రూపక కవులలో ఆప్టే (1651-85) వాన్ బర్లు (1664-1726) కాన్ గ్రీవు (1670-1729) గో (1674-1715) మున్న గు కవులు పేరొందియున్నారు. వీరి రచనలతో పదునేడవ శతాబ్దమున బ్రజలు చిరస్థాపిత మత సాంఘిక రాజకీయ సంస్థాపన లందును ప్రాచీన సారస్వత రూపములందును ఘోర డవులు లంచును కులాసా బ్రతుకులందును విశ్వసించి చరించిన కాలములో యూరపునందు ప్రజా వినోదము కొర కేర్పడిన హాస్య శృంగార రూపకములు నిండురూపములు దాల్చి పరిణిత మహిమాన్నతి జెంది క్రింది మొగమున దిగ జార మొదలిడినవి.

18 వ శతాబ్దములో యూరపునందు జరుగుచుండిన యధికారవర్ధి విమర్శక సంక్షోభమున చరిత్రాంకముగా జూచియున్నాము. ఆకాలమున సామాన్యవిషయములు కావ్య సామాగ్రిగ సంగీతంపలకు నవ్యమర్యాద లేర్పడెను మత సాంఘిక రాజకీయ కళాసాదర్భములందును శాస్త్రవిచారణ మందును తర్జియితోధనమందును ప్రాచీననిబంధనల నేవగించి పెకలించి పొరిదోసి యాత్మానుభవమే ప్రమాణముగ నెంచి యన్నివిషయములలో స్వతంత్రసంచార మొనర్చెడి యధికారి తిరస్కారము ఆత్మగౌరవము నమబుద్ధి విప్లవచూపు యూరపు లోని జనులందర కేర్పడుచుండెను. 18 వ శతాబ్దమున నిండ్లాండలో పెక్కునట శేఖరు లుద్భవించి ఎలిజబెత్తునాటిరూపక రాజముల నభినయించి రసవ్యాఖ్యాన మమర్చి యానాటి ధీర

సంచారమును మరల నిలుపనాగిరి. ఎలిజబెత్తుకాలములో నాంగ్లేయులు యూరపువక్రవర్తులయొక్క మతాచార్యుల యొక్కయు సభికారమును ఆనవెట్టి యాంగ్ల సామ్రాజ్యబీజములనాటి కొంత విజయమొందిరి. 18 వ శతాబ్దములో ఈ బీజములు మొలకెత్తి విశ్వసర్వాస్తవగు నాంగ్లసామ్రాజ్య విస్తరణ మహాఫలము లేర్పడుచుండెను.

18 వ శతాబ్దమున ఫ్రెంచి ఇటలీదేశపు కవులచే గల్పింపబడిన కథ్యగద్య స్ఫుర్తగీతమయంబగు హాస్యశృంగార నాటకములు కొంతకాలము ప్రజారంజకములై విరివిగ నాడబడుచుండెను. వీరిపోకడలు యొద్దికలు పూర్వపుగభీమహా నాటకములకన్న భాంగస్పదన శోభితంబులై వినజూడ నింపు దగిలి యందగించుచుండెను. నాటకకళావిజయమునకు నాటకవియోగాక నటప్రతిభకూడ తోడగునని ప్రజలెరింగెడి. మర్యాద గ్యాంక్ మహానటుని ప్రతిభాప్రభావమున నేర్పడెను. 1713 లో మాఫీయను ఇటాలియను నాటకకవి (Mirabeau) లను నాటకమణిని గల్పించెను. దీనిలక్ష్యమున 1757 లో ఇంగ్లాండునందు హెమానుఅనువాడు డగ్లసుయాపకమును రచించెను.

—♦ ఆలిజరు గోల్డ్స్మిత్తు 1728-74 ♦—

బోలెండులో జనియించి ఎడింబరోమున్నగు విద్యాని కేతనములందు చదివెచదవక పిల్లనగోల్డ్స్మిత్తు బూరించుచు యూరపులోని సమస్తదేశములు చూచివచ్చి నిరీషణభావ సౌకర్యమొప్పెడి లలితకావ్యములను చదివి వ్యాసములను చరిత్రలను రచించి లండను నగరమందలి ప్రజారక్షణములలో

మొకడుగ బఠవిల్లి She stoops to conquer అను సాంసారిక కథాత్మమగు రూపక మొకటి రచించెను. ఈ రూపక మిప్పటివరకు సర్వజనానంద దాయకమై యనువత్సరము సీమలో నాడబడుచున్నది. పాత్రోపావణముం దీతడద్వితీయ చమత్కారమును చూపియి గాడు. దయా స్వాతుడు విశాలసాధుస్వభావుడు. ఈతనిరచనలందు అనిర్వచనీయ మగు కరుణారస మలరుచున్నది.

X

18 వ శతాబ్దమున మూరిపులోని రూపకరచనము.

—♦బూడ్విగ్ హోల్ బుక్ (1684-1754) ♦—

ఈ కవిదెన్నార్కుదేశపు నాట్యకపితాపితామహుడు. విశేషముగ దేశాటనమొనర్చి నిశ్చేషముగ మానవవిజ్ఞాన మంతయు గొల్లవెట్టి తన దేశ బాషలో పెక్కు గ్రంథముల రచించి నవీన దేనియు సారస్వత విద్యాసమునకు పునాదులేర్పరిచెను.

1712-27 కోపెను హుగన్ నగరముందు క్రొత్తగ నిర్మించబడిన నాట్యశాలకు సూత్రధారుడై యనేక కామెడీలను రచించెను.

ఫ్రెంచిదేశమున మరియో 1678-1768 అను కవియు బొమార్ కెయసు అనునాతడు 1732-99 మామూలుసంసారములోని సందర్భములను రూపకములందు బ్రవేశపెట్టి యుధా రూపముగ జిత్రించుచుండిరి. బొమార్ కెయసు పదిహేనవ లూ యొచకోవర్తి పోషణలో నుండెను. కథాకల్పన ముండు శేష వైదుష్య మొప్పుచుండెను. సంగీతమం దారి తేరినవాడు.

స్పెయినులో కొంతకాలము తిరిగివచ్చి యూజెనీయను ట్రాజెడీనొకదాని రచించెను. ఇది గీటీమహాకవి రూపకములలో నొకదాని మాతృకయై వాసిగనినది. The Barber of Seville, The Marriage of Figaro అను నాటకములు మొజా రాట్, రోజినీమున్నగు మహాగాయకు లభినయింప లోక విఖ్యాతములయినవి.

అప్పటివరకు ఇటలీలో సర్వసాధారణముగ బ్రదర్శింపబడుచుండిన ఆటిల్లా ప్రహసనము కాలవశముననీకనమై ప్రజామోదముండకుండెను. ఇందుచేత కొత్తరూపకముల రచియింపువేడ్కతో

—♦ కార్లోగార్డొనీ 1707-93 ♦—

అను ఇటాలియను కవిశేఖరుడు మార్తేరుపద్ధతులను నరించి సత్వరరచనా ప్రభావమున సనేకరూపకములరచియించెను. లోపే స్పెయిను నాటకములకెట్టి మహోన్నత సవ్య విలాస మొసగూర్చెనో అట్టినాయమే గోర్డొనీ ఇటలీనాటకమున కొనర్చెను. ఈతని భాష పొడికగలిగి సుందరముగ గులుకుచుండును. కథాకల్పననుండితడు అసాధ్యప్రతిభాన మన్నితుడు. హాస్యశ్లేఖనమనంత రమ్యావస్థకూర్చుచుండును. గాని వీనినాటకములలో నీతికొరవడునున్నది. ఏనితరువాత సంపన్నప్రభువంశమున జవించిన

—♦ విట్టోరియో 1749-1803 ♦—

యిరువదియారు ట్రాజెడీలను, ఆరుకామెడీలను, ఒక ఆకె రానురచియించి భాషాప్రయోగ న్యాయతప్రకారము ఇటాలియను నాటకములందు భావోద్రేకముదయింపజేసెను.

—♦ పెరిడను 1751-1816.♦ —

ఆంగ్ల నాటకకవి. ఒకనటునితనయందై రాజకీయమహాప న్యాసములందు వెలింగడి సాధన మవలంబించెను. 1775లో The rivals అనునాటకమునురచించిడూరీలేనునాట్యశాలలోభాగస్వామియై77లోSchool for scandal అనుప్రసిద్ధహాస్య గూఢకమునుసృజించియాడించెను. ఇదిరెండుభాగములుగ నేర్పడిన పంచమాంకనాటకము. ఆంగ్ల సాంఘిక జీవనము లితహాస్యరీతులలోదెలిపెడి మేటిప్రహసనముని యిప్పటికిని గౌరవింపబడుచున్నది. ఇండలిస్వభావములు నూత్నవిభేదమున నెంతయు విచిత్రముగ గూర్చబడినవి. Rivals అనునది గూడ అయి దంకముల హాస్యనాటకమే. ఇదియుగోట్టుస్థిత్తురచియించిన She Stoops to conquer అనునదియు భావప్రపూరితమగు 18 వ శతాబ్దపు కామెడీలపరిణత సుస్వరూపమును దిలకించుచున్నవి.

యూరపులోని యితర దేశములందు నాటకములు నటకౌశలమనలోకించు నుద్దేశముతో ఆడిబడుచుండెను. ఫ్రాన్సుదేశముందు వాల్టేరుమహాకవి (1694-1778) Oedipe నున్నగు రూపకరత్నములతో నధికారుల దిరస్కరించుచుండెను. వీని సమకాలిక మహావిద్వాంసుడగు డిడరాటు 1713-84 హాస్వాభాసము అను విమర్శక గ్రంథమును రచించినటుండగ్గతములను విమర్శించి సామాన్యసాంసారికసందర్భముల నుత్తమరూపకములంగు వెలిగింపజేసెడి పద్ధతుల నిర్వచించెను.

XI

—♦ జర్మనీలోని భావనూపక మహోదయము. ♦—

ఫ్రెడరిక్కు షాహ్ చక్రవర్తి జర్మను దేశమును కట్టు బాటులో సంపద్బలోపేతముగ నొనర్చి యరకాలమునుండి దీరకుండిన వంతలదీర్చి యాజాతికి నన్య వికాసమేర్పరచెను. 19 వ శతాబ్దములో దొల్లిటి సగమందు జర్మనీ కావ్య వేదాంత విద్యలందు భూలోకమున మేటియై వెలుగొందు ప్రతిభావిర్భావ యువకాంతులు 18 వ శతాబ్దంతముననే గోచరించుచుండెను.

—♦ లెస్సింగు మహాకవి 1729-81. ♦—

ఈతను యవన సాహిత్యమును జక్కగ నభ్యసించి మేల్నిపువ్వులకు నూపకములందభిమాన నొందిత్యమొందికభాస్వరూపమును రసతత్వమును జక్కగ బొంతించి కొంత కాలము హాంబర్గ్ నగరములోని నాట్యశాల కధిపతియై హాంబర్గు ద్వారా తర్జుమను విమర్శక గ్రంథమును రచించి రాసీను, కార్నెల్లి, హైడెను మున్నగు కవులనలంబించిన ప్రాచీనకాల మాషిక నిరుపయోగ లక్షణ నిర్బంధములనుండి నాట్యకళ, నుద్ధరించి రక్షించెను. స్వతంత్ర జాతీయ పద్ధతులమీద నాట్యాది నారస్వత మేర్పడ నలయుననియు ఎన్నోకోరుచించి నిజీవశల్యములై విగత మధ్యాదలగు ప్రాచీన కావ్య స్వరూపములీనాటి కావ్యాదర్శములు నాశనమయియు బోధించి జర్మనీ దేశమును గేటి మహాకవి యవతరించుటకును అన్ని దేశమున వస్తున్న మున్నగు సమీక్షాన కర్తవ్యముటకును వలయు బోషితుల గల్పించి దానితీసెను. ఈమహావిమర్శకుడు రసప్ర

పాపమును నిష్కపటముగ విచారించి యాదలి నిజమును బోతును చవిజూచి యూరపులో 19 వ శతాబ్దమున కావ్యవ రంపకల నీవి బలుమొగంబుల వింతరంగుల బరిధివిల్లిన భావసార స్వతోద్యమమునకు మూలపురుషుడై యమూల్యకావ్యసేవ యొనర్చి యున్నాడు. ఈతను 1770 లో Nathan the wise అను నాటకమును రచించెను. ఆపల జర్మనీలోని తొల్లిటి హాస్యనాటకమును సాంసారికకథాపావకమును రచించి బేరొంబియుంచెను.

--- * పిల్లగు (1750-1805) * ---

జర్మనీదేశపు నాటకకవులందరిలో గొప్పవాడుజర్మనుల కాళిదాసునిదెప్పవచ్చును. మావకకథాకల్పనశాంతు అసాధారణముగ నైపుణ్య మేర్పడి పాత్రల జీవన్వభావ భావోద్యేకమున కట్టెగుట తేజస్వూర్మితో నెలుంగునట్లు చిత్రించియున్నాడు. కాన్యవచన ముదాహరణ స్వాంత్ర్యమున నిరాఘాటముగ ప్రవర్తించుకొనినై యెప్పుడును సుదాహరణముల రేపుచు ఉన్న పిల్లగు మహాకవి సమస్తమొక శతాబ్దపుభాతవరంగముల బోర్చించుకొని 19 వ శతాబ్దపుస్వతంత్ర నూదయమునకు ప్రహర్యపరచగవల్లగుచున్నాడు. ఈతని తొల్లిటినాటకము The Robber అనునది పుష్పతోడనే శత్రుమాన్యతనందికొని నది. తరువాత మరికొన్ని నాటకములను గద్యమందు రచించి 1787 లో Don Carlos అను అక్షణ నిబధకావ్యమును రచించెను. 99 లో Wallenstein అనుచరిత్ర నాటకమును మూడుభాగములుగ భావప్రాబల్య మేర్పడగల్గినది. తరువాత Mary Stewart మున్నగు నాటకములలో

మానసవ్యాసారముల విమర్శించిదెలిపెను. సౌస్సీనాలనురూప కము యవన నాగరిక కాలపు జీవితమును చక్కని కు మార కావ్యరీతులలో దెల్పుచున్నది. ఇవికాక William Tell మున్నగు గల రూపకరాజము లనేకముల వ్రాసి యున్నాడు.

జోహాన్ గెటీ 1749-1832 జూ

రవీంద్రనాథాకూరు, గాంధీమహాత్ముడు, అరవింద గోషు, ఈమొగ్గురి తెలివితేటలను జీవితపద్ధతులను ఆశ్చర్యతత్వములను ఒక్కపురుషునియందు చేర్చి వీరకెవ్వరి కందఁగాని యనూ, ప్రభావ ప్రదీప్తుల దేజోల్లు మహాపురుషుని భావంబు గలమేని డాంటా కాళిదాసుల కావ్యశక్తు లచ్చట లూహింప గలమేని ఆమూర్తియే గెటీ మహాకవి యనిపించుచున్నాడు. వీనిజీవితము పరిశ్రోదార సదాచారముల స్మృత్యరింగముగ నాదర్శప్రాయమై గుప్తతుల్యముగ నుండును. శమదమాది నియమములేగాక రవీంద్రుని జీవితముం దగుపడు నిశ్చయముగ్ధార్మియు కావ్యసౌందర్యము వీనియం దగుపడుచుండెను. దర్శనముల జాతీయకావ్యరీతి స్వకీయ భావానుభవముల జీర్ణించు భావకవనమై యున్నది. అట్టిభావ వితాళవాలమగు జర్మి ను సారస్వతములో గేట రచించిన కావ్యములు ప్రత్యేకభావ గీతములుగ నెంచబడుచున్నవి. ఈతను స్వస్థాను, సమస్త విషయములందు జర్మనీలోని సవీనభావముల కుమారు ఈతని రచనలందు స్వకీయ జీవితానుభవములు లేతకాదు లీసెడి పరతత్వచిత్రతో వెలుగొందుచున్నవి. అందుకుపూర్వము పరాసు ధీనిధుల సారస్వత ప్రభావమును పాఠకులోనుండిన

తుద్రితార్కిక పద్ధతులుగాని ఇటీవల ప్రాచ్యాదర్శనవర్కమున
నిబెన్ను, మేటగులింకు మన్నగు కవిపుంగవులం దగుపడెడి
యజేద్య రూపవిహీనవేదాంతసూచనలుగాని గెటీయందగు
పడవు. స్వీయానుభవ ప్రాచుర్యమే, లోకకాధ్యాత్మికజీవి
తానుభవము లేయీతనిరిచననం దగుపడు ప్రత్యేకలక్షణములు.
ఇందుచేత గెటీచించిన రూపకములు కొన్ని సందర్భములలో
నాట్యరంగపు ప్రభునయ నియమములనుమించి భావగీతికాన
వంతులై మితిమీరి యుండెను. కాని ప్రత్యక్షభావ నిరూ
పణము వీరము. మేకస్సపియన మంతకపిన సమీపించి వ్రజ్ఞ
సామర్థ్య మొప్పుచున్నడు. మూసవి మానసమనుభవించెడి
భావన ట్టింధము జీవాత్మపొందెడి ఏకానైవపర్యములు
యోగినిట్టిల నేర్పుతో లోచూపు నిండుతెలివితో లెస్సగ
జూచి యున్నది. ఇది శబ్దవైశద్య మొప్పెడి సామ్రాజ్యలికెడి
లేతకైతలలో వెలిబుచ్చు మేటితెలివే ఈ మహాకవి కొప్పి
యించెను.

చిన్ననాట, హార్డువెడ్డపర్వతాల జాతీయనారస్వతమగు
మేకస్సపియన కృతులను కోరికమించగరచి వలచి 1774 లో
హార్డువెడ్డపిందుమన్న సంస్థసారస్వతో ద్యమోదర్శనం నిద
ర్శించుట కొకట్రాబెడి రచించెను. వెన వెట Clavigo అను
రూపము అతని వాత చలన మహానాటకమగు Faust యొ
క్కటొల్లిటిపాఠము వెలువడినది. గెటీ భావకవిత్వమందద్ది
తీయుడు, అనాటిశాస్త్రరచనల లేనెందులందు కొనితన
కృతులందు ఆశ్చర్యభావప్రకాశమున రచించుచుండెను. వీని
లో నీతడు లోతుకు దిగి యపూర్వమును భావఫలదాయ

కంబునగు నవ్యపథముల దొక్కలేదు. కాని మానవ జీవితము నయముగ సుఖప్రదముగ పవిత్రముగ నుపయోగకరముగ నడుపించ నేర్చెడి జీవిత సమస్యల కీతనిగంధములు శాశ్వతోపకారములగు సమాధానము లొసంగుచున్నవి. భావకవిత్వమునకు ప్రధాన గౌరవమునంగియు ప్రకృత సమస్యలను జర్పించియు తరువాతి పరానుదేశపు కావ్యరీతులను శాసించు మార్గదర్శియై గెటీ గతించెను.

అప్పటికి యూరపులో నెపోలియను చక్రవర్తి యల్కా ప్రకాశమున సతిశీఘ్రముగ నొక్కవెలుగున బంధవిల్లి పరాజయమొంది ప్రవాస శిక్షననుభవించ జనెను. యూరపులోని సమస్త దేశములందు జాతీయ భావములుదయించి స్వీయ సాంస్కృతికరూపములను ప్రకాశింప జేయు కాలమగుచెంచినది. ప్రకృతిశాస్త్ర సహాయమున పరిశ్రమలు విష్కొంది నవ్యజీవన సమస్యలందించుచుండెను. ఫ్రెంచి దేశమున సామాన్యజీవితకథలను భావగాంభీర్యముతో నాత్మానుభవప్రకాశముతో కావ్యవిషయములగునొసరించి యభినవభావన వితారీతులు నాటకములందును నవలలందును ఉపయోగించెడి పద్ధతు లేర్పడుచుండెను. కళావిమర్శకులు ఇదివరకువలెకొన్ని ప్రాచీనసూత్రముల గైకొని వానిప్రమాణమున కావ్యాదుల ఖండించిశీక్షించుచులవాటుల నూని కవిప్రదయమును తెలిసికొని కావ్యమందలి ప్రత్యేకలక్షణము లామోదించి కవి హాసకులకు సర్వస్వతాత్రమొసంగి లక్షణమునకుండిన యధికారమును దుర్మించి కావ్యమునకు స్వతంత్రమహిమాప్రభావముల గూర్చుచు రసవ్యాఖ్యానమునొచ్చుచుండిరి. ఫ్రెంచి దేశపు

నవీనభావకవితారీతులకు వలయు ప్రేరణ శయ్యతాహము
పేక్షాపియరు మహాకవి యాదర్శనమున నేర్పడినవి.

జర్మనీలో వీలాండుఅయకవి(1733-1813) షేక్స్పియరు
నాటకముల జర్మనుభాషలోనికి సంతరించెను. డెన్మార్కులో
ఆన్ స్లేగరు(1779-1850) అయకవిగెటీదారుల నవలంబించి పురు
షపాటవమొప్పు రూపకరీతులను యనంతమగు కథాకల్పన
వైచిత్రములలో వికసింపజేసెను. ఈతని దృశ్యకావ్యము
లందు The eve of Saint John, Alladin మున్నగునవిపేరొం
దియున్నవి. ఈతను భావగీతములు, మహాకావ్యములు, పురా
ణములు పెక్కురచించి డెన్మార్కుజాతీయ కవిత్వమునకు
మహాసాగర మొనర్చెను. వీనితరువాత నచ్చటనే హెన్
రిక్కు హేర్స్ట్ అనునాతడు 18 సంపుటములలో, లోకవిఖ్యాత
కళానైపుణ్యమొప్పెడి నాటకములరచించె. అందు King
Rene's daughter అనునది మిక్కిలి మెప్పొంది యున్నది.

ఆస్ట్రీయాదేశమున గ్రీల్ హార్జి అను మహాకవియుద
యించి గెటీ మున్నగు మహాకవులచ్చేరువొంగు రూపకరత్న
ములరచించి యాస్ట్రీయాదేశపు నవీనసారస్వతావిచ్ఛానము
నకు పోషకుడాయెను ఈతనినాటకము లసమానసౌందర్య
మొప్పును నుబాసలసంకరింపబడినవి. అనేకదేశములలో
బ్రదర్స్ సొసైటీయొకటి నవించి. వీనిలో (Coppo, A faithful
servant, Waves of love, The dream of life) మున్నగు
నవిసత్యముగ మన్నింపబడుచున్నవి.

19వ శతాబ్దములో పాశ్చాత్యప్రపంచమున నన్ని దేశము
లందు విపరీతకవితావిచ్ఛానములేర్పడి సత్కావయరణ సహా

యమునను రాకపోకల సౌకర్యమునను ప్రతిభానను స్వీకరణమునను కల్పన మేర్పడిన వెంటనేతక్కుడు బాసలలో సంతరింపబడుచున్నది. మహాకవులు సమస్త దేశముల సన్మాన గౌరముల నందికొనుచు దిరుగుచున్నారు. మంచిరూపకములు వెలువడిన వెంటనే అన్ని దేశముల నాట్యరంగములందుబ్రదస్థింపబడుచున్నది. ఇప్పటికవులు ఒకదేశపు వారుకారు. ఒక జాతివారుకారు. ఇట్టివిషయ ప్రకటనోపాయముహిమచే నాకస్వత రూపములు భావములు సత్వరముగ దిగంతవ్యాప్తి నొందుచున్నవి. మరియు శక్తిజల యార్థిస్థితి కాగునని దేశములారాట మెరుగని సుఖదినము. సామ్రాజ్య శిల్పకాండ్రీయమును ప్రత్యేకముగను విశ్వవిద్యుత్తమప్టిలోని యంగు. ముగిసిన వేదవేదములై ఆ విస్తారము చూపినారు. ఇట్టిసంకల్పములలో ఇదివరకువలె నాకస్వతస్రీసూచములు, కొన్నిసంకల్పముల వలెనీతిని ప్రభావమును సాధనకూలరూపములుదాల్చిట్లు వివరించి చెప్పబడినవి. సన్మనాగత విలాసముననుకొని యగమలోపగివిషయములకు తీరనికొద్దిరుపము ఆరణ్యసంతుష్టి యెప్పటికప్పుడు కొద్దివారుల త్రొక్కిచూడెడి ప్రయోగస్వాత స్వీకరణములు భావరమములయ్యున్నవి. అందుచేత 19 వ శతాబ్దపు రూపక చరిత్రముదేశకీర్తిమహాకవి కాలకీర్తిమ. మూర్తిమ. ప్రభావ కవుల జీతాంశముల నిరూపించుచు నిర్దేశించెదము.

యూరప్లలోని సానాజాతులత్యున్నతీనొంది స్వకంతముగ వకసంగతేసిసనెరలియను తరువాతి భాగకావ్యయగమలో సౌక్యవక్త నిర్దేశించునందు బలురస, అనిసన,

బ్రానింగు మున్నగు మహాకవులు పలుతెరంగుల కావ్యక్రియా ప్రయోగము లొనర్చుచుండిరి. కాని నాటకరచన మాంగ్ల దేశమున జల్లబడినది. ఈ కవుల పోకడలందు లోతగు వేదాంతసూచనలు ప్రాచ్యభావముల సూచించి రవీంద్రాది కవుల రాకకు దారిచూపెడి రీతులు ప్రాచీనకళావిజయము వభిమానము ప్రధానాంశములై యుండెను. ఆంగ్లదేశమున జన సామాన్యపు జీవితావస్థలు సాంఘికసమస్యలు కావ్యరూప కములందుకన్న డిక్కెన్సు, టాకరీ, ఇలియట్టు, గాస్కెలు ఆస్సెను మున్నగు మహాకథకుల రచనలందు బొడగట్టదొడగెను. ఫ్రెంచిదేశమున నీవిషయములే వీరి యామోదమున నేర్పించు నవీన భావనిస్తరగమ్యాగములే సర్వతోముఖముగ కావ్యరూపక నవలాది రూపముల కికసించుచుండెను. ఇందు లోలుదొల్త బేర్కొనదగిన మహామహుడు వాల్మీకి సదృశకరుణాంత రంగుడు.

XII

విక్టరుశాసనగోచరహాకవి (1802-83)

కావ్యప్రపంచపు శిరోభూషణములలో నొకడు. వాల్మీకి, ఘర్జూనీ, డాంటీ, షేక్సుపియరు, గెటీ, సాఫోక్లీజు మున్నగు పేర్లతో జేర్చి గౌరవింపదగిన మహాకవి. 1822-లో కావ్య రచన మారంభించి విచారిత కల్పననైభవోద్వేగమున ననేక కావ్యములను గీతిములను పద్యావళును రచించి అప్పటివరకు రాజగులూయీ చార్లెసుని యభిమాన పోషణమునుభవించి 1827-లో ప్రజాస్వామ్యసాంఘికాద్యముల బదయింప నాయేట క్రామ్యైత్ అను ఆంగ్లవీరునిచరితము దృశ్యకావ్యముగ రచించి వా

నికొకవీరికను చేచ్చెను. ఈవీరిలో దేశకాలకథానియను
ములనాడేళించుప్పొచ్చిన రూపకలక్షణములతర్కించి పేక్సుపి
యొన లంబించిన స్వతంత్రపద్ధతుల నామొదించి ట్రాజెడీకా
మెడీల విషాదహాస్యకృంగారి సంధర్భములను అన్నిటిని మహా
నాటకములందు ఒక్కచోటగూర్చి యల్లవచ్చునను సిద్ధాంత
మును ప్రతిపాదించెను. ఇందుమూలమున నీతడుపాఠకునకు
రమ్యులో సాహితీవ్యాసంగమున బేరొందుచుండిన గాషియర్
ముసెట్టు సాన్బోవ, డూమామున్నగు నవ్యమార్గానేవ్వల
చెలిమివడసెను. వీరందరుచేరి ధియేటర్కృతించీయ మననా
ట్యుళాలను శాసించుచు, ప్రాచీనరూపకలక్షణంబుల టెగటార్చి
యొత్తించుచుండిరి. వీరినవ్యాదర్శముల నిదర్శించు
కొరకు హ్యూగో 1829 లో Marion Delorme
1830 లో Hernani 1838 లో Lucrece Bor
gia, Mary Tudor అనురూపకములను స్పృశించి ప్రేదర్శింప
జేసెను. తరువాత ఈతని వ్యాసంగము చాలవర కుకథా క
ల్పన మందు చెల్లుచుండెను. హ్యూగో మానవస్వాతంత్ర్య
ము, సమానసృతి జీవనము నీతివర్తనమదయాప్రసర్తనమునూ
శ్చగునుదార జీవితాదర్శములనెలకొల్పయత్నించుచుండెను. లోక
మానిత సద్గణంబు లెన్నియోనీతనియందగు వడచుండెను. వీని
శావ్యములందలి లోపములు కూడఈమ హాగూణభారమున
నే కలుగు చున్నవి. ఇతని నాటకములు పేక్సు పియరు పద్ధ
తివికాపు. గానాపకాశములు లేనిఆపిరాలపలె మెలోడా
మాల రీతిలోనుండెను.

వీనిసమకాలికులలో డూమా, మూసెట్టు, బార్బిసాండుము

న్నగు ఫ్రెంచికవు లెందరో రూపకముల రచించుచుండిరి. వీరిలో మిన్నలగు అల్జెక్సాండరుడూమా (1802—70) Monte Cristo మాంటిక్రిస్టోమన్నగు నవలల రచించి లోకఖ్యాతి వడసియున్నాడు. ఈతను రచించిన Henry III, Charles VII, La Tour De Nesle అనునాటకములు సవినవలల కన్న నెక్కువలోకజ్ఞానమునుకథా చమత్కారమును భావభారమును కావ్యనైపుణ్యమును చాటుచున్నవి. ఈతని కుమారు డగు ఛోటాడూమా (1824—95)

24 ఎండ్లచాయమున The Dame of Camelia అను నవలనురచించెను. దీనిని రంగోచితముగ గూర్చి ప్రదర్శింప నవ్వత్తముగు రూపక లక్షణములిందగుపడెను. తరువాత నీ తడులనేకరూపకముల రచించి సవినపరాసు రూపకరచయితలలో మేటియనుపేరుపొందియున్నాడు. నైతికసమస్యలను జర్పించుటకు సంఘసంస్కార ప్రణాళికలబ్రవర్తించజేయుటకు నాట్యరంగ ముపయోగింపదగినది వీని యాయము. La Question De Argent మున్నగు డూమానాటకములు సాంఘికసమస్యల సంపూర్ణముగ జర్పించుచు స్త్రీస్వాతంత్ర్యము నకు తోడ్పడినవి. కథాకల్పనమందు చక్కని రంగోచితసందర్భముల గూర్పుల సామర్థ్యమొకటియు పోలుపాడుతైలియు నీసమరూపకములకు కావ్యసాంద్ర్యమేర్పించుచున్నవి. లేనిచో నీతనినాటకములు సంఘసంస్కరణోపన్యాసములుగ జేయుండెడివి. ఈతనినైతిక సంస్కరణాదర్శములు మిన్నలైనను వీని సమర్థిచుటకు గల్గింపబడిన యవస్థలు నీతిబాహ్యముగ నుపయోగముగ, కొన్నితావుల భంగపడియున్నవి.

ఫ్రెంచికవి ఆగేరు (1720-80) ఆంగ్లకవిరాబిన్సన్సు (1829-71) సాసైటీయ నాటకమందుకు ప్రెస్టెబుసార్డొఅను నాటడు (1791-1861) సామాన్యసాంసారిక కథలలోరసవంత మగుగాథావిన్యాస ముచేసి నవీన నాంసారిక చూపకరీతులను విస్తరించినవాడు.

కొపీ 1842-1908 అనకవి విప్లవవాద్యుగో మొదలిడిన భావవద్ధతుల నందికొనియు రోస్టండుకవి Cyrano De Bergerac 1897 అను చూపకమందును, మేటరులింగ Pelleas at Melisande (1894) అనునాటకమందును భావకవిత్వరీతులననవదించియున్నారు. వీరిభావ పూరితకల్పనాకథలు నాటకకళాత్వమునకు క్రొత్తవిధములజీకెంపుచుండ సిండ్లాండు ఫ్రెంచిదేశములలోగృహస్థవిషయములను దెలిపెడి కామెడీలు హాస్యశృంగార రసభరితమైనవి బయలుదేరుచుండెను. ప్రెస్టెబుసార్డొరచించిన నాటకములలో పెద్దపాతూషాలు బ్రీషుకులలో నొదిగియుండు నీచభాషములు వెలుగొందిజనిరంజకముగ నేర్పడెను. కానినాట్యకళకిండువలన నెట్టి శాశ్వతోప విహగముకలుగలేదు. ఫ్రెంచికామెడీలు అవినీతిని ఖండించుచున్నను భావప్రాబల్యమున నైతికాచరణ సదాదర్శముల నెలకొల్పుచుండును. హెన్రీబెక్కు 1897-99 కావసు (1858) హరిపూ (1857-1915) మున్నగు కవులందీన త్యము మిక్కిలిపెక్కిటిల్లి ఫ్రెంచి నాటకములనండి రసప్రకోప సౌందర్యమెల్ల తొలగిచివైచినవి. గ్వీట్రియను అభినవకవి కొన్ని నిర్వేదనాటకముల రచించినను Pateur అను చూపకములో రసపోషణకు కొంత యవకాశమేర్పరచెను.

గాగాల్ (1809-5) అను రషియా దేశపు నవలరచయిత Reviar అను హాస్యరూపకము రచించి యున్నాడు ఇందు రషియా దేశపు సాంఘిక స్థితులు పరిహసింప బడినవి.

క్రాసింస్కీ (1812-59) అను హాలెండు కవిమృదు. Undivine comedy అను హాస్యకావ్యము రచించి యున్నాడు.

ఆంగ్లకవి జేమ్సు బెయిలీ (1819-1602) గెటరచించిన హాస్యనాటకమును హార్బిక్రాంతిరూపుఁ జూపుచు 1839 లో Festus అను స్వతంత్ర నాటకమును రచించెను. ఇతివృత్తముగా రచన మొంది కాళక్రమమున నందులో తరువాత జేర్పబడిన నైతికముతవేదా త తత్వభోధనలతో బలుచెక్కిన విహీనమై యల్లికపాండితము మనుగూఁగి పరివర్తనమున ఈ యోగిని కావ్యమైనది.

గవ్వపు ఫేటాగు (1816-95) అను జర్మనుకవి. Debit & Credit అను హాస్యకము రచించెను. ఇందు ధనికుల సంగ క్రమము చిత్రింపబడి యున్నది.

ఎమిలీ ఆగెస్ (1820-29) అను ఫ్రెంచి గాటకవి నవీన సంఘావారములను స్వభావవైశిష్ట్యముతో నాట్యరంగమున పగులరచు కామెడీలను కల్పించి మొదటి సాహసులలో నొకడు. మొట్టమొదట లక్షణమార్గములలో Lacigues మున్నగు కవి నాటకముల రచించి యీవల Les Elfrontes మున్నగు కవిరూపకముల న్రాయవొడగెను. అనన్వయ సాత్రస్వభావ నిరూపణము వెనుదీయని నీతిపటిమ సంఘపరిహాసము వీని హాస్యకములందు గోచరించెడి ముఖ్యలక్షణములు.

ఆస్ట్రేలియా (1823-96) అను రషియా దేశపు నాటకకవి మాస్కో నగరమందు నివశించెడి చిల్లరవర్తకుల జీవితాంశముల గైకొని The Storm, The Bankrupt మున్నగు వన్నెగల నాటకముల రచించియున్నాడు. ఈతను మాస్కో-నాట్యశాలకు కార్యనిర్వాహక సహాయమునర్పించెను.

ఆచాగరే (1832-1916) అను స్పెయిను దేశపు కవిరాజ్య తంత్రజ్ఞుడు వేదాంతి అన్నియు కలసిన మహామతి ఎనుబడినాటకముల రచించియున్నాడు. యివియన్నియు యూరపులోని దేశభాషలలో సంతరింపబడినవి. ఈతను 1904 లో నోబుల్ బహుమానముంది స్పెయిను దేశపు నవీన శాస్త్రోద్యమమున నాయకమణియై వెలుగుచున్నాడు. ఇతని నాటకములలో Mariana, El gran Galeots మిగుల బేరొందియున్నవి.

XIII

ఆధునిక నాటక కవిత్వము.

జో. హెనిరీకు ఇబ్సెను (1828-1906) - స్వె

నాట్యదేశీయుడు. చిన్నతనమున కొన్ని యిక్కట్లల జక్కి - కష్టములను భరించి 1849 లో కొన్ని భావగీతములను సామెతలను, సూత్రములను ప్రచురించెను. ఆవల విద్యాభ్యాస మొనర్పనెంచెనుగాని నాట్యరంగ మాతని నుత్సాహ పరచుకొని 1850 లో Catilino అను నాటకమును రచించెను. దీనివలన బర్గెనులోని ప్రధాన నాట్యశాలలో రూపకరచనమొనర్ప నియమింపబడెను. తరువాత 1857లో యిబ్సెనుక్రిస్టియానియా పట్టణములోని నాట్యజాతీయనాట్యా లయాధ్యక్షుడుగ నియమింపబడెను. 58 లో The warriors

of Helgeland అను నాటకమును నార్వేజీకవు లొల్లిటి వీర గీతముల ననుసరించి రచించెను. తరువాత నొక ప్రహసనము వ్రాసి ప్రజాద్రోష మనుభవించి ప్రవాసుడై ఇటలీ యందు కొంతకాలము సంచరించి డ్రెస్సెను మార్చుకొని పట్టణములలో కాలయాపన మొనర్చుచుండెను. ఈతనినాటకములలో Emperor, Galilean, Pillars of Society, Doll's house, Ghosts, Wild duck, Master builder, When we dead awaken అనునవి ప్రధానగౌరవ మొందుచున్నవి.

ఇబ్సెను మానవజాతినంతను పరిపాలించినేగాని నార్వే లోని దురాచారముల మాత్రమే ఖండించియుండలేదు. కాని మానవస్వభావ సామాన్యమగు హాస్యసందర్భముల గైకొని నను రూపకల్పనమందు తా నెఱిగిన స్వదేశీయుల బాహ్య రూపములనే చిత్రించవలసి వచ్చెను. ఇబ్సెను మహాకవి నాటకరచనమందు కొత్తదారుల మెట్టియున్నాడు. ఇతని ప్రతిభా విశేషములు పార్వతీకోపము క్తములని చెలిసి కొనుట కెంతయోకాలము పట్టినది. మొట్టమొదట నీతని రూపకకావ్యపద్యములు నార్వేజీకవు బాషయందొప్పునట్లు యితరభాషలలో జెలువొందవని భ్రమపడుచుండీరి. కాని బర్నార్డుషా 1891 లో “ఇబ్సెను నాటకముల తళుకులాటలు” అను విమర్శకగ్రంథం ను రచించియు ఎడ్మండుగా సే వీసక నేక అభినందన వ్యాసాంజలుల నర్పించియు వీనిప్రభావ మాంగ్ల దేశమున జేర్చిరి. విలియము ఆర్చరు అను నాటకవిమర్శకుడు ఇబ్సెనునాటకముల నాంగ్లేకరించి యున్నాడు.

ఇబ్సెను రచించిన Peer Gynt, Brand అను నాటక

ములు కావ్యప్రధానములై యున్నవి. తరువాత నితడు ప్రహసన జాతీయముల జీవకళలుట్టి పడనేర్పరచెను, తుదకుభావ సంకేతికములగు నాటక పాత్రలను గల్పించెను. స్వభావ చిత్రీకరణ మందీతడు చూపిన లోతుచురుకులు జీవించియున్న వ్యక్తి స్వరూపముల బింబీకరణము మిక్కిలి దుస్సహముగ నుండెను. కానికథావిన్యాసమందు స్వగతములను విష్కంభాది ప్రస్తావనలను తోసిపుచ్చి కథాంశపు వివరీతా వస్థలో మొదలిడి కాలక్రమమున జరిగిన జరగనున్న వృత్తాంత మంతయు వెలువడనట్లు నేర్పుమై యల్లియున్నాడు. ఈ తెలివి Rosmersholm అను రూపకమందు స-పూర్ణ వికాసమొందియున్నది.

ఇంగ్లాండులో రాబర్టుసను రచించిన కామెడీల ననుసరించి సర్ ఆర్థరుపినేరో 1885- ఇబ్బెను ప్రభావ మొకంత జవజూచియు 1889 లో Profligate అను నాటకమును రచించెను. అందు సాంసారిక కథానాటకము మామూలు గొడవ కన్న నెక్కువ భావగాంభీర్య మేర్పడి కొద్దిలో ఇబ్బెను రూపకముల బోలియుండెను. పదంపడి ఈ కవి His house in order అను రూపకమును ఇబ్బెను నైజమును కథాకల్పన చాతుర్యమును పాత్రోపాధి పద్ధతులను వెలిగించి చూపెను. అనేకులు ఇబ్బెను ననుకరింప యత్నించిరి కాని లాభమెక్కువకనపడనందున ఇబ్బెను రీతులం దేవగింపుజగించినది.

హెనరీ ఆర్థగజోన్సు (ఆంగ్లకవి 1851-) 19 వ శతాబ్దపు మెలో డ్రామాను అనుసరించి The Silver King మున్నగు కామెడీల మూటినెరచించెను. ఇందుల బరిహాసంపబడిన సాంఘిక విషయములు జాతీయ సత్వమొప్పుచు విషయవైశా

ల్యమను భాషాసామర్థ్యము నటకరితనము వైతికదౌర్బల్యము పటాటోపముదురభి మానము మున్నగు నీచలక్షణముల పవి త్రాదర్శనములతో ఖండించుచురుకు తథకున వాసికెక్క మున్నది.

జి. మా. సుమేతరులింగు 1862.

బెల్జియముదేశపు మహాకవి 1889 మొదలు నలుబది నాటకములను కావ్యములను రచించి 1911లో నోబుల్ బహుమతి నమును పొందియున్నాడు. ఈతని నాటకములు కీలుపామ్రలాటలకొరకు ప్రధానముగా వ్రాయబడినవి. ఇతని గద్యము పద్యసారళ్యమున సాధునికల పదసోపనలియై చెల్లగా బ్రహ్మాండమును వినియోగము క్షణంబగు నిర్వేక రస నిరూపణ ముదన్వితము సౌకర్య మేర్పరచుచున్నది La princes Melene, Mona Vanna Betrothal మున్నగు ననేక నాటకము లీతని కళాపద్ధతుల చెల్పుచున్నవి. మానవ జీతిమందు వ్యక్తమగున పేద్యరహస్యముల చెలిసికొనటకు కీతని యత్నించుచు ఉన్న కొన్ని సమయములలో నపేద్యసూచనలకు నూపరిల్లునమొనర్చి నాటకవిధనేర్పరచుచు. ఇతని పద్ధతులు ఉత్పేక్షాదూషితములనియు, సాంకేతికములనియు భావ సూచకములనియు పలుతెఱంగుల ఖండింపబడినవి, ఈతని నాటకములలో కథావస్థల నేర్పడుచేష్టా సంచలనము చాలప రహిత్యమిది. అవస్థలు సూచింపబడునేకాని అభినయాంశ మున్నై ప్రదర్శింపబడవు, మానవ సంచారవైఖరులు ముఖ్యముగా నావృత్తిగా సానుభవమందేర్పడు ప్రకాంతచిత్తవృత్తులు మాటర్ లింగుమహాకవిలందు చక్కగనిరూపింపబడినవి.

జూలై 1862

జర్మను నాటకకవి. 1912 లో నోబెలు బహుమానముందికొనిన Die Weber మున్నగు నాటకముల రచించెను, ఈతని మొదటికల్పకలందు సమకాలిక సంఘాచారములు భావాదర్శములు ధైర్యముగ మనసు విప్పివెలవరించ బడినవి. స్వభావచిత్రముందు నవీనజీవితములోని నీచావస్థలు హాస్యకరముగు వైశద్యముతో చూపబడినవి. కాని కామెడీరచన మందీతడు యిమాన్యుయల్ క్వింటు అను రూపకమందును Atlantis అను దానియందును కొత్తపోకడల రుచుల్లేర్పరచి యున్నాడు. ఈతని నాటకము లనేక బాషలలో జేర్పబడినవి.

బర్నార్డుషా (1856)

ఇరులెందులో జన్మించి 1879 లో లండను నగరమందు సారస్వత జీవనమేర్పరచుకొని వచ్చి చేరెను. కొంతకాలము నవలలు విమర్శనలురచించి గాన శిల్పాదివిషయములందు లోక విఖ్యాత విమర్శకాధికారులు సంపాదించియున్నాడు. ఈతను సాంఘిక రాజకీయ విషయముల కూడ జర్చించుచుండును. అనేక సంపుటములలో దట్టముగ నింకెడి నాటకపరంపరల గల్పించి పేరెక్కియున్నాడు. ఇతను వాదప్రతివాదముడు కడునేర్పరి. హాస్యము ఆత్మపణ వెక్కిరింపుమున్నగు వాదసాధనము లీతనిగై వశము. నాటకములు కడుపెద్దవై తుదివరకు పర్వవసాయము తేలవలయును. వీనిలో Back to Methusaleh, Man and Superman మున్నగువి ఈతని తత్వాభిప్రాయముల దెలుపుచున్నవి. పశ్చిమలోని శస్త్రముల సాధించి వశపరచి వారి సహాయమున కార్యభివృద్ధి మేర్పడకుండ తక్కువకష్టముతో నెక్కువ ఫలమొందెడి మానవులు సహా

పురుషులని భావించి యిట్టి వానినే త్రుత్వమున ఇటువంటి శక్తి నందరు సంపాదించు యుద్ధేశ్యముతో మానవలోకము య త్పించి యన్నివిధముల ముందడుగు వేయచున్నదని ఈతని యభిప్రాయము. నిరంతర సద్భావయోజనమే స్వర్గమనదగును ముందుకు నడువ యత్నించుచు బోర్లపడుచుండెడి మానవజాతికి దారిచూపి తోడ్పడుటయే పరోపకారమే బ్రహ్మానందము. ఈ భావములను బర్నార్డు మాతననాటకములలో వివరించియు న్నాడు. ఇతని కథాకల్పనము లోపభూయిష్టమైవాదోపన్యాసముల నడుమనుక్కిరి బిక్కిరిగ సన్నగిలినిస్సార నీరసరూప మున నుండును. చిలిపి వెక్కిరింపులు పలగాకివాగుడు భావ గాంభీర్య సౌందర్య మొప్పెడి యదార సందర్భములనడమ తలజూపి చెలరేగి కథాసారశ్యమును రసావస్థను చెరిచియు సభ్యునిగ జేయుచుండును. కాని కామెడీలలో సాంఘిక విషయములను అవలీలగ చురుకు పోటులతో దర్శించి పరిహాసించి సంస్కరించెడు నైపుణ్య మీతని యందుమూర్తీభవించియున్నది.

జాన్ స్టూనువర్థీ రచించిన నవీననాటకములలో కొంత సదృశ్యముగ నుండినను వీని యత్తమ నాటకముగు Strife అనునది కూడ నాటకరచనమందు ఎట్టి కళాసిద్ధి నొందినదని చెప్పజాలము.

సర్ జేమ్సు బారీ 1860- అనేక కామెడీలను విచిత్ర రూపకములను రచించియున్నాడు. వీనిలో 1904లో వెలువడిన Peter Pan అనునది వన్నె కెక్కియున్నది.

ఇరువురులోని డర్లు సగరమందు ఆఫీధియేటరులో

శామెడీ రచనను చూ కొన్ని ప్రయోగ పరీక్షలు జరుగుచున్నవి. ఇందు యీట్యు, సింగ, మున్నగు కవులు నాట్యకళాపరిణామ మెరుగదలచి పాటుచుచు చున్నారు. సింగారించిన Playboy of the western world 1907. ఏరి వద్దతులదేలున గలదు.

ఇంగ్లీష్ యూరిపునంన ప్రాచ్య దేశ మాల కావ్యనాటక రూపములు ఎరుకగలవారి యల్లము నలయుచున్నవి. రవీంద్రనాథ్ ఠాకూర్ రచించిన కొన్ని నాటకములు జపాన దేశమున కాసికెక్లెనోత రూపములు బోధ్య. దేశపు నాట్యోత్పలము వాళ్ళోత్పల గారివలెయిదియున్నది. వీనినిన్నటిని పక్షించి చూడ బోక...లోని లక్ష్యదేవుల లండు కావ్యమై ఖరుచు మామకన్వహించునది కొందఱును మించుగ నొకేకిరిగ నొందునని తేలుచున్నది. అందు బాధ యొక్క ప్రత్యేక జాతీయత యొకంత యనునవిమంశము కాని కథాశయమునా కల్పనపద్ధతులందునా దేశభేదమున జనియించు స్త్రోత్యోనపభేదములగుకడపు ప్రస్తుతము యూరిపులో బావ్యలాటలంగు మూలాభియము చు నెసేమాటన యోగించెడి యధినయను భూతినిబట్టి కల్పన కనబడుచున్నది. అప్పుడు జీవించును పాశ్చాత్యనాటక కల్పనలో ఇదివరకు బేర్కొనబడనివిభావరూపభేదముల గలవి నెరుకునుదహరించెదము.

Byornson బోర్నిసన్ 1812-1910.

నార్వేదేశపు ప్రతిభాగారి. కావ్యమునా నాటకములు నవలలు, పిట్టకథలు సమాన నైపుణ్యముతో రచించి, 1906

లో నోబెలు బహుమానమందికొనెను. ఈతని మొసటినాట కము, *Lame Hulda*, వెలువడిన వెంటనే ప్రజామోదమును వడసి మిక్కిలి గౌరవించబడెను. తరువాత ఇటలీలో రెండు సంవత్సరములు నివసించి, 1861-1862 లో *King Severre*, *Ligurd the Bastard*, అను చారిత్ర రూపకత్రయమును, రచించెను. వీని కళాప్రాభవమున, వీనిపేరు జగముంతయు నిండిపోయెను. తరువాత కృష్టియూనియూలోని, జాతీయనాట్యశాలకు సూత్రీధారుడై, పెక్కు రూపకముల రచించెను.

జి. తామస్సుహార్డ్ 1840. 4

అంగ్లనాటకకవి, నవలవ్రాయసీ. కొంతకాలము శిల్పి శాస్త్రమధ్యసించి యావల 1860 మొదలు 70 వరకు కొన్ని వద్యకావ్యముల రచించి 71 లో తొల్లిటి నవలను రచించెను. ఈతని నవలలు, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు రచించిన మాలపల్లివలె నొక ప్రత్యేకమండలిలోని ప్రజలను వారి వాడుకభాషను లక్షించి వ్రాయబడివి. ఇట్టివాప్తాభిమానముచేతను, భాషాభిమానము చేతను, యీతని కావ్యరీతు లొకవిధముగ నుపకరించుచున్నవి. ఇంతియేకాక మానవ గుణసమష్టి నవలొకించి, యువారసమభావములతో జత్రించునేర్పుకూడ యుండెను. ఇతనికిధలు లెక్కలేనన్ని కలవు. కథలకిన్ని భావగీతములే చిరకాల ముండవచ్చును. ఇందలి పాత్రీవాచికములు, తన యభిప్రాయమును సూచించవనియు, లోకములో నితరులనుకొనెడి తలపుల చెలువుననియు హార్డ్ చెప్పుకొనును. కాని వీనిలో నీతిని జీవితానుభవము, ఆత్మీయ భావవికాసమున లేతవన్నెల సాంఘికీకరి, ముద్దుకైతలలో

కులుకుచున్న చనుటకు సందియమగుపడదు. ఈతని కథాకావ్య ములందు, మానవజన్మ నిరుపయోగ ప్రయాసమనెడి తత్వ మగుపడుచుండును. 1904లో నెపోలియను, కయ్యముల కాలపు, యితీవృత్త మెత్తుకొని Dynasts అను మహానాటకము, ఆనేకభాగములుగ రచించెను. ఇది రూపకరూపమున కల్పింపబడిన మహాభారతమువంటిది. డూమారచించినబహు సంపుటనవలంఁదెట్టి విస్తీర్ణకథాప్రపంచన మగుపడునో అట్టిపొందికచెడని మేటికథ సర్వాంగ సామంజస్యమున మహా కావ్యపరిమాణములో నూహించి నేర్పుమైనిర్వహింపబడినది. మానవుడు తానెరుంగని తన్నమించిన భూతప్రపంచములో గన్నుగానక తానే మిన్నయని మిడిసి వ్యర్థమైన స్వాభిమాన విదగ్ధుడై తొట్టువడి యులికి దుఃఖించుచుండుననియీతని యభిప్రాయము. మనమెరుగని దూరబలవత్తర శక్తులెవ్వయో గాకతాలీయముగ నష్టతగిలి మనయత్నముల భంగపరుచుచుండును. ఈభావము Dynasts మహానాటకములో చిత్రీకృతం దర్య మేర్పడచిక్రింపబడినది. మును మొదలు భావనంతో భము దానిగలిగించు కథావస్థలు మానవాహంకారమునకు దోచెడి పెరుదొంగమున చిత్రీకృతంపబడినవి. ఆవల నెద్దుటనో, కడుదూరమున రిక్కతెరపుల విహరించు భూతగణముల చూపులో చీమలపోరాటమువలె నగుపడు స్వల్పరూపమున మానవావస్థలు చిత్రీకృతంపబడినవి. అనగా మనదృష్టిలో బ్రహ్మాండవైశాల్యమున నగుపడు మనగొప్పలు, చేతలు, పలుకులు, రాగకోపములు, విశ్వదృష్టిలో నత్యల్పనిర్నిమిత్త నీచావస్థలో నగుపడునను భావమీ నాటకము తెలుపుచున్నది. వాచక

ములోని పద్యములు దేవతాపాత్రల పాటలు, సంభాషణము, అన్నియు రమ్యముగ గూర్చబడినవి. ఈనుహానాటకము దేశ చరిత్రల దెలుపు నాటకకవిత్వమున క్రొత్త మార్గముతోక్కి పండితమానితమై వెలుగుచున్నది.

సర్ జేమ్సు బారీ 1860

ఆంగ్లరచయిత. లండనులో పెద్దచదువులగఱచి 1887 మొదలు కథలను వ్యాసములను నవలలనురచించి 1891 నుండి నాట్యసహస్యలను విచారింప దొడగెను. 1894 లో Prof-
essor's Love Story అను హాస్యరూపకము రచించెను. ఇది దీనిలోపెక్కు దోషములున్నవి. 97 లోసీతను రచించినదర్శిం-
చిన The Little Minister ఆను నాటకముతో సీతని నానుర్ధ్వ వైశుప్యములు తెల్లనుయినవి. " ఏమీ ఇతను నాట్యరంగము నొక బంగారు గనిగాచేసినాడే?" అనిస్తీ వెన్ననుఅచ్చరువందు నట్లుగా లండనులో నొకేదినమున ఈతని నాటకములయి దారు ప్రదర్శింప బడుచుండెను. The Wedding Guest, The Admirable Chricton, Little Mary, Peter Pan ప్రధాన రూపకములు. Peter Pan ఆంగ్ల నాట్యరంగమున భాసిల్లు రూపక రాజములలో నొకటి. ఇందు బారీయొక్క నిజస్వభా వానుభవములు ప్రకాశించుచున్నవి. తరువాత యితనుమరి కొన్ని రూపకములను వ్రాసియున్నాడు. The Twelve Pound Look, A Kiss for Cendrella మొదలగునవి మూ-
గ్ల పేక్షకులను నిర్మితర నాట్యవిశేష మొందును ప్రదర్శన మును మిక్కిలి జనరంజకముగ నున్నవి.

—♦సింగ 1871 — 1909♦—

ఐదులెండు దేశపునాటకకవి జనసామాన్యపు జీవితమును చక్కగ బరిశీలించి యున్నాడు. డబ్లినులో ఆదీనాట్యశాలయందు రూపకప్రయోగ పరీక్షలు జరుగుచుండెను. వాని కొరకీతడు The Shoadow of the Glen, Riders to the sea, The well o. Saints, the Tinkers Wedding, మున్నగు నాటకముల రచించి ఐదులెండులో ప్రస్తుతము నడుచుచున్న రూపక సంస్కరణోద్యమమునకు గేలూత నిచ్చియున్నాడు. ఇతని రచనలో పల్లెటియందములు మంచి పటుత్వము గోచరించును. ఇతని రసవిభావన మసాధారణము. ఇదియు స్వభావచిత్రమందలి నైపుణ్యముచేరి యీతనినాటకములకు వన్నె వెట్టినవి.

—♦యూల్సు 1865 ♦—

ఈసంవత్సరపు నోబులు బహుమానమొందిన ఐర్లెండు దేశపు కవిపుంగవుడు. డబ్లినులోని విద్వన్నాట్య రంగమును నెలకొల్పిన ధీమంతులలో నొకడు. Countess Kathleen అను నాటకము రచించియున్నాడు.

వీడికాక గార్డిను క్రీగు, అనంజయో, ప్రింకువాటో, మున్నగు ప్రసిద్ధరూపక రచయితలెందరో నవీన నాట్యరంగమును తమ రూపకసమర్పణచే వెలిగించుచున్నారు. ప్రస్తుతము అన్నివిధములగు రూపకములు ప్రజామోద మనుభవించుచున్నవి పూర్వకాలమున ప్రాచుర్య మిప్పటిమంత లేకుండెను. నాటకకవులు మున్నుగాగల కళోపాసకులు ప్రభుమందిరంబుల నాశ్రయించి తమ కృతులను వెలుపరించి స్థానిక గౌరవ మనుభవించుచుండిరి. వీనిలో నిలువగల సత్వముండిన

మంచికృతులు స్వదేశమునుదాటి యితరసీమల జేరగలిగెను. కవులు రాజాశ్రీతులగుటచే నెక్కులమున నేదేశపు రాజమూలి సామ్రాజ్యవైభవ మనుభవించుచుండెనో నాట్యాది నరనకశల పోషించు యాదార్యమొప్పి దీనికివలయు సంస్థల నేర్పరచుచుండెనో, ఆదేశముననే మేటికవుల కృతు లుదయించు చుండెను అదికాక వ్రజలకు విజయోత్సాహము లేర్పడిన జాతీయ మహాదశలలో కళావిజయ మేర్పడుచుండెను. ఇప్పుడు ప్రజాపోషితమై యశంతమగు నవకాశము లేర్పడి గాటక కవులకును నటులకును అచూచాకాశము లేర్పడినవి. మరియు నాధునికప్రచురణ సాధనములచే నొకచోటి కళాస్వరూపములు భూషణం డలమెల్ల గ్రమ్మికొనుచున్నవి. దుచులనంతము పోషకులు జనబాహుళ్యము. అరకాశములు విడార ననుకూలించుచున్నవి. ఇందుచే ననేకవిధములగు రూపకరీతులు ఏక కాలమున నాదరింపబడి పెంపొందుచున్నవి. శాసించు ప్రభువులుగానియధికారి పరిషత్తులుగాని పూర్వపు ప్రాధవమున నవ్యరచనా సాహసమును అడ్డగింపజాలవు. అందుచేత ప్రస్తుత కవులలో నెవరుమేటియో ఏరూపకమున కాలశిక్షలో నారితేరి నిలువగలవో చెప్పజాలము. అన్నియు నాదరింపబడుకొన నరూపక ప్రాశస్త్యమునుగాని కవియోగ్యతనుగాని నిశ్చయముగ నిర్వచింపజాలము. సారస్వత వికాసము జాతులు కష్టసిద్ధుర మనుభవించు పేదదశలో జాతీయ సత్వపూరితమగు మోటుకెరవుల కొద్దిగను విపులైశ్వర్య మనుభవించెడి శాంతి సుఖజీవనములో లక్షణాలంకృతమగు చిత్రవైఖరులను విస్తరించుచు, లక్షణమునకును, కళాస్వాతంత్ర్యమునకును, నిరంతర

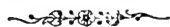
మగు నైరుధ్య మేర్పడుచు వీని విజయపరాజయ క్రమములతో సారస్వత చరిత్రము నిండియున్నది.

19 వ శతాబ్దాదియందు భావ స్వాతంత్ర్యమును జాతీయసత్వమును సర్వసమత్వమును సూచించు ప్రాకృత వాంఙ్మయ రూపకము లెక్కువ యేర్పడినవి. ఆ శతాబ్దాంతమునకు భావగాంభీర్య సూచకములగు చిత్రవైఖరులు, రుచికరములాయెను. ఇరువదియవ శతాబ్దములో ప్రాచ్యపరచింత ప్రాకృత్య సారస్వతమందు గారవింప బడుచున్నది. యెట్లులై నను కడచిన నూరు సంవత్సరములలో యూరపులోని ప్రతిదేశమందు నానావిధములగు సారస్వత స్వరూపములు ప్రజాప్రాప్తి తములై వన్నెకెక్కుచున్నవి. యీస్కిలసు, మాల్దేరు, మేకుపియరు, గీటీ, యిబ్రెనుమున్నగు, నవతారికపులు యెన్నఁదోకాని దైవప్రసాదమునగాని జనియింపనేరరు. ఈకాలములో వేలకొలది రచయితలు నాట్యాధికశల నేవించుచుండ మహాశియవతారముల సక్రమదావిర్భావములు అసంభవము కావచ్చును. కాని లలితకళల విమర్శనయు, నవ్యకలనయు ప్రయోగపరీక్షయు పూర్వమెన్నడును లేని విశాలావకాశములతో జరుగుచున్నది. యూరపులోని చరిత్రాంకముల నీవిధి జూపిసందున ప్రైప్రకరణములోని రూపకవికాస సందర్భములు లెస్సగ గోచరించునని నమ్ముచున్నాము.

ఆటకొలను

— నాట్యరంగము. —

ధియేటరు అను శబ్దమునకు చూచెడితావు, లేక దృశ్యప్రదర్శన ప్రేక్షకసభ, అను అర్థములు వెల్లుచున్నవి. ప్రస్తుతము, గానవినోదములను, రూపకాభినయములను, సలిపెడి, కట్టడమునకు పేరు.

తొల్లిటి యవననాటకములు ఆరుబయట నాడబడుచుండెను. రంగస్థలము దేవతామంటపముగ నుండెను. గానమేళము నృత్యగీతములతో యీమంటపమును బరివేష్టించి, కూర్చుండియు తిరుగుచు, హంగుగావించుచుండిరి. ప్రధాన నటులుమాత్రమే మంటపముమీద నెక్కి యభినయించుచుండిరి. తరువాత కొంతకాలమునకు సంచారీనాట్యసమాజము లేర్పడ పల్లెటి బజారులలో నటులు తమ సామానుబండ్లపై నెక్కి వానినే రంగస్థలముగ నుపయోగించి యాడుచుండిరి. తరువాత B.C. 500 లకు యాతెన్నుపట్టణములో తొల్లిటి శిలాశిల్పిత నాట్యమందిరము, ముప్పదివేలమంది కూర్చొను అవకాశముతో నిర్మింపబడెను. ప్రాచీన నగరరాజములలో

నిట్టి పెనుకట్టడములేర్పడెను. రోమకనాట్యశాలలు యవన పద్ధతులలో కట్టబడినవి. ఇందు పరిషత్ సభ అర్ధవలయా కారమున సోపానపరంపరలతో, గట్టబడి పైన కప్పుగలిగి యుండెను. మధ్యవర్ధ్య జనులు వచ్చిపోవుటకు మార్గము లుండెను. రంగస్థలమునకును ప్రేక్షక సోపానములకును నడుమ గానమేళములు తీర్చియుండిరి.

మధ్యకాలముల మతప్రచారక రూపకములు క్రైస్తవ వాలయములందును, సత్రములందును ప్రదర్శింపబడుచుండెను. నవీనయూరపులో మొదటి నాట్యమందిరములు 1548 లో స్థాపింపబడినందున, 1580లో రోమునందును కట్టబడినవి. ఇంగ్లాండులోని మొదటిధియేటర్లు బర్నేజీ మహానటునిచే 1576 లో కట్టబడెను. తరువాత 1600 లలో యూరపు లు డనునందు బ్లాకుఫీరు నాట్యశాలను, గ్లాబుధియేటరును కట్టించెను. ఈనాట్యశాలలు ఆరుగూఁఖములుకలిగి పైన కొంత వరకు తెరచుకొని రోమకపరిషత్తులను, ప్రస్తుతపు స్కూలు డేరాలను పోలియుండెను. క్రింగోతిలో సామాన్యజనులు నిలుచుండి, ఆటను చూచుచుండిరి. నాట్యరంగము మంట పమువలె సమాజాంగణములోనికి పొడుచుకొని యిరుపక్కల పెద్దమనుష్యులుకూర్చుండు ఉత్తమాసనము లుండెను. తరువాత నాట్యరంగము మంటపాకృతిమాని వెనుకకు జరిగి చుట్టును మూయబడిన చిత్రపట రూపమును దాల్చినది. ఈనాటి జగద్విఖ్యాత నాట్యశాలలలో స్థాపింపగరమందు 1875 లో కట్టబడిన ఆపిరామందిరము, మిలానుపట్టణములోని స్కాలామందిరము, నేపిల్సులోని సాన్ కార్లో నాట్యశాల,

డ్రెస్ డ్రెస్ మ్యూజిక్ నగరముల జ్వలరాజ నాట్యభవనములు, బేరిత్తులో వాగ్గురుమహాగాయకుడు నిర్మించిన గానభవనము, న్యూయార్కులోని మాడిసనుదియేటరు మున్నగునవి మిగుల ప్రసిద్ధిజేసిన మున్నవి. హూడిననుభయేటరులో రంగస్థలము మూడుఅంచలకట్ట మందిరములపై గూర్చబడుచుండును. ఒకసీను ఆడుట పూర్తికాగానే, అది విద్యుత్సహాయమున బొంబాయిలోని యెలెక్ట్రీక్కు లిప్టవలె క్రిందికిదిగిపోయి పైనున్నసీను వ్రాసమునకు దిగును.

నాట్యరంగమందు చమత్కారమగు సీవరీనిత్రీములను, గల్పించుమార్గములు యవనసూత్రీధారులెరిగియుండిరి. కాని యీకాలములో విద్యుద్దీపములనహాయమునను తక్కుడురంగ పరికరములయంత్రీసాకర్యమునను, నాట్యరంగములో సూర్య చంద్రుల యుదయాస్తమయములు, నదీసాగరజంపంచలనము, తుపానులు పడుగువాటులు మున్నగు ప్రకృతివైచిత్ర్యములు యథాకావ్యముగ నచ్చుంపుటందములతో జూపబడుచున్నవి. లక్షకొలది వ్యయపరచి ప్రకృతివనకరించు రంగభ్రాంతి నేర్పరచ యత్నించుచున్నారు. కాని కొందరు ఆరుబయటను, తెల్ల తెరలయెగుటను, నాటకములాడి అభినయమే ప్రధానాశముగ నొనర్పదలచుచున్నారు.

మహాత్ములు వసించుచుండిన, ద్వారక, అయోధ్య నై మిశ్రాంధ్రము మొదలగు ప్రదేశములు తీర్థస్థలములై బరగి నటుల, యూరపులో కొన్నినాట్యశాలలు, తొల్లిటనుండియు లోకోత్తరమగు సూపకముల బ్రదర్శించియు మహాకవుల తెలివి తేట లంకురమండే గ్రహించి యాదరించియు, మహానటుల

కేర్చి యాడించియు, నాట్యకళలో కొత్తదారుల స్వతంత్రించి దొర్చియు, మిన్నలై పేరుపెంపుల వడసియున్నవి. ఇట్టి నాట్యశాలలలో గొన్నిటి యుదంత బూదిగువ నుదాహరించెదము.

(1) డబ్లినుపురములోని ఆబీధియేటరు—1898 లో మూమూలు బజారు నాటకములకన్న నెక్కువ కళాచాతుర్య మొప్పెడి నాటకముల నాడు తలంపుతో విరిఘనాట్యసాహితీ మండలి నెలకొల్పబడినది. ఫే—గారి మానేజమెంటులో నీ సమాజము The Hour Glass, Kathleen మున్నగు నాటకముల బ్రదర్శించెను. ఇందలి సౌకుమార్యము, స్వాతంత్ర్యము, లేతచందనములు చూచి మెచ్చి హార్నిమన్ దొరనాని 1904 లో నీసమాజము వారుచితముగ నువయోగించుకొరకు ఆబీధియేటరు కట్టించి ఇచ్చెను. ఇప్పుడసంఘము అయిరిఘజాతీయ నాటక సంఘముగ వ్యవహరించుచు, యీటు, సింగా, నూర్తిను, మూరు, కొలం, ఎర్రైసు, డగ్లసుహైడు, బెర్నార్డుహ, మున్నగు నాధునిక లోకవిఖ్యాతనాటకకవుల కల్పనలు బ్రదర్శించుచున్నది. కామెడీరూపకమును లేతచందములలో గులికింప జూచెడి పుణ్యస్థలములలో నిది ముఖ్యమైనది.

(2) Academy of Dramatic Art లండను. నాట్య విద్యాలయమును 1890 లో స్థాపించుట యను మహానటుడు స్థాపించియున్నాడు ఇందు నటులు నాట్యశిక్షగ్రచుచున్నారు.

(3) ప్యారీసునగరములోని థియేటరు ఫ్రెంచీయ అనునది 1680 సం॥ లో లూయీ XIV చక్రవర్తి శాసనమున

మా శ్వేరుమహాకవిరూపకముల బ్రదర్శించుకొరకు కట్టబడినది. 1689 ఫ్రెంచిజాతీయనాట్యశాలగ నంగీకరింపబడి, రాసీను మహాకవి కృతులను ప్రదర్శించెను. 1900 లో తగులపడి తిరిగి వెంటనే గాడెట్టను ధార్మికునిచే కట్టించబడినది. 1793 లో జాకబీను పితూరీదారులు దీనిని బహిష్కరించిరి, కాని 1812 లోనె పోలియనుచక్రవర్తి మరలనుజ్జీవింప జేసియున్నాడు. ఈ నాట్యశాల ఫ్రెంచిజాతికి చెందియున్న నాట్యపరిషత్తుండిరము. ఇందులో మొదట నాట్యవిద్యనభ్యసించినతరువాత వేతనము గొనుచు కొంతకాలము నటులు అభినయించుచుండవలెను. వీరినాటకములలో ప్రతిపాత్రమును క్రమశిక్ష నొందిన యధికారి నటులే ధరింతురు. ఈనటులలో మిక్కిలిపేరెక్కినవారు కొంతకాలమునకు అధికారిమండలిలో ఎన్నికవలన జేర్చుకొన బడుదురు. నాటకపు ప్రకటన పత్రములమీద అధికారి సభ్యుల నామములు ముద్రించుచుండురు.

(4) లండనునగరపు డ్రూరీలేను నాట్యశాల 1661 లో కట్టబడినది. ఇందు ప్రదర్శింపబడిన మొదటిఅట బోమంటు ఫ్లాచ్చరులు రచించిన The Humorous Lieutenant, కిల్లిగ్రూ అను నటునిచే నభినయింపబడినది. తరువాత 1672 లో తగులబడి నర్కోప్టఫర్ రెన్ను అను మహాశిల్పిచే 1794 తిరిగి కట్టబడినది. 1809 లో తగులబడి తిరిగి 1812 లో బెంజమిన్ వ యట్టు అనుశిల్పిచే కట్టబడినది. ఇందు కీను మాకౌడీ మున్నగు మహానటులు చిరకాలమభినయించుచుండిరి.

(5) లండను—స్టోబు థియేటరు—1599 లో దీనిని బర్బేజీమహానటుడు పేక్సుపియరుమహాకవి చేరి సొంతముగ

కట్టుకొనిరి. ఇందు పేర్కొనియరుకూడ అభినయించుచుండెను.

(6) మాస్కానగరములో నాట్యకళాస్వరూపము నిర్ణయించుటకు ఒక రూపకప్రయోగ నాట్యశాల నెలకొల్పబడియున్నది. ఇటులనే యూరపు అమెరికాఖండముల రాజధాని పట్టణములలో సాహిత్యపరిషత్తులు కళాపరిషత్తులు ఆయా జాతికొక్కొక్కటి యుండి సాశ్చాత్యకళా విన్యాసమును శాసించి మంచిదారుల నడిపించుచుండును. సాశ్చాత్యులలో విజ్ఞానసంపాదనమందు దురభిమానములు తక్కువ. ప్రపంచములలో ఏదేశమున నెవ్వధమగు మంచియున్నను కళాస్వరూపములుండినను సారస్వతరూపు లగువడినను ఆదరముతో గైకొని తమభాసలోనికి సంతరించి దాని యుపయోగమారసి ఇట్టి దినదినప్రవర్ధమాన విజ్ఞానాతిశయముతో బలుతెరంగుల నభివృద్ధిజెందుచున్నాడు. గర్వాభిమాన దురహంకారములు వదిలి కనువిచ్చి విజ్ఞానప్రపంచమును చూచి మన యనుభవముల విస్తరించి మానవజాతియొక్క అనుభవసమష్టిని మన జాతీయప్రభోదములతో జతపరచి సమన్వయముచేసి యణుక్షణము గతించిన మానవానుభవమును ఒకకంటితో చూచుచు మరియొకకంటిని నన్యదర్శములపై నిలపి కళాజీవనమునలుపుచు లక్షణశృంఖలులలో చిక్కికొనక గర్వాభిమానతమిస్రమున గ్రుడ్డిపోవక నిరంతరభావ సంచలనమున సర్వకళాస్వరూపముల బ్రయోగించిచూచుచు స్వశాంతిని పడచినగాని మననాట్యకళ యభివృద్ధి నొందనేరదు.

II

యోగి అభినయము. ౧౨౦

ప్రాచీనకాతుల మహాశాస్త్రవేదములందునాటకములంకు రించినట్లు అభినయముకూడ దేవతారాధనమునందును, కులా చారములందును జనించినది. మొట్టమొదటి యభినయము మూకచేష్టలుగ, కేవలము ఆంగికాభినయమై యుండెను. తరువాత పాటలు సంభాషణము కూడ నటుడు వుచ్చరించ వలసివచ్చెను.

యవననాటకములు ప్రహసనములు దేవతారాధన క్రమములనుండి పికసించినవి. ఇందు మేళనాయకుడు నాట కమాల వ్రాసి పాటలనల్లి వానినభినయించెడిరీతి తక్కుడు మేల గాండ్రీకు గరపుచుండెను. వీరకథల పాడుకపుడు మేళనాయ కుడు రసావేశ మొంది వీరునిలక్షణములు తనయందాలోపించు కొని తన మనోవృత్తులను ఆంగికాహర్షివాచికరీతుల బ్రక టించి యత్నించుచుండెను. ఇదియే నాటకాభినయమందు మొదటిమెట్టు. యవననాటకములలో నుపయోగింపబడిన ముఖవేష్టనములు Masks ముఖమందు భావప్రకటన మొనర్ప కుండ జేసినవి. ఇట్టిస్థితిలోనే యవనరోషకనటుల నాట్యకాశ లము, కృత్రిమ ముఖాఛ్ఛాదముల వెనుక మరుగుపడియుండెను. మహాపన్యాసకుల రీతులందు భావోద్దీపన మొనర్చెడి యభినయకాశల మగుపడుచుండెను. అయిదవశతాబ్దము మొదలు 15 వ శ॥ వరకు నడచిన పేయినవత్సరములలో పాశ్చాత్యవిజ్ఞానము విద్రావస్థయందు అభివృద్ధిగాంచక తొట్టు పడుచుండెను. యూరపు అప్పుడు తమోనిలయుచు గ నుం

డెను. మరల 16 వ శతాబ్దములో మేల్కొని నన్యనాగరికబీజముల జల్ల మొదలిగినపుడు, ఏర్పడిన మొదటి నాటకములు నాట్యాభినయములు యవనప్రాచ్యభూములలో నేగతి నుదయించినవో అట్టి శైశవాస్థనే గ్రమ్మర ననుభవించినవి. మతప్రచారమునకై క్రైస్తవ మతాంశముల నితివృత్తముగ గైకొని పూర్వమువలెనే ముఖవేష్టనము ధరించిన నటులచే నభినయింపబడెను. తరువాత నాటకప్రదర్శనములు జనసామాన్యమందికొనిరి. తొల్లి యవనరోమకసీమలందు నాట్యాది కళలు స్థానికనగర ప్రభుత్వములచే పోషింపబడి నగరనివాసులందరు ఉచితముగ జూచు నవకాశములేర్పడినట్లు పేర్కొనియు నకు పూర్వము మూరపులోని నాటకప్రదర్శనము స్థానిక పరిపాలనల యాధీనమున జేరెను. ఆట్లే, శృంగారమును కోరికాదిరసములను యధారూపముగ ప్రకటించు అభినయ నీతులు మూ ప్రదర్శనముల నొక్కొక కష్టతరముగ నొనర్చెను మొదటిసంఘము మిరకిలు మిస్టరీరూపకములలోని ప్రధాన పాత్రములు మతాచార్యు లభినయించుచుండ నందలి హాస్యప్రసంగములు జనసామాన్యపు నటులచే నడుపబడెను. తరువాత ప్రాకృతనటులే నాటకమంతయు జరిపినపుడు వీరి యన్వయలో పము అభినయదాక్షిణ్యము విశ్రుతపదోచ్చరణము హాస్యాస్పదముగ నుండెను. వీరు పూరూర తిరుగుచు వీధులలో నాటకము లాడుచుండిరి. తెరలు రంగములు లేవు. కాని వాని నూచు జేయుకొరకు కొన్ని యసందర్భపు సందర్భముల గూర్చుచుండిరి. ఇంతవరకు నటులు స్వీయ వినోదార్థము విచిత్రముగ నటవిద్య నభ్యసించుచుండిరి. జర్మనీదేశమందు

హానుశాక్కు అనునతడు తొల్లిటి నాటకమేళమును వృత్తిపద్ధతులమీద నెలకొల్పెను. ప్రాంసులోకూడ యిటులనే ప్రహసనములు మూకాభినయమును ప్రదర్శించు వృత్తిసమాజములు యేర్పడెను. కాని వీని రంగపరికరములు నాట్యశిక్షయిట లీలో నుండినంత పాటవమును వొప్పకుండెను. యిటలీహాస్య రూపక పాత్రములు చాలవరకు యొకేవిధమగు నిర్ణితస్వరూపములగుటచే నెవరికి వారు యిండ్లవద్ద నాయాపాత్రల గరచుచుండిరి. ఇందువలన ప్రదర్శన సమష్టిలో కొన్నియతుకులు సహకారదారిద్ర్యము యేర్పడినను నటులుతమ తెలివితేటలను స్వతంత్రప్రయత్నములలో వికసింపజేసి కవికల్పితావస్థలకు మెరుగుదెచ్చెడి యవకాశములుకూడ గలుగుచుండెను. వీరు కంతస్వరమును సకలరసభావ ప్రదర్శనానుకూలముగ నలవరచి గాన మభ్యసించి యభినయరీతులందు స్వతంత్రమార్గముల త్రొక్కుచుండురి. ఇట్టిప్రత్యేకశిక్ష నొందెడి యిటలీప్రహసకుల నటకీర్తి యూరపులో స్వత్ర గౌరవమొంది మాలేయరు మున్నగు మహాకవులుకూడ వీనిపద్ధతులవలంబించు నంతటి గౌరవ మందికొనిరి.

ఇగ్లాండులో యెలిజబత్తుపరిపాలనముందు షేక్సుపియరు మహాకవి రచించిన రూపకరాజములు భావాభినయనమున కెక్కుడవకాశము గలిగించెను. బళ్బేజి అను నటుడు ఆ కాలములో మిగుల ప్రసిద్ధుడై యుండెను. కాని నాట్యరంగము నుపన్యాసవేదికవలె మూడువైపుల తెరచుకొని సభాంగణములోనికి జొచ్చుకొనియుండెను ఇందుచే నటవైఖరులు యీనాటి నాటకములందువలె చిత్రోచితరూపముల నిలువక

మంట్రములో నిలువ పడిన శిలావతిమల సౌభగు లనుకరించు చుండెను. అనగా యెదుటనుండి చిత్రపటమును చూచినట్లు కాక ప్రక్కలనుండియు చూడదగిన రమ్యాకారముల నటుడు దాల్చవలసియుండెను. మరియు నప్పటి సంభాషణోచ్ఛరణము మహోపన్యాసముల కుచితముగు గంభీరభోధకపద్ధతులతో నడుచుచుండెను. బాలురు స్త్రీవేషముల ధరియించుచుండిరి. కొన్ని సమాజములలో అన్ని పాత్రలు బాలురచే నభినయింపబడి మిక్కిలి ప్రజారంజకములై బోగుచుండెను. నైతికసంస్కర్తల పోధావదినములలో బాలురే స్త్రీవేషమును నియతముగ దాల్చుచుండిరి. ఆవల రెండవచాక్లాసు సింహాసనమెక్కిన తరువాత (Restoration) క్షేంచి యాచారము ననుసరించి స్త్రీనిహాస్యనాయికగ మునుమొద లాంగ్లరంగమున బ్రవేశపెట్టిరి. మాల్కేగు స్వయముగవచ్చి శనహాసకము లభినయించు తరఫీదు నొసంగెను. ఫ్రెంచిదేశములో మాల్కేగు మరణానంతరమునట ప్రసిద్ధిగాంచిన బారను అను నట శేఖరు డశేషప్రతిభావంతుడై యుండెను ఇంగ్లాండులో బెట్టరుటన్న హంలెట్టు పాత్రమును కడుజాగ్రూకతతో నభినయించెను. వీని యభినయములలో ప్రచారగోరగుణములు, ఆధికారమర్యాదలు భయానకభీభత్సరసములు ప్రబలముగ ప్రకటింపబడు చుండెను. అనౌచిత్యముల జాలవరకు శిక్షించినయముగ నభినయించెను, గాని యీతని నాచిక మహన్యాస రీతులలో యీతని యొంటి విరుపులు, శిలాశ్విరూపములలో నుండెను. అభినయమంతు కావ్యార్థమును పాటించెను. గాని తన బుద్ధికాశలమిను, విభావస్వాతంత్ర్యమును యువ

యోగించి యుండలేదు. తరువాత 18 వ శతాబ్దాంతమున గారిక్కు నట శేఖరుడు పేక్కుపియరు నాటకములందు అనేక వేషముల దాల్చి అభినయరీతులందు వాచికోచ్ఛరణమందు స్వభావయాధార్థ్యమును చక్కని చిత్రీకరణలను, ప్రవేశ పెట్టెను. భూమికాధారముందు చారిత్రపరిజ్ఞాన మెక్కువ యుపయోగించ లేదు. పాత్రస్వభావమునకు శ్రాత్తురుచు లేర్పరచ లేదు. కాని కవినిర్దిష్టవిషయమును, కావ్యమండలి యర్థభారమును నిరుపసభావాభినయశక్తితో ప్రదర్శించెను. ఇతడభినయించిన శైలి లిప్పటికిని లోకమూల్యములై, నాట్య విద్యార్థులచే నభినయవేదముగ గరవబడుచున్నవి. ఈతని రంగస్థలమును వెనుకకు జరపి అభినయావస్థలు చిత్రీకరణము లోని బొమ్మలవలె నిలువబడుచున్నట్లు అగుపడెడి నవీనరంగ విరచన మేర్పరచెను. వీనితో నమకాలికుడగు జర్మనునటుడు ప్రొడరు చిరస్మరణీయుడై యున్నాడు.

గారిక్కు చనిపోయిన తరువాత యూరపులో నభినయ రీతులగురించి పెక్కువిమర్శికసమస్య లేర్పడెను. పాత్రస్వభావమును లోకానుభవ మనుసరించియు మానసశాస్త్ర సూచనల వెలుగునను, లోతుగ పరిశీలించి కవినూచితమగు సత్యమనకు విభావానుభవవైశాల్య మేర్పరచి యభినయింపవచ్చునా? నాటకమందు కవినూచితమైన పాత్రస్వభావమును పూరాణేతిహాసకావ్యపరిశోధనలవలన నిశ్చయపరచుకొన వచ్చునా? నాటక ప్రదర్శన మండలి యభినయావస్థలను చిత్రీకరణ మొప్పునట్లు జేయుటకు యెట్టిదుస్తులను, షేరలను, అంగికివిన్యాసమును, నూపవలయును? నాట్యకళలో విచిత్రీకరణములు

దివ్యసూచనలు, యెటుల గల్గింపవలెను? అ భి న య ము మామూలు జీవితమందగుపడు నడతలకు యాధాగూప అను కరణముగ నుండవలెనా? లేక రసభావముల ప్రకటించునని లాక్షణికులంగీకరించిన నిర్ణీతముద్రలుగ నుండ వలయునా? మున్నగు నాటకసమస్యలు విమర్శకులచేతనూ, నటులచేతనూ లక్ష్యలక్షణ సమన్వితముగ పరిశీలించబడుచుండెను. నటుల సామర్థ్య ప్రభావములబట్టి యొక్కొకకాలములో నొక్కొక నటరీతి జనామోదకరమై ప్రమాణముగ నంగీకరింపబడు చుండెను.

క్లైరను, సిడ్డన్ను వాచికాంగికములందు విచిత్రీగంభీర రీతుల విస్తరించిరి. ఇట్టి నటనపై రుచి పెలుబ్బిన వెనుక, టాలమా, లెమేటేను, రాకీలు మున్నగు నటులు ప్రాచీనదేశ మందును, కీను, మాక్రీడీ చున్నగువారు యింగ్లాండునందును యాధాగూప స్వభావాభినయము మేలని నిర్ణయించుచుండిరి. ఫెల్పు ప్రాచీననట మర్యాదల నిలుపుచుండ, ఇర్వింగు, ట్రీ మొదలుగాగల నవీన నటశ్రేణులు అభినయరీతులందలి చిత్రో చిత స్వరూపములను బరిశీలించుచు, మానసశాస్త్రసహాయమున పాత్రస్వభావమునకు, నవ్యవిలాసములను లోతు తలపులను గలిగించుచు శాస్త్రకళాప్రపంచమును, నాట్యరంగాభివృద్ధికి నుపయోగించుచున్నారు. చిత్రీ, శిల్పి, కావ్య, సంగీతాదు లందు యెటులనో, అభినయమందుకూడ అటులనే ఒక్కొక్క కాలమందు అప్పటి మహానట డేర్పరచిన, నాట్యాదర్శముల ననుసరించి రుచులేర్పడును. ఈ రుచులు మరియొక మహా నటుడు వచ్చి యభినయాచారమును మార్చువరకు, నాట్యా

దర్శములుగ నుండును. నటవృత్తిలోనుండెడి జనబాహుళ్యము న్యతంత్రింపనేరక మెప్పువడసిన ప్రసిద్ధనటుల అభినయ రీతులను అనుకరింప జూచుచుండును. నాట్యాభినయ మభివృద్ధి నొందుటకు అభినయ రీతులను సమ కాలికాచారములకు, నిత్యజీవనపు భాషోచ్ఛరణము, నడతలు, షోకులు, మర్యాదలు మున్నగువాని కనుకూలముగను వున్నట్లు మార్పవలసి యుండును. కళావిన్యాసమునకు భావస్యాసంత్ర్యమే సాధనము. కాని నాటకాభినయము ద్రవ్యసంపాదనకు సంబంధించియుండుటచే నవ్యమార్గముల ద్రోక్తు టంతయు కష్టతరముగ నున్నది.

ఆదర్శప్రాయముగు నాటకాభినయ మభిలషించు పాత్రధారులు యీక్రింది లక్షణము లొప్పుచుండవలెను. సర్వాంగసౌకుమార్య మొప్పెడి యందగూఁజై యుండవలెను. కమనీయమగు రూపము మర్యాదలు కలిగి కత్తిసాము మున్నగు వ్యాయానుశిక్షలచే శరీరాంగములన్నియు, చక్కని దృఢరూపమున వికసింపజేసి నానావిధములగు అంగభంగములకును, మూర్త్యన్వరూపధారణమునకును స్వాధీనమగునట్లు సాధన జేయవలెను. ముఖమందలి కండలను శిక్షించి లలితసుకుమారసుందరసదృశములను, వీరగాంధీర్య భయానకాదివృత్తిభావములను యిచ్చచొప్పున ప్రకటింపగల నేర్పులో నుంచవలెను. నానావేషముల ధరియించు నేర్పేర్పడవలెను. ఆపాత్రమును యేప్రసిద్ధనటు డెటుల సంభావించి యభివయించెనో తెలిసి యుండవలెను. పాత్రవ్యభావమును తెలుపు పురాణేతిహాసములు, అప్పటిమర్యాదలను నూదించు విశతలార్పములు

చూచియుండవలెను. హస్తవిన్యాసము, నేత్రవిక్షేపణము, నర్వాంగముల కథాసందర్భమున కనుకూలమగు భంగక్రమములో నిలిపి యుంచగల నేర్పు సంపాదించవలెను. ఏరసమున కెట్టి భంగముచితమో, యేరసమాను ప్రకటించిన నెట్లు మూర్తి రాక్షణీయక మేర్పడునో, తెలిసికొని యభ్యసించవలెను. జ్ఞాపకశక్తి, కంఠస్వరము చక్కగ సాధించవలెను. రంగవలమున నలువురతో గూడి యభినయించునపుడు చిత్రలేఖకుడు రమ్య రేఖావిన్యాసముల జింజించి యమర్చిన విగ్రహము లెంత యమరుగ నిలచియుండునో పటములోని విగ్రహములన్నియు, ప్రధానకథాభిముఖులై యమర్పబడియుండునో యట్టియనోన్యరూప సమ్యేతనవైచిత్ర్య మొప్పురు భంగుల నిజవనేరవలయును. అనగా నటు లెవరికెందు నేచ్ఛాచ్చాలాసమున నభినయించుచు నొండొరుల త్రొక్కుచు, మరగుపెంచుచు, పిక్విత రంగచిత్రమును గల్పింపక, భంగసామంజస్య మేర్పరచు సహకారముతో చిత్రకాంతుల గల్పించు నడవడి నిలుకడలతో మెలగవలయును. సమాసములను విడిమాటలను భావద్యోతకంబుగ నుచ్చరింప నేరవలయును. ఇందున వాత్సర్యభావముచు, అవస్థను బరికించి, ఇప్పటి సంభాషణాచారములకు మిక్కిలి దూరముగాని రీతిగో నుచ్చరింపవలయును. స్వగత పరగతాభిప్రాయముల దిలకించుచు, తానాసమయమున నభినయింపవలసినను లేకున్నను జరుగుచున్న కథాసందర్భమున జాగరూకుడై నటించవలెను. పలుకుచుండినను, మిన్నకున్నను, ప్రాత్రోప్యక్తిత్వమును అనుభవించు సూచన లందించుచుండవలెను. రూపకమందు కవి నిర్దేశించిన భావానుభవముల నెల్ల

కథాకథమున తనయందావేశవరచుకొని ప్రకటింపగలుగవలెను. తమవాత నాటకకవి యొనంగిన కథాకల్పనము సంభాషణలు, కొన్నియవస్తానందర్భముల సూచించు సంగ్రహవాక్య సూచనలుగాని, యీ అవస్థల సంపూర్ణభావానుభావవికాస మంతయు నటుని మత్రిప్రభావముననే విస్తరింపవలసియున్నది. ఇందుకు పలయు భావసంస్కృతంత్ర్యము నొచితీవిధింశ మేర్పడకుండ నుపయోగించు శక్తి నటున కేర్పడవలయును. నాటకకవులు సూచించు కథావస్థల, రసభావవ్యాఖ్యానవిస్తీర్ణమంతయు నటుని యనయకౌశలముపై నాధారపడియున్నది.

మంచినటుడగువాడు సుందరలలిత రూపములను క్యూరగాంభీర్యచాటవంబును, సహననైపుణితో జూపగల మెత్తని స్వాధీనముఖాంగములు కలిగియుండవలెనా? నానాస్వభావములొప్పు వివిధచాత్రముల నొప్పింపగల సామర్థ్యము ప్రసిద్ధి నటుల కవసరమా? లేక తానొప్పింపగల చాత్రమునే స్వీకరింపవలెనా? లేక తానైకొనిన చాత్రస్వభావమును తనయభినయరీతుల కలవియగునట్లు మార్పవచ్చునా? ఈసమస్యలు పరిష్కరించుచు చర్చింపబడినవి. అన్ని వేషములను దాల్చి మెప్పింపగల నటులు సర్వసమర్థులుగ జనసామాన్యమున నెంచబడుదురు. కాని తమ వ్యక్తిలక్షణములను శక్తిపరిమితులను వీనివలనగలుగు లోపములను అభిమానాదులను సంపూర్ణముగ నశింపజేసుకొని చాత్రస్వభావమును, నిండుబింకమున తమయందారోపించుకొని చాత్రముతో సంపూర్ణసాదూప్య మింది చేష్టావాచిక సాదృశ్యమున నభినయించగల నటోత్తములు గానరారు. అథవా అట్టి వ్యక్తహంకార శూన్య

మగు పురుషుడు లభించినను వానియందు ప్రతిభాస్వాతంత్ర్యముండదు. కాని కవిహృదయమును నిరసించి తనకు తోచిన రీతి పాత్రస్వభావ మన్వయించుకొని తన యభిమానములు సిద్ధాంతములు స్వోక్త్యచేస్తావాచికరీతులు పాత్రాభినయమందు ప్రకటించెడి నటుడ, అయ్యవారిని చేయబోయి కోతిని గల్పించిన శిల్పివలె, నాట్యభోక్తృజ్ఞుడై సిగ్గొందవలసివచ్చును.

కాని యీ కాలములో కొన్నివిధములగు రసభావములను ప్రత్యేకప్రభావముతో నభినయింపగల మహానటులను సభాపరాభవ మేర్పడకుండ నాట్యరంగమున నుపయోగించు కొరకు వారి కలవియగురీతినే పాత్రస్వభావపోషణము గల్పించి నాటకముల రచించుచున్నారు. యూరపులోని మహానటులలో పాత్రస్వభావముతో సంపూర్ణసారూప్య మొందెడి వారు కొందరున్నారు. మరికొందరు తమ యభినయకౌశలమున కనుకూలముగ పాత్రస్వభావమును మార్చువారును కలరు. పేళ్ళుపియరు విరచితమగు వణిక్పరవర్తికోదంతములో మైలాకుపాత్రను అభినయించుచు, యిర్వింగు మహానటుడీ క్యూరలోభిని భావసౌందర్యమొప్పెడి గభీరదయాస్వాతునిగ జ్ఞాతించెను. యెల్లెనుబెగ్రీ మాక్ బెత్తుసతీమణిని వచ్చినత్తురు ద్రావగోరెడి క్యూరపిశాచముగ గాక నారీజన నైజమగు లలితమాధుర్య మర్యాదాలంకృతగా నభినయించెను. ఇట్టిమార్పుల గావించుటలో బర్బేజి, గారిక్కు, సరాబర్నహార్టు మిగుల స్వాతంత్ర్యముని యున్నారు. నటులు తామభినయించు పాత్రల అవస్థానంజనిత రసోద్వేగ మనుభవింపవలయునా? లేక అట్లు అనుభవించిన నటనమాత్రమే

జూపవలయునా? అభినయానాలోకనమున పరివత్తు వివిధ రసానుభూతి జెందవలయునా? లేక ప్రకృతిలో ఆరసమొండెడి ప్రకటనవైఖరులు నేర్చుమై నటువనుకరించినాడను సంత సానందమొక్కటియే జెందవలయునా? ఆంగ్లస్త్రీవేషధారులు (నటీవర్గము) శోకరసాభినయమందు నిక్కముగనేడ్చిరి. కాక లీను రసానుభవము నటసిద్ధికి మూలమని తలచుచుండెను. ఈతని యభిప్రాయములో జీవితావస్థల యధారూపస్వభావ నివేదనము యేకరయందును యుపయోగించదనియు, జీవితావస్థలను, రసభావములను, స్వభావవిరుద్ధముగు నతిశయోక్తితో విస్తరించి వెల్లడించినగాని కళాఅక్షణమగు రామణి యక మేర్పడదనియు, విశదమగుచున్నది. నాటకములోని ఆంగిక వాచకాభినయములు నిత్యజీవనపు పలుకుచేతలను మిగచెడి విస్పృష్టతతో రసభావప్రకోప స్వరూపమున నుండినగాని, ప్రేక్షకులందు సంతృప్తి నేర్పరచజాలవు. అభినయములో శోకరసముకన్న లేనగ్రతత్తుకుసాగనుల జిలికించు సందర్భము లెక్కువ కష్టలభ్యములు. అభినయము రూపకకవియొక్క భావమంతెను చూపవేకుండుటయు, పెంచి మరింత యందముగ జూపుటయు కూడ గలుగుచుండును. నటుడు స్వకీయముగ జీవితావస్థల రససందర్భముల నూహించి యభినయించు గలడేని యాతని శేముషీసంచారములు లోతుతలపుల ముత్తైంపుగనుల వెదుకనేచ్చేనేని యాతని య నయము, సమయానుకూలత నెరింగి నవోన్మీలనవికానదీప్తుల నెలుగొండగలడేని కవికెట్టి విశ్వరూపస్యపరజ్ఞానముండునో యట్టిలోచూపు తెలివి చురుకులు నటులకబ్బేనేని కవికథాకల్పన మందెట్టి స్వాతంత్ర్య

మూని ప్రకృతియవస్థల మార్చి రంగిచ్చి రూపకములందు చిత్రించునో అటులనే నటుడు కవికృతరూపకమును తనయిచ్చు చొప్పున మార్చి వెలిగించి నటించవచ్చును.

కొందరి మతము లో సూత్రధారునకే యిట్టి యధికార మొప్పిదమగుననియు నటుడు నిష్పావ్యతంశుడై కీలుకొమ్మల వలె నాతని యాజీవ మంగీకరించి నిర్దిత వాచికాంగికరీతులలో కథాంశమును నడపవలెననియు, కవిగాని సూత్రధారుడుగాని నియమించిన దాని నతిక్రమించి చరించెడి స్వాతంత్ర్యము నటు నకొల్లదనియు, కొందరభిప్రాయ పడుచున్నారు. ఈనమస్యలు యెన్నటికి తీరనివై యుండును. నాట్యకళ ప్రజాహితముగ నుండుటకు కవి ప్రయత్ని మొకింతయు, నటయత్ని మొకింతయు జతపడవలయును. నాటక వృత్తాంతమగు కథాంశమును గూర్చి యుభయల అభిప్రాయములు ఒకటైనచో కవి వాక్యముల నభినయించుటయే నటునకు కర్తవ్యము. కాని, నటుని రంగ నుభవము మిన్నయగునేని స్వత్రాత్రించి యభినయించవచ్చును. అందుచేత నటుని యభినయ స్వాతంత్ర్య మాతని ప్రతిభావిశేషమున నాధారపడి యుండును.

ఆటరిక్కలు.

అలలు

అమహానటులు

ప్రచీన యవనరోమక రాజ్యములందు రూపకకన్యలు తమతమ నాటకములలో అభిసరించుచుండిరి. నాటకప్రదర్శనము ప్రభుత్వాధీనముననుండి నటుల తరిఫీదు చేయటకును, నటనాతల నిర్ణయముటకును, తగిన కట్టుదట్టము లుండెను. నాటకములలోని మేళపుహంగులొ స్త్రీలుండి సంగీతము పాడుచుండిరి. కాని నాటకమందలి స్త్రీ పురుష పాత్రములు మొగనటులే స్వీకరించుచుండిరి. యవనదేశములో నాట్యవృత్తియెక్కువ ప్రజాగౌరవముండి యుండెను.

యెరిజపెన్తు కాలములో లైసెన్సు పొందని నటులు, దొంగలు, బిచ్చగాండ్రి మొదలగు తిరుగుబోతుజాతులలో చేర్పబడిరి. ఆకాలములో నటప్రముఖులందరు యేదోయొక సమాజములో జేరియుండవలయును. స్త్రీలు స్త్రీవేషముల ధరియించు కాలమరుదొంచిన తరువాతనే నాటకములు రమ్యముగ నుండ మొదలిడినవి.

కడచిన రెండు వందల సంవత్సరములలో పాశ్చాత్య దేశములందు ప్రసిద్ధిగాంచిన కొందరి మహానటుల జీవితములను యీదిగువ నుదహరించుచున్నాము.

నటోత్తములై, నాట్య వ్యవహారములందు చిరకాల మారితేరిన, సోఫాస్టీజు, జాన్సను, షేక్సుపియరు, మాలేర్లు, వాగ్నరు మున్నగు వారు రచించిన రూపకములే మిక్కిలి ప్రధానమైనవై యున్నవి. నటులుకాని కొందరుకూడ నిట్టి మహానాటకముల రచించిరి. కాని రంగశిక్షనొందినవారి రూపకకవిత్వము, సామాన్యపాండిత్యము గలిగి, కనువిచ్చి లోకమును జూచుచు, పరువు, పాయా భాగ్యము, పాండితీ గరిమచే నేర్పడు గర్వాహంకారములు లేని నిస్వసూరులరూపక కల్పనమే మేలని తలుపవచ్చును. పాండిత్య విశేషమున లక్షణమర్యాద లవలంబించిన కవులు, నటులు, రెండవతరగతి కళాసిద్ధిచెందియాన్నారు.

❧ బ ర్బే జి ❧

1597లో మరణించెను. ఆంగ్లనటుడు. షేక్సుపియరు మహా కవికి ప్రాపక మొసంగిన లీస్టరు ప్రభువు గారి నటమండలిలో నొకడుగనుండి 1577 లో స్వతంత్రముగ నిగ్లాండులోని మొదటి నాట్యమందిరమును నిర్మించెను. దానిని “ది థియేటర్” అని పిలుచుచుండిరి. తరువాత “గ్లోబు థియేటరు”ను మాన్చి తిరిగి కట్టెను.

❧ బెట్టరుటను (1635—1719) ❧

ఈతను 28 సంవత్సరముల యాయుషుండింట్ల కవివర్ణుల యధినుతులు పొందుచు నశేషప్రతిభాశీలుడగు నటుడుగ

హేమారైటు నాటకశాలలో చివరవరకు అభినయించుచుండెను. బోమెంటు ఫ్లేచ్చరులు రచించిన (Maid's Tragedy) లో మిలాంటియను అను పాత్రమునుకూడ నటించెను. ఈతని భార్య మిసెస్సుసాండర్సన్ అనునామి పేక్కుపియరు నాయికల బృందర్శించుటలో మిక్కిలి పేరొందియుండెను.

క్రొ. గారిక్కు 1717—79, జి. జి.

ఆంగ్లమహానటుడు. వల్లెటిగదువు కొద్దిగానేర్చి లండను జేరి జానుసనుగారి విద్వన్మండలిలో పరివేశించి 1740 లో లీటీయను నాటకమును బ్రదర్శించి అందు హారెటికును హాస్యపాత్రమును పరిస్థితివైపుణ్యముతో నభినయించి యావల మూడవ రిచ్చర్డు పాత్రమును సకల ప్రేక్షకజనాభినుతంబగు సవ్యవైఖరి నభినయించి మెప్పించెను. ఆవల ధూరీలేను సమాజములోను కొంతకాల మైరెండునందును, పేక్కుపియరు నాటకముల ప్రధానపాత్రలను అభినయించుచుండెను. గారిక్కు వచ్చువరకు సుమారు నూటపబది సంవత్సరములు ఇంగ్లాండులో పేక్కుపియరును తలంచినవారులేరు. ఈతని అభినయ వ్యాఖ్యానముల మహిమచే జగదైక రూపకకవియగు పేక్కుపియరుపేరు మరల వాసికెక్కినది. హామెట్టు, మాకోబెత్తు రిచ్చర్డు పాత్రములను నిరుపమ స్వాతంత్ర్యకళావైభవముతో రంగస్థలంబున గ్రహ్యుర సవతరించినట్లు జూపుచుండెను. ఈతనిని వెస్టుమినిస్టరు ఆలయములో పేక్కుపియరు శిలామూర్తి పాదతలమున సమాధిచేసిరి. ఈతని మరణసమయమున జాన్సనుభిట్టాచార్యు డిట్లు పలికెను. “మానవప్రపంచపు సరసనిర్మల నాట్యజీవన మీతని మరణముతో నస్త

మించినది. నాట్యకళ చీకటులు గ్రీమ్మి నీచదశలో జిక్కి యున్నది.”

—♦ ఫాసిటు 1820 - 98 ♦—

ఆంగ్ల నటీతిలకము. నోలెన్ కవి రచించిన గూనివాడ ను నాటకములో జూలియా పాత్ర అభినయించి మెప్పువడసెను. ఆవల మా కెగ్రీడీ నటునితో చేరి ఆతనభినయించిన షేక్సుపీయరు నాటకము లన్నిటిలోను తక్కుడు నాటకములోను నాయిక వేషమవలంబించి యా మహానటుని నాయక పాత్ర నిర్వహణ మొనఁగెను వన్నె వెట్టెడి రీతి నాడుచుండెను.

♦ సర్ హెన్రీ ఇన్వింగు 1838 - 1905 ♦

ఆంగ్ల మహానటుడు. పహనొకండేడ్ల ప్రియము నుండి చావువరకు అభినయించు చూడెను. రెండు సంవత్సరములు ఎడింబరోలో విండమ్ వద్ద కొన్ని పాత్రలనాడి యావల 1860 లో బోసీకోల్సు రచించిన “Hunted down” అను నాటకములోని దొంగ వేషమును ధరించి లండను ప్రజల సంతోష వెట్టెను. ఆవల ఏల్లెనుటెర్రీతో కూడి లండనునందు అనేక నాటకములలో నాయక పాత్రను ధరించెను. షేక్సుపీయరు మహానాటకముల మిక్కిలి నేర్పుతో నాడుచూడెను. తరువాత 23 ఏండ్లు లిసియము నాట్యశాలలో కాన్యప్రధానముగు భావరూపకముల నాడుచు గీటీ రచించిన ఫాస్టు ప్రదర్శనము నందు విశేషధన మార్జించెను. తన నాటకమండలితో నింగ్లాండునందు సంచరించుచు నాంగ్ల ప్రేక్షకులకు యపూర్వముగు నభినయదర్శముల నెలకొల్పుచుండెను. ఈతని సమకాలికులలో ఇన్నిరకముల వేషములు ధరించగల ఆంగ్లనటులును లేరు.

కాని ఈతనిదూప మనుకూలముగ నున్నను స్వభావము విషాద పాత్రధారణమునకు అనువైనదికాదు. విగ్రహము చిన్నదిగను గొంతుక సన్నముగను నుండి, భావప్రకోప మగుపరచెడి రసావేశము పొందకుండెను. అందుచేత రోమియో, ఆథెనో, లియరు మున్నగు కేవల విషాద పాత్రముల సభినయించుటలో, నీత డపజయము పొందుచుండెను. చింత్రాకాంత విషాద స్వరూపములజూపునపుడు హామెట్టు, మాక్ బెత్తు, కొరియ లేనను, రిచ్చర్డు పాత్రములలో నీని యభినయము బాగుండెను. కాని కంఠస్వర మగుకూలించలేదు కొంత హాస్యసాంకర్య ముండిన కూర్మివిషాద పాత్రములందు మైలాక్ మున్నగువానిలో నీత డద్వితీయుడు. క్రొర్యము, అసూయ, భయము, భీత్యము, టక్కు, దొంగగుణములు ప్రదర్శించుపట్ల ఈతని సామ్యు. వీటరు ది గేటు డూ బాన్ కు మొదలగు వానియందును కరుణారసము భావసూచకమగు మానముద్రలు గభీరమహోదార స్వభావములు చూపవలసినప్పుడు ఈతనిమించిన నలుడు ప్రపంచమున లేడని చెప్పవచ్చును. ఈతని పెద్దకుమారుడు

డా. హెచ్. బి. ఇర్వింగ్ (1870-1919)

పేర్కొడిన నటకాశలమొప్పుచు అనేక నవ్య నాటకములలో ప్రధానపాత్రముల సభినయించెను. రెండవకుమారుడగు L.S B. Irving (1871-1914) యిబ్రెనురచించిన నాటకములందును దోస్టోవ్స్కీ రచించిన Crime and Punishment అను దానియందును గారవమొప్పు ఆడుచుండెను.

❖ సరాభెర్న హార్టు (1845-1923) ❖

ఫ్రెంచి నటీమణి. పారిసు నగరమున జన్మించి 1860 లో కాన్స్ ర్వేటరీలో నాట్యకళగఱచి, 1862లో కామెడీఫ్రాంకేసునందు రాసీనుమహాళవి రచించిన థియేట్రు నాటకములో పెద్దపేరొందెను. ఆవల అనేక నాటకసమాజములను, నాట్యమందిరములను స్వాధీనపరచుకొనెను. మనోవృత్తి వైకల్యములు ముఖ్యాంశముగ గల లోకభ్యాతపాత్యాలనేకముల సరసముగ నభినయించెను. ఈమె స్త్రీపురుషపాత్రముల రెంటిని వ్యభావచాతుర్య ముట్టిపడినట్లు నిర్వహించి పాశ్చాత్యనాగరిక వ్రేపంచమున విశేషగౌరవ గలుగెదెను. ఆపెగాత్రీము, రూపము, నాట్యప్రతిభా భవనమోహనమై కులుకారుచుండెను. రాకేలుతరువాత నింతటి యభినేత లేరనియు నాట్యావతారమనియు నెంచబడెను. ఈమె నాట్యరంగమున విఖ్యాతి గనుటయేగాక నిత్యశిల్పములందును నాటకకథారచనమందును పద్యకావ్యములందును మెచ్చదగిన కళాకల్పన మొనర్చుచుండెను. రసాభినయ మొనర్పదలచెడి నటుడు పాత్రస్వభావముతో సంపూర్ణపారూప్యమొంది పాత్రావస్థల మనఃపూర్వకముగ తనయందాలోపించుకొని సహృదయుముగ నభినయించవలెనని ఈమెసిద్ధాంతము.

❖ సర్ ఫ్రాన్సిస్ రాబర్టు బెన్ సన్ 1858 ❖

ఆంగ్ల మహానటుడు. ఆక్సుఫర్డులో పెద్దచదువులగరచి లిసియమ్ డూరీలేసు మున్నగు నాట్యశాలలో పేక్సుపియరు నాటకములను అభినయించుచుండెను. మాన్ స్పీల్డరచించిన పాంపే గాటకమును ఆడెను. పేక్సుపియరు కృతసీడరు పాత్ర

బృదర్శనమునకు మెచ్చి జార్జిచక్రివర్తి 1916 లో నీమహానటు నకు వీరబిరుదమొసంగి గారివించెను. ఈతడు పేక్కుపియరు జన్మస్థానమందు ప్రతీసంవత్సరము కవివ్రాజ మహోత్సవము యిరువదై దేండ్లనుండి జరిపించుచున్నాడు. 1901 లో ఇంగ్లాండునందు ఒక నాట్యకళాశాలను ఏర్పరచియున్నాడు.

ఐ. సరాసిడ్డను (1755-1832) ✽

ఆంగ్లనటి. పోర్తియా మున్నగు పేక్కుపియరు నటీవేషములను విషాద స్త్రీచారిత్రములను ధరించుచు డూరీలేను మున్నగు నాట్యశాలలలో తనసోదరుడగు కెంబెలుతో గూడి యభినయించుచుండెను. 18 వ శతాబ్దాంతమున నింగ్లాండులో నీవనితాశిరోమణి చక్కదనమునకును తెలివించురుకులకును మిక్కిలి మెచ్చబడి రెయినాల్పు గెయిన్సుబరో మున్నగు చిత్రసార్యభాముల చిత్రాంజలు లందికొనినది.

ఐ. టాల్యా (1761-1826) ✽

ఫ్రెంచి నటుడు. కామెడీఫ్రాంసుకేసు నాట్యశాలలో పేనేరురించిన నాటకములందు ప్రధానభూమికల దాల్చుచు నావల రిపబ్లికునియేటరులో విషాదచారిత్రముల బృదర్శించుచు ఆకాలములో పాశ్చాత్యనాట్య ప్రపంచమున మేటి నటుడనుకొనిన మొదటి నెపోలియను చక్రివర్తి యభిమానమునకు గురియై వెలుగుచుండెను.

ఐ. ఎడ్మండుకీసు (1787-1833) ✽

ఆంగ్లనటుడు నటసంప్రదాయమున జనించినవాడు బాల్కములో దారిద్ర్యదోషముచే పెక్కు వంతులజక్కి నాటకవాచకముల వచించుచు మొగ్గులిడుగు జీవించుచుండెను.

ఇట్టిస్థితిలో ఆంగ్లసామ్రాజ్యవిధాతయుగు మూడవజార్జ్ టైమట
తన నిసర్గనటచాతుర్యమును ప్రకటించి యావల డూరీలేను
కంపెనీలో నటుడుగ బ్రవేశించెను. ఈతని మొదటినిజయము
మైలాకుసాత్రాభినయము జేర్చెను. తొలుదొల్త ప్రజ
లీతని నాట్యస్వతంత్ర్యమును అభినందంపఁపఁజేసెను క్రమక్రమగ
వివాదచాత్ర నిర్వహణమును వహస్వతఃత్వముగ నంగీకరిం
చిరి. మెస్సెంజరు రచించిన నాటకములందును మెరిడను
ఆటలలోను ఈతనికీర్తి పెల్లుబ్బినది. ఈతని జీవితకాలములో
యింత పెద్దనటుడు లేడు కీర్తి గణింపబడినాడు. యువ
రూప్యముల వేతన ముభవింపించుచుండెను. పొట్టివ్వాడను
చక్కనితలకట్టు మెడపులి నెడి కనుదోయి సొప్పుకులికెడి
కంఠమాధురీ జనాకర్షణ ప్రభావముకలిగి తొలకరి ముప్పుల
బోలు భావప్రాయవైదుష్యముతో షేక్స్పియరు రూప
ములగు నన్యరస వ్యాఖ్యానముల విల్పించుచు బైరను హజు
లెటు మున్నగు విమర్శకుల మెప్పులందికొని 1836లో ఓటె
ల్లోచాత్రనభినయించుచు “ఓటెలో! మీవిభావ మీరెటితో
తీరిపోయినది.” అను వాక్యము లుచ్చించుచు జాతిపక్ష
చనిపోయెను.

జి. మాక్రెడ్డి (1793-1873)

ఆంగ్లనటుడు ఐదులెండులో పుట్టి ఇంగ్లాండులో చదువు
కొని 1810 లో రోమియో శాత్రుమందు విఖ్యాతి వడసెను
సిడ్డెయ్య నటితోచేరి లండను డూరీలేను కావెంటు నాడ్లెను ము
న్నగు నాట్యశాలలలో షేక్స్పియరు నాటకములను మెరిడను
ఆటలను అభినయించుచుండెను. తరువాత హెలెను ఫాసిట్టు

తోచేరి హేమారెక్కలు నాట్యశాలలో లిట్టను రచించిన రిషి
లో నాటకమందును మరికొన్నిటి యందును ప్రధానపాత్ర
మాడుచుండెను. పేక్కుపియరు నాటకములు 17 వ శతాబ్దాం
తమున గ్రమ్మగతలయెత్తి ఆనాటికపులవక్ష్మి ప్రములచే మిక్కిలి
కళాహీనముగ ననభ్యముగ జేయబడెను. మాక్రెడీ మిక్కిలి
శ్రమగొని వానినెల్ల సవరించి పేక్కుపియరు నాటకములను
నైజప్రభావమున సంస్కరించి ప్రదర్శనోచితమగు పాత్రముల
నేర్పరచెను. ఈతని గొంతు నడత మిక్కిలి యందముగ
నాత్మగౌరవ మేర్పరచు ధీరభావములతో నిండియుండెను.
నటవృత్తిని గౌరవాస్పదముగ నున్నతమర్యాదలకుబాత్రమొన
ర్చవలెనని పాటుబడుచుండెను. యవనరోమక నాటకము
లను నాట్యకళను గూర్చిన యితరభాషలందలి పుస్తకములను
శ్రద్ధతోజమము చేర్చుకొనపుత్రుడై, భర్తయై, తండ్రియై,
సుగుణాలవాలయై, దయాసత్య సాశీల్యములకును నాట్యకళా
సర్వాధికారమునకును ప్రసిద్ధుడై లెనిసన్ మహాకవి పద్య
పూజల నందికొనెను.

ఎక్కుడుకీను రెండవ కుమారుడగు చాల్లెసుకీను
(1811-68) ఎల్లెను కీను అను అతనిభార్య పేక్కుపియరు నట
నటీ నిర్వహణమందు మిక్కిలి వన్నెకెక్కి యున్నారు.

జె. డి. ఫెల్పసు (1804-78) డి. జె.

ఆంగ్లనటుడు. ఈతను హేమారెక్కల్లో 1837 లో
మొట్టమొదట మైలాకు వేషము ధరియించి పేరెక్కి ఆవల
మాక్రెడీతో మూరీలేనునందు అభినయించుచు 1844లో పాడ్లగు
నాట్యశాలను నెలకొల్పి 18 సంవత్సరములలో పేక్కుపియరు

విరచితములగు ముప్పదియొక్క నాటకములను నైపుణ్య మేపార నభినయించినాట్యరంగమునకు ఆంగ్లజాతీయజీవనములో విపులప్రభావగౌరవము లేర్పరచెను. విషాదహాస్యవేషములను సమాన చాకచక్యముతో నభినయింపగలిగెను. మాక్స్ ను రచించిన Man of the World అను నాటకముందు పరమ లాక్యుని భూమికదాల్చి చూపిన నటసామర్థ్యము ఈతనియభినయ పరిణామమును చూపుచున్నది.

❖ సర్ హార్ బర్ట్లీ (1851-1917) ❖

ఆంగ్లనటుడు. ఇంగ్లాండు, జర్మనీలలో విద్యాభ్యాసము నర్చి యావల మెరిడను మేక్సుపీయరు నాటకాభినయమందు పేరుపడసి తొల్లి హాస్యపాత్రధారిగ ప్రసిద్ధిజెందెను. తరువాత అనేక నాటకములలో విషాదవీరభూమికల నందికొని మెప్పించుచుండెను. ఫాల్సుస్టాఫు మున్నగు హాస్యవేషములే యీతని కళానైపుణ్యమును చాటుచున్నవి. నాట్యరంగమును దుస్తులను మిక్కిలి ధనవ్యయముతో డవులుమీరగ నలంకరించుచుండెను. ఇట్టి వివరీతరంగాలంకారము జనసామాన్యమునకు రుచికరముగ దోచినను, కావ్యమందలి భావమును ముగుగు పరచుచు, నటసామర్థ్యమును లేస్సగ పరిశీలించుటకు ప్రతికూలముగు అన్యాయముల నేర్పరచుచున్నదని కొందరభిప్రాయపడుచున్నారు.

❖ రాషేలు (1821-1858) ❖

ఫ్రెంచి నటి. బాల్యమందుమిక్కిలి చాతుర్యముగుపరచి నాట్యశిక్షను పొందుచు, పదకొండుయేండ్ల ప్రాయములో ఫ్రెంచికాన్సర్వేటరీలో సభ్యురాలై 1858లో కార్నెల్లి రచి

చిన హొరేను నందును, రాసీనునాటకములందును నాయక వేషములనాడి పేరొందెను. ఆవల విషాదనాయకగ యూర వులోని రాజధానులన్నిటియందు పేరొప్పు వెలుగుచుండెను.

జె. సర్ జాన ఫోర్బునురాబర్టుసను, 1853.

స్కాటులెందుదేశములో జనించి తండ్రివద్దను ఫ్రెంచి దేశమునను, ఫెల్చుస్సవద్దను, కళారహస్యముల గరచి 1874 లో లండన్ నగరమందు Mary Queen of Scots అను నాటకములో ప్రధమవిజయమొందెను. తరువాత, బాంక్రాఫ్టు బౌరెట్టు, యిర్వింగు, హేరుమున్నగు నటులతో గూడియు, తన తమ్మునితోడను గూడి అనేక కామెడీలందు ప్రజాదీలందు పెద్దవేషముల ధరించుచుండెను. ఈతనివాచికము మిక్కిలియందమగ నుండెను. ఈతని హామలెట్టు వేషముకళాపరిణామమును చూపుచుండెను. ఈతః భార్య గెరుటూరీడు సుప్రసిద్ధనాటకము లన్నిటియందు నాయకావేషము వేయుచుండెను. ఆకెసానుర్ధ్వముకూడ నీతనితో తుల్యమైనదే.

జె. యెల్లెనుబ్రీ (1848).

నటదంపతుల కూతురు ఆంగ్లనటీ. వాట్సులను చిత్ర శిఖరుని పెండ్లాడి యావల విడచినది. ఎనిమిదవయేట నాట్యరంగమున కాలిడి యింగ్లాండులో సుప్రసిద్ధ నటీనటు లందరితో తులదూగి యాడుచు పేకుపియరు నాయకాస్వ భావనిరూపణమందు ఆంగ్లనటీమహిషియైజెన్నొందుచుండెను. పోర్షియా, జూలియట్టు మున్నగు వేషముల కీమ పెట్టినవేరు. అనేకవివాహములు చేసికొనినది. తరువాత వప్టివూర్తిచేసు

కొని పేక్కుపియరు నాటకములగూర్చి యుపన్యసించుచు, దిరుగుచున్నది.

ఈమెసోదరుడగు ఫ్రెడ్ టెర్రీ మరియొక టెర్రీయు నట లోకమున విఖ్యాతపాత్రధారులై పేరొందియున్నారు.

✿ ♦ సర్ జార్జి అలక్ జాండరు (1858-1918) ♦ ✿

ఆంగ్లనట శేఖరుడు. యిర్వింగునద్ద తరిఫీదుపొంది సెంటు జేమ్సు లిసియంమున్నగు నాట్యశాలలలో అభినయించుచుం జెను. ఇతను యీనాటి పాంఘికజీవనమును తెలుపు హాస్య నాటకములలో పెద్దమచుష్యుల నిత్యజీవనపద్ధతు లభినయించుటయందు కడునేర్పరి.

పాశ్చాత్య దేశములలో యిక్కాలమున నాడబడు రూపకవిశేషము యొక్కొక దానియందు ప్రత్యేక సాధనమునర్పి లోకమాన్యముగ నభినయించు వారనేకులుగలరు.

మెలోడ్రామాలో గెట్టి, క్లైగు, హాసిన్, మెల్విస్ట్రీ, టెరిన్సు, నెవ్విలి, బాలెట్టు, మున్నగువారు యెందరోగలరు.

వీరువిషాదనాటకాభినయ శుంకుపై జెప్పినవారితోసమానముగక్రిగడించినపాశ్చాత్యనట శేఖరులలోబారసు, మోడరు, లామేటరు, రాషీలు, యూజీలైడు, కెండలు, రీహాల్, కాల్వస్ట్ర, హేరు, కాంబెరు, విండమ్, సాల్వివి మున్నగు నటనటి ప్రముఖులు పేర్కొన దగియున్నారు. వీరిజీవితములు పైవానివలెనే అభినతవాత్ర నామోదహరణముతో పుట్టుచావుల తేమలతో నింపనిట్టమొక్క నింకటితో విరమించుచున్నాము.

ప్రస్తుతమున, పాశ్చాత్య దేశములలో ఈక్రింద బేర్కొ

నబడిన నటనటీ ప్రముఖులు విఖ్యాత కళానృత్యులై వైలు
గొందుచున్నారు.

హెన్రీ ఎయిస్లీ
ఎర్రెష్టు ఆల్మనీ
మేరీ ఆండెర్సను
లీనా ఆప్సెలు
బోర్నియరు
థామసుబర్కు
చాలియపిన్న
యలొనోడూడురా
గల్లీ కర్నీ
మిల్లీగిల్బర్టు
సర్ చార్లెసు హాక్రే
జెరోము
మేరీలోహర్
మదాములున్నీ
సర్జాన్ మార్చిస్

హావీస్

మాడెసెరిల్
నల్లీ మెల్బా
బ్రెగ్రీనీల్బున్
మేరీఫిల్ ఘోరు
సిసర్ సమార్కో

ఆంగ్లనటుడు వయసు 43 ఏండ్లు.
వ॥ 70 సం॥ ఇటలీ దేశపు ఆపెరానటీ.
లోకవిఖ్యాతయగునటీ.
ప॥ 36. ఆంగ్లనటీ.
గారిష్టునాట్యశాలలోని నటసూత్రధారి.
వ॥ 32. ఆంగ్లఆపెరానటుడు.
వ॥ 48. రమ్యదేశపుఆపెరాగాయకుడు
వ॥ 62. ఇటలీ దేశపు వివాదనటీ.
ఇటలీ ఆపెరానటీ.
ఫ్రెంచి హాస్యనటీ.
ఆంగ్లనట శిరోముఖి.
వ॥ 63. ఆంగ్లహాస్య నటుడు.
ఆంగ్లనటీ, స్టోబుధియేటరు.
ఆంగ్ల ఆపెరానటీ.

ఆంగ్లవివాద మహానటుడు.

వ॥ 60. ఆంగ్లనటీ.
ఆంగ్ల ఆపెరాగాయని చక్రవర్తి
బ్రెగ్రీకుమార్తె పేకస్పియరు నటీ.
వ॥ 28. లోకఖ్యాత సెనీమానటీ.
వ॥ 49. ఇటలీ దేశపు లోకఖ్యాత,

ఆపెరాగాయకుడు.

రిచ్చెరుస్సాసు

మేరీఁపెట్ట

యిరిసీవాన్పర్గు

సర్ గెరాల్డుడూమా

రియర్

గ్లాడీసుకూపరు.

సిబిల్ తారనుడైకు

హెర్నీబై యిన్టను

వ॥ ౪౪. జర్మనులపెరా గానసంస్కర్త.

ఆంగ్లభావ నటీశిరోమణి.

ఆంగ్లనటీ తిలకము.

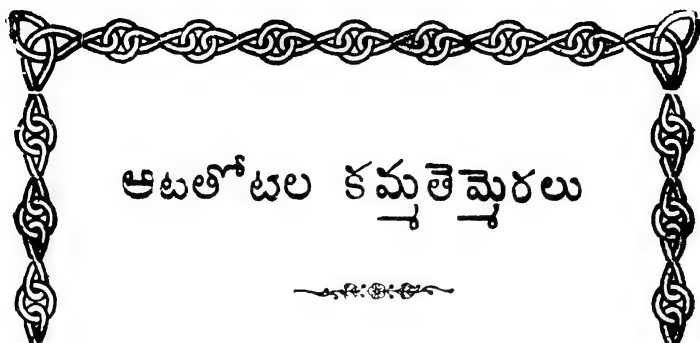
ఆంగ్ల నటుడు.

ఆంగ్ల సెనీమానటీ.

ఆంగ్ల నటీ.

ఆంగ్ల నటుడు.

ఆటతోటల కవులెత్తెరలు

మారీసు మాట్లర్లింకు.

[బెల్జియము దేశపు షేక్స్పియరు అని ప్రసిద్ధిగాంచి, 1911 లో నోబుల్ సాహస్యక సన్మాన మందికొనిన మారిస్సు మేటరులింకు 1864 లో, గెంటుగరమున పుట్టి 1890 లగాయకు ఆనేక నాటకములను, విమర్శక వ్యాసములను రచించియున్నాడు. వీరి కృతులు పెక్కుభాషలలోనికి సంతరింపబడినవి. లాద్రామా, కూడన్నా, అను వ్యాసములోని అభిప్రాయముని రసస్వరూపమును తెలుపుచు పాశ్చాత్య నాట్యరంగమున బొడగట్టుచున్న భావిపరిణామమును తెలుపుచు, తెలుగు వారలకు ఆదరణీయ మైయున్నవి.]

❀ సవ్యనాటకములు. ❀

ప్రాచీన నాటకము లలియించుచున్న నటులు తమ పాత్రస్వభావ వ్యాఖ్యానమును, అభినయమును, నవీన నాటక పద్ధతులలో క్రమముగ సంక్రమింపజేయు చున్నారు. అందుచే మేము నవీన నాటక సాహిత్యమునే విమర్శనాంశముగ గైకొనుచున్నాము.

ఈ నాటి నాటకములో గణాకల్పనము, అవస్థావైష

తీర్థము చాలవరకుతగ్గి యుద్వేగము చచ్చుచున్నది. మాన
ససంచారవైఖరుల విస్తరించుటయు, నైతికసమస్యల లోతు
జాతు లెరిసిచూచుటయు, అభినయముకూలముగ సూలరస
భావ గాధావకటనముకన్న నాధ్యాత్మికచింతయు, నవేద్య
ద్యుతతావ్యవభూతియు, నవీననాటకములలో ప్రధానాంశము
లగుచున్నవి. మరియు సాత్విక సౌందర్యమొప్పెడి రసానంద
మభిలషింపబడుచున్నది. ఈనాటి నాగరికనాట్యరంగమందు
వీరుల బాబ్బలింతలు, దెబ్బలాటలు, పల్లటీలు, ఉద్రేకపూరి
తమైన రసాభినయము క్రమముగ నన్నగిలి, సాత్విక సందర్భ
మూచనమే గారవింపబడుచున్నది.

జీవులెల్లరు చచ్చుచున్నారు, కాని, ప్రకృతిలో జంతు
జాతికముల కష్టవస్థ మరణాంతము గమాత్రమే పరిణమించదు.
మన ఘృణికవృత్తులు తడిగుడ్డతో గొంతుకోసినట్టు “ఆలర్కం
విషమివే సర్వతః ప్రవృత్తం” క్రమముగ హింసించునేకాని,
అమాంతముగ బాగావధి తెచ్చిపెట్టవు. ఈప్రకృతినందర్భమే,
నాటక రచయితలుగ్రహించి, నాటకములను చాలవరకు విషా
దాంతముగనుండు పూర్వాచారమును మరలించుచున్నారు.

యవన నాటకములు రచయింపబడి యభినయింపబడి
వకాలములో ఆనాటిప్రజలు తమ నిత్యజీవితములో నాటకము
లం దుద్దీపింపబడిన భావములను, జీవితావస్థలను
కొంచ మిం చు మిం చు గ ననుభవించుచుండిరి.
శేక్స్పియర్ నాటకములకు మూలగాధ లొసగిన ఇటలీ,
నార్వే, స్పెయిన్, జర్మనీ, ఫ్రెంచిదేశముల వీరకథలు కొంత
పాతబడినను వానిలో నిర్దేశింపబడిన జీవితావస్థలు, భావములు

పేక్ స్పియరు కాలములోని ప్రజాజీవితమందు కొంతపరకు అనుభూతమగుచుండెను. అధవా వీనిమరపుయింకను ప్రజలకు కలుగలేదు. ఈనాటిమానవలోక మానాటి మర్యాదల నెల్ల మరచినది. ఈనాటి యవలీయువకులు రోమియో జూలియట్టు లవలంబించిన వలపుతెరవుల విచిత్రశృంగార విస్తరణము పొందకున్నారు. వీధులలో రహిత మాటపట్టున గడ్డముమీద సవాలుచేసి, కత్తిదూసెడి యాచార మంతరించి నది. కావ్యఫణతుల జీవించుట, నాటకవైఖరుల సంచరించుట విషప్రయోగములు, దయ్యాగోలలు, చచ్చినవారినీడ లగు దెంచి పలుకొంచుట, విచిత్రవర్ణాలంకృతమైన దుస్తులు రాచక్రీడలు “సాయంకాలే వనాంతే కుసుమితసమయే సైకతే చంద్రికాయాం” ముచ్చటగా ముద్దులాడెడి యలవాటులు యివియన్నియు నవీనలౌకిక జీవనమందండి తొలగిపోయినది. తల్లిదండ్రులు ఒప్పుకొననికన్యను పరిణయింపజూచిన యదృష్ట హీనుని చరిత్రము, వియోగభారము, పేక్ స్పియరు మహాకవి రోమియో జూలియట్టునాటకములలో వివరించియున్నాడు. అందలి యల్లికబిగివి కావ్యపాటవము, అందరీరసములు, భావములు, కథాకాలపు దేశాచారములకు, ఆనాటిపరిస్థితులకు సంబంధించి యందముగ దోచుచుండును. కాని అవి యన్నియు నీనాటిజీవమార్గముల కపరిచితముగ నున్నవి. ఓ తెల్లవంటి అనమానపుమనిషి, మ్యాక్ బెత్తు లియరు, హ్యం లెట్టు మున్నగు సత్త్వములు యీనాడు చూడనేరము.

ఈకాలపు జీవితావస్థలగై కొని యందముగ రసభావములు పెంచి చిత్రించుట కలవికాదు. కావుననే నాటకములకు

సాచీనగాధల నవలంబింపవలయునని కొందరు హెచ్చరించుచు న్నారు కాని కవికూడ యీనాటివాడే! వాని అభిప్రాయములు నమ్మకములు యిప్పటి పరిస్థితులబట్టి యుండునేకాని వెనుకటి వాని ననుసరింపవు. ఇప్పటికిని భావికళ్యాణముం దాశాబంధములు భావినరకమందలి భయకంపనములు కలవుగాని, ప్రజలు దేవతా ప్రత్యక్షమందును, భక్తివీరనముల కార్యనిర్వాహక సామర్థ్యమందును నమ్మకున్నారు. ఇప్పుడు మనుష్యుడు సుఖదుఃఖము లన్నిటికిని భౌతిక కారణములను, మానసవైపరీత్యములను, మూలముగనెంచు భావనప్రజల కలవడినది. ఇట్టివారు పూర్వకాలపు నమ్మకములతో పూర్వగాధలయందే విధి సంతృప్తిపొందగలరు? బయటివస్తువులందు సౌందర్య మూహించుటలేదు. అసలు మన మానసమందుగాక పరిస్థితులందు ఠేమిరస సౌందర్యములున్నవి? దేవుడు మానవావస్థలలో నిత్యానుభూతి జూపుచు నమ్మకముపోయినది. మానవ పౌరుషమును వితర్కించు విధివిధానమందు నమ్మకముపోయినది. ఇందులో మానవుని భంగపాటులు, నొడుదురుగులు అని తర్కితఫలప్రాప్తులు, అన్నియు హేతువాద ప్రామాణ్యమున సంతమించుచున్నవి. అందుచే నాటకములందుగాని, గాధలందుగాని పాత్రపోషణము కేవల భౌతికసందర్భముల ననుసరించియే మానసవ్యాపారముల నంటియే చిత్రింపవలసివచ్చినది.

తొలిక జీవనమునుగూర్చి ప్రజల దృష్టిపథము మాత్రీసంచున వీని చిత్రించు సవీననాటకముల భాషయు నాలంకారిక పాండర్యరీతుల వదలి, తొలిక సాధుత్వ మొందవలసి వచ్చి

నది. కావ్యము శబ్దమయము, శబ్దము భావసంజనితము, భావము సాధుత్వ మొందినప్పుడు పదజాలమంతయు సాధుత్వ మనుభవింపక తప్పదు. పూర్వకపులు రచించిన పరిస్థితులు, నమ్మిన యభిప్రాయములు, సత్యమని భావించిన విధిదైవతములు, మరుగుపడినవి. ఇప్పటికపులు తమ నాటకములలో కల్పన బాహుళ్యమునకును, అలంకార సౌందర్యమునకును మారుగ, నైతిక మానసిక వీధులలో సంచరించిభావనాప్రపంచమున కావ్యపోషణ మొనర్చుచున్నారు. మానవ చైతన్యమును లోతుగ పరిశీలించుచున్నారు. ఇది భావకపులందు గద్యకధకులందు యైతిహాసకులందు నీతిప్రపక్తలందు సహ్యమైనవియేకాని నాటకకపులు కేవలము వేదాంతులవలె భావకపులవలె నిశ్చల నిశ్చంచల భావవిస్తరణనుందు సంతృప్తి నొందకూడదు. నాటకమునకు ప్రధానమైనది అభినయ సంచలనము. కవి ప్రత్యేకమనస్థితు లొప్పువాడు. నటులు వానిభావార్థమును గ్రహించి వానిపలుకు లుచ్చరింపవచ్చును. కాని తెరయెడట నాచూర్య ప్రవృత్తులుగల ప్రేక్షకమండలి జీవసంచల నాందోళనావేశ పూరితులై యుందురు. కవిగాని నటుడుగాని వీరి యాశయముల మెరుపు ననుభవించక వాని చే గదళించక నుండనేరదు. జనబాహుళ్యము అవస్థాభేదములను కథాంశపు త్వరితగతిని అపేక్షించుచుండ రసభావముల నిష్పాపాంగుల గోరచుండ వాని యుత్సాహము సంక్రమింపక యేకవియు, నటుడును ప్రసరింపనేరదు. అందుచే యీనాటి కావ్యాదర్శములకును నటనీయములకును నాటక ప్రయోగమునకును పరస్పరవిరోధమేర్పడినది.

కాని సంచలనము మనుష్యుని నీచావస్థకు సంబంధించి యున్నది. అనుభవముల సంఘర్షణముచే రసతరంగముల భంగపాటులచే యాక్షా అనబడు సంచలన మేర్పడుచున్నది. నీతిసీమములకును, అనురక్త విషయమునకును వైరుధ్యమేర్పడినప్పుడును కామితార్థమునకు విధినిర్ణయము లక్ష్యమువచ్చినపుడును, రసప్రకోపమేర్పడి భావము లుప్పొంగి వీనిచే మానస మొందు సంచలనము బాహ్యంగములందు అభినయమై గోచరించును. ఇది నవీననాటకాంశములందు పూర్వపువానిలో కన్న విస్ఫుటముగ పెంచబడుచున్నది. పూర్వము పాత్రబాహుళ్యముచేతను, అవస్థాభేదమునను గూర్చబడిన గాఢావిష్టారము సామాన్యపు తెలివిగల నటులచే నుద్దీపింపబడెను. ఈ నాటి నాటకములలో విపరీతజీవితాస్థలుండవు. పెద్ద భంగపాటులేర్పడవు. అల్లికపెంపులుండవు. కొద్దిమంది పాత్రములు, సామాన్య జీవితావస్థలు తోపజేసెడి భావములను యుదయింపజేసెడి రసములను తమ నైతన్యవీధిలో విస్తరించి చల్లని సాత్వికావస్థలలో లేతవలుకుల తీపిచందములతో సభినవమర్యాద లనకూలంబుగ నుచ్చరించి, రసోదయమేర్పటచవలసియున్నది. ఇందువలన నైతిక మానసిక వ్యాపాగోల్లేఖనము జేయు నవీన నాటకముల సభినయించువారు సాత్వికరసస్ఫూర్తి వెలిగించు మహాసమర్థులై యుండవలెను.

(ఛేదినాటకములు నైతికజీవనములోని సామాన్య వస్థలను నాట్యరంగమునజేర్చునది ద్యూనూతండ్రి కొడుకులు అవలంబించినమార్గమే యూరపులోని నవీన నాటక కవిత్వమునకు ఆధారమైనది. కాని యివి చాల పేలవముగను

న్నవి. పంచాయితీసభలకు అభియోగాంశములగుర్చు తాకిక విషయములు, సీతీసూత్రముల జర్పించునవయ్యను, రసవత్కావ్య సందర్భములు కానేరవు. చైతన్యము సీతీనిర్వచనమున కందరాని యశేద్య వస్తువిచారణయం దెక్కువ సంచార సౌలభ్యమొందుచున్నది. చేతనాదృష్టిలో జగత్తును చూచిన జగమునందు పరస్పర వైషమ్య మంతరించి, సాత్వికసమత్వమే గోచరించుచుండును. ఇట్టి రససిద్ధి జోరన్నన్న హాటమక నాటకములలో మొలకెత్తి యిచ్చెను చేతిలో పరిణామనుస్వ రూపము నందుకొనినది.

చైతన్యము విశుద్ధమైనకొలది, విశాలమైనకొలది, అందలివిశేషములు యెక్కువవిమర్శనీయుమగుచున్నవి. చీకటిలో ఆకి, మాయానిబద్ధమై రజోగుణముతో పొంగివడెడి చిత్రము సర్వసామాన్యమై, తాకికమై వింతగతుల నడువజాలదు. ఇట్టి చేతనము రాతిచట్టలో కొండసారియలనడుమ బిగసి, రొదనేయుదు, తల్లికిల్లెకి వనహానినివలె భంగపాటులతో నుపద్రవముగ విలయప్రకోపముగ నాటకముల దెగటార్చుచు, పరుగిడుచుండును. క్రమవైశాల్యమొందు నది చల్లగ ప్రశాంత రామణీమకమై మింటిపైతేలేకి మబ్బుపింజల లేతరంగులను మూపుపైదాల్చుచు, తటంబుల నలంకరించు నగారా సౌందర్యమును ప్రతిబింబించుచు, మహనీయమై, సస్యోపకారకమై చల్లని మేనియందములతో జేయవారునుండును. ఆటలనే విశాలానుభూతిగల చైతన్యము శాంతరుచులీనెడి రసనమృద్ధితో నిరాడంబరముగ, మనోహరముగ సంచరించుచుండును. ఉత్తమచేతనాయతులగువారి రాజసము సామాన్య

మానసముల రాగద్వేషములకన్న చల్లగ సాత్విక రసానుభవ సౌందర్యమున విప్పొందియుండును.

వికసింపని బుద్ధిలో అసత్యములు, పొరపాటులు, అభిమానములు, హంప్రదాయములు, ఆచారములు, మూఢాభిప్రాయములు, పెల్లుబి్బి సనాతన ధర్మ పాటవంబున ననివార్య బలప్రభావమున వెల్లువై పొంగుచుండును. ఇట్టి నీచవైతన్య సంచారముననే గర్వము, స్వాభిమానము, విధివిధానమందలి నమ్మకములు, నిశ్శబ్దతత్వములో పరతత్త్వ మడ్లువచ్చునను దైవభక్తి, కసితీర్పుకొనెడి కోరిక, వీర శ్రీతాప భావములు సాత్వికత్య ఆదర్శములు మున్నగు ససంఖ్యాకములైన చిత్తవిభ్రాంతులు మొలకెత్తి మూఢ విశ్వాస పోషితములై మానవధర్మములపై గోచరించుచుండును. ఇట్టి మాయాసంజనితమగు అపధర్మవివేచనమువలన యీ ధర్మముల పరస్పర విరోధము వలన ప్రాచీన నాటకముల దుష్కరుపోకడలు, గాఢా విస్తరణము పైబడాయి, రూపుపాలు, ప్రాకృత జనామోదకరంబుగ నేర్పడియుండెను. వికసించిపండిన మానసము, విశాలమై విప్పొందిన వైతన్యము, సామాన్య లోకములు ధర్మములనిభావించి నిర్వహింప బూనెడి మూఢ విశ్వాసములకు లోబడెను. పరిణత వైతన్యము ఆత్మ ప్రభోధములనంటి సంచరించునేకాని లోకక ధర్మముల సంగీకరింపదు. వానికొరకు దుర్వికార విభ్రాంతి నొంది, గర్వము, స్వాభిమానము, సుప్రదాయ గౌరవము, కామకోపముల తప్పదోవలు వెతుకబోవదు. దుర్నయకీలురకు మరణానికతిన శిక్షల విధించదు. దురభిమానముల కెడముండదు.

కిన్నీళ్ళు, కోపములు, పరితాపము, వశ్యాత్వాపము, యేడ్పులు, బాబ్బలింతలు, పులికిపాట్లు, ధర్మనమ్మాధచేరినము మున్నగు దుర్వికారములు, పండి వెలుగొందిన మానసమందు గోచరింపవు. ఇట్టి నిరహంకార మానసమందు భక్తి తాత్పర్యములు, ధర్మాభిమానములు నశించి, అపకారమూహింపకుండుట, జగదుపకారమే చింతించుట, తనయందు నిఖిల భూతమాలందు సమహితత్వంబున మెలంగుట. యిట్టి ప్రళాంత వద్యావములే చల్లని తత్వరసముతో నుప్పొంగుచుండును. ఇట్టి చైతన్యమే రససిద్ధి నొందుచున్నది కాని విశుద్ధసాత్విక రసోదయ మేర్పడినపట్టున నాటక బీజములు మొలకెత్త నేరవు.

ఇట్లెన్ను మహాకవి నాటక సాహిత్యమునకు ఒకర్చిన మహోపకారము యిందుననే యున్నది. గాథాసవచన మందు చల్లని శాంతరసము యుదారచేతనాప్రవృత్తులు ఆవరించి ప్రేక్షకులను సర్మల సదృశములలోనుదార సాధురసానుభవములో ముంచివైచును. కథాంశమున లేనీడలో తాకిక ప్రవృత్తుల రాగద్వేషము లందుకొనుచు బాహ్య ధర్మార్థ నిర్వహణ సంకల్ప సంచలితులై గ్లాసులై టు వెనుక గోడ మీద నాడెడి ఛాయా మూర్తులవలె అనతి వైశద్యమున నాడుచుండును. నటులు కథాంశములో నీచవృత్తుల భీకరావిర్భావమేర్పడినను నాటకము నావరించు దివ్యతేజస్సులో కథాంశమగు రాజసము, తమోగుణ సహజమగు రేచీకటిలో జేలుచుండును. ఇట్లనురచించిన నాటకములలో ప్రాచీన మహాకవుల కావ్యాలంకార సౌందర్యముకాని, విస్ఫుటరసాం

దోళనముకాని, నిండువెలుగున విప్పొంగి తేజరిల్లెడి గాధావస్థలుగాని గోచరింపవు. ఇట్లెఱునవీన నాటక రచనమందు అపూర్వముగ రసస్ఫూర్తికి యత్నించి యున్నాడు. కాని యీతడుకూడ రసముయొక్క నిజస్వరూపమును ప్రకటింపలేక పోయెను. మానవ మానసము కాలపరిణామమున దివ్యవైర్మల్యమొందగలదు. జన బాహుళ్యమునుభవించు చేతన సంకల్పములు విశుద్ధసాత్విక రసస్ఫూర్తి నొందెడి భావ పరిణామములో నాటకములందు విషాద సందర్భములు శూన్యమై కళ్యాణ సంతృప్తియే ప్రధానాంశమై వెలుగగలదు. సర్వధర్మములు స్వరాభిమానములు నశించి యకాదార్యము సమత్వము న్యాయము యీ మూడుమాత్రమే మానవ మానసపునేతలై నడిపించుచుండును. రాగల భావినాటకములలో నిట్టి దివ్యచైతన్యము స్థూల మానస లక్షణములైన అహంకారము అజ్ఞానము ఔదాసీన్యములతో సంఘటించి యాత్మవిజయమునకు యత్నించు సందర్భములు మాత్రమే ప్రధానాంశమై బరగనోపును. హాట్టును జోర్ననన్న మిర్చోయిట్టి నాటకముల రచియింప నుద్యమించియున్నారు. కాని వారి క్రీయాసిద్ధి నవీనాదర్శములకు జుక్కిమున్నది. మానవ జీవితములో విజ్ఞానాభివృద్ధిచే రాగద్వేషముల విపరీత విస్ఫోటన మంతరించి లోకహితైక జీవితాదర్శములు సర్వసమత్వ మభిలషించెడి జగత్కళ్యాణ సంకల్పములు, పరిణామాదర్శములుగ నేనాడు వెలుగగలవో, యేనాడు మానవ చైతన్యము విశుద్ధసాత్విక రసానంద మనుభవించునో, ఆగాడు కళ్యాణాంతమగు శాంత రసప్రధానమైన చావులు కోపములు శోకములు విషాదములు

లేని నవ్యనాటకము లుదయింప గలవు. మానవనైజము శాంత సమత్వములొంది నాటకరంగము సత్సాంత్తరసోపేతమై చెలువొందు జగత్కళ్యాణ సత్వరప్రాప్తికై బుద్ధి మంతులెల్లరు యత్నింపవలెను.

—♦ ఇబ్బెను మహాకవి ♦—

(హెన్రీ అర్థరుజోన్సు 1912 లో నొసంగిన “నవ్య నాటకపద్ధతులు” అను ఉపన్యాసమునుండి సేకరింపబడినది.)

యూరపులోని నవీననాటక కవిత్వమును పరిశీలించు పట్టన ఇబ్బెనుమహాకవి యొనర్చిన నాట్యనేప యాలయగోపురమువలె మిన్నంటి మిన్నయై మున్నుండు కన్నుల దాకుచుండును. ఈ మహాకవి, నవ్యరూపకపద్ధతుల నెలకొల్పి దారిజూపిన స్వతంత్రీకల్పన సమర్థుడు. కావ్యప్రప్తయేకాడు—చిరకాలమునుండి వేరులిడి పాదుకొనిన రూపకలోపముల పెకలించి క్రుంచివైచిన కావ్యసంస్కర్త. కాలదూషితములై నీరసనిర్బంధములై సరసరూపక విరచనంబున కడ్డుదగిలెడి నాట్యసూర్యాదల సడలించి, రూపకరచనా స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించిన కవిపీఠకేసరి. క్రొత్తయాటల మొదటివేల్పు—ప్రాతమశ్చాదల రూపుమాపెడి శమనమూర్తి—కవిస్వాతంత్ర్యమును గాపాడు రాజసనిలయము. సత్యము, ధైర్యము, చిత్తశుద్ధి, కరుణానుకంపములు, వీనివాతలలో మెరుగారుచున్నవి. నాటకరచనమం దశేషముగ గద్యవైఖరుల విస్తరించి, స్వగతోపన్యాసములను, నిరర్థకమగు సత్సాంత్తరన్యాస మహూపన్యాసములను, నిఘరీతభావ సంక్షోభమును, దొంగనీతులను, దుఃఖనివారణము కొరకును, సుఖప్రాప్తికొర

కును, భగవంతునిదలచెడి సావేత్తకంబగు దైవచింతను, ఆశా నిబద్ధముగు భక్తి మొరలను, ఇంకా ననేకవిధములగు రసభావ ప్రకోపన సందర్భములను, తుడచివైచి నిరుపమసుకుమార రసశోభితంబులగు రూపకరాజముల గల్పించు స్వతంత్రకావ్య గలనాచతురుడు, నేర్పులపోగు. విపరీత బాహ్యాంధోళన మేర్పరచు సందర్భములకన్న వాచికాంగికములందు, పెడసరి పోకడల కనుకూలించు దునుగువట్టులకన్న, ఆత్మానుభవముల లలితసద్భావ నిరూపణము,లో తలపులు లేతచందములు, మనోవ్యాపారముల నూత్నక్రమవికాసము, అంతరాత్మ యనుభవించెడి గహస్యావేదనములు, వీనిచే నుదయించు మృదుభావ తరంగములు నటకాశలము జూపుటకెంత యుపకరించునో లలితసుందర సద్భావ నూచకములగు లేతపలుకులు సరసాభి నయములు నాట్యరంగమున నెట్టియనమాన కళావిలాసముల గూర్చగలవో ఇబ్బెనురూపకములందు నిదర్శింపబడి యున్నది. చప్పున భావముప్పొంగజేసి రక్తికట్టెడి సందర్భములకన్న లోతలపుల తేటవెలుగులే రూపకకవిత్వమునకు శోభాసాం దర్యమూర్ధవముల గల్పించునని ఈతనినాటకములు రుజువు చేయుచున్నవి.

మహాకవు లందరివలెనే ఇబ్బెను మతిప్రభావము స్వభావ చిత్రీకరణమందుకన్న విభావప్రపంచమందుననే వెలు గొందుచున్నది. షేక్స్పియరు, గెటీ, సోఫోక్లిజు, మున్నగు కొందరు మహాకవులు రాగప్రపంచమును వీడి యున్నత విజ్ఞాన శిలాతల్పమున యోగసమాధిలో సాక్షి భావమున విశ్రమించి కడుదూరమున లోయ లోతున నీలప్రచార

మొనర్చు జీవవాహిని నవలోకించి యంటియంటని పెద్దచూపు
లతో నూనవజీవితావస్థలను చిత్రించుచుందురు. యిట్లెన్నో
మహాకవి యిట్టి ప్రశాంత సాక్షిభావమూనక నిత్యజీవితపు
ప్రచండ భీకర వాతాహతిలోమునింగి దెప్పరిల్లుచు దాని కష్ట
నిష్ఠురములనొకవిధమగు కరుకు నైరాగ్యముతో ననుభవిం
చుచు తన యాత్మాచుభముల అంతఃక్షోభముల, మనస్తాప
ముల జిత్రించుచుండును. ఈకాలమున యూరపుగోని మతి
మంతులూహించు తలపుల నందికొని తత్వజ్ఞుల దారినంటి
కాలానుకూల భావవికాసమును పొందియున్నాడు. ఆత్మ
సూరక్షణ మపేక్షించి యత్నించువార లద్దాని గోల్వడుముం
దురు. ప్రాణమువిడువ సిద్ధమగు ధీగులే యద్దానిగావగలరు.

అనుభవించి తెలుసుకో. తెలుసుకొనుటకే జీవింపుము.
అసగా నైహికభద్రమును అన్వేషింపక స్వానుభవమున తార
కమూర్తినారసి దేహప్రాణముల లెక్కనేయక సుత్తమభావ
చైతాన్యమునై జీవించి కృతార్థుడవుగమ్ము అనెడి సూత్రమును
ఈనాటి తత్వజ్ఞశంకారవన్నె బరగువానిని ఇట్లెన్ను రూపకములు
సరసముగ బోధించుచున్నవి.

ఇట్లెన్ను నివసించినది యొకచిన్న దేశము. వీనిలోకా
నుభవము, సంకుచితావకాశములలో సన్నగిలి హృస్వదృష్టి
దోషమొంది యున్నను వీని యాశయములు అననుభూతమగు
విశాల ప్రపంచమును కూరిమిశోభింపజేయుచున్నవి. ఇతను కావ్య
సౌందర్య సందర్భముల గుర్తించిన రసికుడు కాడు. కావ్యశిల్పి
యు కాడు. కాని యవార్థనిర్వచనముం కవచూనసాహస
మేర్పడి లౌకికజీవితమందగుపను టక్కురిధేవజముల దునుమాడు

నాట్యోత్పలము

కరకుపలుకులగురుపించుటలోనిరాఘటముగదుముకుచుండెను. ఇందీతని మరిపింపగల కవి లేడు, ఇకనుండబోను. ఈతని కల్పనలు చదువరుల నాకర్షించి శాసించు నేర్పొప్పియన్నవి కాని నుండగ నుకుమార కల్పనలందించు లలితసంతోష మొదవింపజాలవు. యౌవన వసంతోదయమున పలవుకులుకులతో నయ్యూటలాడు యువజనోదంతములు వీనికి కుచించలేదు. ప్రణయలేఖలం దుదాహరింపదగిన శృంగారసుభాషితము లీతని పాత్రములలో మందునకైన నగుపడవు. బుద్ధిహీనులను, నిసుత్సాహులును, దుర్బలాత్ములును, అగువారనీతడు నిర్దయగచునుమాడుచుండును. నవీనవర్తకపద్ధతుల విశ్వసించి ధనరాశుల గడించు లోభప్రవృత్తియే పరమసాధ్యముగ నూహించు నవీన నాగరికమర్యాదల నెంతమాత్రము సహింపడు. మానవజాతిలో మున్నాతిక మూడువీసములు తలపగూడని నీచస్వభావమున బ్రాకుచుందురనియు వీరిని రక్షించి యుద్ధరించెడి దారి గానరాదనియు, ఆశాభంగము నీచదుర్మరణము వీరి కనివార్యముగ గలుగనోపెడి వ్యవస్థయనియు ఇబ్బెనురూపకము లేర్పరచుచున్నవి. కాని బలవంతులకీతడు కేలూశనాసంగుచున్నాడు. స్థిరధీరుల సుత్సాహవరచి కార్యశూరుల జేయుచున్నాడు. ఆత్మవిచారణమొనర్చు పరచింతావరుల కెంతయు విజ్ఞానసంతోష మమర్చుచున్నాడు. స్వారాజ్యసంపదలభిలషింపని, యాత్మగౌరవనిగ్రహము లొడవల నీచబానిసల దండి వుడుకుకరియయ్యును స్వతంత్ర మనోవృత్తిశేర్షడిన యాశ్చర్యవంతుల సదా దర్శములనెంతయు పెంచి బలవరచి పోషించుచుండును. యదార్థవాదులగు ధీరస్వల్పీతని గార

వింతురు. నీచస్వార్థదూర్ణయజ్ఞవనముకన్న, వెట్టితలపుల వలవ
రింతలలో మతి వికిరి తొట్రువడెడి యాత్మవిహీనజ్ఞవనముకన్న
ప్రళయ పయోధివీచికాగమనమే, విలయపయోద భీకరాళని
నిపాతమే మేలనిదలంచు మేధావులీతని రచనలక్ష్మ్యసాద్యాదు
లొనంగి గారవింతురు.

ఇబ్బెను మహాకవిని దూషించి భూషించిన విమర్శకుల
స్వభావములు యీతని రూపకలక్షణమును తెలుపగలవు.
లోకసామాన్యమంతయు ఇబ్బెను ప్రభావమును దూర యార
బోసినది. కాని యీతని ప్రతిభాసామ్రాజ్యమెట్టకేలకు నాత్మ
విదూరుల యేవగింపులమించి జయించి విజయవైభవమున
దేజరిల్లుచున్నది. నాట్యచరిత్రలో నీతని పవిత్రనామదేయ
మా చంద్రతారారముగ జగన్నాథగోపురసౌందర్యగాంభీర్య
మున జెన్నొంది ముదిచావులెరుగని నిండుబింకమున నిలువగ
లదు. లోచూపు లమరని పిడికొత్తలు, మంచిచెడ్డలారయని
నీచవిమర్శనలు గుగ్గిలచు వెలుగువలె చివాలున మండిపడి వెం
టనే చుట్టి భూనుమా లిన్యమున నంతరించినవి దూషక
విమర్శకులు మడసిపోయిరి. కవిప్రతిభయను ర్త్యయై వెలుగు
చున్నది.

శ్రీహెన్రీఅర్థుజోన్సు 1861

ఆంగ్లనాటకకవి—విమర్శకుడు—నాట్యోద్యమ మందు
తానుహరితమగు నుపన్యాసమాల నిచ్చుచు నాటక కళను
సంస్కరింపబూనిన మేధావి Renaissance of the English
Drama అను విమర్శకగ్రంథమును రచించి యున్నాడు. 1912
లో అమెరికాలోని సెంటులూయీనగరమున జరిగిన సర్వకళా

సమావేశమునకు యీతడర్పించిన the Corner Stones of the Modern Drama అను మహావివాదాస్పదమును సంగ్రహించి దిగువ తెలిగించి ముద్రించుచున్నాము.)

కళావిషయములలో నవ్యనాటక ధర్మములు.

కళావిషయములలో బుద్ధిమంతులు దేశకాలవిభేదముల పాటించకూడదు. విశాలవ్యాదయముతో స్వాభిమాన దురహంకారముల వీడి కళాసౌందర్యమే రసనమృద్ధియే ప్రభానాంశముగ నెంచి కళాప్రభువంశము నవలోకించి యన్యోన్య సహకారమున కళాస్వరూపముల సంస్కరింపవలయును. ఇందువలన జాతీయసత్వమున కెట్టిప్రమాదములు గలుగనేరవు. వైగాపర ప్రతిభా సంపర్కమున భావోద్దేకమేర్పడి నిజసత్వముహ్సంగి కాలానుగూపముగు శ్రొత్తచిగురుల చాల్చుగలదు. విజ్ఞానప్రపంచ పర్యటన మెన్నడును జాతీయకళా సంప్రదాయముల మాపనేరదు. ఇట్టిదృక్పథి సంభవించుటకు బదులు జాతీయకళా స్వరూపములు శ్రొత్తవెలుగులతో విరచుచుకులతో కళాసర్వస్వ సౌరభ మొప్పురు ఆమనివిరియందమున జేయవలసినదగుట.

నాటకకళ జనసామాన్యమునకు ముఖ్యుగ నర్థమగుచు మిక్కిలి రుచించునదియై యున్నది. ఇతర కళలను అనుభవించుటకు ప్రత్యేక శిక్షాసంస్కారములవసరమగుచున్నవి. నాటకము లజూచి సంతరించుట కిట్టిశిక్షలవసరము. అందుచేత రూపకనాధనముచే నైతికమర్శాదలను జాతీయభావములను సదాచారమార్గములను రుచికరమగు రీతులలో ప్రజల

దువ్యాపింప జేయవచ్చును. సంఘసంస్కరణమునకు నాటక ముపయోగించునట్లు సంస్కరించుచువరుచు వచ్చును.

నాట్యప్రపంచ వృత్తాంతమారయ రెండు ముఖ్యవిషయములు గోచరించును. 'అభినయంబున జీవితావస్థల ననుకరించెడి వేడుక' సర్వదేశములందు అన్నికాలములలో నగుపడును. అనుకరణము జంతుజాలములలో కూడ నగుపడుచున్నది. జంతువులు తల్లులచేష్ట యనుకరించి జీవనోపాయముల సాధించుచున్నవి. నాట్యవృత్తి మానవనైజ సంజనితముగ దోచుచున్నది. అనాగరికజాతుల మొదలు సంపూర్ణ నాగరికవికాస మనుభవించెడి మానవసంఘముల వరకును నాట్యకుతూహలము అనేకరీతుల నాశ్రయించి కాలక్రమమున వికసించుచు జాతీయజీవనములో ప్రధానకళాంశముగ బరిగణింపబడుచున్నది. నాట్యలలామ కొన్నివేళల మతపాంఘిక నిబంధనల యొత్తిడిలో జక్కియుండెను. కొన్నివేళల నీచమర్యాద లాశ్రయించి శోభావిహీనయై సిగ్గుపడినది. ఒకప్పుడు పసితనపుచిలిపి చేతల చిందులిడుచు, ఒకప్పుడు బూతు కూతల మోటతోడవులదాల్చి యసహ్యముగ నసభ్యముగ నగుపడెను. కొన్నిసందర్భములందు పలుకుటండములుగాని వస్తుస్వరూప సౌందర్యముగాని గోచరింపని విషరీతరాజసంబున భీకరభయానకమూర్తియై మితిమీరుచుండెను. ఇంకొకకాలమున లేతపలుకుల ముద్దుగుమ్మయై సౌంపులగురిపించుచు కొండొక నమయమున సిగ్గుదలంచక విచ్చలవిడి గంతులిడు గణాచారీవలె డాబుపోకుల దాండవించుచు బలుతెరంగుల మిడిసి పడుచు ననేకరూపములతో అనేకవడలతో ఎప్పటికప్పుడు

మారుచుండు వొద్దికసాబగులతో వన్నెచిన్నెల వెలుగొందుచు గులుకుచు నిలచుచు నడచుచు శతభంగీయుత దివ్య రూపమున కెడ తెరపిగానని బలాయువ్య సందలతో నాట్య మందరి మానవచరిత్రాంశముల నలంకరించుచున్నది. ఏళు సాబగులు దేశకాలావస్థల ననుసరించి మారుచుండెనేకాని ఏదో ఒకరూపమున మానవజీవిత మందన్ని వేళల నాట్యలలామ బ్రత్యక్షమై తన కళాప్రభావ మగుపరచుచునే యున్నది.

నాట్యచరిత్రము దెలిపెడి రెండవయంశ మేమన— అవస్థానుకరణము మానవ మానసపు నిత్యస్వభావమైనను, సాత్వాత్య చరిత్రోగో నాల్గుమారులు మాత్రమే, నాలుగు ప్రత్యేక జాతీయవిజయ సందర్భములందు రూపకకవిత్వ మతి శయించి యుల్లుకొనునది. యవనచరిత్రలో నొకమారు, ఎలిజబెత్తునాటి ఆంగ్లవిజయోత్సాహమును నొకమారు, పదునాల్గవ లూయీ బ్రోచుచుండిన పరాసుకళామండపంబున నొకమారు స్పెయిసు దేశపు సామ్రాజ్య వికాస సందర్భమున నొకమారు మరల ప్రజాస్వామ్య స్వాతంత్ర్య సంగోషమును భవించెడి పరాసుసీమలందు 19 వ శతాబ్దమునకు రూపక కవి త్వమనుతదివ్య వైఖరుల విస్తరించియున్నది. ఇటులనే ప్రపంచములోని యితర దేశములందు విజయసంతోషమేర్పడిన శాంతసంపన్న సమయములలో రూపకరచన ముట్పొంగి వెల్లు విరిగినది. నాట్యవృత్తి మానవస్వభావమాశ్రయించి జనించు నడయ్యను ఆయాదేశములు గెలుపు కులకులతో మిడిసిపడెడి విజయావకాశములందే యాదమగు రూపకరచన ఏర్పడుచు వచ్చినది. (హిందూదేశములోని భాసకాళిదాస శ్రీహర్షభవ

భూత్యాది మహాకవుల రూపకరచన మిట్టి విజయసందర్భము లందే విస్తరించెనని నమ్మనచ్చును. కాని కృష్ణరాయల కల్లాటసామ్రాజ్య వైభవంబున గావ్యశిల్పములు బెంపొంది నవే కాని నాటకరచన మేర్పడలేదు. ఇటులనే మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యవిస్తరణాని కాశమున భక్తివాఙ్మయ మభివృద్ధి జెందెనే కాని నాటకరచన ముదయించలేదు. ఇది పైజెప్పిన రూపకోత్పాదక సందర్భములకు భిన్నముగనున్నది. కాని శివాజీ కృష్ణరాయల లౌకికవిజయము హిందూమతసంరక్షణార్థమేర్పడినదే కాని లౌకిక దిగ్విజయ సంకల్పములవలన గలుగలేదు. అందుచేత నాకాలములో భారతీయుల యాశయ ముపరాధికారలంఘనము దొలగించి మత స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొను యావేశముతో మెలగుచుండెను. నాటకరచన కనుకూలమగు విజయగర్వమేర్పడినను, శాంతసంపన్న సుఖజీవన మమరయుండలేదు. మరియు తురకల కత్తియదభింపులలో తమస్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనుటకు పోరాడినమర్యాద లతిక్రమించుకొండ కట్టువడియుండిరి. భావసంచలన మేర్పడలేదు. ఇటీవల హుణరాజ్యపు సమాదరణంబున నొకవిధమగు పూత మెరుగు లొలికి చు శాంతిసంపదలేర్పడి, పాశ్చాత్య సభ్యతా సంపర్కమున భావస్వేచ్ఛయలవడి హిందూదేశములోని భావ లంగు విరివిగ రూపకరచనమేర్పడుచున్నది) ప్రజలు శాంత చిత్తులై శత్రుభయంబునగాని మతవినాశకభీతిచేగాని తల్లడిల్లని శాంతియుగములలో విజయగర్వమేపారెడి జాతీయవైభవసమయములలో, జీవితానుభవము లెక్కువ గలుగుచుం

డెడి నాటిసంపన్న నాటిదర్శక కాలములలో రూపక రచనాకతూహల ముదయించుచుండును.

ఎలిజబెత్తుమహారాణికాలము దాంగ్లరూపక కవిత్వము పరిణతరూపలావణ్యమున బెంబొంది సాంపెక్కియున్నది. ఆవల నింగ్లాండులో స్వతంత్రరూపక రచన ముస్తమించెను. 17 వ శాతాబ్దాంతమున ఫ్రెంచిమహాకవి మాల్లేరు మార్గము లను సరించి డ్రైడెను మున్నగు కవులు రెప్టరేషను ప్రహసనంబుల గల్పించియున్నారు. మాల్లేరు, డాంటీ, ఇబ్సెను మహాకవుల వలె ప్రకృతియందగువడెడి నీటిసూత్రములు గమనించి, సత్వ జీవనములో ననుభూతమగు రసభావసూచనల నందికొని స్వ భావసాందర్యమే పారు కథాకల్పన మొనర్చియున్నాడు. అందుచే మాల్లేరురూపకములు నీతిభోదకములై య్యును స్మృతి వాక్యపాటవంబున దేశికమర్కాదలంటక కావ్యలక్షణమగు రసస్ఫూర్తితో జెలువొందుచున్నవి. వీని యాదర్శమునరూపక కవిత్వ మవలంబించిన డ్రైడెను మున్నగు కవులు నీతిభోదయే అభిమానసూత్ర ప్రతిపాదనమే ప్రధానాంశముగ నెంచి నీతిభోధకారకు గడుంగడు హేయమగు సీచావస్థల జ్ఞతించి భంగపడిరి. షేక్సుపియరు మహాకవి యశశశరీరమును దాల్చినదాది నేటివరకు నింగ్లాండులో గోల్డుస్మిత్తు రచించిన She stoops to Conquer, షేరిడను రచించిన The School for Sandal The Rivals. అను నాటకములు మూడుమాత్రమే మాననీయ కళాసౌకర్య మొప్పుచున్నవి. అంగ్లేయులఖండరాజ్యవిస్తారమున నిర్వహించుచున్నదేవ్విగ మనుభవించుచు మహాద్యమముల దలపెట్టి గొనసాగించుచు సరింతర భావ

నంచలన మొందుచు పలుతెరింగుల జరించుచు బ్రహ్మచరంగ
మునననంతజాతీయేతిహాస నాటకముల నభినయించుచున్నారు.
ఇట్టి నాటకకథానందర్ప వైచిత్ర్య మాండ్లయుల జీవనములో
వెలుగొందుచున్నను కడచిన కందువందల సంవత్సరములలో
రూపకకవిత్వ మాండ్లదేశమున వీడువడి వన్నెదప్పినది. యిట్టి
ప్రతిభాదార్పిత్య మొందునగల్గెనో విచారించినయడల నాండ్ల
రూపకముల సంస్కరించుమార్గము లారయగలము.

మాల్వేరు మొలపించిన పరాసురూపక కవిత్వమునేటి
వరకవిచ్చిన్నముగ మాననీయ మహాకవులచే ననేకనవ్యరూప
ముల విస్తరింపబడుచున్నది. హామరు, వర్ణలు, డాంటీ,
షేక్స్పియరు, గెటీ, మున్నగు ప్రఖ్యాత జాతీయకవిశేఖరులతో
దులదూగుపరాసు మహాకవులందరు నాటకమును సాహిత్యపరి
ణామముగ నూహించి రూపకకల్పన మందశేషచాతురీ విలా
సముల జూపియున్నారు. మాల్వేరు, కార్నేల్లి, వాల్టేరు,
హ్యుగో, రేనార్డు, మరివో, బొమార్కియూ, డూమాలండిర్
కొడుకులు, మూసెట్టు, ఆగేరు మున్నగు వాంగ్మయధురంధు
రులందరు ప్రదర్శనోచితమగు విషయానేక సంకలితమగు విచి
త్రరూపముల గూర్చి పేరొందియున్నారు. ఇప్పటికిని పది
మంది మేటికవులదేశము లోకానందదాయకమగు రసన
దూర్విషకముల రచించి రూపకసాధనంబున సౌంధ్యకవమస్యను
జీవనమర్వాదలను కళాధర్మములను బ్రతుకుతెరవులను విమ
ర్శించి సంస్కరించు చున్నారు. మాల్వేరు రూపకములు
విన్నాచదివి నా సటింపజూచినాయంత మనోహరముగ చురుకు
నడకలతో వింతకథలతో రసవైభవముతో స్వభావ సౌంద

ర్యముతో భావగాంభీర్యముతో నీతిప్రభోదక పటుత్వముతో పలుకు సాగసులతో కూర్చుటందములతో నమేయసౌందర్య రాసులై గులుకుచుండునో అట్టికావ్యసౌకర్యములన్నియు నిండా రువడుచు పొగరున నీనాటి ప్రేంచినాటకములందు ఏలసిల్లియు న్నవి. ఆంగ్లరూపకకవిత్వము పేక్సుపియరు నేర్పుకూర్చు లలో భువనైక సామాజ్య మనుభవించియు మానసాంభోజ సౌందర్యమున జెలువొందియు తరువాత నూరుపేరు లమరని నీచదళ జిక్కియుండ మాత్యేగు పాతినపరాసురూపక బీజములను దినము కొత్తదొడవుల నందగించి లోకమాన్యమగు విరివూత లొందనేల?

పేక్సుపియరు కాలము చెల్లినవెనుక ఇంగ్లాండులో పరిత్రమగు క్రైస్తవదర్శనములజాతైడి నీతిబోధకుల ప్రభావ ముదయించినది, వీరు నాటకప్రదర్శనములను నీతిబాహ్యముగ నూహించి పెద్దమనుష్యులు, సంస్కారులు నాట్యశాలలకు పోవకూడదని శాసించిరి. ఇందువలన నాంగ్లదేశమున విద్యా సంస్కార మేర్పడని ప్రాకృత సమాజములే నాట్యమందిరముల కరుగుచుండిరి. నీతిప్రవర్తలసంతతులే, యమెరికా భూభాగ ముల జేరి వలన విడిసిరి. అక్కడ వీరి యాచారిములు ఇంగ్లాండులో కన్న నెక్కువ కాలము ప్రజాభీష్టముల శాసించుచుండెను. అందుచేత ఇంగ్లాండు అమెరికా దేశములలో రంగసౌందర్యమును విపరీతభీకరావస్థలను చూచి యానందించు పాటకపు పరిషత్తులే నాట్యకళను పోషించుచున్నది. ట్రాన్స్సపరు సీనును, పాటలు, టపాలు, వెకిలిముద్దులు, దుస్తు డంబములు నీచహాస్యములు, ప్రాకృత మర్యాదలు, మిక్కుట

ముగ నుప్పొంగు నాటక వ్రేదర్శనములు పాటకపు
జనుల నెక్కువ సంతోష పెట్టుచుండును. ఇట్టి
నాటకము లింగ్లాండు అమెరికాలలో ప్రబలియున్నవి. నిత్య
వ్యాపారవర్తకానికి సవనయించు వినోదాభిలాషతో ప్రజలు
నాటకముల జూడబోవుచున్నారు. అచ్చటకూడ నాటకము
లోని కథాంశములను ఆభినయరీతులను నుంచిచెడ్డ తెరుంగువే
డుకతో శ్రద్ధగ బరిశీలించక, నెచ్చలికరతలంబుల వలపుగీటు
లతో నలయించుచు పలుకుటయ్యారములకులికి ముద
మొందుచు కాలయాపన మొనర్చుచున్నారు. ఇట్టియుదా
సీనప్రాకృత సమాజములకు రుచించు నాటకములే
ఇంగ్లాండు అమెరికాలలో వాసికెక్కి ప్రజాసంతోష మొద
వించి మితిలేని ధనార్జనమొనర్చుచున్నవి. ఈ రెండుదేశము
లవారలు, జగన్నాటక కథాభినయ సందర్భములం దసమాన
మేధావిభూతితో నలరారుచుండినను సరసరూపక రచనావ్రేద
ర్శనములందు నీగమర్యాద లాశ్రయించివెనుకపడియున్నారు.
అమెరికాలో మంచి చెడ్డతెరుంగని పాటకపుజనులు నాట్యవే
శ్యుల నాశ్రయించుచున్నారు. కొందరు చదువుకొనిన బుద్ధి
మంతులు అప్పుడప్పుడు నాటకముల కేగుచుండురు. కాని
నాట్యకళయందు తమకున్న యభిమానమును బహిరంగముగ
జూపుటకు సిగ్గొందుచుండురు. అమెరికాలో ఎక్కువ ధనవం
తులై విద్యావంతులై మర్యాదస్తులై సదాచారసంప్రదాయ
గౌరవమున వాసికెక్కిన యుత్తమజనంబులు తమ పూర్వుల
సంప్రదాయము లనుసరించి నాట్యకళయం దుదాసీనులై
వర్తించుచున్నారు. అందుచేత అమెరికాలోని నాటక స్వరూ

వనిర్ణయము చాలవరకు తత్కళాపోషకులగు జనసామాన్యపు నీచరుచులచే నాదేశింపబడుచున్నది. ఇంగ్లాండులో నీతిబోధకుల ప్రభావమునను రెప్టరేషను రూపకముల నీతిబాహ్యతగలిగించిన ఏవగింపువలనను పెద్దలు నాట్యవిషయములందు పాల్గొనకున్నారు.

మరియు నాంగ్లదేశమున 18, 19 వ శతాబ్దములలో మహానీయగుణగరిష్టులై వెలింగినమహాకవులునాటకములరచింపలేదు. రూపక కవిత్వము సారస్వత పరిణామ మనెడి తలంపు లాంగ్లదేశమున నస్తమించినవి. కవులు విమర్శకులు నాటకముల నేవగించి లలితకళలలో దీనికి నెలవొసంగనందున, నాట్యకళ పాకృతజనాభీష్టల కనువగు రీతులలో విస్తరించి యున్నది. నాట్యకళను సంస్కరించు ప్రయత్నములు, కానరావు. చిత్రము, కావ్యము, శిల్పము, నృత్య గీతాభినయములు మున్నగుననేక లలిత కళల సహకారమున నాటకకళ యందగించుచున్నది. వీని పరస్పర సంబంధములారని సరస గూఢక ప్రదర్శనమందు వీనిలో నేది ఎంతవరకు తోడ్పడదగునో నిర్ణయించు సంకల్ప మెవ్వరికిని కలుగలేదు. నటులకు నాట్యకళా రహస్యముల దెలిపెడి శిక్షాసకాశము లేర్పడలేదు. నటులు, నాటక కవులు, విమర్శకులు, ప్రేక్షకులు స్వీయ చిత్రానుసారముగ వర్తించుచున్నారు. కాని యన్యోన్య సహాయమున రూపక సాభాగ్యమేర్పరచు తలంపుతో మెలగకున్నారు. ఆంగ్ల నాటకములు సామరజనంబుల వినోదపరచి డబ్బుదోచెడి వెకిలి యల్లరియైనవే కాని ప్రజల సారస్వత నైతిక కళా జీవనమును

జాతీయాదర్శములను సాంఘిక ధర్మములను సంస్కరింపు సదా దర్శముల సూచించకున్నవి. అనేగా ఆంధ్రయుల సాంఘిక జాతీయ జీవన పద్ధతుల సంస్కరించుటకు నాటకములువయో గింపకున్నవి. ప్రస్తుత కాలమందాంధ్రయులు పరదేశవా జ్ఞులు కోశముల గొల్లవెట్టి విజాతీయ రూపకముల సంత రించి బ్రదికొంచుచున్నారు. తమ జాతీయ స్వభావమున కనువగు స్వతంత్ర రూపకముల రచించకున్నారు. మరియు నాట్య రహస్యమెరుంగని కులుకుబాండ బ్రతికలందుమిన్నంట నుగ్గడించి నీచాభివను పద్ధతులకసహ్యముగ గౌరవ మేర్ప రచుచున్నారు. మద్దులీనడి లేత మొగము తళుకులాడెడి చురుకు చూపులు సిగ్గుదలచని వెకిలి వలపులు లేనగవు పూల వాసలు, లొల్లాయి పాటలు, వింత కూతలు, పోకిరి పలుకులు, నటీలక్షణంబుగ నెంచబడి యాంధ్ర ప్రేక్షక సమాజముల నమి తోతాహ సంభ్రమానంద తరంగ సందోహమున దేల్చి నుక్కిబిక్కిరి చేయుచున్నవి.

పై చెప్పిన కారణములచేతను ముఖ్యముగ కవులు, విమ ర్శకులు, ప్రతికలు, నటులు పనిపడి యన్యోన్య సహకారమున నాట్యకళాభివృద్ధికై పాటుపడని కతమునను నాట్యకళా సంపాదన మజ్ఞానజనంబుల పాలిటజేరి యిండినాదునను ఇండ్లాండు అమెరికా దేశములందు నాట్యకళ నీచలక్షణ విదగ్ధమై యింపు దప్పి లలితకళా సౌందర్య మొప్పుకున్నది. ఇందుచే మేక్కు పియరు అస్తమించిన దాది యాంగ్లభాషలో విశ్వవిఖ్యాతి గాంచిన రూపకము లేర్పడలేదు.

ఇక పరాసు సీమలందు పదునాల్గవ లూయీశకము నుండి నేటివరకును నాటకకవిత్వ మవిచ్ఛిన్నముగ నవనవో న్నేష విలాస సంపదలతో విస్తరించిన యనుకూలావకాశము లరయజూచెదము. ప్రాంసులోకూడ నాటకములు కొంత వరకు ప్రేక్షకానంద సంపాదన ముద్దేశించి రచియింప బడచుం డెను. కొంతవరకు నీతిబోధనము సాంఘికధర్మ ప్రాచుర్యము రూపకోదేశ్యముగ నాచరించుచుండెను. కాని ప్రజాసంతోషమే, ధర్మనిరూపణమే, ప్రధానాంశముగ ప్రేంచికపులు భావించి యుండలేదు. వీరు శాళిదాసాది హైందవమహాకవులవలె రూపకకవిత్వమునకు వాంగ్మయమకుటమర్యాద నొసంగి కావ్య సౌందర్యమే కల్పచాతుర్యమే ప్రధానాంశముగ నెంచిమిక్కిలి జాగరూకులై రచించుచుండిరి. ప్రేంచికపుల రూపకములు పరాసు సాహిత్య పరిషత్తులోని విద్వాంసులచే జక్కగ పరిశీలించి పరిష్కరించి దిద్దినర్ది మెరుగట్టబడుచుండెను. యేటరు ప్రేంచీయలోని నాట్యసిద్ధలీరూపకముల విభినయించి చూచి వాని విభినయసౌకర్యమును ప్రదర్శనయోగ్యతను తీరికమీద జర్పించి వలసినమార్పు సూచించుచుండిరి. రస రహస్య మెరింగిన విమర్శకులు కావ్య కలనాచతురులగు కవి పుంగవులు రూపకముల బరీక్షించి సంస్కరించి తమ విమర్శ కోదేశ్యముల బ్రతికలందు బ్రచురించుచుండిరి. ఇవ్వధముగ రూపకకవులు నటశేఖరులు కావ్యశాసకులు చేరి సంస్కరించిన రూపకవిశేషములు పత్రికలలో జనసామాన్యమున కర్థమగు తేలికవైఖరులలో విరివిగ ప్రకటింపబడెను. ఆవల నాటకము నచ్చొత్తి దేశములో పంపబడెను. ప్రేక్షకులు అచ్చుపడిన

రూపకములను వానిపై సరుదెంచిన విమర్శనములను జక్కగ
 జదివి నాట్యసభల కేగుచుండును. అచ్చట సర్వాధికార
 నిర్వాహకుల నటశిరోమణు లీరూపకముల నభినయించుచు
 నుత్తమ నాట్యలక్షణముల బ్రదర్శించుచుండును. వీరి యధి
 పయోగములను సామాజికులు శ్రద్ధతో బరికించి నాట్యకళా విచ
 ఙ్చన యం దనమాన నైపుణ్యమును గరచియున్నారు.
 ప్రపంచములో నెచ్చటను పరాసునాట్య సభలందుగూడెడి
 ప్రేక్షకవర్గమును బోలు రసికమండలి యగుపడదు. ఇవిధ
 ముగ పరాసు సాహిత్యపరిషత్తుయొక్క ప్రభావమునను ధియో
 తును ఫ్రెంచియయొక్క నాట్యచార శాసకసామర్థ్యమునను
 పత్రికావిమర్శనల సత్కళారహస్య నివేదనాసక్తి చేతను పరా
 సుప్రజల నాట్యగురులు మేలితెరవుల వికసించి యలౌకిక
 రసవిచక్షణశక్తి లొప్పుచున్నవి. నాట్యకళకు సంబంధించిన
 లలితకళలన్నియు నాట్యోపయోగిసత్వమున నలవరచబడి
 రూపకప్రదర్శనము ఔచిత్యభంగమొదవకుండ చుచితరీతులలో
 బ్రకాశించుచున్నది. ఇంతియేగాక ఫ్రెంచి రూపకకవుల
 ఎప్పటికప్పుడు ప్రజామానస మాకర్షించు సాంఘికనైతిక
 ధర్మములను జాతీయాదర్శములను కథాసంవిధానము జార
 కుండ రససౌందర్యము కొరవడకుండ గాపాడుచు తమమాన
 కములందు వెలిగించి నాటకమును జాతీయసాంఘికాచార
 సంస్కరణమునకు ముఖ్యసాధనముగ నుపయోగించిరి. అందు
 చేత పరాసునాటకము వినోదసంతోష ముసంగెడి లలితకళా
 విశేష మగుటయేకాక జాతీయచరిత్రములో కొక ముఖ్య
 సాధనమై యుపయోగ సౌందర్యముల రెంటిని సిద్ధిపజేయు

చున్నది. ఇట్టి పరిస్థితులు, శిక్షాశ్రమములు విచక్షణరీతులు వృషడినందున, నన్నితరగతుల జనులు పనివడి శ్రద్ధాభక్తు లేవార రూపకకవిత్వమును వాఙ్మయ పరిణామముగ నూహించిపోషించినందున ప్రాంసులో నేటివరకు “కావ్యేషు నాటకా రమ్యాః” అను న్యాయము సార్థకమై రూపకవాహినీ ప్రవాహమనంతగుణ శోభితమై యెడతెరపిలేని మేటియందమున రాజిల్లుచున్నది.

ఆంగ్ల దేశమున నాటకము ప్రజాసంతోష ముద్దేశించుచు జాతీయనమస్యల నందికొనక కవినలు విమర్శక ప్రేక్షక ప్రతికాజనంబుల యన్యోన్యసహకార మేర్పడక రూపలావణ్యముల గోల్పడి రసవిహీనమై నీచదశ ననుభవించుచున్నది. ఫ్రెంచిదేశమున నాట్యకళ రసవత్కావ్య సౌందర్యమొప్పుచు జాతీయజీవనములో ప్రధానసంస్కరణ ప్రభావమున భవించుచు వాఙ్మయదురంధురల గౌరవసహాయముల బొంది చక్కగ వికసించుచున్నది. ఆంగ్లేయుల నాట్యపరిణమమునకు ఫ్రెంచివారల నాట్యసిద్ధికిని గల హేతువులను బరికించి యున్నాము. ఇందువలన స్ఫురించునూత్రిములు ఆంగ్లనాటక సంస్కరణ కువయోగించునని డిగువ ను దాహరించుచున్నాము.

(1) రూపకకవిత్వము వాఙ్మయపరిణామముని యెల్ల రుగ్రిహించి వాఙ్మయములో ప్రధానాంశముగ జేసి యాదరింపవలయును.

(2) సమకాలిక జీవితావస్థలను సాంఘికసమస్యలను నీతిప్రచారక సంస్కరణోద్దేశ్యములతో రూపకకథా నందర్శ

ములందు విస్తరించెడి స్వాతంత్ర్యము నాటకకవులందరు
అవలంబించవలయును. చిత్తశుద్ధి, సమదృష్టి పరిచిత,
లేర్పరచు గభీరభావములను చక్కని సాత్విక రసానంద
మొసంగు కథాసందర్భములను మానవవ్యాపార వైఖరులను
తెన్నగ గుర్తించి చక్కని చిన్ని నాటకములను కావ్యాలంకార
చిత్రీకాంక్షలు దేజిల్ల గల్గింపవలయును. ప్రాకృతసమాజ
ముల సంతోష పెట్టు బావోద్రేకమును వివరితసందర్భములను
నాటక కవు లాశ్రయింప కూడదు ప్రకృతజీవితమునకు
వీలై సంతవరకు సంబంధించి సాంఘికాదర్శముల నెలకొల్పు
ను ద్వేషముతో నాటకము లేర్పవలెను.

(3) ప్రజాసేవోదమే నాట్యాదర్శముగ నుండకూడదు.
ఉత్తమ లలితకళల నెట్టిలోతుతలపులలో విమర్శించిచూతురో
అట్టి విచక్షణ రిసవిచారణ నాటకములపట్ల జూపవలయును.
పక్షిక్షకులకు అభినయింపబడు కథాసందర్భములను అందలి
రసభావవిశేషములను తెలియజెప్పెడి పత్రికావిమర్శనలు కర
పత్రములు విరివిగ నందించవలయును. సమాజకరుచులు
మెరుగారినగాని నాట్యకళ బాగుపడనేరదు.

(4) నటులు నాటక కవులు సరసవిమర్శకుల సూచన
లాదించుచు నన్యోన్యసహకారమున తెన్నగ నాలొచించి
పనిచేయవలయును. నటులు కవిహృదయమెరింగి రూపకో
ద్దేశ్యములను జక్కగ నభినయింపనేరవలయును. కవులు
నాట్యనీమముల గుర్తించి యభినయావకాశముల నెరింగి ప్రద
ర్శనోచితమగు రూపకముల రచింపవలెను.

(5) నటుల శిక్షించుటకును, నాటకకవుల సంస్కరించు

టకును నవీననాటకముల నరిజూచి పరిష్కరించుటకును నవ్య రూపకముల బయోగించి యువచందముల నిర్ణయించుటకును ఇంగ్లాండు అమెరికా దేశములలో నాట్యవిద్యాలయములు కావ్యపరిషత్తులు విమర్శకపత్రికలు ప్రయోగనాట్యమందిరములు వెలయవలసి యున్నవి.

(6) ఆకుసృష్ట మున్నగు ప్రసిద్ధవిద్యానికేతనము లందు నవీననాటకముల పఠనీయగ్రంథములుగ నియమించు చూచార మేర్పడవలెను. ఇందువలన సాహితీరహస్యపారంగతులగు పండితోత్తములు నవీనరూపక కవిత్వమును పాఠము చెప్పిడి జాగరూకతతో పరిశీలించు యవకాశము లేర్పడును.

(ఆర్థగుణోన్నతి ఆంగ్లనాటకములందు చూపినభావములు యీనాటి తెలుగునాటకములలోకూడనగుపడుచున్నవి. వాని నుద్ధరించుటకు యీతడుసూచించినమార్గములు తెలుగు వారవలంబించదగియున్నవి. అమెరికా ఇంగ్లాండులందువలెనే మనదేశములోకూడ విత్తవిద్యాప్రభావ ప్రతిష్ఠలొప్పిడి పెద్దలు నాట్యకళ నాదరింపకున్నారు. ఏయూరజూచినను మావంటిచిన్నలే నాట్యసభల కేగుచున్నారు. కాని పేరుప్రతిష్ఠలమరిన పండితులు, ధనవంతులు యూరిపెద్దలు వినోదమునకై న నాట్యసభాంగణములలో నగుపడరు. ఇట్టి యుదాసీనుల నుద్దేశించిఆర్థగుణోన్నతిగారు నాటకకళాభిమానముపొంగ, నాటకళాసంస్కరణ మహాద్యమావేశమేపార నుపస్యసించిన వాక్యరత్నముల నీదిగువ సంతరించుచున్నాము.

సోదర సభ్యులారా!

నాట్యధర్మముగు అవస్థానుకరణము ప్రాణిభోకపు నా

మాన్య ప్రవృత్తిగ నగుపడుచున్నది. పిల్లికూనలు తల్లుల చేష్టలనుకరించి వేటాడనేర్చుచున్నవి. కుక్కలు, పిల్లలకు వేటతెరవుల నభినయించి చూపుచున్నవి. పసిపిల్లలు తల్లిదండ్రుల పనినుట్లతో నాడుకొనుచు వారిచేతల ననుకరించుచు తరువాతి జీవనోపాయ సాధకంబగు వృత్తులయందు పథమ శిక్ష లాటరూపమున బొందుచున్నారు. ఆట పనందులే జీవిత పథతుల నేర్పు మొదటి పాఠము లగుచున్నవి.

నాట్యప్రవృత్తి మానవస్వభావమందు సహజముగ జేరి యున్నది. మన పలుకులు, నడతలు, మర్యాదలు, ఆచారాభివాయములు, ఇవియన్నియు మన పెద్దల పద్ధతుల ననుకరించుచు సస్వభావ ప్రవృత్తులవలన నేర్పడిన యలవాటులే. మన పిల్లలు మనచేతల ననుకరించుచున్నాడు. అనుక్షణము యేదో సైక దృశ్యప్రబంధ మభినయించుచునే యున్నాము. ఒక యేటి కొకయేడు మీదపడిన కొద్దీ మన నాట్యప్రవృత్తులు బలమొంది నీడవలె వెన్నంటి యనునరించుచుండును. ఈయ భిలాష తప్పించుకొన నేరము. ఎన్నడో గతించిన జీవితావస్థలను స్మరించి యెచ్చటనో జరిగిన కథానందర్భములను, కేపుకొని మానసమందవ్వని యనుభవించుచుండుము. ఇక రులతో మాటాడునపుడు చేష్టావాచికముల నభినయించుచుండుము. ఇవిధముగ మనజీవిత మనంతరూపకాభి నయములతో మిలిలేని విభావన పరింపరలతో, స్వప్నానుభవములతో నిండియున్నది. ఆత్మప్రవృత్తులుకూడ ననంతమగు వేదనానుభవముల నొందుచుండును. మనలో కవిత్వచుచ్చిన వారు మన మనుడిన మభినయించు అవస్థలను అనుభవించు

రసావేదనలను ఒక్కచోట కూర్చి నాటక కథాంశమును గల్పించుచున్నారు. నాటకము కవి మానసంబున నుత్పన్నమైనను, కవి కల్పితమగు నభూత విషయము కాదు. ప్రకృతిలోని జీవితావస్థలన్నియు కవించిత్ర మాశ్రయించి జగద్భారణ సంకల్పమున కూపకరూప మందుకొనుచున్నవి. ఆటవేడుకలో పసిలినపు చిలిపిచేష్టలలో మొుకెత్తు నాట్యతత్వము వికసిత మేధావులగు కవిపుంగవుల మతినిభావమున ప్రపంచ రహస్యముల విప్రిజెప్పెడి విజ్ఞాననిలయమై సౌందర్యరాసియై పరిణతరూపకంబుగ విప్పారి చెన్నొందుచున్నది.

నాటకము లవలన జీవితరహస్యము లెరుకపడు చున్నవి. నాట్యశాలలో బ్రతుకు తెరవుల గరచుచున్నాము. గొప్ప గుణముల గారవింప నేర్చుచున్నాము. సవాదర్శముల దివ్య స్ఫురణ లందుకొనుచున్నాము. నీచసంగర్భముల బరిహసించి యేవగించుచున్నాము. ముచ్చటగా, కులాసాగా, సరికల్ప రహితముగ నిరుద్దేశ్యముగ (వినోదానందములనభివేషింప నేగిన నాట్యశాలలో) నుత్తమజీవితా దర్శములను పరధర్మములను లోకానుభవమును సంపాదించు చున్నాము. చక్కని రమ్యావస్థలలో నుపదేశింపబడు ధర్మములు స్మృతివాక్యముల కన్న నీతిప్రబోధ కోపన్యాసములకన్న నెక్కువ బలముతో మన చిత్తముల బంధించి మంచితాగులనడిపించగలవు.

రూపకప్రదర్శన విట్టి యనూన నీతిబోధక నామధ్య మొస్తామండ నాట్యశాలలు నీతిబాహ్యములని దలంపనేటికి? జీవితరహస్యముల మడుగు పట్టుల విప్పినాపెడి నాటకములు పనిలేని యువకుల వినోదపరచు విషయ పాఠములుగ నెంచి

మారనేల ? పేక్కుపియక, సాఫోక్లిజ, గట్టి, హ్యుగో, ము
న్నగ ఋషివుంగవు లనంత శోభా విలాసవైభవ మేర్పరచి
పెంచిన నాట్యకళ మహాదర్శ విరాజితమై సద్ధర్మనూచకమైతా
రకమంత్ర ముపదేశించు మంచిపలుకులకడమిచ్చునేగాని యిట్టి
పవిత్రమానసంబుల నుడయించు భావములు నీచమర్యాద లల
వరచ నేప్పునే ? ఏల మీకీవెరి ! నాటకకవులలో, ద్రష్టలు
న్నారు. లోకారాధన జీవనవతులగు మహాత్ము లున్నారు ;
శమదమంబుల కునికపట్టులై విశాలవిశ్వానుకంపమునకరుణాస
ముద్రులై మానవకోటి నుద్ధరింప న్లగాడు తపస్సంపన్నులు
గ్నాడు ; కవులున్నారు ; మహర్షులున్నారు ; ధర్మనిర్దిష్టలున్నా
రు ; యిట్టివారి యుపదేశమును జీవితరహస్య తత్వోపన్యా
సములు టా యుదాసీనత కేసి జనసామాన్యమున కందకున్న
వి. మీరు నాటకకళను నీచముగ నెంచి యభిమానింప కుండు
టచే నాట్యకాలలకేగి మీ యున్నతాదృశ్యములకును పరిణిత
సంస్కారములకును అనుకూలమగు మంచి నాటకము లాడిం
చి యాహుదంప కుండుటచే సంసారలంఛటంబున జిక్కి దుర్బు
త్తులవడిన జనసామాన్యమునకు రుచించు నీచనాటకములే
దేశమందున హాసికెక్కి యభివ్రంశపడు చున్నవి. మీరు
అభిమానించినను వదలివేసినను నాటకసమాజము లాడక
మానవు. ప్రజలు చూడకమానరు. నాటకములవలన గలి
గడి జాతీయమర్యాద నిర్ణయిక వ్యాపారము ఎట్టులైన సా
గుచునే యుండును. మీ యభిమానము సంస్కరణ నూచ
నలు లభించెనేని నాట్యకళకు జాతీయ జీవితాదర్శముల యా
త్మమధర్మములను శాసించు వైభవ మేర్పడగలదు. మీరు

దానీనులై మిన్నకుండిరేని నాట్యకళ సేవరుచులాశ్రయించి
సేవమర్యాదల బాదుగొల్పుచు జాతీయ పతనమున కాధార
మగును.

లోభత్వమున కన్నమూసి, లలితకళల బోషింప
కుండుట కడుహేయమైన పని. లోభవిశాచము లలితక
ళా విలాసమున కెంతయు విరోధముగ నాచరించుచున్నది.
మీ బంగారు కుప్పలు, మీ రతనాల మూటలు, మీ చేతిలో
మీ సంతతుల యాధీనములో చిరకాల ముండునవికావు. ద్రౌ
వ్యబలమున, జగముల నేలజాలకు. లాక్షికై శ్వర్ణములు దళా
వై పరీత్యమున వాసిచెడి నామరూపము లగుపడకుండ నస్త
మించును. మన బలాలు మన గొప్పలు మన ద్రవ్యరాసులు
యివికావు నిలచెడివి. వీనితో జగముల నేలబూనకుము.
వీనిపై తమ జీవితాశయముల నాధార పరుపకుము. నిత్య
మై, సుందరమై, నిరంతర రామణీయకమై, శాశ్వతమనో
హరమై, వెలుగొందు, సత్కళాన్వరూపముల నుదయింపజేసి
సత్కావ్య సాధనంబున మీ పేరు చింకముల నిల్పుకొనుడు.
కళాసామ్రాజ్య వైభవంబున ననంతమగు లోకఖ్యాతి ననుభ
వించ, మీ సాధరాజములు నేలగులిన భావికాలములలో మీ
కళాబోషక మహాదార సంకల్పముల కీర్తిజ్వాలలై డల
నిలచునట్లు గావించుకొనుడు. కాలవశమున సంతరింపక త
ప్పని మీ ప్రస్తుతవిభూతులకు కళాన్వరూపమున నిత్యమగు
స్మారకచిహ్న మేర్పరచుడు. మిన్నంటు మిద్దెల గట్టుచున్నా
కు. ప్రాసాద గోపురముల నీవమాలికలు రిక్కతభుకుల వెక్కి
రించుచున్నవి. రమ్యాద్యాన విహార నియము లన్నియు

ముల వెలయుచున్నవి. వైకుంఠ పురవైభవ మతిశయించు పురరాజము లుదయించుచున్నవి. నలుదినల వర్తకవ్యాపార పరిశ్రామమునందోళనయ్యెఱుగూరవము విన్నచున్నది. కాని, మీపూర్వులు పోకుడలు లెరుంగని దరిద్రజీవనములో నాచంద్రతారార్కముగా నిలచుకట్లు గల్పించుచుండిన మేటకళ లీనాడేయెడనూ గానరావు. మీజీవితార్థమును లెస్సగ బఁకింపుడు; ధనార్జనముకన్న ఆదారవ్యవహారముల పూతడంబములకన్న నీతి నయముల బడయునడతలకన్న లొకక పదప్రతిష్ఠలకన్న నిత్యమగు సత్యమగు జగదుపకారంబగు మాయొక జీవితార్థము కలదని యోచింపుడు. భూతప్రపంచములో మానవజీవితమున కున్న తినొసంగు కళారచన మభిమానించి పోషింపుడు. పేక్కువీయదు పెంచి వికసింపజేసిన నాట్యకళ నుద్ధరింపుడు. మీపురములలో సకల జనంబు లుచితముగ జూడగల నాట్యశాలల నిర్మించి వానిలో మీ రూపక కవిత్వమును శిల్పకౌశలమును చిత్రప్రభావమును సృత్య సంగీతాభి నయములను వెలుగొంద జేయుడు. నటులకు చక్కని తఱిఫీదు లొసంగుడు. కవులను గారవించి పెద్దలను జేయుడు. అక్షరలక్షణలొసంగి నాటకకవుల నాదరింప వపుసరము లేదు. దేశములోని సరసులు, పెద్దలు, బుద్ధిమంతులు, పెద్దపాయాల మేటిమగలు వచ్చి నాటకముల జూచి సంతసించిన చాలును. అదియే కవి నటలొకముసకు. మీరొసర్పగల మహోపకారము. కవులకు నాటకములలో సమకాలిక జీవితావస్థలను చిత్రించు స్వతంత్ర మొసంగుడు. రూపకరూపమున మీ జీవితమందలి మంచిచెడ్డలను తెలుసు

కొను ఔచార్యసమత్వము లలవరచుకొనుడు. నాటకమును తేవిత దర్పణంబుగ నొనర్చుడు. దుంభిమాన మాయాతమి న్నిమున జక్కి దుస్తరంబుగ దోచెడి సంసారఋహరణ్యమున దారిజూపెడి దివిటీగా నధర్మముల నుపదేశించు స్మృతి సాధనంబుగ నాట్యకళ నుపయోగింపుడు. జాతీయ జీవనములో సంఘ సంస్కరణములో రూపక రాజము లొనర్చగల మేలు చింతించి విశ్వసించి యుపయోగింతురేని అవి మీజీవితముల నుద్ధరించి నూయాదర్శముల సంస్కరించి మీ బ్రతుకుల వెలిగించి మీ ప్రభావమును విస్తరించి మీజాతి కమేయగౌరవ మేర్పరచి లోభాహంకార కలుషితంబగు మీ జాతీయజీవన నిశీధమున నిర్మలవిజ్ఞాన చంద్రికా శేషంబు లున్నవింపజేసి రససౌందర్య పవనాంకుశంబుల మొలపించి శాశ్వత కీర్తినంపదల కాజిల్లు సుఖన తుష్ట జీవన మేర్పరచగలవు.

ఆటకుదురులు.

జ్ఞానాట్యకళా సోపానము. ౧౩౩

యూరపులో నాట్యకళ పలుతెరంగుల బోషింపబడుచున్నది. జర్మనీ, ఫ్రాన్సు దేశములలో ప్రభుత్వనిధు లీకళకు దోడ్పడుచున్నవి. నాట్యశాలలు ప్రజలకు కళారహస్యముల దెలుపుచు వినోదవిశ్రాంతి లొంగుచు జీవనమర్యాదలను సంస్కరించు విద్యాయములుగ నభిమానింపబడుచున్నవి. జర్మనీలో పెద్దపత్రినముల నాట్యశాలలు ప్రభుపోషితములై గౌరవార్థము పనిచేయు రసికనియోగులచే బాలింపబడుచున్నవి. ఫ్రాన్సిదేశపు ప్రభుత్వ నాట్యశాలలు సమర్థులును రసికులును ధనోత్సాహసంపన్నులును అగు పెద్దమనష్యుల యాధీనమున బాలింపబడుచున్నవి. రాజ్యాధి యొసంగెడి యువ శారవేతనమున పాటకపుడరులు కూర్చుండు తరగతుల టిక్కెటుధరలను చవుకచేయుట సంపాదించుకొనబడుచున్నవి. అంగా ఫ్రాన్సిదేశమున జనసామాన్యము మంచి నాటకములను చూడగలందులకు ప్రభుత్వనిధు లుపకారవేతనము లొసంగి ఏరిని

నాట్యశాలల కంపుచున్నవి. ఇంగ్లాండులో నాట్యకళ చాల
 తరకు వ్యాపారపద్ధతులనంటి నడచుచున్నది. మౌనము,
 మౌనము మున్నగు కొన్ని యాంగ్లేయనగరముల స్థానికప్రభు
 త్వములు తమ విద్యాలయములు చిత్రశాలలు మున్నగు
 వానితోబాటు నాట్యమందిరములనూడ బోషింపుచున్నవి.
 లండనునగరమందు కేవలము వ్యాపార పద్ధతులమీదనే
 నాటకము లాడబడుచున్నవి. లండనులో సుప్రతిష్ఠితముగు
 నాట్య వేళ్ళున్నవి. ఆంగ్లజానపదంబులకు సంచారీనములు
 ములు తిరుగుచు నాట్యవిసోద మొనగూర్చుచుండును. ఈన
 మాజములు రాజనగరమును దాకరావు. లండనులోని పెద్ద
 కంపెనీలవారు పల్లెటినీమల కరుగరు. అందుచే నింగ్లాండులో
 నాగరికనాట్యరుచులకును ప్రాకృతనాట్యాభీష్టములకునువిశేష
 భేదమున్నది. రషియాలో పేదసోదరులు నాట్యకళావిశేష
 మాల జూచుకొరకు ఆభ్యుదయమువలన వచ్చు ఆదాయము
 నుపయోగించి మిక్కిలి చవుకటిక్కెట్లతో దేశమందెల్లడల
 వాటకము లాడబడుచున్నవి. ఇట్టి నాట్యసౌకర్యములు రషి
 యాలోని యూరిపెల్లెన్నిటియందు వెలసియున్నవి. అమెరి
 కాలో మునుముందు ప్రోత్తనాటకములు న్యాయాదు పట్ట
 ణములో బ్రదర్శింపబడును. యుక్తముగు సమర్థనటులను
 ఆయానాటకములకు తగినవారిని ప్రత్యేకముగ వేరిమిచ్చి
 గూర్చుచుండురు. నాట్యశాలలు రంగవేదికరములు మిగిలిన
 యవసరములన్నియు పెద్దమూలధనముగల పాపాకారులుగాని
 కంపెనీలుగాని గూర్చుచుండురు. ధనికనాట్య కళాభిలాషి
 యొకడు నాట్యశాలను రంగవేదికరములను అద్దెకువుచ్చుకొని

యాడించు వాడుకకూడ కలదు. న్యాయాక్తులలో యీనాటకముల ముందుగా బ్రదర్శించి యచ్చటి జనామోదమునుభవింపజేయెడల అమెరికాలోని యితరపట్టణముల సంచరించి యాడనంపుదురు. అచ్చట న్యాయాక్తులలోని తొల్లిటిపెట్టు బడివారులే నాట్యకాలలను తాత్కాలికోపయోగముకొరకు నిర్మించుచుండురు. లేక అదివరకాయూరనుండిన భవనమును అద్దెకు గైకొందురు. నాట్యసమాజములు అమెరికాదేశమంతయు చుట్టివచ్చుచు నానా శాంతములందు దమ నాటకములాడుటకు వలయు ప్రయాణనివేశనాది సౌకర్యములన్నియు గూర్చియిచ్చెడి ప్రత్యేకపజనీలుకూడ కలవు.

న్యాయపరనాట్యశాలలు

ఇవి యిటీవల మొలకెత్తినవి. పూర్వము రాజులు జమీందారులు, తమవినోదము కొరకు నాట్యకాలలేర్పరచి ప్రదర్శనములకు తగుపెద్దలను జేర్చుచుండిరి. ఇంకను వెనుక యవసరోమక పట్టణములలో నాట్యకళ ప్రభువుల సహాయమున బరగుచు జనసామాన్య మెల్లరు సుచితముగజూచు నవకాశములు గలిగించుచుండెను. పై చెప్పిన రుషియా, జర్మనీ, ఫ్రాంసు, పద్ధతులలో ప్రభువేతనములు పెక్కెట్లవెలను తగ్గించుచు పేదలు నాటకములజూచు నవకాశము లమర్చుచున్నవి. ఇంగ్లండు, అమెరికాలలో ప్రభుపోషణము ప్రచిత ప్రదర్శనము అమలులోనికిరాలేదు. నాట్యకళ ప్రత్యేకాభిమానముగల సంపన్నవ్యక్తుల యుత్సాహమున వికసించి సంతగ రాజపోషణములో జెంపొందనేరదని యాంగ్లామెరికనుల యభిప్రాయము. ఇందుకుతగినట్లు లీదేశములలో న్యాయ

పార నాట్యశాల లశేషముగ నభ్యుదయ మొందినది. ఒక్క
 ధనము గాని పెక్కుధనికుల కంపెనీగాని వలయు నాట్యశా-
 లను రంగవడికరములను గూర్చి, నాటకకవులు, నటులు, చిత్ర
 లేఖకులు, భూమికానిర్దేశకులు మున్నగు హంగునంతను జేర్చి
 ఏదో వొక క్రొత్తనాటకము నభినయించ నిశ్చయింతురు.
 రాబడిసొమ్ము దామాషాగా వీరందరు పంచుకొందురు.
 అందువలన కవులు, రంగరచయితలు, నటులు, పరివారజనము,
 పెట్టుబడిదారులు, అందరు పంతువొప్పున లాభనష్టములకు
 జాతులై యుందురు. సరివాడు తన చేతనైనపని కష్టించి
 జవాబుదాకరంబుగ నిర్వహించినగాని ద్రవ్యసంపాదన మెక్కు-
 వగ జేయలేదు. వీరికి మంచి యాదాయములు రానేరవు.
 ఈపద్ధతిలో నాట్యకళావికాసమునకు సర్వాంగ పోషకసంపాద-
 నమునకు అవకాశము లేకున్నకలవు. లాభనష్టములనుదరు
 పంచుకొనవలసి యుండుటచే, యెప్పటికప్పుడు క్రొత్తనాటక
 ముల బ్రయోగించిజూప వలయుటచే వాటి ద్రవ్యాక్షక
 ప్రభావముగమ్యముగటచే టిక్కెట్లరేటులు మిక్కిలి హెచ్చు
 గనుండును. ఇట్లందు అమెరికాలలో రూపాయి మొదలు
 పదిరూపాయలవరకు టిక్కెట్లు అమ్మబడుచుండును. మంచి
 ఆటలకు ఒక నారములోనే పెట్టుబడిసొమ్మునూటికి 100 మొదలు
 300 వరకు లాభము రావచ్చును. నష్టము వాటిల్లినచో
 పెట్టుబడి భర్తీకాకపోవచ్చును. సామాన్యముగ బ్రజలకురుచించు
 ప్రసిద్ధరూపకములే ప్రదర్శించ బడుచుండును. ఇట్లందు
 అమెరికాలలో కలవారలే నాటకముల జూడగలుగుదురు.
 కాని, పేదలీప్రదర్శనాలయములకు బోజారు. నవ్యనాటక

ప్రయోగమునకు అవకాశములు కుదురవు. ఇందుచేత నీదేశములలో సవ్యరూపకముల బ్రయోగించి నాట్యకళా సంస్కరణ మొనర్చుకొరకును, జనసామాన్యమందు నాట్యాగిరుచు లేర్పరచుటకును, ప్రజానాట్యభవనములు, ప్రయోగనాట్యశాలలు, సకలకళా పరిణామరూపముల జూపెడి ప్రత్యేక నాట్యమందిరములు వెలయుచున్నవి.

జా. రాజ్యనాట్యాలయములు

పరాను జ్యోతిదేశముల పట్టణములందెట్టి నాట్యసంస్థలు రాజ్యధుల సహాయమున బెంపెక్కయన్నవి. రాబడియు లోచన, లాభచింత, వీని యుద్దేశ్యముకాదు. నిర్లితకాలములో ఎన్ని క్రొత్తకాటకములు ప్రదర్శింపబడునో! వాని పారస్వతకళాప్రాశస్త్యమెట్టిది? వీనివలన ప్రజాకెట్టిసంస్కారము, రసనిచక్షణ, పినోదవిహారములు లభించుచున్నవి? అను తలపులే ముఖ్యముగ నెంచబడును. రాజకోశమునుండి ప్రతినాట్యశాలకు కొంతవేతన యియ్యబడును. వియ్యన్నా నగరములోని బద్ధధియేటకు సాలుకు రూ॥500,000 లవేతనము పొందుచున్నది. పారిసునగరములోని నాట్యభవనముల బోషించుకొరకు ఫ్రెంచిప్రభుత్వము సాలుకు 15 లక్షలు వెచ్చించుచున్నది. ఇతరపురముల నాట్యశాల లొక్కంటికి 75-150 వేల రూపాయల సహాయముసంగుచున్నారు. ఫ్రెంచి యధియేటకుకు 175,000 రూ॥వార్షికమున్నది. బర్లినుపురములోని జర్మనురాజ్యనాట్యభవన మిట్టి యుదాహరణమున పొందుచున్నది. జర్మనుపురములందలి స్థానికనాట్యశాలలలో ఒక్కదానికి 90-185 వేల రూప్యముల పారితోషిక ముసంగు

చూపూరు: ఈనాట్యశాలలలో అన్నివిధములగు రూపకములు చూపబడుచున్నవి. ఇచ్చటి టిక్కెట్లరేటులు రు. 0-12-0 మొదలు రు. 8-0-0 వరకు ను నుండును. కాని పేదవాండ్ర సౌకర్యమునకై రు. 0-4-0 మొదలు రు. 0-12-0 వరకు అబ్బుబడు టిక్కెట్లు చాలాదొరుకును.

జర్మనీలో నాట్యశాలలను పాలించు అధికారులు, ఆయా పురముల రసిక ప్రముఖులై యుండురు. వీరు గౌరవార్థము పని చేయుచుండురు. నవ్యనాటకముల బ్రయోగించుట వలనను టిక్కెట్లు చవుకగా పేదలకు అమ్మి నందునను గలుగు నష్టము భరించుటకు నర్హుడు గ్రాంటుల నుపయోగించు చుండురు. ఫ్రేంచిషండలములలో ధనికులు ప్రభుత్వ నాట్యశాలలను కంట్రాక్టుకు తీసుకొని నిర్ణీతరూపకములకు బ్రదర్శించుచు నిర్ణీతరేట్లకు టిక్కెట్లు అమ్ముచుండురు. ఇందులకు వీరు ప్రభుపారితోషిక మనుభవించు చుండురు. ఇంతకుమించి కలిగెడి లాభనష్టములువారే అనుభవించవలెను. జర్మనీలో యిట్టిలాభ లేదు నష్టము హెచ్చుగా కలిగిననుడల తగు విచారణ చేసి మరికొంత గ్రాంటు నిచ్చుచుండురు. ఈరెండు దేశములలో నాట్యకళ విద్యాశాఖవలె బ్రభుత్వాంగమై చక్కని వ్యవహార దక్షతతో నిర్వహింప బడుచున్నది. ఏటా బడ్జెటులు అజమాయిషీ మున్నగు నదమాయింపు సంపూర్ణముగ జలాయింపబడుచున్నది. ఈదేశములలో చిరకాలమునుండి రాజ్యనాట్య భవనములు పనిసేయుచున్నందున వీని వరవతి, కళాప్రతిష్ఠ పాశ్రస్త్యము చక్కగ వేరుతగిలియున్నవి. ప్రజలకు ఎట్టిరూపకము లుచితమో రుచికరమో

సంతసంస్కార ప్రదాయక సమర్థముగ్ గుర్తించి, యుత్తమ కళాదర్శములు వెలుగొందుటలు రూపకములాడించెడి నేర్పు కలిగినది. మరియు నిదివరకు చెప్పినటుల ఫ్రేంచి జర్మనుదేశముల ప్రేక్షకజనంబులు నాట్యకళా రహస్యముల లెస్సగ గుర్తించిన రసిక వివేకు లగుటచే వీరి రుచించు రూపకములు వీరిని శృప్తివరచెడి నాటక లక్షణములను విదుర్భవమూర్ధమున గాలకు లెదుంగ గలుగుచున్నారు. ఇట్టికారణ సముచ్చయంబున పరాసు జర్మను దేశముల గాజనాటక సంస్థాపనలు నష్టములేకుండ మేలుగు కళాదర్శముల నెరికొల్పుచు నాట్యవిద్యా వధి బ్రీచురించు రీతిలో మిక్కిలి జర్రోపయోగముగ బరిణమించి యున్నవి.

❀ భర్మశాలలు. ❀

ఏనో ఒకవిధముగు నవీనరూపక వర్ధితిని ప్రయోగించి చూచుటకుగానీ, మిట్టి నవ్యప్రయోగము లొనర్చుచు నష్టపడెడి నాట్యసమాజముల పోషించుటకుగాని కొందరు నిత్యవంతులు నాట్యభర్మము లొనంగుచున్నారు. గాని మిట్టి భర్మశాలలు ఎక్కువ అభివృద్ధి కొనకున్నవి యూరపునోని రాజ్యనాట్య భవనముల సభివృద్ధిజేయుటకు వారిలో కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణముల ప్రయోగించుటకు కొందరుదారులు పెద్ద బహుముతు లర్పించుచుదురు.

❀ చందా కంపెనీలు ❀

కొందరుజనులు చందాలు వేసుకొని ముఖ్యముగా తమనినోదము కొరకును వీలుకొలది ప్రేక్షకుల కేరళముటకును కొన్ని నాట్యశాలల నేర్పరచుకొని యున్నారు. (చెన్న

పురినుగుణవిలాససంభవంతివి.) ఇందు నవ్యరూపకముల బ్రయోగించు స్వాతంత్ర్యమెక్కువ కలుగుచున్నది.

ప్రజానాట్యమందిరములు.

ఆస్ట్రీయా, జర్మనీ, ఫ్రాంసు దేశములందు ప్రజల సహకారమున పెద్దనాటకసమాజము లేర్పడియున్నవి. ఇందు లో గొన్నింట ఎబడివేలసభ్యులవరకుండును. వీరు సమాజ పోషణముకొరకు క్రొద్దిచందాలనిచ్చుచు వరపరిసహకార వద్దతులమీద నాట్యశాలలగట్టించి వలయుసామాగ్రి గూర్చి నాటకము లాడించుచుండురు బర్లినునగరమండలి న్యూఢీ) నాట్యశాల ఆవట్టణములోకెల్ల యందమైనదై ఎబడివేలసభ్యులగల్గియున్నది. ఈసభ్యులెన్నుకొనిన పాలకమండలి నాట్య శాలావ్యవహారముల జూచుచుండురు. సభ్యుల కుత్తమతరగతి టిక్కెట్లు ఒకరూపాయికమ్మబడును. బయటిప్రేక్షకులుయింకను ఎక్కువవెలనిచ్చి కొనవలసియుండును. సభ్యులకు నాట్యశాలలోని నాట్యవాంఛ్చయము చదువవీలగును. మఱి కొన్ని వనతులుకూడ దొరుకుచున్నవి. ఇట్టిపర్పాటు బెంగురూరు యామెచూరు కంపెనీయందు నిదర్శనమగుచున్నది. ప్రజా సహకారమున నేర్పవిన నాట్యశాలలు మిగిలినవద్దతులన్నిటికన్న ఎక్కువమపరిమితిపైతములై నాట్యకళాభివృద్ధికి మేలొనరించుచున్నవి.

నాట్యశాస్త్రముల వృత్తి సంఘములు.

నాట్యకళకుసంబంధించిన నానావిషయములందారికేరిన వటులు, వ్యవహారాలు, రంగరచయితలు, భూమికానిర్దేశలు, మున్నగువారు తమహక్కులాభముల గాపాడుకొరకు వృత్తి

సంఘముల నేర్పరచుకొనియున్నారు. అమెరికాలో నాటక ములాడింపదలచినవారు తమకుకావలసిన కళానిపుణులను యీ సంఘములకువ్రాసి పిలుపించుకొందురు. ఎవరెందుకు తగుదురో వృత్తి సంఘముల కార్యనిర్వాహకు లెరుంగుదురు. కొన కొంత్రయాటను తలపెట్టినంతనే అందుకుతగిన వటులను చిత్రీకీర్తికులను తిక్కుడు పరివారమును ఆనాటకప్రదర్శన మునకన్నివిధముల జయసిద్ధినొనగూర్చగలవారిని యేరి పంపించగలరు. ఇట్లుకూర్పబడిన సమాజము ఆనాటకప్రదర్శనముసంపూర్ణమగువరకు పెట్టుబడిదారుని యాధీనములోనుండి యొకేనగరమునగాని దేశాటనమొనర్చుచుగాని యభినయించుచుందురు, అనగా అమెరికాలో పట్టుబడిసామ్ము కూర్పవలయునేకాని సామ్మువారికినయెడల మాపుకువ్రాసి వస్తువులు తెప్పించుకొనునట్లు ఆయానాటకముల ప్రదర్శనమందారి తేరిన కళానిపుణులను వృత్తి సంఘములకువ్రాసి నిర్దితవేతనములిచ్చి రావించి పెంటనే సర్వాంగసుందరమగు రూపకప్రయోగ మారంభించవచ్చును. లండను, ప్యారిసునగరములలో నాట్యజీవుల వృత్తిసంఘములు లేవుగాని శాలాధికారులు వలయునపుడు ప్రత్యేకముగ బేర్పడిననటులను తిక్కుడు హంగును గూర్చి యాడించుచుందురు. జర్మనీలో ప్రతి నాట్యశాలకు అంటుకొని ఒకనాటకసమాజము యుండును. వీరే సామాన్యముగ నాడుచుందురు. అప్పుడప్పుడు ప్రసిద్ధనటులనురావించి కొన్నియాటల నభినయింతురు. ఈపద్ధతి చెన్నపురి యాంధ్రసభను, సుగుణవిలాససభను జ్ఞప్తికెచ్చుచున్నవి. ఇవి యామెచ్చురులేక నైదిట్టసమాజములు.

మనజేశములోనున్న మైలవరం, మోతేమున్నగు వ్యాపార సమాజములు తమ సభ్యులచేతనే నాటకములాడించుచున్నవి. ధనార్జనకు యీ పద్ధతియేమంచిని కాని యివికూడ యామె చూచురు కంపెనీలవలె నప్పుడప్పుడు ప్రసిద్ధనటులను రావించి, వారితోకూడి యభినయించుట కళాభివృద్ధికి మార్గమగును. జర్మనీలోని నాట్యశాలలు, ఆమెచూరు, వ్యాపారపద్ధతుల రెంటిని అవలంబించి వాసికొనుచున్నవి.

ప్రభుత్వసమర్థనాట్యసమాజములు

ఈ నాటకసమాజములు యూరపులోని ప్రభుత్వనాట్య శాలలవలె చక్కనికట్టుదిట్టములతో నడుపించబడుచున్నవి. నాటకములాడెడి కాలముదు పది ఏండ్లొకటి క్రొత్త యాటలను కొన్ని పాతకాలము చక్కగతయూచుచేసి రెండురోజులకొక యాటగూర్చును సభింపించుచుండును. ఇందలి సటనా మాజికసంఖ్య మామూలుగ నలగ్గుదానికి రెండుమూడం తలు హెచ్చుగనుండును. అన్నివిధములగు పాత్రలనునేర్పుతో సభింపఁగల సటనుండలిజేరియుండి నిరంతరము కళాభ్యసన మొనర్చుచుండును. ప్రతివారము మూడునాల్గరకముల ఆటలుఅనగా భావప్రధానమైనవి హాస్యప్రధానమైనవి సంగీతము రంగసాందర్యము చమత్కారము మున్నగు వివిధావకాశముల గలిగించునాటకములు క్రొత్తవిపాత్రవి ఆడబడుచుండును. ఇందుచేత నవ్యవయోగములనప్యము పాత్రయాటలు దీర్చుచుండును. వారములోపుగా పురములోని ప్రజలందరు తమకెట్టి రూపకము చించునో దానికొకచూరు చూడగలుగుదురు. ఇందుచే నకలజనాదరణము విశేషధనార్జనము నప్టపరిహారము

లభించుచున్నవి. మరియు ననేకవిధములగు నవ్యనాటకములు నష్టములేకుండ నభినయింపు అవకాశములు కల్గుచున్నవి.

ఇదేపద్ధతిమీద అమెరికాలోని చిన్నయూరులందు స్టాకు కంపెనీలను నాట్యశాలలు స్థాపింపబడియున్నవి. రెపబ్లీకన్ కంపెనీలలో మంచికొత్త ఆటలు ప్రతియేటా నాటకప్రయోగశాలమందు మునుముందు ప్రదర్శింపబడును. స్టాకుకంపెనీలలో వీరు ఆడిమానిన పాత్ర ఆటలు అభినయించు ప్రయోగాధికార మొంది నింకొకరికీ యభినయించుచుండును. వీరి టికెట్లు పావలామొదలు రూపాయవరకుండును. ప్రదర్శనము లంతరుచి కరముగనుండవు. స్టాకుకంపెనీలు దేశాటనిమొనర్చు వాడుక కూడకలదు.

—♦ దీర్ఘ ప్రయోగ పద్ధతి ♦—

అమెరికాలోని నాట్యశాలాధికారులు ఒకేనాటకమును చిరకాలము ప్రదర్శించుచుండుదురు. విశేష ధనవ్యయమొనర్చి చక్కని నాటకమువ్రాయించి అందుకు తగిననీనులు దుస్తులు కథాశాలపు వస్తుసామగ్రి యలంకారములు మున్నగు పరికరముల సమగూర్చి నాటకమందలి వివిధపాత్రల నభినయించుటలో ప్రత్యేకవైదుష్య మేర్పడిన నటులను కావించి పెక్కు నెలల ప్రయోగశిక్ష నొసంగి సర్వాంగసుందరమగు నాటకమును నయారుచేయుదురు. ఇందుబాల్లోను ప్రసిద్ధనటులు వారమునకు కొన్ని వేలరూప్యముల వేతన మనుభవించుచుండుదురు. సామాన్యసభవముగల నటులకీ వారమునకు 400-1500 లొసంగుచుండును. ఇక రంగపరిమళమీద వెచ్చించుద్రవ్యమునకు లెక్కయేలేదు. మరియు దీనినుగ్గడించుటకు

ప్రసిద్ధవిమర్శకులకును షటికాసంపాదకులకును మితిలేని ధనమొ సంగుచుండును. నాటకమింత పెద్దపెట్టుబడితో గద్దెనెక్కుట న్యాయార్కుపురములో నలుబదిఃక్షులకు పై సంఖ్య జనులుం డుట రోజుకు సుమారు పదిలక్షల మాండలికవాస్తవ్యులు పనులమీద నాపురమునకు వచ్చి పోవుచుండుట నున్నగుకారణములచే నొకేనాటకమును ప్రతిదినము అనేకమాసములు ప్రదర్శింతురు. ఇందువలన కోట్లకొలది యాదాయమువచ్చును. ప్రధాననటులు ఒకటిరెండు సంవత్సరములు ఆపాత్రనే యభినయించుచుండురు. శాలాధికారులకు వచ్చులాభ మమితమగుటచే నటులకుకూడ విపరీతవేతనము లేర్పడియున్నవి. కాని ఆదేపనిగ భివావేశ మొదవకుండ బలుమారు లొకే యాట వేయుటవలన కళాప్రాశస్త్యము చప్పబడి యిపుడప్పియున్నది. న్యాయార్కులో రాబడి తగ్గువరకు ప్రదర్శించి యావల నుండలనంచారమునకు బాంధవుడు.

ఈపద్ధతిలో నటులు ప్రయోగశీతునొందెడి యొకటి రెండుమాసము లుచితముగ శాలాధిపుని యాధీనమున మెలగుచుండును. ఆవల ప్రదర్శన మారంభించినది మొదలు వారమునకు యంతజీతమును ఒప్పుడలమీద పనిసేయుచుండురు. నాట్యాధికారి కోరినంతకాలము నటులను సమాజమున కంటి యుండి యాడుచుండవలెను. కాని అధికారి యిష్టముచొప్పున వారముదినముల నోటినుమీద నటులను విడుదలచేసుకొనవచ్చును. నటుడేకంట్రాక్టుపత్రమును వ్రాయును. కానియధికారి నటులకెట్టియొడంబడిక కట్టడినివ్రాసియున్నడు. ఇదిమామూలు న్యాయపద్ధతులకు భిన్నమైనను నాట్యవ్యవహారాచార

ముల ననుసరించి యా వృత్తికి ప్రత్యేక ముద్రాదగా సంగీకరింపబడుచున్నది. ఇట్టి శాలాధికారులు తమ సమాజములలో కొందరు ఆటరిక్కలను లోకభ్యాత కళానైపుణ్య మేర్పడినవారినుంచుకొందురు. వేషము ధరింపవలసినను లేకున్నను వీరి పెనుజీతములు ముట్టుచునే యుండును. బొంబాయి కలకత్తాపురములందలి న్యాపారనాట్యశాల లిట్టిపద్ధతినే యవలంబించి పెద్దపెట్టుబడితో నొకనాటకము తయారుచేసి పలురూపములద్దాని బ్రదర్శించుచుండురు. కాని వీరి నటవర్గము, హంగు, కాశ్యతనియుక్తులై యుండురు.

అ టిక్కెట్ల ధరలు. అ

పేక్కుపియరు కాలములో 1-12 అణాలవరకు నాటకపు రేటులుండెను. క్రమముగా యివి హెచ్చినవి. అమెరికాలో ప్రస్తుతము 10, 7½, 5, 2 రూపాయల టిక్కెట్లు అమ్మబడుచున్నవి. యింగ్లాండులోకూడ నిట్టిరేటులే వర్తించుచున్నవి. బర్మనుల అపరంప ముదటలగుట నాల్గురూపాయలకు మించదు. నాటకముల మొదటిసీటులు మూడురూపాయలలో కేవలముగలను.

అ నాట్యశాలల న్యాయపద్ధతులు — అ

రూపక ప్రదర్శనమున కుపయోగింపబడు యిండ్లన్నియు థియేటరు లనవచ్చును. గొడ్లసావిడిలో నొకనాడు నాటకమాడినను ఆనాటి వ్యవహారములకది థియేటరుననుపించుకొని యందుకు సంబంధించిన న్యాయపద్ధతులకు లొంగియుండవలసి వచ్చును. పలువురు చూచుచుండ రంగవేదికపై యభినయింపబడిన వాచికాంగిక ఆహార్య నృత్యగీతాభినయ

ముల అన్నిటికేని నాటకాభిధేయ మొప్పుచున్నది. దిగుడు బసలు, వంటలు, పననాలయములు, మున్నగు వానివలెనే నాట్యశాలలకూడ జాతిమత వర్ణవిచక్షణ లేకుండ సర్వజనుల కభిగమ్యములై యుండును. ఇట్టి కారణములచేత నేరినైన నాట్యశాలకు రాసీయనియడల నిట్లు పరిహరింప బడినవాడు శాలాధికారిపై యభియోగము తేవచ్చును. ఇందుకు శాలాధికుని శిక్షించి డామేజీ యప్పించు వాడుక కలదు. కాని సామాన్యస్వయములో శాలాధికారి శాలలో ఎడమిండినను టిక్కెట్లనిష్టముచొప్పున నమ్మటకును అమ్మకుండుటకును టిక్కెట్టుకొనినవారిలో నయిష్టులను కారణము సెప్పకయే వారి యింకము వావసుచేసి బయటికంపుటకును అయిష్టులను లోనికి రాసీయ కుండుటకును ఆచారసమ్మతమగు నధికాగ మనుభవించుచున్నాడు. సామాన్యముగ టిక్కెట్లను ట్రాన్సిఫరు చేసి కొనవచ్చును. కాని ముందుగా నిట్టివని కూడదని శాలాధికారులు ప్రకటించినచో టిక్కెట్లు కొనినవాడే సభాసనముల నధివేష్టింప నర్హుడగుచున్నాడు. యెక్కువ జనసమ్మర్థముండునని యూహించి కొందరు ముందుగా ఔక్కు టిక్కెట్లను మామూలు వెలకు గొని కూడలివేళ హెచ్చిధనము కమ్ముచుండును. ఇట్టివని మన దేశములోకూడ కొన్నిసమయములందు జరుగుచున్నది. దీని యాచోక తెలిసిన యెడల నాట్యాధికారులట్టి టిక్కెట్లనాదరింప నవునరములేదు. అనగా లాప్రకారము రూపక ప్రాశస్త్యమునుబట్టి లభ్యమగు నాసన యవకాశములబట్టి శాలాధికారులే యానాటకమునకు రేట్లు వివరమేర్పరచి తగుటిక్కెట్ల సమ్మవలయును. మామూలు

శేట్లపైని పచ్చలాభము నాటక సమాజమునకే చెందవలయునుకాని టిక్కెట్లస్తుప్తముగకొని వ్యాపారము సేయనెంచెడి మధ్యస్థులకు యీలాభము పోకూడదు. పేర్కొనుట రసావేశమున రూపకనందర్భ సూచితమాలగు రసభావముల ననుభవించునభిరుచుసహజముగ వెలువడు స్వీయాను భావములబ్రకటింపవచ్చునేకాని అనగా హాస్యనందర్భములందు హాసింపవచ్చునేకాని పనిపడియల్లరిసేయుటకు నవ్వీయాలలిడి కూసి బొబ్బలెట్టకూడదు. విరోధవిమర్శకులు టిక్కెట్లుకొనినను, లోనికిరానీయని యధికారము శాలాధికారుల కొప్పుకొనుచున్నది. మరియు నాటక ప్రదర్శనముల విమర్శించి ప్రతికలకువ్రాయుచు కళావిమర్శన మొకవృత్తిగా పెట్టుకొని ధనమార్జించు వ్రాయులను రానీయకుండు అధికారము కూడ శాలాధికారులు అనుభవించు చున్నారు. అనగా నాట్యవేశ్యలో సిగరెట్లు తిను బంధుములు పానీయమును విక్రియించెడి వ్యాపారములు ఏవిధముగ నాట్య భవనాశ్రితములగు వృత్తుల నవలంబించినట్లు దలంపబడి లై సెన్సు సొమ్మునిచ్చి యద్దెలొనంగి విక్రయాధికారమును సంపాదించుకొను చున్నారో అటులనే విమర్శన జీవనముకూడ నాట్యకలాపకా యుక్తియతి పెడసి కొంతసొమ్ము చెల్లించి లై సెన్సు పొంది నాటకములజూచి వ్రాయవచ్చును. నాటకవిమర్శన కూడ శాస్త్రమందు నాట్యకళోద్ధాత్తక సాహితీ ప్రచారముగగాక నాట్యప్రదర్శనాంగమగు ప్రత్యేకవృత్తిగ నెంచబడుచున్నది.

నాట్యశాలలో పోలీసుఅధికారము సంపూర్ణ ప్రభావమున పలామణియగుచున్నది. నాట్యశాలలకును రూపకప్రదర్శనము

లకును, స్థానికప్రభుత్వములే తై నన్యనానంగ దత్తులయ్యును ప్రదర్శనసందర్భమున గూడెడి ప్రేక్షకజాలమును శాంతవర్తన ముందుంచుటకును ప్రదర్శనసందర్భమున గలిగెడి యితరవిషయముల గాచుటకును సర్వాధికారిము రాష్ట్రపరిపాలనకు చెందియున్నది. ప్రదర్శనమునకు ముందుగ నాటకములను విమర్శించి యందలియనిష్ట విషయముల దొలగించు ఆధికారిము కొన్ని ప్రభుత్వములు స్వీకరించియున్నవి. మరికొన్ని రాష్ట్రములిట్టి యధికార ముపయోగింపవు.

—♦ ఉచితనాట్యాలయము ♦—

ఫ్రెంచిదేశమున నాట్యకళకుత్తము సాందర్యమొనంగుచుండెడి ఫ్రెంచిజాతీయ నాట్యాలయమును గూర్చి ప్రశస్తించి యున్నాము. ఇదికాక 1887 లో యాగ్డీ ఆంటోయిను (Andre Antoine) అనువాడు ఏకాంక నాటకముల నుచితముగా బద్ధించు నాట్యశాలనొకదాని స్థాపించెను. అర్జింటిను మొదలు జూనువరకు ప్రతీసంవత్సరము నెఁకొకయాటచొప్పున కొత్తనాటకముల పరిక్షించు చుండును. ఇంకొకటి కెల్లెట్టమ్మబడవు. కొందరు నాటకాభిలాషులు చందాలువేసుకొని తల యెత్త మొనరిడిన నాటకపులకును నవ్యనాటకరచయితలకును ప్రయోగానకాశములమర్చిప్రతిష్ఠించుటకీ సమాజమేర్పరచ బడినది. మరియునాట్యకళ మొక్క నిండువిషయము, అనంతరామణీయకమును సర్వతో ముఖముగబెంచి వికసించజేసి పరీక్షింపు నుద్దేశ్యముతో ససమాజము పని నేయుచున్నది. ఇంతియేగాక నైతిక రాజకీయనిర్బంధనల యొత్తిడిచే

రాజ్యనాట్యాలయములందు బృందర్శింపనీయనిభావప్రచారమిందు
 నజరుగుచున్నది. ఈవిషయము కొంతజనవిరోధమునకు బా
 లైనను కళాపరిపాకమున నశేషయశస్సు సంపాదనమునర్పి
 యున్నది. నాట్యకళానియమములుల్లంఘించి స్వభావనిరూ
 పణమే పరమసాధ్యముగ నెంచి నిర్ణీత కథాంశమును మాత్ర
 ముల్లమున నుంచుకొని సందర్భోచితముగ నప్పుడప్పుడు తావ
 రించిన పలుకులనుచ్చరించుచు కథాసందర్భములు సూచించు
 జీవితావస్థలను విభావమునచే నూహించి జీవించి యనుభవించి
 యభినయించుచు సటులాఠ్మీయ కల్పన చాతుర్యమున వాచి
 కాభినయముల బ్రవర్తించు చున్నారు. నినిమిదేండ్లలో
 150 క్రొత్తయాటలను వ్యాసీయభినయించిరి. వీనినావల
 నితర సమాజములుగైకొని యభినయించుచున్నవి. జోలా,
 శాన్కోర్టు, మెండా, బర్గరాట్, ఇబ్బెను, టాబ్బుటాయి,
 యాంటోయను, మున్నగు పసిద్దకూపక కవుల తొలకరి యా
 టల యుచిత ప్రమాణశాలలలో మున్ముదలభినయింప బడెనవి.
 దీనియాగర్భమున నితరదేశములలోకూడ నుచితనవ్యరూపక
 ప్రయోగాలయము లేర్పడుచున్నవి. నాటకకవులు, పసిద్ద
 నటులు, రసికపోషకులు, విఖ్యాతవిమర్శకులు మున్నగు నాట
 కకాలాభిలాషులు యీసమాజముల ప్రదర్శనమున కాహ్వా
 నింపబడుచుందురు. మరియు ప్రయోగ పరీక్ష ముగిసి నాట
 కముచితరీతుల సంస్కరింపబడిన వెనుక వీలుచొప్పున పురము
 లోని నాట్యాభిలాషు లుచితముగ నీక్రొత్త నాటకములజూడు
 నవకాళము లమర్పబడును.

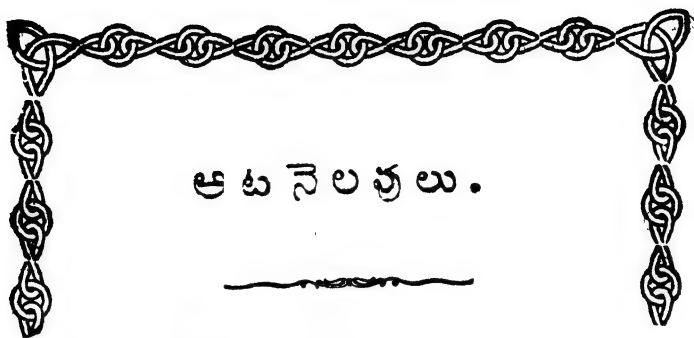

◆—ప్రయోగ కీమము—◆

నటులను జేర్చిప్రయోగశిక్షనొసంగ వలసిన రంగ విరచనమొనర్చు చూపక ప్రదర్శన వ్యవహారమంతయు కొన్ని నాట్యశాలలలో సర్వకళారహస్య పారంగతుడగు సూత్రీధారునిచే వ్యవహరింపబడుచున్నవి. అన్ని విషయములు నడిపించు పెద్దతఱకాయ సామాన్యముగా నుత్తమ నాట్యశాలలన్నిటియందు సర్వాధికార ప్రభావమున నేతయై ప్రత్యేకకళాకుశలరగు శాకాధిపతుల నడిపించుచుండును. ఇప్పటి నాట్యప్రయోగము రెండు పద్ధతులమీద నడిచుచున్నది. నిత్యజీవన సందర్భములను స్వభావవైచిత్ర్యముతో నగుపరచు పద్ధతియొకటి. కొన్ని యశస్వయ సాంప్రదాయముల ననుసరించిలక్షణసమర్థమగు నభినయరీతులతో ప్రయదర్శనంబుగ చిత్రాలంకార విరాజితంబుగ గూర్పబడిన విచిత్రరంగ స్థలంబున శ్రవణేంద్రియ కుతూహలమువృత్తిల గర్జితముగ నమర్చబడిన గీతికాచమత్కార సాందర్యముతో నన్నిటి చిత్రబంధన వ్యరూపము లతిశయిల్ల నభినయించెడి ప్రదర్శన పద్ధతులకూడ కలవు. అఁగా నావ్యాభావికప్రదర్శన మొకవంకను కళాప్రపూర్ణ సృజకవీలాన మొకవంకను పాశ్చాత్యనామజీవుల గారన మొందుచున్నవి. కళావోధానమగు క్షుణ్ణులు లక్షణమర్థాదలంప బాటిచి స్వభావసౌందర్యమునకు దూరమగుచున్నవి. స్వభావప్రదర్శనములం దనేకతెరపు లగుపడును. కొందరు చిత్రాచిత్ర యవస్థల సమగూర్ప యత్నింతురు కొందరు అభినయకాంక్షమున కనుకూలమగు పరిసరంబుల గూర్చి వాచికమందు వెలుగొందు ప్రధానభావ ముద్దీపింపు

నీతిగ రంగమమగుచున్నారు. అనగా పౌతిసీనులోని దుస్తులు అభినయమైనై ఖరులు, తెరలు, చట్రములు వానిపై వ్రాలెడి లేవెలుంగులు ఆసీనులోని కథాంశమున రాజిల్లు భావముల కనికూలముగ నేర్పరచబడును. యు భావన ప్రభావమున వాచికాంగికముల కెక్కుడవకాశము లేర్పరచు పేక్షపియగు మాత్యేగు మున్నగు కవులనాటకములు ఎలిజబెతునాటి తెల్లతెలు గడ్డియై నాడబడుచున్నవి. ఎట్టులైనను రూపకలక్షణము ననుసరించియు అందలి ప్రత్యేక సందర్భముల బట్టియు రంగవిరచన మేర్పరచుచున్నారు. స్వభావప్రదర్శనమందున టులుజీవితావస్థలననుభవించిన తెరంగున స్వేచ్ఛమై జరించుబలనిజప్రతిభాసహాయమున విభావానుభవముల స్వతంత్రించుచున్నారు. రమ్యప్రదర్శనము లందు రంగవిరచనము గీతాప్రయోజనము, వాచికాంగికములు ప్రచ్ఛారిణము మున్నగు విషయములన్నియు లక్షణమర్యాదలనుసరించి నడపబడుచున్నవి. నాటకసమస్యను జర్పించుటకును రూపకప్రదర్శనము శేషకథా విచిత్రమైనై భవంబున సర్వజనాదరణేయమై విరుపదు రామచీయకమై వెలుగొందజేయుటకును వివిధకళలగాని తేరిన మహాసమర్థులు నాట్యసేవలోదమశక్తియుక్తుల గనుపరచి నియమింపబడుచున్నారు.

ఆట నెలవులు .

❀ నాట్యమందిరములు ❀

యూరపులోని ప్రధాన నాట్యశాలలు శిల్పిచాతుర్య మేసార బాహ్యంతర శిల్పాంకారములతో మహనీయసాధ రాజము ౫౫ గట్టబడియున్నవి అమెరికాలోని నాట్యశాలలు శిల్పాలంకారమందు కొరవడినను ప్రేక్షకుల కెక్కుడు సౌకర్య మేర్పరచుచున్నవి. యూరపులోని శాలలు బెంగుళూరు దొడ్డప్పహాలువలె, చెన్నపురి మ్యూజియము ధియేటరువలె విశాలమగు నావరణలో కట్టబడినవి. అమెరికాలోని నాట్య మందిరములు పెద్ద వీధుల వెనుకపట్ల నిండ్లమరుగున బెజనాడ లోని సీతారామాంజనేయ నాటకశాలవలె కట్టబడియుండును. ఇందుచేత వీనిని బాహ్యాలంకారశోభితంబుగ నొనర్చు శిల్పిసం కల్పములొడమలేదు. యూరపులో మిక్కిలి విశాలమైన నాట్యశాల మిలాన్ నగరమందలి స్కాలామందిరమైయున్నది. ఇందు 3500 ప్రేక్షకులు సుఖముగ కూర్చుండవచ్చును. మ్యూయింఘ్-పురములోని హిపోడ్రోమ్ నాట్యశాలలో

5000 మంది చేరగలరు. కాని యివి రెండును గేయకూపకమున కనుకూలించినంతగ వాచిక పదర్పనముల కనుకూలించవు. నాట్యశాలల గట్టుటలో ప్రతిధ్వని స్వరవిభంగము శబ్దకాలు వ్యము మున్నగు దురవస్థలు కలుగకూడ, ప్రేక్షకులందరికిని చక్కగ వినబడునట్లు శాలాపరిమాణములు నిర్ణయింపబడవలెను. దీని లెస్సగ యోజింపక గట్టిన నాట్యవేశ్యల నువ యోగములగుచున్నవి.

వాచికనాటకము లభినయించు శాలలు 1000—1500 ప్రేక్షకుల కాననమొనంగు వైశాల్యమున గట్టబడుచున్నవి. నాట్యకళాప్రయోగశాలలు 400 మంది కూర్చుండ నెలవిచ్చిన చాలును. కొన్ని శాలలు 100 ప్రేక్షకులు కూర్చుండ నేర్పరువబడుచున్నవి. ఇటీవల యవనపద్ధతుల ననుసరించి యూరు బయట బృందర్యనాలను సౌకానవలయుమును నిర్మింపబడుచున్నవి. ఆ పెరామందిరములు 3000 జనుల కనుకూలముగ గట్టుచున్నారు.

నవీననాట్యశాలలలో రంగస్థలము, సభాంగణము, నడవలు, విశ్రమించు గదులు, ఉపాహారముల విశ్రయస్థలములు మున్నగునవి ప్రధానాంశములై యున్నవి. సభలోని జనులందరు విశదముగా జూచుటకు కొన్ని నాట్యశాలలు గుఱ్ఱపునాడావలే కట్టబడి వీనిలో నుచలుకూడ నమర్పబడియున్నవి. అంచెలు అసగా బాలకనీలు లేత గ్యాలరీలు అర్ధవలయాకారమున పొడుచుకొను అనేక అంతస్తులుగ నమర్పబడియుండును. ఈపద్ధతి యిట్టిదేశపు ఆ పెరామందిరముల సామాన్యలక్షణమై యున్నది. ఆ సనములు వలయవృత్తముల నమర్పబడి

యుండును. ప్రస్తుతము వలయాకారమున నాట్యమందిరముల నిర్మించు యాచార మంతరించుచున్నది. సభాంగణము, బాలకనీలు, నిలువుగ కట్టబడి యాననములు అడ్డముగ గూర్చబడుచున్నవి.

❀ సభాంగణము ❀

దీనికట్టడి ప్రస్తుతము జర్మనువద్దతుల ననుసరించి జరుగుచున్నది. నిలువు హాలులలో అడ్డముగ సీటులమచ్చి ముందు నుండివెనుకకు తరుచుగలేచు సోపానవేదిక లుండును. అనగా హాలులో వెనుకకూర్చుండు వారు ప్రతి వరుసలోని వారికి విశేషముగ నాటకమగుపడునట్లు రెండేసి వరుసల కొకయడుగు వాలుతో మెట్లుగా సభాంగణమునిర్మింపబడి యుండును. ఇట్టి నాట్యసభలను ఆంఫీ థియేటరులందురు. ఈశబ్దము వలయాకారమున గట్టబడిన పాచీచీననాట్యవేశ్యల సూచించునదయ్య నుపస్థితార్థమున సోపాన వేదికా పరంపరలుండు నిలువు హాలులకుకూడ చెబుచున్నది. ఇదివరకు ఎక్కువఖరీదుగల్గి బంధు జనంబులు ప్రచ్ఛన్నముగ గూర్చుండు ప్రత్యేక వసతులు రంగవీరనూనకు అత్యంతకముగ నుంచబడెను. ప్రస్తుతమిది హాలువెనుకకు జరుపబడినది. అనగా సెనీమా కంపెనీల యందు వర్తించు వద్దతి నాట్యశాలల బ్రవేశి చినది. కాని మంచితరగతిసీటులు నాట్యశాలకు మధ్యగానుండినయడల ప్రదర్శనము చక్కగనగుపడుటకును అభినయ విశేషములుగోచ రించుటకును వాధ్యుహోషకర్ల కఠోరముగ నుండక ప్రావ్యమై వినువడుటకును అలవియగును. గ్యాలరీలు సభాకోశ కన్న ఎక్కువ వాటముగనండవలెను. నాట్యశాలల గోడలు

సూటిగను, సున్నగను, నుండవలెను. అలంకారములెక్కువైనచో నావృథుంశమేర్పడును. వీలైనంతవరకు సభావేదిక కట్టి పలకలతో గట్టవలెను. నేలమీద తినాచులు, గోడలకు వస్త్రా లంకారములు ఉండగూడదు. ఇవి శబ్దమును మందగించి వినపడకుండ చేయును. నవీన నాట్యశాలలలో సభ్యులు వలయునపుడు విశ్రాంతిచుటకు పచ్చాకు చేయుటకు ఉపాహారముల గైకొనుటకు ప్రత్యేక సౌకర్యము లమర్పబడి యుండును.

రంగస్థలము

రంగస్థలములో పరికరముల నిలువజేయు గదులు వేషముల ధరించుగదులు, విమానాదులు సంచరించుటకు విపరీత రంగ విభ్రాంతినొనగూర్చుటకు వేదికదిగువ నొకపెద్దగోయియు పైనవిశాలమగు మంచెలు చేరియుండును. ప్రదర్శనము జరిగెడి మధ్యరంగస్థలము ప్యాసీనియ మనబడుచున్నది. ఇది 28-36 అడుగుల వెడల్పు 15-22 అ"ఎత్తు 20-35 అ" పొడవు గలిగియుండును. కొన్ని చిన్న నాట్యశాలలలో 10 అడుగుల పొడవు మాత్రమేయుండును. ఇదివరకు 'రంగస్థలపు పైకవ్వు' ప్యాసీనియము ఎత్తునకు రెట్టింపుగ నుండెను. తెరలుచట్రములు, చుట్టుకుండమీదికి లేపుమండిరి. కాని యిప్పుడు అట్టివిపరీతపు ఎత్తులవగరములేదు. ఇప్పుడు సాధారణముగ రంగస్థలము రెండుపెట్టెలలో నమర్పబడుచున్నది. ఈపెట్టెలు రైలుపట్టాలమీద, రైలుబండ్లవలె నడ్లముగ బరువవచ్చును. ఒకరంగము ప్రవర్తించుచుండ రెండవది సైదువింగులోపల మరుగుపడియుండును. దానిలో తరువాతిరంగమమర్పు

చుందురు. మొదటిరంగము ఆడుటముగిసి సంతనే బండిని ముందునకు త్రోయుదురు. అప్పుడు రెండవరంగము సప్తాశ్రయముగ సభాముఖమున వచ్చినిలచును. ఇదివరకు రంగస్థలము వెనుకనుండి ముందునకు వ్రాలునట్టు. చేయుచుండిరి. ఇందు వలన వెనుక భాగములో గూర్చుండియు, బండుకొనియు, నభినయించుచు శాస్త్రలు ప్రేక్షకదృగ్విధిలో స్పష్టముగ నగుపడుచుండిరి. నానాటికిరంగస్థలము పెరుగుచున్నది. నవీనశాస్త్రోపకరణముల సహాయ మొందుటకు నాట్యోత్సవముల నుపయోగించు వారగును రంగస్థలము కడువిశాలముగ నేర్పరచబడుచున్నది. ఇప్పుడు ముప్పైదుయడుగులకు తక్కువ గాకుండ రంగస్థలపుబొడుగు యేర్పరచుచున్నారు.

తెరలను, చుట్టుటకు చట్రములను లేపుటకు డిండుటకు కప్పీలు, త్రాడులు, రంగోపరిభాగమున నమర్పబడియుండును. సైడ్‌వింగులు జరుగుటకుయిదివఱకు రంగవీతమున గుల్లపట్టాలు వేయబడియుండెను. ఇప్పుడు పెచ్చెలలో వెనుకనుంచిగాని, ప్రక్కనుంచిగాని, తరువాత రంగముమర్పబడుచున్నదిగాన యిట్టిపట్టాలవసరములేదు. రంగస్థలమునకు వెనుకభాగము వలయాకారమున నున్ననిసున్నపు గోడకట్టబడి దానిపై నొక విమానము కల్పింపబడును. దీనిమీద వనచిత్రము రంగులతో వేయబడును. ఈ గోడవలన వాచికము స్పష్టముగ సభ్యులకు కేరగఁదు. దీపముల వెనుకనుండు వలయదర్పణములు కాంతిని కూర్చి ముందునకు బంపునట్లు గుండ్రనిగోడ వాచకకట్టమును పెంచి ముందునకందించును. ఏదైన నొక దీర్ఘప్రయాణమును సేయునట్లు చూప

వలసినచో పాత్రలు చూచిన నిసర్గదృశ్యములు వరుసగ సభ్యులకు గోచరించుటకు తెరలుపొడుగాటి గుడ్డమీద చిత్రింపబడి యిరువ్రక్కల సమర్పబడిన నిలువు యునుల మీద చుట్టుకొనుచు దృశ్య పరంపరను జూపునట్లు కల్పింపబడుచున్నవి. కొన్ని నాట్యశాలలలో ఎల్లెక్ట్రీక్కు లిప్పు వద్దతిన మూడంతనులుగల పెట్టెలు రంగస్థలమును యేర్పరచుచున్నవి. వీనిని దింపి లేపుచుండును. ఒకదానిలో ఆట జరుగుచుండ మిగిలిన రెంటిలో తరువాతి రంగముల గూర్చుచుండురు. మరికొన్ని నాట్యశాలలలో రంగస్థలము నలుబది యైదు అడుగుల మధ్య కొలతగల వలయ పీఠముమీద నలుమొగముల సమర్పబడియుండును. ఈపీఠము చక్కముల మీద రైలు యెంజినిను త్రిప్పేడి టరం టులులువంటి గోతిలో వట్టాల మీద సులువుగ దిరుగగలదు. రంగ ముఖమునకు యిరువదైదడుగుల వెడల్పు మాత్రమే కావలయును. గాన యీ వలయ పీఠమున నలు పక్కల నాల్గు ప్రత్యేక రంగములు అమర్చు స్థలావకాశ మేర్పడుచున్నది. ప్రయత్న రంగము పూర్తికాగానే పీఠమును త్రిప్పుదురు. కొత్త రంగము సభాభి ముఖమై నిలచును. ఇట్టి యేర్పాటులవలన సావకాశముగ స్వభావ శిద్ధముగ నందముగ రంగముల గూర్చెడి యవకాశ మమర్చుచు నాటక రంగము లొకదానివెనుక నొకటి త్వరిత గతిలో నరుదెంచి కథా సంధర్భ మవిచ్ఛన్నముగ దోప జేసెడి యవకాశములు కలుగుచున్నవి. రంగ చిత్రములు ప్రకృతిలోని రమ్యావస్థలను స్వభావ వైచిత్ర్యమున ననుకరించు వేడుకతో గూర్పబడుచుండెను. ఇప్పుడు

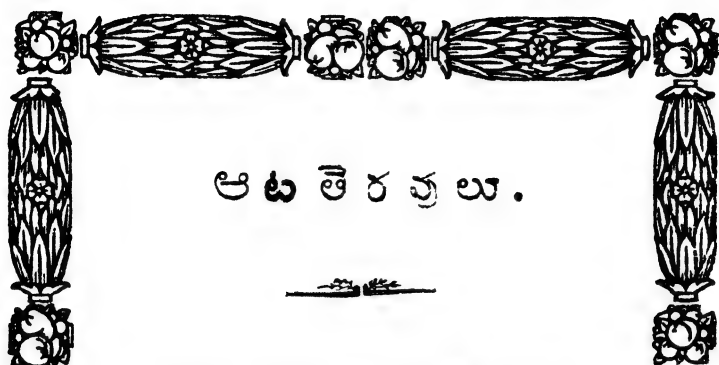

క)మముగ ప్రకృతి ననుకరించెడి వాడుక తగ్గి భావసూచకమగు కల్పిత చిత్రములు రంగ రేఖనమందు గారవింపబడుచున్నవి.

జై వెలుగుసాబగులు ! జై

ప్రాసీనియము లేక రంగముఖమునకు ఎదుట నుంచ బడిన షరుపు, ఆకువసుపు, పూదా, తెలుపురంగుల విద్యుద్దీపములు, సామాన్యముగ వాడబడుచున్నవి. వీనికాంతిని తగ్గించి హెచ్చించుటకు ఏర్పాటులున్నవి. రంగుదీపములవలన వాచిక భావమునకు సరిపోవు పరిసరమేర్పరచబడును. వీనిని పుట్టులైటులందురు. సైడువింగులలో నెక్కువ ప్రకాశముగల ఆంకుదీపములు ఆడుచున్నటుల మోముపై వెలుగుగానల గురుపించుచుండును. ఇవికాక గ్యాలరీలోను జ్వలనుధా ఖండదీప మొకటి వలయునవ్వడు కమనీయచంద్రికా భావశ్యమొప్పెడి తేజః పుంజముల వినరుచుండును. ఈ పద్ధతులన్నిటిలో దీపముల కాంతి నూటిగ పటవర్ణముమీద వ్రాలుచుండును. జర్మనీలో సభాంగణమును రేచీకటియందుండి తెల్లని పటముపై విద్యుద్దీపముల వెలుగుపడనిచ్చి పటముఖంబున బ్రతిబింబించిన లేవెలుంగుల రంగస్థలముమీద వ్రాలునట్లు చేతురు. మరియు రంగమందచ్చటచ్చట గుప్తముగ మబ్బుటద్దముల చాటున వెలుగు విద్యా దీపముల వాడుచున్నారు. ఈరెండు పద్ధతులలో నాట్యరంగము పగటి యందమున లేతవెలుగున గాంభీర్య సౌందర్య మీనుచుండును.

ఆటతెరవులు.

బర్మాలోని నాట్యపద్ధతులు

షవేయో అను బర్మాదేశపు విమర్శకుడు, The Burman (బర్మాదేశీయుడు) అను పుస్తకపు 29 వ అధ్యాయముందు బర్మాలోనాడబడు Pewes పవేలను రూపకప్రదర్శనములగూర్చి విశదముగ జెప్పియున్నాడు. ఇవి బర్మీయుల జాతీయవినోదముగ వాసికెక్కియు మూడురకములుగ నాడబడుచున్నవి. జాట్ పవే అను రీతియాటలో అభినయము, సంగీతము, హాస్యము, నృత్యము, చేరి యుండి నటులచే నభినయింపబడును.

యోక్తేపవే లనురూపక ప్రదర్శనముందు నటులు తెర చాటుకుండి పాడుచు వాచికముచ్చరించు చుండ బొమ్మలు, రంగస్థలంబున నృత్యాభినయముల నలపుచుండును. ఈనాటవే లనురూపకములందు పలువురు యువతీయువకులు పాడుచునభినయించుచుండురు. అన్యీనుపవే లనురూపకములందు క్రొద్ది మందినటులభినయించు చుందురు. ఇవి గాత్రితొమ్మిదిమొదలు

తెల్లవారు కామువరకు ఆడబడును. ఈనువవేలు పెద్దఅధి
కాడల వినోదముకొరకును, ఆలయోత్సవసందర్భములందును
మానసియ సురుచిరనికా వినోదముగ ప్రదర్శింపబడుచుం
డును. మిగిలిన మూడురకముల బర్మీయనాటకములు వెన్నెల
రాత్రులందు బర్మాలోని గ్రామ పట్టణంబు లన్నిటియందు
నాటబయట నాడబడుచుండును. ఈవినోదములు వరుసగా
ననేక రాత్రులు జరుగుచుండును. మనదేశములో భాగవతము
లాడించునట్లు నెవరోయొకధనికుడు నటుల బహుళకరింపనేర్పర
చికొనును. ఆటకు గ్రామస్థులంద రుచితముగ వచ్చిచూచు
చుండురు. ప్రేక్షకులు పెందరాడిభుజించివచ్చి తెల్లవారు
దనుక ప్రదర్శనప్రదేశమందే గుమిగూడియుండురు.

The Burman అను పుస్తకము లభించినయెడల
“నూపక రసాల” మందీబర్మీయ వినోదముల కథాకల్పనాదిక
ముల విస్తరింప యత్నించెదము.

శ్రీ చీనా దేశము

ఇచ్చట కావ్యము, చరిత్రము, వేదాంతము మున్నగు
సారస్వత వైఖగులుచాల ప్రాచీనకాలమున మొలకెత్తిను
స్వరూపములంది జెన్నొందియుండినను A. D. 18, 14, శతాబ్ద
ములలో మంగోలియనులు చీనాదేశము నాక్రమించుకొనిన
కాలములో మోత్రీమే నవలలు నాటకములు మునుముదలే
ర్పడినవి. మొలకెత్తి సత్వరముగ విస్తృతి పడితావస్థననుభ
వించినవి. ఈకాలములో జనించిన నసంఖ్యాకములగు చీనా
నాటకములందు The Story of the Western pavilion అను
శృంగారప్రధాననూపకము మిక్కిలి వన్నె కెక్కియున్నది. ప్రాచీన

చీనానాటకము లీనాడాదేశమున నాడబడుటలేదు. ఇవి ఒక గంటలో పరిదర్శింపదగిన పరిమాణమున నున్నవి. కొన్ని పెద్దనాటకములుకూడ నగువడుముగాని యవి సామాన్యముగ ప్రదర్శింపబడలేదు. కడచిన 700 సంవత్సరములలో చీనాదేశపు సారస్వత విశేషములన్నిటితోబాటు నాటకములుకూడ చేప తప్పి క్రమముగ హీనదశనొంది యున్నవి. ప్రస్తుతము చీనాదేశమందు బయస్కోపులుమున్నగు నవ్యరూపకపద్ధతులు, చీనాదేశపు ప్రాచీన జాతీయ రూపకవైఖరుల ననుసరింపని కొత్తరుచులు ప్రబలమైయున్నవి.

జపాను

17 వ శతాబ్దములగాయతు జపానుదేశమున నాటక రచన మారంభించినది. ఇచ్చట మతవిషయము ప్రధానముగ గల ప్రాచీన నాటకములు కొన్ని ఇంకను ఆడబడుచున్నవి. వీనిని నో నాటకములందురు. మరియు ప్రజారంజకములగు నితర రూపకపద్ధతులు కొన్నియుకలవు. ఇవికాక మంచి కట్టుదిట్టములతో వ్రాయబడిన నాటకములు పురాణేతిహాస సాంఘికకథల నిరూపించునవి కూడఆకబడుచున్నవి. డాక్టరు కజిన్సు The New Japan అను గ్రంథమందు జపానుదేశపు అధునాతనరూపక ప్రయోగరీతుల నభివర్ణించియున్నాడు. అందలి ముఖ్యాంశముల నిచ్చేసరించుచున్నాము. జపానులో పాశ్చాత్యసారస్వత మశేషముగ ననువాదరూపమున వ్యాపించుచున్నది. వీనియాదర్శమున జపానుల కావ్యరూపక విరచనము ప్రాచీనపద్ధతులకు భిన్నమగు కొత్తరూపుల విప్లవించుచున్నది. ఈనాటిజపాను నాటకములందు స్త్రీపు

కుషల ప్రణయవృత్తాంతము లెక్కువగ జేరుచున్నవి. ప్రాచీనరూపకముల యుదాహరణవృత్తములు చక్కని విశుద్ధ రామణీయకమగుకథాంశములగున్నచుండ నిష్పటినాటకము లువిషయ విభావన భరితంబులై యున్నవి. నిసానే అచ్చము మనోజీ అనుకవి పద్యని నాయకత్వమున జౌద్ధసిద్ధాంతము లను ప్రతిపాదించు చిన్నిరూపకములు జపానుల జాతీయ సార స్వత రుచు లతో గ్రమ్మర గల్పింపబడు చున్నవి. ఈ ప్రయత్నము దినదినమభివృద్ధి నొందుచు భావికాలమున జపానీయ రూపకమునకు ప్రత్యేక జాతీయస్వరూపమును నవీనజీవనవద్ధతుల కనుకూలమగుదానిని గూర్చగలదని నమ్ముచున్నాము.

“నో” రూపకము జపానీయుల ప్రాచీన కావ్యాంశ కారముల ననుసరించిన కట్టడిలో మత సంబంధమగు సిద్ధాంతములను గాఢలను ప్రతిపాదించుచుండును. ఇందొక గాన మేళము రసవత్సందర్భములందు హంగు గావించుచుండురు.

జపాను రాజధానియగు టోక్యో నగరములోని యిం పీరియలు థియేటరునందు బ్రదర్శింపబడిన రూపకవిరోధము నొకదానిని దాక్షరకజిన్ననర్తించియున్నాడు. అచ్చటిరంగసాం దర్యము దుస్తులు, తెరలు, మున్నగువాని వర్ణశృతియు కథా నురూపమగు పరిసరంబుల గల్పించు నేర్పుమిక్కిలి మనోహరముగ చిత్రీకరణహాస్యముల గుర్తించిన విచక్షణతో గూర్చబడి యున్నవి. ఇందు జపానీయుల రంగవిరచన సామర్థ్యము వివిధభంగముల చిత్రీచిత రూపములందు చాలెచ్చడి నటాభ్యాసము. పాశ్చాత్య కళాసిద్ధిని మించుచున్నవి. నటులు గుంపులుగ గూర్చుండి చివాలునలేచి మరియొక సుందర వ్యూహ

హమున జేరుచుందురు. నీనులు అభినయము చాలవరకు స్వాభావికముగ నున్నను కొన్నిపట్ల గాట్యమర్వాద లగుపడుచుండును. రంగస్థలము లో మార్పులు గావించుటకును నటుల దుస్తులను నర్దుటకును వడలంతయు నల్లని మనుగెట్టిన పరిచారకుడొకడు చల్లగ రంగస్థలంబును జేరివలసిన మార్పు గావించి యొకప్రక్కకొడిగి నెలుచుండును. ఈతడు నటవర్గమున జేరనివాడు అవ్యశ్యుడు అని తెలియుటకు నల్లని మునుగుదాల్చి యున్నాడు. అప్పుడప్పుడు గాయకమేళము కథారసమును పోషించుకొరకు నటులతో బాటు పాడుచుదురు. తెర వ్రాలునవు డొకమనిషి రంగముఖమునకు బ్రాకుచు వచ్చి రెండు చిత్రాలతో తాళవినోద మొకంతసేపు జరపి పోవును. జపాను నటులు ధరించే దుస్తులు మిక్కిలి రమణీయముగ నున్నవి. కన్య చూచిన ప్రదర్శనములో మొదటియంకము చారిత్ర విషయికమగు భావప్రధాన రూపకమై యుండెను. రెండవ యంకమందు జపానీయుల నవీన సాంఘిక జీవనమునకు సంబంధించిన హాస్యవినోదమై యుండెను. జపాను కవులు పాశ్చాత్యనాటకముల ననుకరించినను అందలి తత్వమును మాత్రమే స్వీకరించి కథాంశమును తమ జాతీయ నమస్యల కనుకూలముగ మార్చి అభినయించుచుండుదురు. ఇదివరకు జపానులో స్త్రీల వేషములు పురుషులచే దాల్చుబడుచుండెను. యిందుకొరకు కొందరు బాలురు ప్రత్యేకముగ శిక్షింపబడుచుండిరి. ఇప్పుడు స్త్రీలు సర్వసామాన్యముగ నటీవృత్తి నవలంబించుచున్నారు. జపానులో వారి ప్రత్యేక చిత్ర కావ్యలక్షణములు జీవనమర్వాదలు నాట్యరంగ

మున బ్రవేశించి విదిత్య నుండరములగు రూపకముల నేర్పరచుచున్నవి.

ఇతి ప్రాచీన ప్రాచ్య దేశములు.

ఇటులనే పరిషియా, అరేబియా, టర్కీ మున్నగు ప్రాచ్యదేశములలో భూర్వకాలమున నొక్కొక్కరీతి నాటక సారస్వత ముదయించి యుండెను. ప్రస్తుతము మనదేశముందువలెనే ప్రాచ్యదేశమునభ్యుత్థా సంపర్కమున నచ్చటి నాట్య వద్ధతులు కొంతదరి నవ్యవైఖరుల నడచినవి. నవీనజీవన పరిస్థితులకును, జగన్నాగరక సమ్మేళనమునకును, ప్రత్యేక జాతీయతా సంరక్షణమునకును, ప్రస్తుతమన్ని దేశముల కావ్య శిల్పాది ప్రయత్నములు మితిలేని యావేశన మొందుచున్నవి.

నాట్యప్రచార మన్ని దేశములలో కాలములలోగలదు గాని నాటక సాహిత్యము మాత్రము సార్వత్రికముకాదు. అనుకరణప్రవృత్తి సాహిత్యజానములకు లోబడునపుడు నాటకముల రూపపరిమాణ మేర్పడును. మానవనైజమగు నవస్థానుకరణతోపాటు కథోపకథనము వార్తాలాపము జేరి నప్పుడే నాటకము సాహిత్యాంశమగును. నృత్యగీతముల నుండి నాటక ముత్పన్నమైనది. ఇవి ర సలీల భాగవతము యాత్రలు బర్మియుల పవేరూపకములుందు ముఖ్యాంశములు మహాకావ్యములు, గీతకావ్యములనుండి, వాచిక ప్రధాన మగు రూపకము లేర్పడినవి.

చీనాదేశములో పంటకాలమున ధార్మికోత్సవము జరుగును. బర్మా జనానుదేశములలో నాటకమయమున నిట్టి దేవతారాధనలు అనుకంగముగ నృత్యగీతములు జరుగుచు

డును. ఇండియాలోని హాలీవుడుగ నోధుమంట తరువాత ప్రజాసంతోషమును తెలుపుట కేర్పడినది. కొన్ని దేశములందు పితృదేవతలగు మృత్యువీరులను చచ్చిన ప్రేతములను సంత్పత్తివరచుకొరకు కొన్నివిధములగు రూపకములేర్పడినవి. జపానీయుల నోరూపకములుగఁగించిన జాతీయవీరుల సంస్మరించు కొరకేర్పడినవి. ఇవి దుఃఖాంతముగనో వియోగాంతముగనో బరిణమించుచుండును. పెరూబాలీవియా, బ్రెజిలు దేశములలో పితృకార్యములపట్ల నృత్యగీతములు నలుపుమాచారములున్నవి. ఇటులనే ప్రపంచములోని వివిధసభ్యతా వికాసము లనుభవించెడి సమస్తదేశములలో పండుగలపట్లను పితృదేవతాత్సవ సందర్భములందును నృత్యగీతాభినయముల బయోగ మగు పడుచున్నది. ఇందుచే నాట్యకళ మానవస్వభావమగు సనుకరణ మందుదయించి నృత్యగీతములతో మొదలిడి కావ్యకలనా వైదుష్యమేర్పడిన దేశములందు పరిణత రూపకస్వరూపముల దాల్చెనని సిత్యము మగుచున్నది. తొల్లిదేవతారాధనము దంకు రించిన రూపకబీజములు తగువాటి వికాసములో జాలవరకు దేవతాగణంబుల లీలావ్యాపారములను వీర పురుషుల మహిమదారచరిత్రములను నిరూపించునవై యావల గాల క్రిష్ణమున ప్రజాదర్శములు ప్రత్యేకవ్యక్తుల మహిమోన్నతిని గౌరవించుపద్ధతులు వదలి ప్రజాస్వామ్యమును గౌరవించెడి కాలమేర్పడ సామాన్య సాంసారిక సందర్భములను పౌఠిక సమస్యలను కథాంశముగ నైకొనుచున్నవి. నాటక చరిత్ర మిట్టి పర్యవసానము పొందుచున్నది. భారతభూమిలో

కూడ సాంఘికరూపకమే నవీననాట్యప్రయత్నముల పరమావధి కాగలదు.

బాబూ శ్యామసుందర దాసుగారు హిందీభాషలో రచించిన

“సాహిత్యా లోచనము.”

అను గ్రంథములోని ఆరవ ప్రకరణమునందు దృశ్య కావ్య వికాసమునుగూర్చి చెప్పబడిన ముఖ్యాంశములు యీ దిగువ సంతరించి జేర్చియున్నాము.

భారతీయుల నాట్యకళ వేదములనుండి వికశించినది. ఋగ్వేదము నుండి నాట్యసంభాషణ మేర్పడినది. సామవేదము నుండి గానము, యజుర్వేదమునుండి నాట్యము, అధర్వణవేదమునుండి రసము, ప్రభవించినవి. వీని సమ్మేళనమున భారతీయుల నాట్యవేద ముండునని చైవన్విత మనువుకాలమునకే ప్రత్యేక కళాప్రాముఖ్య మొందియుండెను. రూపక రచన మందు ముఖ్యాంగములై వెలయు గీతము, కావ్యము, ఆఖ్యానము, కథోపకథనము, సంభాషణము మున్నగు సంశయములు ఋగ్వేదము లో వగుపడినను కాలక్రమము నందొల్లిటి బీజాంకురము లశేషకావ్య చాతురీ విలసితములై వికసించి రూపక రూపమున బరిణమించినవి. పాణిని పరింజలుల కాలమునకే నాట్యశాస్త్రములు రచింపబడి యుండెను. పాణిని, శిలాలీ కృత్యాశ్వలను నాట్య శాస్త్రకర్తల నుదాహరించి యున్నాడు. అప్పటికే భావధంగీ, ఆహార్యము, వాచికము, మున్నగుగల యభినయరీతులు వికసించి యుండెను. కంసపథ, బలిబాధ మున్నగు రూపకములు, పేరొంది యాడబడుచుండెను. భారతాంతర్గతముగు హరివంశములో వజ్రీనాథుని పురమున కావే

రంభాభి సారమును నాటకము ప్రదర్శింపబడినట్లును, అందు కైలాసదృశ్య మతి మనోహరముగ జూపబడినట్లును ప్రశంసింపబడినది.

మహావీరస్వామికై రెండునందల సంవత్సరముల తరువాత నివసించిన భద్ర వాహస్వామి రచించిన కల్ప సూత్రములలో స్పీకిందికథ నుదాహరించి యున్నాడు. ఒక సాధుశిష్యుడు గురుసన్నిధానమున కాలస్యముగజేరెను. యేల నీజాగని గురువడుగ వారిలో నాట్యావళోకనమున కొంతతడవయ్యెనని యంతేవాసి సమాధానమిడెను. అందున గురువు నటులు పోయోగించెడి నాటకాదులను సాధకులు జూడకూడదని వారించెను. మరియొకసారి యటులనే నటీప్రయుక్తరూపక మవలొకించి కాలయాపన మొనర్చి వచ్చినశిష్యుడు నటప్రయుక్తమైనను, నటీప్రయుక్తమైనను, రూపకవిలోకనము సాధువులకు గర్హమగునని వారింపబడెను. ఇందువలన క్రీస్తుపుట్టుక కనేక శతాబ్దములకు పూర్వమార్యావర్తమున నట నటీప్రయుక్తముగు రూపకములు వీధులలో నాడబడుచుండెననియు, విద్యార్థుల చచ్చితికేగుట నిజవ్యాపారవిభంశకంబుగ నెంచబడెననియు దేలుచున్నది. ఇప్పటికి మూడువేల సంవత్సరముల వెనుక భారతభూమిలో సర్వాంగ సుందరమగు రూపక ప్రయోగములు జనాభీష్ట మనుభవించుచు స్వసామాన్యముగ బ్రదర్శింపబడెనను నిదర్శనము లున్నవి. భరతముని తన నాట్యశాస్త్రములో తనకు పూర్వముండిన గ్రంథము లనేకముల బేర్కొనుచున్నాడు. కాని పాణిని యుదాహరించిన శిలాలి కృతాశ్వలపీఠ లెత్తియుండలేదు. భరతముని

B. C. 4 శతాబ్దముల పూర్వముండెను. ఈతని నాట్యశాస్త్రములో నాట్యరంగము రంగోప కరణములు ప్రేక్షకసభలు మున్నగు వానిని నిర్మించువద్దతులు చెప్పబడియున్నవి. సర్వోజ్ఞ రాజ్యములోని రామఘడులో రెండుగిరికందరములగు పడినవి. ఇందొకటి భారతీయ నాట్యశాస్త్రమందు చెప్పిన రీతిగ రాతిలోనుండి తొలవబడిన ప్రేక్షక గృహము. సుతనులను దేవదాశి కొందరు సర్వకీజసంబులకొర కీనాట్య వేశ్యను నిర్మించినట్లుగుపడును. ఇందలి గోడలు విచిత్రపర్ణాలంకారములతో జెలువొండుచున్నవి. యవనుల నాట్యకళావికాసము భరతముని తడువాత నేర్పడినది యవనికా యవని శకాగ మున్నగు శబ్దములవలన భారతీయుల నాట్యకళ యవనదేశములనుండి తేబడినదని కొందరు చెప్పుచున్నారు. కాని యీపదములను యవనులే భారతీయుల వలన గ్రహింపలేదనుటకు తార్కాణములు లేవు. యవదేశములోకూడ ననేకవేల ప్రేక్షకుల కవకాశమొసంగెడి విశాల నాట్యభవనములుండెనను నిదర్శనము లున్నవి.

భారతీయనాటకములు మున్నెదలు కీలుబొమ్మలతో నాడబడుచుండెను. ఈ కీలుబొమ్మలకు (Puppets) పాంచాలికా, పుస్తలిక, పుత్తలి, మున్నగునామము లొప్పుచుండెను. ఇవి మిక్కిలి ప్రాచీనమగు కాలములో సద్భూత యంత్రవికాస మొందినట్లుగపడును. పార్వతీదేవి మలయపర్వతమునకేగి యచ్చట లభ్యమగుచందన కాష్టంబులతో నొక కీలుబొమ్మను రచించెననియు శివుడద్దాని నేర్పుసొంపుల కానందించి యందున జీవసంచలన మేర్పరచెననియు కథాసరిత్సాగరమున జెప్పబడి

యున్నది. మహాశిల్పిమయుని కూతురగు సోమప్రభమయ నిర్మితంబులగు కీలుబొమ్మల గొన్నిటిని కళింగ సేనయను కాళా మరికిచ్చెనను కథ లగుపడుచున్నవి. ఈ బొమ్మలు దూరమున నుండు వస్తువులను తేచ్చుచు చెట్లకు నీళ్ళుపోయుచూ అంగి కాభిగయముల జెలువొందుచుమాటాడుచు ద్విభాషాపాండిత్య మొదలి విచిత్రముగ నాడుచుండెను. రాజశేఖరుని బాల రామా యణములో రావణుడు కీలుబొమ్మలజూచి నిజమగునీత సింధూరికలని భ్రమించినట్లు చెప్పబడియున్నది. కీలుబొమ్మల యాట తెరపుల ననుసరించి సూత్రధారుడు, స్థాపకుడు అను నటోద్యోగము తేర్పడినవి. నజీవనటులు కీలుబొమ్మల స్థాన మాక్రమించి స్వయముగ నభినయింప మొదలిడినదాది స్థాపక సూత్రధారుల యుద్యోగము కరువయొగమైపది. వీరు తరు వాత నాటకములలో కథావృత్తాపనము సూచించువారలైరి. కీలుబొమ్మలుకాక ఛాయానాటకములను తోలుబొమ్మలుకూడ విరివిగ బ్రదర్శింప బడుచుండెను. సుభటుడు రచించిన దూతాంగదము — భవభూతి విరచితంబగు మహావీరచరితము జయదేవుని ప్రసన్నరాఘవము, రాజశేఖరుని బాలరామాయ ణము, ఛాయామూర్తులచే బ్రదర్శింపబడుచుండెను.

గీర్వాణనాటకముల క్రమబద్ధేతిహాసమును నిరూపింప నలవికాదు. కాని ప్రకృతమందు లభ్యమగుచున్న సంస్కృత రూపకము క్రిందికిమమున నమర్పవచ్చును.

1. భానుడు, బి. సి. 4 వ శతాబ్దము.
2. అశ్వఘోషుడు.
3. కాళిదాసు, బి. సి. 1 వ శతాబ్దము.

4. శూద్రకుడు, ఎ. డి. (భాసకవి రచించిన దరిద్ర)చారు
దత్తము ననుసరించి మృచ్ఛకటిక రచించె)
5. భవభూతి, ఎ. డి. 6వ శతాబ్దము (ఉత్తరరామచరితము
మాలతీమాధవీయము, మహావీరచరితము.
6. శ్రీహర్షుడు, ఎ. డి. 7వ శతాబ్దము, ప్రియదర్శిక, నాగా
నందము, రత్నావళి.
7. భట్టనారాయణ, ఎ. డి. 9వ శతాబ్దము, వేణీనంహరము.
8. విశాఖదత్తుడు, ఎ. డి. 9వ శతాబ్దముముద్రారాక్షసము.
- 9 రాజశేఖరుడు ఎ. డి. 10వ శతాబ్దము, కర్పూరమంజరి,
బాలరామాయణము, బాలభారతము.
10. కృష్ణమిత్రుడు, ఎ. డి. 11వ శతాబ్దము, ప్రభోదచంద్రో
దయము.
11. జయదేవుడు, ఎ. డి. 12వ శతాబ్దము ప్రసన్నరాఘవము.

ఇవియే సంస్కృతమునందు గల ప్రస్తుతము లభ్యమగు
చున్న ప్రసిద్ధరసవత్ నాటకములు. భాసకవి నాటకరచనలో
నట్టి యద్భుత కళాసిద్ధి నొందుట కతనిపూర్వము కొన్ని మంచి
నాటకములు అథవా సద్రూపకరచన ప్రయత్నములు విరివిగ
నేర్పడి యుండును.

12 వ శతాబ్దము తరువాత హిందూ దేశములో
వ్యతంత్ర రూపకరచన మస్తమించినది. మహమ్మదీయుల
ప్రభావ మిందునకు కారణమై యుండవచ్చును. అటుతరు
వాత భక్తి, భజనలకు సంబంధించిన నాటకరూపములు కూచి
పూడి భాగవతము వంటివి హిందూ దేశములో నచ్చటచ్చట
వెలసినవి. ఇందు ముద్రాభినయము తాళప్రస్తరణము

పుత్రము ప్రధానాధికారులుగ నున్నవి. ఇతరేశములో నివి
 తాపత్రీలలను పేరుతో వంగ దేశమున చూపులనియు మహా
 తాపత్రీయున కీర్తనలనియు ఆంధ్రదేశమున భాగవతములనియు
 బిల్వభుజులనున్నవి. సామాన్యముగ కృష్ణాభలకు భాగవత
 కథలకు బ్రదర్శించెడి యాత్మత్ర గ్రంథావతారులకు లే యు
 గ్లేయుల నాగరక సంపర్క మేర్పడు వరకును హిందూదేశ
 మున రూపకవిద్యోధ మొనంగుచుండెను. ప్రాచీన గీత్యాది
 నాటకములు సాహిత్యగ్రంథములుగ బరిపఠకు యుండెనే
 గాని వీనిచెక్కుడు అభినయించిన నిదర్శనములు హైందవ
 చారిత్రియున నగుపడవు. కడచిన ఏబదియేండ్లలో నాంగ్ల
 విద్యా సంస్కరమున నాటక పారస్వతముండును రూపక ప్రద
 ర్శనమందును భారతీయుల కత్యంతసాహస్య మేర్పడినది. దీని
 పత్యవసానముగ హిందూ దేశములోని ప్రధాన భాషలందు
 సంస్కృత నాటకముల ననువదించు నాచానము ఆంగ్లరూపక
 పద్ధతుల ననుసరించి హైందవ పురాణగాధలను యితహాస
 విషయములను సా. ఘిక సందర్భములను రూపకరూపమున
 గూర్చి ప్రదర్శించెడి యాచార మేర్పడినది. ఈనాటి నాట్య
 ద్యమము ఆంగ్లగీర్వాణ సారస్వత సంస్కరమున నేర్పడినదని
 చెప్పవచ్చును,

హిందీ నాటకములు

అనేక శతాబ్దములక్రింద

(కవి) నేవాజ్—శకుంతల

హృదయరాం—హనుమన్ నాటకము.

వజ్రవాసివాస్—ప్రభోదనచంద్ వయము.

మున్నగుకొన్ని సంస్కృత నాటకములను హిందీభాషలో రచించిరి. కాని యివి నాటకము లనజెల్లవు. కాని హిందీ పూర్వకపులు రచించిన అవంద రఘునందనము, ప్రభావతి మున్నగునవి కొన్ని నాటక లక్షణములను కనువగునవి కూడ గలవు. హిందీషేక్స్పియరు అవదగు భారతేందు బాబూ హరిశ్చంద్ర కవివర్యుని తండ్రియగు గిరిధర దాసుగారు ముఘలు నూరుసంవత్సరములకింద ప్రజభాషలో సహజముగా నాటకమును రచించిరి. ఇదియే హిందీలోని ప్రధమ స్వతంత్ర రూపక కల్పనము. వీని తరువాత రాజులక్షణ సింగు శాకుంతలము ప్రయోగార్హముగ ననువదించి యాడించెను. తరువాత బాబూ హరిశ్చంద్ర భారతేంద్రుడు వంగీ యాంగ్ల గీర్వాణ నాటకకథలపై కొని ఛాయానువాదముగ స్వతంత్రకల్పనలతో విస్తరించుచు నుమా రిడవడి నాటకముల రచించి యున్నాడు.

లాలాత్రినివాసదాసు రణధీర ప్రేమమోహిని అను నాటకములను; పండిత కేశవ రామధర్మ్య సంజ్ఞాతసంబుల్ శామ్ ముడు మున్నగు రూపకములను బదరీనారాయణ చౌదరి భారత సాభాగ్య నాటకమును బాబూతోతారామ్ కేటా శృతాంతమును, బాబూరాధాకృష్ణదాసు మహారాజా ప్రకాశ సింగు నాటకమును రచించి యున్నారు. ఇవియే హిందీభాషలో మిగుల జేతెక్కిన రూపకములు. కొంచెమైనను స్వాతంత్ర వికాస మొప్పునవి. ప్రస్తుతము ఆంగ్లవంగీయ రూపకముల పంభ్యాకముగ ననువదించబడుచున్నవి. కాని వీనిలో తొల్లిటి

రుచులు తక్క పోతేయక సంతరణ సౌందర్యమేమియూ నగు
పడదు. హిందీ రంగళాల కలకత్తా బొంబాయి నగరముల
లోని పార్శ్వమున్నగు వ్యాపార గాట్లకాలల యాదర్శమున
బైలిడినది. తెలుగుదేశ మందెట్టి నవ్యనాటకకవికాగ మగు
పడుచున్నదో అట్టిదిదే హిందీనీమలండు కూడ నేర్పడినది.

వంగీయ రూపకములు

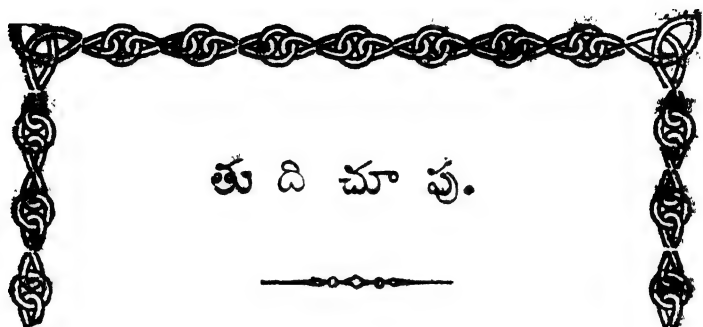
బెంగాలీ భాషలో ద్వితీయద్రావిడము, గీర్తీఘోష్, బాబూజయశంకరప్రసాదు, రవీంద్రనాథతాకూరు మున్నగు కవుల రూపకము లకేవలప్రతిభా సమన్వితములై ప్రస్తుతపు హైందవ రూపకరచన పరిణామమును చూపుచున్నవి. అత్యంత జనమేజయ విశాఖమొదలగు రూపక రాజములు వంగ సారస్వతము నలంకరించుచున్నది

మహారాష్ట్ర దేశములో నాటక విత్వ మెక్కువుగ నభివృద్ధి నొందెనని తెలియచున్నది. సుమారు పదిమంది మేటికవులు మహారాష్ట్ర నాటక రచయితలై వాసిగని యున్నారు. అందులు కొంచెమైనను ఆదరింపవలసిన నవీన హైందవ రూపక కవిత్వము హిందీ, బెంగాలీ, మహారాష్ట్ర భాషలయందు లభ్యమగు చున్నది. తక్కుంగల తమిళ, కర్ణాటక మలయాళ, గుజరాతీ, యత్కళ, యద్దుభావలందులందు లభింపదారి చూపగల నాట్య వికాసముగుపడదు. హిందీ, బెంగాలీ, మహారాష్ట్ర దేశీయుల నవీన నాట్యద్యమము అంగ్ల సంపర్కమున నేర్పడి యాంగ్ల గీర్వాణ కళాదర్శముల

సఖివ్యయుంబున నడచుచున్నను లోకిక కారణంబుల కతిసను
 ప్రత్యేక ధీకాణాలాఘోక సుదయించి పండువును ముఖ్యముగ
 పంగదేశపు కావ్యకావ్యక చిత్రవికాసములు, ఆంధ్రులకు
 మానసికములై యున్నవి.

తది చూపు.

—ఆంధ్రులు—పాశ్చాత్య రూపకములు—

విశేషముల సారస్వతరీతు లశేషముగ పాశ్చాత్యభావకు
జేర్చవలసి యున్నది. పరరాజ్యనాగరిక పద్ధతు లరయు
నందున, దేశమం దిదివరకు బాదుగొనియున్న యాచారాళాళి
మూలములు కదలబారి, తవ్వటమువలన ప్రాత వేరులు తెగి
నవ్యసజీవమూలము లంకురించి చెట్టు చిగురించి మొగ్గలిడు
నట్లు, వ్యక్తులుగాని జాతులుగాని అవ్వుడవ్వుడు వికాలవికావ
లోకన మొనర్చి యవ్యసాంప్రదాయముల గుర్తించి తమ
యధీమానముల విజ్ఞానజ్వలనమందు కాల్చి, కిలుమొడలించి
మెనుగెట్టవలసియుండును. ఆంధ్రదేశపు ప్రాచీనసారస్వతా
రంభములు గీర్వాణపురాణముల నంతరించుటలో, సంస్కృత
కావ్యముల ననుకరించి స్వతంత్ర ప్రబంధముల నల్లుటలో
నుదయించినవి గీర్వాణవృత్తాంతములు హిందూమతావంశ
ములై విఠసిల్లు కతన, తొల్లిటి తెలుగుకైతలెత్తుకొనిన యితి

వృత్తములే యిప్పటికిని యాంధ్రసారస్వతపు ప్రధానాంశములయియున్నవి. నన్నయగారి నలుడు, పోతనగారి ప్రవృత్తికుమారుడు, గోపికాగీతములు, ఇవియే మన నాటకములకు కావ్యములకు వలయు సాయాగ్రినేర్పరచుచున్నవి. ఇటీవలి యాంగ్లవిద్యా సంపర్కమొదలిన తెలుగు కవులు పాశ్చాత్య సారస్వతరీతులను తెలుగునజేర్చియు, ఆంగ్లవాంగ్మయావలోకనమున నేర్పడిన భావానేకమునను త్రొత్తదారుల ద్రొక్కుచున్నారు. కాని సమగ్రముగ నేపాత్తమును సంతరింపలేదు. ముఖ్యముగా రూపక కవిత్వమం దీపని జరుగవలసియన్నది.

ఇదివరలో మేము చెప్పినరీతి బాళ్ళాత్మ్య లనేకరీతుల రూపకములను రచించి సర్వాంగ ప్రయోగపరీక్షల జరుపుచున్నారు. ఈరూపములు తెలుగున జేరినచో నాట్యకళ కమేయప్రోద్భుత మేర్పడగలదు. అందుచేత అట్టి ప్రయత్నమొవ్వరై నను చేయగలందుల కీదిగువ రూపకముల సంతరింపరాను కూలముయినవిగ బేర్కొనుచున్నాను.

కవి

రూపకము

ఇస్కినిను

Promethins Bound.

సాఫోక్లీజు

Aedipus.

యూరిపిడీసు

Alcestis.

స్థాటసు

Captives.

టెరెన్సు

Eunouchs.

మాల్లో

Tamburlanc.

జాన్సను

Every man in his humour.

కవి

రూపకము

పోమాన్ ఫ్రెచ్చరు

షేక్స్పియరు

కాల్దెరాన్

కార్నేలీ

మార్తెరు

రాసీను

గోల్డెస్మిత్తు

పెరిగ్జను

బానుర్ కెయసు

వాల్టరు

లెస్సింగు

షిల్లరు

గెటీ

అన్నలెగరు

హెర్జు

గిల్బర్ట్ జెకర్

మ్యూగో

పెద్దమ్యూమా

చిన్నమ్యూమా

గోగాల్

కాగిసింసీ

పేరీటాగు

అగేరు

Philaster.

All.

Life is a dream,

La Cia.

La Tartruffe, Alcestes, Misanthrope.

Iphigene.

She stoops to Conquer.

Rivals.

The Barbar of seville.

Oedipe.

Nathan the wise.

William Tell, Mary Stewart.

Faust.

Alladin.

King Rene's daughter.

Waves of lone, dream of life.

Mary tudor.

Henry III, Latour De Nesle.

Dame of Camelia,

Revior.

Undevine Comedy.

Debit and Credit.

Les Effrontes.

కవి

రూపకము

అస్త్రావిస్కీ

The storm.

అచాగరే

Mariana.

అబ్బెను

Wild duck, Pillars of society.

When we dead awaken, Peer

Ghynt.

జనలో

Profligate.

అర్ధరజోన్ము

The silver king.

మాటర్ లింకు

La Princes Melene, Betrothal.

శాటమన్

Atlantes, G. Gint.

అల్ నార్దుమా

Cleopatra, Man and Superman,

Back to Methusaleh.

గ్లాసువర్ది

Strife.

తారీ

Peter Pan.

పింగా

Play boy of the western world.

బోర్ననన్

King Sevrre, Ligurd the Bas-

tard.

హర్ది

Dynasts.

ఈట్సు

Countes Catteeleen.

పెజాచికాలో ప్రాచీననాటకకవులలో మహామహాలగు వారిపొత్తములను నవీనకవులలో నన్ని దేశములందు పేరెన్నిక గణించిన వారియందరి పొత్తములను పేర్కొనియున్నాము. ప్రాచీనుల కళాసంప్రదాయములు నవీనులందు సుక్రమించి యుండును. నవీనులు ఈనాటి రుచుల నెరింగి నవ్యకాలోచిత నాట్యసమశ్యల నందికొని వానికనువగు రూపకముల రచించు చుండుదు. అందుచే నవీనుల నాట్యాదర్శములు మున్ముందు

గాత్రమునకును నడుమనకును చాళిచేతనాటక రాజములతో ప్రధానమగునాగని వలయు మూర్ఖులతో, నవవగమైనచోట మనదేశమున కన్వయమునుట్లు మార్చి తెలుగులో సంతరింపజేలసియున్నది. ఇదిని నాధునికకవు లందుకొనెదరుగాక. నేనకవిగాని కితని నీవని చేయజాలక “రూపక రసాలవను” తరువాతి పుస్తకములో ప్రపంచములోని వ్రాసిద్ధ రూపకకథలను పాసికల్పన విశేషములను తెలియజేసి యాంధ్రనాటకసారస్వతవికాసమునకు నాదేవగు. గద్యనేవ నొనర్చుదలచినాడనుకవి సోత్తరులు రూపకములనే నిందు యందమున సంతరించి యాంధ్రనాటకకళ కళివల్లన వైభవ మొనగూర్చు వేడుచున్నాను.

నాట్య కళను గూర్చిన వ్రాసిద్ధ గ్రంథములు.

A. W. Schlegel (1846)	Lectures on Dramatic Art and Literature.
C. Magnin (1862)	History of marionettes in Europe.
Hazlitt (1895)	Dramatic essays.
Royer (1878)	History of Universal theatre.
Haigh (1896)	The tragic drama of the Greeks. The Attic Theatre.
Ward (1899)	—History of English drama to the death of Queen Anne.
Maindron (1900)	Marionnets et Gaiglons.
Pischel (1902)	The home of the puppet play.
Chambers 1903	History of Theatrical art in ancient and modern times.

Warsage (1905)	History of celebrated theatre- Leigols of marionnets.
Friedlawder (1908)	Roman life and manners under the Empire.
Rowche (1910)	The modern theatrical art.
Sidney Lee (.916)	William Shakespeare.
Dickinson (1920)	The Contemporary drama of England.
E. O. Sachs (1899)	Modern opera houses and theatres.
Barnett (1900)	The Greek drama.
Adams	Dictionary of the drama.
Archer (1856)	The poets of the younger generation.

English dramatists of to-day.

Brunetiere	Conferences of Olodeon.
Diderot	On dramatic poetry.
Du Meril	The Latin origins of mo- dern theatre.
Edwards (1852-1915)	English theatrical manager of gaiety theatre, Famous first representations (1666-1850.
Freytag (1896-95)	History of dramatists in France.
Gottchall (1823-1909)	Modern dramatic criticism.
Green	Dramatic criticism,
Gubernatis (1840-191.)	The story of Dramatic the- atre,
Harden (1861)	Literature and theatre.
Hennequein	The art of play writing.

Hutton (1843-1904)	Actors and actresses of Great Britain & America, plays & players.
Larbournet	Studies in dramatic criticism & studies in dramatic history.
Lemaitre (1853—1914)	Cornelly & the poetics of Aristotle.
Lessing (1729—1781)	Dramaturgie.
Lowe	Biographical account of English theatrical literature
Pougin	Historic and Picturesque Dictionary of the Drama.
Karl mantzins	History of theatrical Art in Ancient & Modern Times.
Moderwell	The Theatre of to day. The Exemplary Theatre.
Mackaye	The Civic Theatre.
Suchs & Woodrow	Modern Opera houses & Theatres.
Gordon Craig	On the Art of the Theatre Towards a new Theatre.
Carter	The new spirit in Drama & Art.
Cheny	The new movement in the Theatre.
Dowden	Shakespeare, his mind & Art.
Bradley	Shakesperian Tragedy.
Sidney Lee	Sh. & Modern Stage
Ulrice	Sh's Dramatic Art.
Mathews 1852	The development of the drama, French dramatists of the 19th Century. A book about the theatre.

Meredith 1805-72	On the historical drama
Merkel 1828-1909	Comedy and the uses of comic spirit.
Moulton 1849	Shakespeare as a dramatic thinker and artist.
Price	Technic of the drama.
Tree (1857-1917)	Some fallacies of the modern stage.
Tunison	Dramatic traditions of the dark ages.
Ward 1807	English dramatic literature.
Woodbridge	Drama its laws and technic.
Brander Mathews	A study of the drama, The theatres of Paris.
Talman 1915	Reflections of the actors' art
Russel	Representative actors.

ఇవికాక, అపెరా, మెలోడ్రామా, ట్రాజెడీ, కామెడీ, బొమ్మలాటలు, నానాదేశముల నాట్యవైఖరులు నాట్యసంగీత వందిరముల గట్టెడికిల్పరీతులు, రూపకకవులు, నటశేఖరులు, మున్నగు ప్రతివిషయమును గూర్చియు పేరవేల ప్రత్యేక గ్రంథములున్నవి. ఇవికాక రూపకవిమర్శనము నాట్యవిమర్శనము నిరంతరముగ బరిశీకాముఖమునకు, గ్రంథరూపమునను వెలువడుచుండును. పాశ్చాత్యులు సర్వవిషయముల విభిన్నద్వినొందుటకు ముఖ్యకారణము వారిలో ఇది ప్రాచీనమనియు, ఇది పవీనమనియు, ఇదిగొప్ప ఇదితక్కువ, ఇది ప్రమాణ లక్షణ నిబద్ధము ఇది స్వతంత్రభావ వికాసము అనెడి తారతమ్యము లేదు. “గుణాః పూజాస్థానం గుణేషున

చరింగం నచవయః" "బాలాదపి సుభాషితం" మున్నగు వాక్యములు మనదేశములో వుట్టినన, వీరియాచరణ మాత్రము పాశ్చాత్య విజ్ఞాన సాధకులదే అయియున్నది. ఆంగ్లేయులొక్క అమరావతీసూరము మీద తమకు సంబంధించని దూరదేశపు ప్రాచీన శిల్పివృత్తాంతము మీద, ఎబది పుస్తకముల రచించియుండ, మనదేశభాషలలో లలితకళల గూర్చి యొకటిరెండు పుస్తకములుకూడ వెలువడకున్నవి. స్వతంత్రభావ వికాసమునకు ఎడమిచ్చినగాని యావద్విశ్వ విజ్ఞానవిభూతిపై చూపునలపి జాతీయాహంకారముల ద్వంది భావవికాసమే ప్రధానముగనెంచి గారవించినగాని కళాస్వ రూపమును నిర్ణయించు (వర్ణించివేర్పరచు) గ్రంథకాల మనంత ముగ వికసించినగాని మన దరిద్రము తీరదు. ఇట్టిప్రయత్నములకు హృదయపూర్వకముగ స్వాగత మొసంగుచున్నాము.

నాట్యోత్పలము సంపూర్ణము.

రూపక రసాలము.

[480 పుటల క్రొనుపైజ గ్రంథము.]

ఇది నటులకు, నాటకకవులకు, విమర్శకులకు, నువ యోగమగునట్లు రచింపబడినది. రూపకవిరచనంబును, ప్రజ్ఞ ర్పనమును, రసవిచక్షణతో బరిశీలించి జూచి విమర్శక వ్యాసముల వ్రాయుటకు సాధన సంపత్తులేర్పరచును. నాటక కవులకనేక కొత్తకల్పనల నందించును. వేషాచారములను పాత్రస్వభావములను దేటపరచి, నటుల కమూల్యప్రయోగ సాకార్యము లొనంగును. ఇందలి ముఖ్యాంశములివి.

1. రూపకరచనము, ప్రజ్ఞర్పనము విమర్శించుటయం దుపయోగించెడి యాంగ్ల గీర్వాణ పరిభాష:—

2. భారతీయ నాట్యశాస్త్రము, దశరూపకము, ప్రతా పరుద్రీయము, సాహిత్యదర్పణము, రసగంగాధరములలో నిర్వచింపబడిన రూపకలక్షణము, విమర్శకపద్ధతులు, రస విచారణము.

3. పాశ్చాత్య విమర్శక శేఖరులు పైవిషయముల గూర్చి చెప్పిన యభిప్రాయములు, ప్రసిద్ధవిమర్శనముల కనువాదములు.

4. నవీన హైందవ విమర్శకుల నాటకానర్శములు; అంధ్ర విమర్శకుల గూఢప్రశంస.

5. నా సమవ్యయము, ప్రమాణములు సిద్ధాంతములు.

6. కాకుంఠలము, ఉత్తరరామచరితము, రత్నావళి, మృచ్ఛకటికా, ముద్రారాక్షసము, శోణిసంహారము, స్వప్న వానపదత్త అను గీర్వాణరూపకములను వీని యాంధ్రీ కరణ

ములను, వినియోగమును నటులకుచలయు మాప్రవర్తించును.

7. ప్రస్తుతము ఆంధ్రదేశములో ఆడబడుచున్న సుమారు యికవది ప్రాంతకూటముల తిమస్యములు, నటోపయోగి నూచనము.

8. నూనూరు ముప్పది లోలోత్తర పాశ్చాత్యరూపకముల కథాసంగ్రహము, కల్పకపరిక్ష.

9. కొన్ని ప్రసిద్ధ తెలుగు, హిందీ, మహారాష్ట్రీ భాష కములు.

10. నాట్యగంగమున ఇతివహిన భారతీయ కల్పరీతులు.

11. భారతదేశమున ననేక కాలములలో వివిధ పాత్రీలు ప్రయోగించిన యావత్యుని కరణములు.

12. ఆంధ్రీ భాషకరచనము, నాటక ప్రదర్శనములందు గావలసిన భావికార్య సూచనలు; స్తవసంహారము.

ఇందుమచ్చున కొక్కొకరీతిగా వసేక విమర్శకవైఖరులు జూపబడినవి. భాషకపాత్ర నిరూపణముందు సంస్కృతాంధ్ర మహాకావ్యములు పురాణోపాసములు విరివిగ నుపయోగింప బడినవి. శాస్త్రీయ పరిశోధన పద్ధతులను నింజార వికసించ శ్రేయశు భాషకప్రభుత్వమునందలి పాత్రపోషణము కథా పరివిధానము రసాచిత్యములను పరసముగ బ్రకటింపును.

ఈ గ్రంథము నాంధ్రనాటక పరిక్షత్తువారి భాషక సంస్కరణోద్యమమున కనుకూలముగ ఉద్బిదియొన్నాము.

పూరాణం సూరిశాస్త్రి.

కావ్య సంతానము.

(320 పుటల గ్రామసైబాపుస్తకము.)

ఇందు నానాభాషల కావ్యవైఖరులు దేశకాలావస్థల బట్టియు, జాతీయత ననుసరించియు బొందిన గూర్పులు, సర్వదేశకాలావిస్తలకు సామాన్యమగు కావ్యరీతులు, కవిజీవితములు కావ్యోద్యమములు, విస్తరింపబడును.

ప్రథమభాగము :— యూరపులోని కావ్యవిన్యాసము.

గ్రీసు, రోము, యిటలీ, స్పెయిను, స్కాండ్ నేవియా, ఫ్రాంసు, జర్మనురాజ్యములు, రష్యా, స్లావురాజ్యములు ఇంగ్లాండు, అధినిదేశములు యొక్క జాతీయత, కావ్య చరిత్రము, కళాసంప్రదాయములు.

ద్వితీయభాగము :— ఆశ్యాలోని కావ్యవిన్యాసము.

అస్సీరియా, ఈజిప్టు, యూదురాజ్యము, పర్షియా, అరేబియా, చీనా, జపాను, బర్మా మతదేశముల కావ్య చరిత్రము, కళాసంప్రదాయములు.

తృతీయభాగము :— గీర్వాణ సాహిత్యము.

ఋగ్వేదము, ఉపనిషత్తులు, మహాపురాణములు, కాలిదాసు, భారవి నైషధము, జయదేవుడు, మున్నగు గీర్వాణ కావ్యప్రకాశము.

నాల్గవభాగము :— భారతీయ దేశ భాషాసాహిత్యము.

హిందీ, బెంగాలీ, మహాగాష్ట్రీ, కన్నడక, తమిళ, పుర్దు, తెలుగు భాషల కావ్యవికాసము.

అయిదవభాగము :— కావ్యప్రపంచ చరిత్రమువలన దేలబడి సారాంశము.

ఆంధ్రసారస్వత వికాశమును యీవెలుగున పరిక్షించుట — నవీనాంధ్ర కవులకు మానందేశము.

విమర్శక పారిజాతము.

(480 పుటల కొత్త సైజు గ్రంథము.)

1. యూరపురాజ్యము చరిత్రాంకములు.
  2. పాశ్చాత్యవిమర్శక మహర్షులు, వారిజీవితములు.
  3. చిత్రము, శిల్పము, సంగీతము, కావ్యము, నాటకము, రసము, మానవస్వభావము, గురించి వీరొనర్చిన విమర్శక ప్రశంసలకు, అనువాదములు.
  4. పాశ్చాత్య విమర్శక నియమములు, సిద్ధాంతములు, సమస్యలు.
  5. మానవకాశ్రయము, — Psychology
  6. రసవిచారణ — Aesthetics.
  7. యూరపులోని నానాదేశములందు వివిధకాలములలో నేర్పడిన కావ్యరీతులు, చిత్రపాఠప్రదానములు.
  8. కావ్యప్రకాశిక, పాపీశ్యదర్శనము, రసగంగాధరము, గ్వెన్యాలోకము, చిత్రమీమాంస, ఔచిత్యవిచారచక్రమున్నగు గ్రంథములలో కావ్యప్రయోజనము, కావ్యశీర్ష్యము, గుణదోషములు, కావ్యానుసంధానమునగుగూర్చిన వ్యాఖ్యానములకు, మరియు ననువాదములు.
  9. భారతీయుల అలంకార శాస్త్రాదులందగుపడు మానవ కాశ్రయము, రసవిచారణ.
  10. ఎవీనహైందవ కవులయొక్కయు విమర్శకులయొక్కయు పోకడలు.
  11. కావ్యవిమర్శనకు సంబంధించిన యాంగ్లగీర్వాణ పరిభాష.
  12. సమన్వయము, ఉపసంహరము, భావప్రయత్న నూచనలు, నాసిద్ధాంతములు.
- ఈ పుస్తకము ఆంధ్రపారిషత్త సభవారు తెలుగుకవిత్వమును కాసింతుటకేగ్గరచిన విమర్శకపరివర్తులోని సభ్యుడనై యుద్దాని యుద్ధేశముల నెరవేర్చునెంచెడి నాప్రథమ గ్రంథముగ నుత్పించుచున్నాను.

విద్యానిలయము,

పురాణం సూరిశాస్త్రి.

15275